

ANTANAS PAŠKUS

DIEVAI, DVASIOS
IR ŽMONĖS

‘Naujajame amžiuje’

ANTANAS PAŠKUS

DIEVAI, DVASIOS IR ŽMONĖS

'Naujajame amžiuje'

ANTANAS PAŠKUS

DUVALYBĖS

IR ŽMONĖS

'Naujojo amžiaus'

TURINYS

Autoriaus žodis	5
I NAUJASIS AMŽIUS — SENAS MITAS	7
1. Senojo mito naujos išraiškos	9
2. Filosofinės-ideologinės prielaidos	16
3. Keliai į 'Naujojo amžiaus' utopiją	22
II DIDŽIOSIOS RYTŲ RELIGIJOS	33
1. Hinduizmas	33
Teorinė dimensija	36
Praktinė dimensija	40
2. Budizmas	46
Budizmo pagrindai	47
Zen-budizmas	52
III REINKARNACIJA	59
1. Bendrieji bruožai	59
2. Įrodymų beiėškant	64
3. „Buvusio gyvenimo prisiminimų“ problema- tika	69
4. Galimi paaiškinimai	74
5. Reinkarnacijos problematika	80
IV KULTŲ KARALYSTĖ	88
1. Bendrosios kultų savybės	88
2. Destruktyviųjų kultų žymės	94
3. Psichoterapiniai kultai	102
4. Suvienijimo bažnyčia	110
Doktrina ir praktika	113
Verbavimas ir traktavimas	119
5. Kiti religiniai kultai	127
Krišnos sąmonės draugija	127
Dieviškosios šviesos misija	131
Sathya Sai Baba	135
Naujosios pagonybės kultas	138
Šėtono kultas	143

V OKULTIZMO APRAIŠKOS 154

1. Spiritizmas 155
2. 'Laidininkai' ir 'laidininkavimas' 160
3. Kai kurios kitos okultizmo formos 166
 - Ufonautų kultas 169
 - Kristalai, piramidės 176
4. Apgaulės, vaizduotės ar tikrovės išdava? .. 179
5. Ar verta su „dvasiomis kalbėti“? 187

VI ŽEMĖ, IŠDAIGINUSI 'NAUJĄJĮ AMŽIŲ' .. 196

1. Pasaulėžiūrinis-idėjinis klimatas 198
2. Spraga krikščionybėje 206
3. Kas ir kodėl eina į kultus? 214
 - Normalių dvasios aspiracijų nepatenkinus 216
 - Psichologinių iškraipų pakaitalai 221
 - Verbavimo būdai 226

VII KRIKŠČIONIS 'NAUJAJAME AMŽIUIJE' 231

1. Du kraštutiniai 233
2. Vidurio kelias — kraštutinių sintezė 239
3. Susigražinti kas prarasta — pasilaikyti kas turima 243
- Citatų šaltiniai 250

AUTORIAUS ŽODIS

Jau prieš dvidešimtmetį Mircea Eliade pastebėjo, kad „pagrindinis dvidešimtojo amžiaus reiškinyss nebuvo ir nebus proletariato revoliucija, bet atradimas neeuropiečio žmogaus ir jo dvasinio pasaulio“. Anuomet ne vienas į šią ištarmę pažiūrėjo skeptiškai. Nūdien tas neeuropietis žmogus savo pasauliu bando pripildyti proletariato revoliucijos paliktą tuštumą Rytų Europoje. O Vakaruose to paties neeuropiečio žmogaus dvasia įsiliejo į 'Naujojo amžiaus' srovę. Tuo tarpu Rytuose, taigi ir Lietuvoje, jis bando įsitvirtinti kultų pavidalais. Bet jo dvasia, lyg koku bespalviu ir bekvapiu oru, pradeda kvėpuoti ir Rytų Europos religinio temperamento žmonės.

Norint ar nenorint reikia su šiuo kviestu ar nekviestu svečiu susipažinti. Juk šis nepažįstamasis gali Vakarų krikščioniškos kultūros pastatą (jei toks dar yra) praturtinti arba sugriauti; asmens gyvenimą sujaukti arba jį išskleisti. Visa tai priklausys nuo europiečio, ypač nuo krikščionio, žmogaus nuostatos. Viliamasi, kad šios knygos puslapiai pagelbės skaitytojui tą neeuropietį svečią bent šiek tiek geriau pažinti. Tiesa, knygoje skaitytojas sutiks nemaža svetimų, neįprastų žodžių bei terminų. Bet jie ten pat tekste ir paaiškinami.

Prieš dvejus metus autorius šiuo klausimu buvo parengęs straipsnį „Aidams“. Atrodo, kad jis buvo sukėlęs susidomėjimą Lietuvoje. Jo Ekscelencija Sigitas Tamkevičius pasiūlė, straipsnį išplėtus, išleisti atskiru leidiniu. O ponas Petras Plumpa net nurodė, kokius kultus į knygą įtraukti ir kokius išleisti. Jiems autorius taria padėkos žodį. Tačiau didžiausia padėka priklauso Dr. Rožei Šomkaičiai, nes jos rūpesčiu, jos pastangomis ir jos lėšomis ši knyga, kaip ir beveik visos kitos autoriaus knygos, išvydo dienos šviesą. O autoriui belieka laukti skaitytojo ištarmės.

Antanas Paškus

I NAUJASIS AMŽIUS — SENAS MITAS

Pasižvalgę po didesnes knygų parduotuves (knygynus), pastebėsime jose atskiras sekcijas, pavadintas 'Naujuoju amžiumi'. Pavartę ten sukrautas knygas, nustebėsime dėl jų egzotiškų pavadinimų bei svarstomų dalykų įvairumo: okultizmas, astrologija, įvairūs meditacijų bei terapijų būdai, kultai ir t. t. Kai kurios didžiosios leidyklos, kaip Bantam ir Balantine, turi įsisteigę net atskirus 'Naujojo amžiaus' skyrius. O universitetų skaityklų lentynose gulintys anksčiau neregėti žurnalai (New Age, Whole Life Times, Yoga Journal, East-West Journal, New Realities...) taip pat atspindi paslaptingojo 'Naujojo amžiaus' mentalitetą. Tačiau 'Naujojo amžiaus' spalvomis nusidažo ne vien tik raštija, išreiškianti žmogaus galvosena, bet ir kitos kultūrinio gyvenimo šakos: muzika (pvz., Windham Hill), kinas, teatrai, švietimas, politika, pramonė ir net religinės išraiškos.

Galbūt niekur Amerikoje 'Naujojo amžiaus' mentalitetas nėra taip giliai įleidęs šaknų, kaip Kolorado valstijoje. Ten, pvz., viešose ir privačiose mokyklose praktikuojami įvairūs meditacijos būdai. Tūkstančiai įtakingiausių korporacijų tarnautojų kasmet dalyvauja motyvacijos kursuose, pagrįstuose 'Naujojo amžiaus' mokslu. Spėjama, kad pusė Denver'io (Kolorado sostinės) administracinio personalo patyrė kokios nors rūšies „transformacinį“ išgyvenimą. To paties miesto mediumas giriasi, kad kiekvienais metais „apvaląs“ apie 500—600 namų iš buvusių nuomotojų dvasių. Visas buvusio Kolorado gubernatoriaus Lamm'o kabinetas atliko 'Naujojo amžiaus' mąstymo rekolekcijas Rockey kalnų viename. Sakoma, kad per 50 % vadinamų „Fortune-500“ kompanijų savininkų ir prezidentų griebėsi vienos ar kitos „sąmonės kėlimo“ technikos.

Boulder'io miestas, kuriame yra Kolorado universitetas, laikomas 'Naujojo amžiaus' Atėnais. Ketvirtadalis jo

gyventojų yra perėję vienokią ar kitokią 'Naujojo amžiaus' treniruotę. Boulder'io elegantiškos alėjos nusagstytos gausybe skelbimų, reklamuojančių „įgalintojus gyvenimą ir augimą, energijų reguliavimo specialistus, psichikos pertvarkytojus, sugrįžimo į ankstesnę būklę žinovus, neuro-lingvistinius programuotojus, kristalinius gydytojus, planetinio galvojimo mokytojus ir sielos liedintojus, laidininkus (Channelers), kurie tariamai bendrauja su mirusiais" ¹. „Rockey kalnų dvasinio iškilimo tinklas" pagelbsti tiems, kurie girdi vidinius balsus, išgyvena buvusios egzistencijos pajautimą ar stiprų nutolinimą nuo medžiaginio pasaulio, nuo fizinės realybės. Šitokie simptomai nelaikomi psichiniu sutrikimu ir į juos žiūrima kaip į natūralų dvasinės raidos procesą. Į šio tinklo direktorata įeina Boulder'io apskrities sveikatos departamento direktorius ir miesto ligoninės psichiatrinio vieneto vadovė. Tame pačiame mieste yra ir tibetietiško budizmo įsteigtas Naropa institutas, arba vadinamoji „kontempliatyvinė kolegija".

Denver, Kolorado sostinė, didžiuojasi būdama kultų miestu, kuris jau prieš tris dešimtmečius šiltai priėmė nenutrūkstamą dvasinių imigrantų srovę. Juos ten viliojo pigi Kolorado žemė, nuošalumas, kalnų mistika bei valstijos ekonominio pakilimo sukeltas jaunų profesionalų antplūdis. Tarp šių dvasinių klajoklių būta ir žymių naujaamžininkų. Pvz., „mistikas" Jose Arguelles, kuris sugalvojo masines meditacijas, vadinamas „harmoninga suobėga"; populiarioji astrologė Linda Goodman; artistė Shirley MacLaine, vėliau įkūrusi gydymo ir metafizinių studijų centrą; linksmintojas John Denver, kurio fondas įgailino sueiti draugėn 'Naujojo amžiaus' teoretikus su įvairiais visuomenės veikėjais. Žodžiu, naujaamžininkų pėdos matyti visoje Kolorado valstijoje. Galbūt jos dar ryškesnės Kalifornijoje. Netrūksta jų ir visoje Šiaurės Amerikoje ir net Europoje.

Jei taip, tai ar nebūtų pravartu pasiteirauti, kas yra tas 'Naujasis amžius', kokie jo siekiai ir kaip jis reiškiasi vakarietiškoje aplinkoje. Iš tiesų tokia ir yra šios studijos

paskirtis. Todėl pirmame skyriuje ir gvildensime 'Naujojo amžiaus' sampratą, kilmę, pasaulėžiūrines bei ideologines prielaidas. Tolesniuose skyriuose žvilgtelėsime į dirvožemį, kuriuo maitinasi 'Naujojo amžiaus' medžio šaknys — į didžiąsias Rytų religijas. Taipogi aprašysime ryškesnes ir ezoterines šio judėjimo išraiškas: kultus, okultizmą, įvairius „savęs atradimo“ būdus. Pagaliau užsklandoje bandysime susekti 'Naujojo amžiaus' antplūdžio priežastis ir jo iššūkį katalikiškajai krikščionybei.

1. SENOJO MITO NAUJOS IŠRAIŠKOS

Maždaug prieš dvidešimt metų Jacob Needleman gana įžvalgiai aprašė persodintą rytietišką misticismą Šiaurės Amerikoje. Tuos naujuosius kultus jis pavadino rytietiškomis religijomis. Tam pačiam reiškiniui šandie jau duotas 'Naujojo amžiaus' vardas. Tiesą pasakius, „vadinamasis 'Naujasis amžius' nėra naujas. Faktiškai jo šaknys veda į heretiškus judėjimus, viduramžių alchemiją, pirmojo šimtmečio gnostikus, mistikus, klasinių religijų mokytojus, pagonių ir deivių tradicijas“, — primena religinių studijų profesorius Kenneth Kramer². Išties kas yra nauja naujaamžininkų idėjose bei siekimuose, tai ne pats tų idėjų turinys, bet neįtikimas jų paplitimas, nepaisant tariamai nesulaikomo sekuliarizmo triumfo.

Amerikietiškame 'Naujojo amžiaus' judėjime aiškiai matyti dvi jauniausios įtakos srovės: teosofija (Dievo išminčiai) ir hinduizmas ir budizmas. 1893 m. amerikiečiai šventė 400 metų Amerikos atradimo sukaktį. Ta proga Chicago'je buvo surengta pasaulinė paroda, kurioje pirmą kartą susirinko ir didžiųjų religijų (Rytų ir Vakarų) vadai. (Žinoma, popiežius ten dalyvavo per savo atstovą.) Tenai buvo ir du Pasaulio religijų parlamento atstovai: Annie Besant (1847—1933), teosofinės draugijos vadovė, ir Swami Vivekananda (1863—1902), hindų mokytojo Ramakrišnos (1836—1886) mokinytis, kuris įsteigė Vedantos draugi-

ją. Šios abi istoriškai tarpusavyje susijusios religinės srovės jau tada buvo besiliejančios draugėn.

Struktūriniu požiūriu teosofijai davė pradžią ponja Helena Petrovna Blavatsky 1875 m. Jos padėjėjai buvo pulkininkas Henry Steel Olcott ir William Quam Judge. Formuluodama savo mokslą-doktriną ji pasinaudojo Frederick Anton Mesmer'io (1734—1815; hipnoterapijos pradininkas), Ralph Waldo Emerson'o (1803—1882; transcendentalistas) ir Phineas Parkhurst Quimby's (1802—1866; dvasinis gydytojas) išvalgomis. Tačiau didžiausią įtaką jai turėjo hinduizmo ir budizmo filosofijos. Iš jų Blavatsky pasiskolino dievybės, reinkarnacijos ir visuotinės brolybės sampratas. Jai mirus (1891 m.) teosofijos draugijos vadovybė perėjo į anglės Annie Besant sumanias rankas. Tarp kitų dalykų ji tvirtino, kad išūnytas 13 metų indų berniukas Jeddu Krišnamurti esąs antrasis Kristaus išikūnijimas. Kiti teosofai jį vadino „pasaulio mokytoju“. O pats Krišnamurti teosofiją laikė dar vienu žmogaus narvu.

Kita 'Naujojo amžiaus' medį maitinanti šaknis paeina iš hinduistų ir budistų religijų. Vivekananda'i mirus atsirado naujas hinduizmo vadas Amerikoje — Paramahansa Yogananda. 1935 m. jis įkūrė Savęs realizavimo bendrystę (Self-realisation Fellowship). Šeštajame šio šimtmečio dešimtmetyje ši bendrija Amerikoje turėjo daugiau kaip 200 000 aktyvių narių. Pridėjus dar Transcendentinės meditacijos (TM), Krišna sąmonės sąjūdį, iš Amerikos ištremto Bhagwan Shree Rajneesh sekėjus, turėsime milijonus amerikiečių vienaip ar kitaip pasisavinusių įvairias hinduistų praktikas. Pvz., 1979 m. San Francisco įlankos zonoje 5% gyventojų praktikavo transcendentinę meditaciją.

Pasaulio religijų parlamente Chicago'je dalyvavo ir japonų budistas Zen'o mokytojas Soyen Shaku (1859—1919). Jis buvo tas, kuris pasėjo pirmąsias Rinzai Zen budizmo sėklas Šiaurės Amerikoje. Tačiau didžiausią poveikį Amerikai padarė jo mokinyss Daisetz Teitaro Suzuki (1870—1966). Tuo pačiu metu plito Soto Zen centrai, kurių va-

das buvo Sokatsu Shaku Roshi (1869—1954). Šalia to keltas San Francisco menininkų ir autorių, kaip antai Allen Ginsburg, Jack Kerouac, Gary Snyder, pradėjo praktikuoti eklektišką Zen budizmo formą. Kaip vėliau matysime, įvairūs hinduizmo ir budizmo pavidalai darė įtakos naujaamžininkų pasaulėžiūrai. Daugelis atsivertėlių į naujas religijas šeštajame ir septintajame dešimtmetyje perėjo į 'Naująjį amžių' aštuntajame šio šimtmečio dešimtmetyje.

Vis dėlto kiti atkeliavo į 'Naująjį amžių' tiesiai iš vadinamojo 'žmogiškojo potencialo' judėjimo. Šis judėjimas taiko į žmonių įgimtą troškimą save patobulinti bei savo asmenybę išskleisti. Nesistebėtina todėl, kad jo užuomazgos ieškoma humanistinėje psichologijoje (Abraham Maslow, Carl Rogers). Ji akcentuoja žmogiškos prigimties gerumą ir beveik neribotą pajėgumą, potencialą. Reikia tik surasti raktą į tą žmogiškojo potencialo sankrovą. To rakto beiieškant ir kūrėsi įvairūs terapiniai bei ugdymo metodai, grupės, institutai, psichologinių priėgų srovės. Tarp jų Esalen'o institutas Kalifornijoje laikomas šio viso judėjimo šiltadaržiu. Kiti jį dar vadina žmogiškojo potencialo Harvard'u. Ta pati žmogiškojo potencialo dvasia gairino ir EST (Erhard Seminar Training, vėliau pasivadinęs Forum), 'Šaltinio versmės' (Well Springs), 'Pavidalo' (Gestalt), 'Kietųjų masažistų' (Rolfing), 'Senovinio sielų kelionės mokslo' (Eckankar), Silvinės psichikos kontrolės arba psichoorientologijos (Silva Mind Control) ir kitas terapijos grupes.

Kilmės požiūriu 'Naujasis amžius' taip pat glaudžiai susijęs su Vakarų prieškultūrinėmis srovėmis, pavadintomis hipių vardu. Vakarykščių hipių skaičius tarp šiandienos naujaamžininkų, regis, nėra gausus. Vis dėlto prieškultūrinės šio šimtmečio šeštojo septintojo dešimtmečių srovės turėjo stiprią įtaką 'Naujojo amžiaus' išraiškai. Septintojo dešimtmečio viduryje hipių judėjimas išblėso. Tačiau jų dvasia, perėjusi į kitas kultūrines formas, tebėra gyva. Nemaža naujaamžininkų tebegyvena hipiams būdingomis idėjomis. Kai kurie iš jų, pvz., pabrėžia antimaterializmą pasitenkindami „paprastos buities ir pakilaus gal-

vojimo" gyvenimo stiliumi. Jie bando kurti alternatyvią utopinę visuomenę, aukština gamtą, žavisi okultizmu ir atmeta tradicinę moralę. Svarbiausia, betgi, naujaamžininkai laikosi hipių evangelijos, pagal kurią raktą visoms žmonijos problemoms išspręsti duoda „aukštesnių sąmonės plotmių“ kultivavimas. Vadinasi, tarp hipių ir naujaamžininkų yra istorinis tęstinumas.

Vis dėlto tos srovės viena nuo kitos skiriasi. 'Naujojo amžiaus' judėjimas, pvz., nesiriboja vien tik jaunimu, bet apima visokio amžiaus grupes. Išorine išvaizda (pvz., apranga) naujaamžininkai visai nesiskiria nuo kitų visuomenės narių. 'Kietojo roko' muzika jiems nėra šerdis kaip tai buvo hipių grupėms (pvz., Woodstock'o suplauka). Priešingai, 'Naujojo amžiaus' muzika apima „lyrinį džiazą (jazz) (Paul Horn, John Fahey), gracingas, lengvas arfos fantazijas... erdvėje besiskleidžiančius niūniavimų junginius... Kas sieja šiuos muzikus draugėn yra miglota mistinė pasaulėžvalga ir pastangos pasiekti atsipalaidavimo muzikinę nuotaiką" ³. Afrikos ritualinė būgnų muzika, skrajojančios melodijos ir spontaniški ritmai (augalų garsai), Amerikos indėnų muzika ir net gregorianinis giedojimas yra naujaamžininkams priimtinos muzikinio meno formos.

Galima sakyti, kad naujaamžininkų judėjimas tolimų siekių požiūriu yra revoliucinis, bet nėra jis atvirai maištingas ar nusistatęs prieš oficialios visuomenės gyvenimo normas kaip kad buvo 6-ojo ir 7-ojo dešimtmečių maištininkai „revoliucionieriai“. Ano laikotarpio prieškultūrininkai linko į radikalią (socialistinę) kairę arba į anarchistinę politinę filosofiją. Naujaamžininkai išvystė visiškai naują politinę prieigą, vadinamą „radikaliu centru“, nesvyrantį nei į dešinę, nei į kairę, o tik į priekį. Jų politika „pabrėžia tinkamą saiką, mastą, decentralizaciją, finansinį konservatyvizmą ir daug eksperimentavimų" ⁴. Apskritai naujaamžininkai nereklamuoja hipių 'laisvojo sekso', nors šiuo atžvilgiu jie taip pat nepasižymi „tradicine“ morale. Žinoma, psichotropiniai narkotikai (marihuana, LSD — lysergic acid diethylamide, psilocybin) dau-

gumai hipių buvo durys į dvasinę karalystę, „aukštesnį sąmoningumą“. Tuo tarpu 'Naujojo amžiaus' misticismas pasiekiamas be narkotikų. Galima būtų sakyti, kad naujaamžininkai yra subrendę hipiai. Antra vertus, naujaamžininkų judėjimas atstovauja daug platesnei kultūrinei krypčiai, negu tai darė praeitų dešimtmečių hipių grupės.

Kas gi pagaliau yra tas 'Naujasis amžius'? Į šį klausimą nėra aiškaus atsakymo. 'Naujojo amžiaus' judėjimas nesiduoda lengvai nusakomas. Jo kontūrai yra gana migloti. Jis yra tarsi koks tikėjimų, madingų užgaidų ir ritualų lakus kaleidoskopas. Galima 'Naująjį amžių' laikyti dvasinių, socialinių (visuomeninių) ir politinių jėgų hibridu, apimančiu sociologiją, teologiją, gamtos mokslus, mediciną, antropologiją, istoriją, žmogiškojo potencialo judėjimą, sportą ir net mokslo fikciją. Sociologiniu požiūriu pats 'Naujasis amžius' nėra sekta ar kultas. Jis neturi organizacijos, į kurią reikėtų įsitraukti; nėra tikėjimo doktrinų, kurias reikėtų išpažinti. Sunku net atpažinti ar šie ar anie individai yra autentiški naujaamžininkai, ar ne. Vieni mat priima vienus 'Naujojo amžiaus' aspektus, kiti — kitus. Dar kiti visiškai atsiriboja nuo paties judėjimo, bet pasisavina esmines jo idėjas.

Į 'Naująjį amžių', pasak kultų žinovo Kent Burtner, subėga „nemaža netradicinių religinių organizacijų, įvairių savivalbos programų, moderniųjų raganų kerėjimų, gausi grupė sąmonės treniruočių ir ezoteriškų šėtono kultų“⁵. Be to, šio judėjimo išraiškos yra menkai koordinuotos ir kartais viena nuo kitos gerokai skiriasi. Juk 'Naujojo amžiaus' judėjimas yra gana eklektiškas, apimantis skirtingas, kartais net prieštaringas koncepcijas ir elgsenos bei gyvenimo stilius. Jo atstovų padaryti pareiškimai gali neatitikti visų judėjimo narių nuomonės. Juoba kad 'Naujasis amžius' akcentuoja kaitą ir evoliuciją, todėl nemažai šio judėjimo vienetų keičia savo perspektyvas. Iš tiesų 'Naujojo amžiaus' judėjimas yra kaitus reiškiny, apimantis visokius kultus, sakysime, „scientologijos bažnyčią, Suvienijimo bažnyčią, formalias savęs tobulinimo programas, kaip Gyvenimo šaltinį (Lifespring) ir EST; taip pat

nesuskaitytą daugybę „mokytojų“, suliejančių psichoterapiinius būdus su rytietišku misticismu, okultizmu, piramidžių „gydomąja galia“ ir kvarco kristalais, prieškrikščioniškų laikų pagonizmu ar kerėjimu ir kitomis spiritizmo formomis“⁶.

Į 'Naujojo amžiaus' orbitą įeina ne visi, o tik kai kurie kultai. Vieni jų, kaip transcendentinė meditacija ir deportuoto Indijos guro Bhagwan Shrie Rajneesh'o sekėjai, reiškiasi šio judėjimo viduryje, o kiti tik pačiuose pakraščiuose. Tačiau pati naujaamžininkų srovė nėra kultinė. Ji neturi kulto savybių. Paprastai naujaamžininkai neprisiriša ilgam laikui ir išskirtinai nei prie vieno kokio mokytojo, guro, nei prie doktrinos ar psichologinės-dvasinės 'savęs gerinimo' technikos. Jie nuolat eina nuo vienos prieigos į „pilnatvę“ prie kitos. Užtat šie dvasios klajūnai, užklydę pas kultininkus, nelinksta ten pasilikti visam laikui. Kodėl taip yra, paaiškės aprašinėjant svarbesnias kultų formas.

Be abejo, 'Naujojo amžiaus' judėjimas yra daugiareikšmis (polisemantinis). Profesorius William D. Dinges visas tas reikšmes bando suvesti į vieną aprašą. Jo žodžiais, terminas 'Naujasis amžius' „plačiausia prasme nurodo konfigūraciją Rytų ir Vakarų ezoteriškų psichologijų, filosofijų ir religinių tradicijų, kurios buvo suvestos į suartėjimą (konvergenciją) su naujomis paradigmomis (teorinių ir metodologinių prielaidų visumomis, A. P.) moksle ir su įvairiomis postfreudinėmis, postbehavioristinėmis psichoterapijomis (pvz., žmogiškojo potencialo judėjimu ir transmenine psichologija)“⁷. Tokia Dinges'o apybraiža nurodo tik naujaamžininkų orbitos centrą, nepaliesdama jos periferijų, pakraščių.

Šalia Rytų-Vakarų okultizmo ir metafizinių-mistinių tradicijų 'Naujojo amžiaus' kultūrinis sparnas apima daugybę kitų dalykų: sveikatos maisto krautuves, parapsichologinius tyrinėjimus, psichinio vystymosi grupes, saulės energetiką, kerėjimą, taroto kortas, I Ching'ą (pasikeitimų knygą), iš kūno pasitraukimo patirtis (out of Body experiences), transformacijos būdus, pradedant meditacija

ir baigiant savigynos sugebėjimais (pvz., karate), alternatyviąją mediciną, kūno terapijas, į mantras panašias frazes ir kitų sąmonę pakeliančių priemonių mišinį. Nūdien tarp naujaamžininkų yra labai populiarius vadinamasis laidininkavimas („channeling“). Tai 19-ojo amžiaus spiritizmo pagerinta versija.

Bandėme 'Naująjį amžių' paaiškinti pašaliečių stebėtojų kartais net pasikartojančiais žodžiais. Naujaamžininkų filosofas ir jų dvasinis vadovas David Spangler atskleidžia kitą, sakytume, subjektyvią 'Naujojo amžiaus' dimensiją. Jis pabrėžia ne tiek išorišką, objektyvų šio judėjimo aspektą, kiek patirtinę naujaamžininkų nuostatą gyvenamosios kasdienybės atžvilgiu. „Aš suprantu,—rašo jis,—'Naująjį amžių' kaip metaforą buvimo pasaulyje tokiu būdu, kuris mus atveria Dievo akivaizdai — meilės ir galimybių akivaizdai — mūsų paprastoje kasdienybėje.“⁸ Jo nuomone, neleistina 'Naująjį amžių' sutapatinti su pranašystėmis, okultizmu, spiritizmu, kristalais ir kitokiomis egzotiškomis apraiškomis. Vis dėlto ir Spangler pripažįsta, kad žmonės, užsiimantys šiais ezoteriniais dalykais, laiko save 'Naujojo amžiaus' judėjimo bendrininkais.

Pats Spangler 'Naująjį amžių' išgyvena kaip kvietimą „sutikti šiandieną džiaugsmingai, globojančiai, kūrybingai. Jis ('Naujasis amžius', A. P.) kviečia mus... gyventi išlaikant subtilią ir kūrybišką pusiausvyrą tarp ekstazės ir rutinos, tarp metamorfozės ir brendimo, tarp gimimo to, kas galėtų būti, ir to, kas yra; tarp to, kas sakralu, ir to, kas profanu“⁹. Vadinasi, subjektyviai žiūrint, 'Naujasis amžius' yra tokia dvasinė būklė, kuri atsiranda, kai „aš imu gerbti kiekvieną asmenį, gyvulį, augalą ar daiktą kaip unikumą ir vis dėlto kaip dalį savo paties apdovanoto asmeningumo dvasia, besidalijančia tokiu vertingumu ir sakralumu, į kokį aš pats pretenduoju“¹⁰. Kitaip sakant, 'Naujojo amžiaus' dvasia bus gyvenama tuomet, kai senąjį etikos dėsni „elkis su kitais taip, kaip nori, kad kiti su tavim elgtųsi“ nudažysime panteistinėmis spalvomis.

Cia štai ir kyla įtarimas, ar tik 'Naujasis amžius' nėra religinis judėjimas? Profesoriaus W. Dinges nuomone, kai

kurias naujaamžininkų idėjas būtų galima drąsiai pavadinti religinėmis. Tačiau ten, kur 'Naujojo amžiaus' mąstymas nuslysta į tamsią burtų, prietarų ir pseudomokslo sritį, žodis 'religija' nebetenka savo pirmąsios prasmės. Dar kitiems atrodo, kad 'Naujasis amžius' yra nauja sudvasinto sekuliarizmo forma, nauja ateities vizija, siekianti tapti monoteistinių, ypač krikščioniškųjų religijų pakaitalu (Ron Rhodes). Jei taip, tuomet 'Naujasis amžius' būtų prieškrikščioniška srovė; teologiškai kalbant, antikristinis judėjimas. Ar taip iš tikrųjų yra, paaiškės tik atskleidus naujaamžininkų bendrąsias filosofines prielaidas, kuriomis remiasi 'Naujojo amžiaus' pastatas.

2. FILOSOFINĖS-IDEOLOGINĖS PRIELAIIDOS

Iš trumpų istorinių užuominų skaitytojas jau bus pastebėjęs, kad patys 'Naujojo amžiaus' rūmų pagrindai rymo ant trijų pamatinių kolonų: teosofijos, rytietiško misticizmo ir žmogiškojo potencialo (humanistinės psichologijos). Nėra abejonės, kad, pvz., dabartinių naujaamžininkų galvojimas apie Dievą ir Kristų dažniausiai paeina iš teosofijos ir jos atšakų: antroposofijos (Rudolf Steiner), Arkanos mokyklos (Alice Baily) ir „Aš esu“ grupės (Guy ir Edna Ballard). Taip pat Phineas Parkhurst Quimby'io (miręs 1866 m.) 'metafiziniai' raštai turėjo nemažą įtaką nūdienos naujaamžininkų religinei pasaulėžiūrai. Tiesa, Quimby nesukūrė jokių sektų, bet jo idėjos davė pradžią keletui religinių grupių, kurios vėliau gavo 'Naujosios minties' vardą.

„Senoji mintis buvo nepaneigiamai pesimistiška. Ji sukosi apie nuodėmę, pabrėžė pasaulio tamsą ir vargą, nelaimes ir kentėjimus. Naujoji mintis sukosi apie gyvenimą ir šviesą, rodydama būdą, kaip nugalėti sielvartą ir kančią. Šis optimizmas buvo viena iš būdingiausių 'Naujosios minties' ypatybių“, — aiškina Horatio Dresser. Panašiu optimizmu užsikrėtė ir mūsų naujaamžininkai. 'Naujosios minties' pagrindinė atžala, vadinama 'Vienybe'

(Charles ir Myrtle Fillmore), kaip ir kitos tos srovės grupės, laikėsi panteistinės Dievo sampratos: „kiekvienas akmuo, medis, gyvūnas ir visa, kas tik regima, yra apsireiškimas vienos dvasios — dievo — besiskiriančio tik pasireiškimo laipsniu“¹¹. Teosofijos ir 'Naujosios minties' religinė ezoterika padarė stiprią įtaką ir žymiesiems 'Naujojo amžiaus' „evangelistams“: Benjamin Creme, David Spangler ir Elizabeth Clare („pranašė“).

'Naujosios minties' ir teosofijos sekėjai siautėsi trijų principų drabužiu: 1. Dievas yra neasmeninė, dvasinė jėga. 2. Dvasia yra fizinės tikrovės šaltinis ir jos priežastis. 3. Mintys yra tokie dalykai, kurie turi galią sąlygoti mūsų gyvenimą¹². Panašiomis trimis prielaidomis grindžiami ir Vedantos mokymai: 1. Žmogiškų būtybių prigimtis yra dieviška (Brahman). 2. Žmogaus gyvenimo tikslas yra pasiekti šį dieviškumą (Atman). Iš esmės visos religijos turi tą patį tikslą — išlaisvinimą.

Šitos teosofų ir Vedantos draugijos filosofinės prielaidos viena kitai neprieštarauja. Priešingai, jos viena kitą papildo. Juoba kad visos tos trys religinės kryptys (teosofija, budizmas, hinduizmas) remiasi viena bendra premisa — tikėjimu neasmenine Gاليا. O toks tikėjimas duoda pradžią panteizmui. Tiesa, kai kurie rytietišų religijų žinovai (Friedrich Heiler) randa tiek hinduizme, tiek Mahayana'os budizme ir asmeninio Dievo bruožų. Ramajana (epinės poemos karžygys Rhama), pvz., kovoja už Dievo asmenybę. O Mahayana'os budizme absoliutas pasirodo kaip asmeninis arba kaip didysis Buda. Bet 'Naujasis amžius' seka rytietišią filosofiją, suprantančią Dievą kaip neasmeninę tikrovę. Tačiau neasmeninė dievybė neišvenigiamai sutapatinama su gamtine tikrove. Kitaip sakant, gamta tampa Dievu ir Dievas — gamta. Nebelieka esminio skirtumo tarp Dievo ir žmogaus, dvasios ir medžiagos. Visa yra viena.

Tokią tikrovės interpretaciją vadiname monizmu. Ji reikėtų laikyti naujaamžininkų filosofinio pastato kertiniu akmeniu. Ši monistinė tikrovės interpretacija ir buvo pasiskolinta iš hinduizmo ir vakarietiško mentalite-

to — kiek pataisyta. „Monos“ graikų kalboje reiškia vienas, vienintelis. Vadinasi, visa tikrovė esanti viena organiška visuma, neturinti savyje jokių nepriklausomų (savarankiškų) dalių. 'Naujasis amžius', šią prielaidą prisiimdamas, monizmą išpažįsta, bet vis dėlto netiki, kaip tai daro klasinis hinduizmas, kad pasaulis esąs tik iliuzija, „maya“ — Brahmano iliuzinė, slaptingoji išvaizda. Kiekvienu atveju monizmas yra tokia filosofinė kryptis, kuri aiškina tikrovę vienu pagrindu: materialiu arba dvasiniu. Vadinasi, visa, kas tikrovėje egzistuoja, yra arba medžiaga, arba dvasia. Naujaamžininkai, atrodo, renkasi antrąją alternatyvą — dvasinį monizmą.

Anaįptol 'Naujojo amžiaus' sekėjams pasaulis nėra tariamybė, o tikrėnybė. Tiesa, įvykiai, daiktai, asmenys pasiūlaiko savo skirtingumus, bet jie esą vienos ir tos pačios tikrovės dalis. Tos dalys esančios viena su kita susijusios, viena nuo kitos priklausančios ir abipusiškai svarbios. Visa, kas yra, yra viena. Nuosekliai turime teigti, kad nėra jokio esminio skirtumo tarp Dievo, žmogiškojo asmens, morkos ir akmens. Visi tie dalykai iš esmės yra viena. Visi tarp atskirų esybių suvokti skirtumai esą tik tariami, ne tikri. Galutinai sąmonės būklėje (kosminėje sąmonėje), pasak Fritjof Capra'o, „visos ribos ir dualizmai peržengiami ir visa individualybė ištirpsta į visuotinę, nediferencijuotą vienybę“¹³. Taigi nebelieka daugybės „aš pats“, bet tik vienas „Aš Pats“, tas Vienas, kuriame visi asmenys („ašai“) ištirpsta.

Dvasinis monizmas logiškai veda į panteistinę tikrovės aiškinimą, teigiantį, kad visa, kas yra, yra Dievas: Dievas yra pasaulis, ir pasaulis yra Dievas. Žinoma, tokiu atveju žodį 'dievas' jau reikėtų rašyti mažąja raide. Tiesa, esama įvairių panteizmo rūšių: absoliutus panteizmas (vien Dievas yra realus, visa kita — iliuzija, hinduizmas), daugiaplotmis panteizmas (aukščiausioji būtis, absoliutas reiškiasi per žemesnius ir žemesniuose būties sluoksniuose, S. Radhakrishnan), ištakinis-emanacinis panteizmas (Dievo būtis išsilieja į pasaulį, kaip pumpuras — į žiedą,

Plotinus), modalinis panteizmas (pasaulis ir daiktai jame yra Dievo begalinės būties būdai, Spinoza).

Visi šie panteizmo pavidalai vienaip ar kitaip atsispindi 'Naujojo amžiaus' filosofijoje. Joje gamtai atiduodama dieviška pagarba. „Jei privalome garbinti galią, didesnę negu mes patys, argi nebūtų prasminga garbinti saulę ir žvaigždes?“ — pritariamai klausia griežtųjų mokslų atstovas Carl Sagan¹⁴. Išties G. K. Chesterton'o pastaba bus visai teisinga, kad, kai žmogus nustoja tikėjęs Dievą, dar nereikia, kad jis niekuo netiki. Jis tiki viską. Tuomet net ir šių laikų astronomui darosi priimtinas dangaus kūnų garbinimas. „Panteizmas yra ne tiek klaidinga, kiek beviltiškai pasenusi tikėjimo doktrina. Anuomet, prieš kūrimą, būtų buvę teisinga sakyti, kad visa buvo Dievas. Bet Dievas kūrė. Jis privertė dalykus būti kuo kitu negu jis Pats“, — paaiškina C. S. Lewis¹⁵.

Jei Dievas yra visame, in visa yra Dievas, tuomet ir žmogus, kaip to „Viso“ dalis, privalo savo prigimtimi būti dievas. Žmonės yra dievo pasireiškimai, užsimaskavę dievai. Vien tik ignorancija neleidžianti žmogaus dieviškumą įgyvendinti tikrovėje. Todėl kultūros istorikas ir naujaamžininkas Theodore Roszak ir ragina žmones „atbusti dievui, kuris miega žmogiškos būtybės pagrinduose“¹⁶. O norint žmogaus sąmonę pažadinti prigimtinei dievybei, kaip vėliau matysime, naudojamos įvairios priemonės: psichologinės terapijos, pseudokrikščioniškos doktrinos, rytietiškas misticismas, spiritizmas ir kitos mitologinės išraiškos. Supratus save esat dievu „klaupkis prieš patį save. Gerbk ir garbink savo paties būtį. Dievas, gyvenęs tavyje, esi tu pats“, — ragina Indijos guras Swami Muktananda¹⁷. Žmogus esąs dievas, nes jame slėpīs visas žinojimas, visa galia, visa tiesa, laukianti išsilaisvinimo. Pasak George Leonard'o, kiekvienas iš mūsų yra „atskiras pasaulis — visata... Mes esame kaip Dievas, visagaliai ir visažinantys“¹⁸.

Toks panteizmas neišvengiamai veda į religinį sinkretizmą — įvairių, dažnai prieštaringų, religijų sumetimą į vieną katilą. Jei visa yra viena, jei viskas, kas tik egzis-

tuoja, yra dievas, jei žmogus yra dievas, tuomet visų religijų steigėjai (Jėzus, Buda, Krišna, Mahometas...) mokė ir išgyveno tą „Vienį“. Jei taip, tai visų religijų skirtingumai tesą tik išoriški ir paviršutiniški, nes jų visų esmė esanti ta pati. Jos visos esančios tik skirtingi keliai ar būdai į vienybę su tuo „Vieniu“. Tiesa, kiekvienos religijos dogmos yra savitos, tačiau Dievo buvimo patirtis žmogaus viduje esanti bendra visiems pasaulio žmonėms. Vadinasi, krikščionybė savo esme niekuo nesiskirianti nuo kitų pasaulio religijų. Naujaamžininkų filosofinių prielaidų rėmuose nebelieka vietos įsikūnijusiam krikščioniškajam Dievui.

Vis dėlto naujaamžininkai Jėzaus iš savo pasaulėžiūrinio statinio neišmeta, tik jį kitaip interpretuoja. Jie, pvz., prisiima ir karštai gina vadinamąsias gnostiškąsias evangelijas. Mat gnostikų Jėzus mažai skiriasi nuo hindusų išminčiaus. Viena šių evangelijų, Tomo evangelija, tvirtina Jėzų taip kalbėjusį: „Tai aš, kuris esu šviesa virš jų visų. Tai esu aš, kuris esu „visa“. Iš manęs „visa“ išėjo ir į mane „visa“ įsiliejo. Skelk malkos gabalą, ir aš ten esu. Pakelk akmenį ir rasi mane ten“¹⁹. Taigi Kristus įvedamas į panteistinį panteoną ir padaromas pilvakalbe marionete. Per jį jau kalba ne Dangaus Tėvas, o naujaamžininkų filosofija.

Nors aiškinant Kristaus mokslą naujaamžininkų nuomonės išsiskiria, vis dėlto dėl esminių interpretacijos taškų jie visi sutaria. Pvz., jie sako, kad Kristus niekad netvirtinęs save esant Dievą, o tik apšviestą žmogišką būtybę. Jėzus nebuvęs išganytojas, bet tik žmonijos kelrodis. Juk žmogus turįs galią pats save išgelbėti. Kristus mokęs, kad savęs išganymas pasiekiamas per sąmonės transformaciją (tai viena iš pagrindinių 'Naujojo amžiaus' dogmų). Vadinasi, „naujaamžininkai bandė išvilkti Jėzų iš jo vienkartiškumo ir tikros tapatybės (dieviškumo, A. P.) drabužio ir mums palikti suklastotą jėzų, kuris skelbia kitokią evangeliją — panteistinę, monistinę, žmogų dievinančią evangeliją“²⁰.

Naujaamžininkų panteistinis dievas dar vadinamas evoliucijos vardu. Ne vien biologinės, bet ir psichinės evoliucijos mintis nebuvo svetima ir ankstyviesiems mąstytojams (H. Spencer, L. Morgan, A. N. Whitehead). „Žmogus yra toji tikrovės dalis, kurioje ir per kurią kosminis procesas tapo sąmoningas ir pradėjo save suprasti“,— teigia Julian Huxley²¹. Sąmonės evoliucijos idėja pasidarė pagrindinis naujaamžininkų ideologijos elementas. Šiuo klausimu 'Naujojo amžiaus' mąstytojams daug įtakos bus padaręs indų filosofas ir mistikas Sri Aurobindo. Jo įsitikinimu, „žmogus užima evoliucinės bangos keterą. Su juo įvyksta perėjimas iš nesąmoninės evoliucijos į sąmoninę evoliuciją“²². Nūdien 'Naujojo amžiaus' pasaulėžiūroje evoliucija tapo tarsi koks dievas, kurį privalu tikėti ir su kuriuo reikia bendrauti. Evoliucija esanti dievas procese.

Sakysime, 'Naujojo amžiaus' filosofas Ken Wilber, kalbėdamas apie branduolinio karo grėsmę, priduria: „Betgi aš tikrai tikiu evoliucija. Iš tiesų aš nemanau, kad dievas (evoliucija, A. P.) taip blogai su mumis pasielgtų. Dievas gali būti lėtas, bet ne kvailas“²³. Žiūrint iš evoliucinės perspektyvos, net ir didžiulės pasaulio krizės bei problemos tesa tik „evoliuciniai varovai“, nešantys naujoves ir pakeitimus ir sukeltantys naujus potencialus žmonių, kurie ir veda pasaulį naujos pažangos keliu. O naujas pasaulis reikalauja ir naujo, planetinių perspektyvų žmogaus, dalyvaujančio evoliucijos darbe. Tokie žmonės kaip tik ir esą naujaamžininkai, gyveną vienybėje su dievu (ar Dievu), žmonija ir aplinka. Jų dėka netrukus pasirodysianti nauja žmonija, apdovanota intuityviniu-mistiniu ar holistiniu požiūriu.

Taip atsitikus išnyksią karo pavojai, ekologinės nelaimės, socioekonominio suirimo grėsmė. Tuo tarpu, Robert Muller'io žodžiais, „pats svarbiausias dalykas, ką mes galėtume šiandien daryti, būtų tikėti evoliucija“²⁴. Be tokio tikėjimo evoliucija naujaamžininkai nepajėgtų išlaikyti jiems būdingo naivaus optimizmo. Jie net laukia naujo antžmogio, kuris būsias „tiek pranašesnis už šiandieninį žmogų, kiek mes esame pranašesni už beždžiones“²⁵. At-

rodo, kad 'Naujasis amžius' galų gale yra „perkeisto pasaulio vizija, dangus žemėje, visuomenė, kurioje šiandieninės problemos yra įveiktos ir kurioje išskyla naujas buvimas“,—daro išvadą dabartinių religijų žinovas Gordon Melton ²⁶. Jei iš tiesų naujaamžininkai gyvena „perkeisto pasaulio vizija“, tai istorinės atminties nepraradusį skaitytąją nejučiomis apgaubia baugi nerimastis: kaip 'Naujasis amžius' ketina tas savo utopines vizijas įgyvendinti — žemę paversti rojumi? Atsakymas į šį klausimą priklauso kitam skyriui.

3. KELIAI Į 'NAUJOJO AMŽIAUS' UTOPIJĄ

Pasak naujaamžininkų kritikės Cornelia Ferreira, „modernus 'Naujojo amžiaus' judėjimas (NAM) yra okultinis sociopolitinis judėjimas — tai visų eretiškų ir maištingų judėjimų sintezė ar skėtis jiems pridengti. Vadindamas save revoliucija, jis siekia visiškos kultūrinės transformacijos, kuri turi būti įgyvendinta pakeičiant judaizmą ir krikščionybę okultizmu ir judėjišką bei krikščionišką valdžios sistemą — totalitariniu socializmu. Pagal paprotį kiekviena filosofija, individas ar grupė, prisidedantys prie naujos santvarkos (new order) įvedimo, yra priskiriamas 'Naujajam amžiui'“ ²⁷. „Visiška kultūrinė transformacija“ yra šios 'Naujojo amžiaus' apybraižos pagrindinė sąvoka. Apie ją naujaamžininkai nuolat kalba, jos laukiama ir aktyviai siekiama.

Naujaamžininkų kalbėsena (terminija ir tematika) taip pat akcentuoja kaitą. Tokie žodžiai ir posakiai, pvz., „transformacija“, „sąmonės kėlimas“, „savęs realizavimas“, „evoliucija“, „būti, kas gali būti“, „kiekvienas yra dievas“, „globalinė vienybė“, „globalinė sąmonė“, „globalinis švietimas“, „globalinė ekonomika“... nurodo kaitos pokrypį ir jos turinį. Pasaulio taikos, kaip žinome, galima siekti keičiant individą ar/ir jo aplinką. Naujaamžininkai, ne taip, kaip marksistai, kaitos centru renkasi žmogų. Juk

keičiant žmogų, keisis ir visuomenė, keisis pasaulis. Taigi belieka pasirinkti tik priemones, kuriomis būtų galima pasiekti visišką kultūrinę transformaciją. Tarp svarbiausių naujaamžininkų pasirinktų transformacijos priemonių randame psichologiją, religijas, švietimą, mokslą, meną, politiką ir holistinę mediciną. Sakysime, tai svarbiausi 'Naujojo amžiaus' keliai į utopiją.

Sekuliarizuotuose Vakaruose psichologija pakeitė teologiją kaip žmogaus rūpesčių centrą. Nūdien mes esame psichologinės visuomenės piliečiai. O psichologinė visuomenė yra ta, „kurioje, kaip niekad iki šiol, žmogus yra susirūpinęs savuoju 'Aš'“²⁸. Šis rūpestis reiškiasi pastangomis save realizuoti, savo žmogiškąjį potencialą išugdyti. Beje, buvo greit pastebėta, kad ir įvykdžius savęs patenkinimo poreikius daugelį žmonių „vis tiek kamuoja aukštesnės plotmės disfunkcijos (sutrikimai), kurios padaro augimą negalimą“²⁹. Abraham Maslow tokius sutrikimus vadina 'metapatologijomis'. Jų simptomai: anomija (visuomeninių ir asmeninių vertybių jauktis), susvetimėjimas, nuobodulys, apatija, rezignacija, cinizmas, bedžiaugsmiškumas, beprasmiškumas ir t. t. Pasak Maslow'o, šitie sutrikimai ateina iš asmenybės vidaus, ne iš jo aplinkos. Vadinasi, pats individo 'aš' yra pasidalijęs, suskilęs. Bet pasidalijęs 'aš' jau negali būti išsiskleidimo šaltiniu.

'Naujasis amžius' kaip tik ir siekia šį vidinį savojo 'aš' sankirtį pašalinti. Tam tikslui jis kviečia žmogų kopti į naują, aukštesnę sąmonę, naują galvojimo būdą, naują požiūrį į gyvenimą ir į naują gyvenimo patirtį. Ta aukštesnioji sąmonė, pasak naujaamžininkų, išplaukianti iš atgaivinto, tikrojo 'aš'. Juk tas tikrasis 'aš' esąs neribotas psichinio augimo ir žmogiškojo potencialo šaltinis. „Jūsų psichika neturi ribų“,— kartoja naujaamžininkų psichologai bei įvairūs sielų gydytojai. Reikia tik tas neribotas galias išlaisvinti naudojant įvairias terapijas bei psichologines pratybas. Tokių paskatų žadinami ėmė dygti visokie seminarai, institutai (Esalen, Elysium...), medicinų centrai, 'atgaivos užėigos'...

Jau prieš dešimtmetį buvo priskaičiuota daugiau kaip 8000 netradicinių „terapijų“. Jos visos turėjo vieną bendrą bruožą — pažadą parodyti tokį Dievą, kuris nori, kad mes „pasiektume jo (Dievo, A. P.) būklę, jo galią, jo išmintį, jo tapatybę“³⁰. Be abejo, Dievas, kuriam žmogus prilygsta galia, išmintimi ir prigimtimi jau nebėra krikščionių Dievas, bet panteistų dievas. Jį galima būtų vadinti, kaip naujaamžininkai ir daro, energija, dvasia, sąmone ar aukščiausiuoju 'Aš'. Panteistiniais principais, pvz., grindžiamas EST (Erhard Seminar Training) kaip ir visas žmogiškojo potencialo judėjimas. „Visa iš esmės yra viena. Esi tobulas. Esi Dievas“, — nuolat kartojama rytietiškai nuspalvintose terapijose³¹.

Jei mes esame dievai, tai kaip paaiškinti tą faktą, kad Dievo ar dievybės sąmonė yra taip sunkiai pasiekiamą? Kodėl žmonės negalvoja, kad jie yra dievai? Naujaamžininkai šį dalyką mėgina aiškinti vadinamąja „metafizine amnezija“. Vakarietiškas racionalizmas yra atbukinęs žmogaus sielą dievybės pajautimui. Mes esame užmiršę savo tikrąją (dievišką) tapatybę. Užtat dvasinio augimo pratybų-terapijų uždavinys ir yra tą 'metafizinę amneziją' pagydyti. Tokią pat paskirtį, naujaamžininkų nuomone, privalo atlikti ir visos didžiosios religijos. Jos turi parodyti, kaip tapti viena su „Vieniu“. Žinoma, religijos gebėsiančios šią užduotį įvykdyti tik tuomet, kai jos pačios pasieks tarpusavio vienybę.

Kalbėdami apie religijų vienybę naujaamžininkai vaizduojasi eklektišką „pasaulio religiją“, kuri būtų labai panaši į Rytų religijų sistemas, o ne į Vakarų monoteistinių tikėjimą. Žinoma, tokioje „naujojoje pasaulio religijoje“ tradicinei krikščionybei jau nebūtų vietos. 'Naujamam žmogui' tėra priimtina tik vadinamoji ezoterinė krikščionybė. Tai mistinė krikščionybės interpretacija, teigianti, kad jos 'pagrindinė tiesa' esanti tapati su kiekvienos kitos religijos 'pagrindine tiesa' (žmogus yra dieviškas). Šia prielaida, kad visų religijų esminė tiesa yra ta pati, naujaamžininkai ir grindžia religijų vienybės viltį.

Maža to. Religijų vienybė esanti absoliučiai būtina, jei norime, kad žmonijos vienybė virstų realybe. Buvęs Jungtinių tautų generalinio sekretoriaus padėjėjas Robert Muller vienybės klausimą taip aiškina: „Pirmą kartą istorijoje atradome, kad planeta, kurioje gyvename, yra viena. Lieka mums dar suprasti, kad mes taip pat esame viena žmonių šeima, kad privalome pakilti virš visų tautinių, kalbinių, kultūrinių, rasinių ir religinių skirtumų, kurie sukūrė mūsų istoriją. O mes turime progą parašyti visiškai naują istoriją“³². Šios naujos istorijos pagrindas būsianti ne kas kita kaip 'pasaulio religija'.

Domininkonų vienuolio Matthew Fox'o įsitikinimu, religijų vienybę (pasaulio religiją) galima pasiekti visuotiniu ekumenizmu. Jo žodžiais, „visuotinis ekumenizmas yra toks judėjimas, kuris paleis nuo grandinės visų pasaulio religijų išmintį: hinduizmo ir budizmo, islamo ir judaizmo, taoizmo ir sintoizmo, visų formų krikščionybės, čiabuvių religijų ir viso pasaulio deivių religijų. Šis išminties atpalaidavimas duoda paskutinę viltį išlikimui tos planetos, kurią vadiname savo namais“³³. Ši iš visų religijų išsiliejusi išmintis sukasi apie tą pačią centrinę tiesą — žmogaus dieviškumą. Jame susitiksianti religija ir politika.

Tų dviejų gyvenimo sričių susitikimas įvyksias per asmenis, atbudusius žmogaus dieviškumui. Nūdien „ima reikštis tam tikra grupė žmonių, kurie yra puoselėtojai ir kurie, visiškai raidiškai, yra tie, kuriuos Jėzus vadino „žemės druska“. Jie tokie būna sąmoningai, dvasingai, prisiimdami savo dieviškumą ir vis dėlto netapdami išpuikėliais. Jie veikia savo aplinkoje, kad sukeltų tą patį kitų dieviškumą... Šitie žmonės yra gyvybės davėjai. Jie deda pamatus ateities valdžiai“, — aiškina naujaamžininkų ideologas David Spangler³⁴. Mat dabartinės politinės struktūros, jų tikslai bei metodai jau yra pasenę ir perdėm neveiksmingi, kad galėtų patenkinti žmonijos poreikius.

„Antroje šio šimtmečio pusėje vis labiau ir labiau aiškėja, kad tautinė valstybė nebėra tinkamas ir veiksming-

gas valdymo vienetas", — rašo Fritjof Capra³⁵. Todėl jis siūlo centralizuoti valdžią globališkai. Jam pritaria kiti 'Naujojo amžiaus' balsai: „Politinė sistema privalo būti pakeista, ne reformuota. Mums reikia kažko kito, o ne tik ko nors daugiau“³⁶. Tas „kas nors kitas“ yra nei daugiau, nei mažiau, kaip kosminė valstybė. Tokia valstybė neturėsianti tautinių sienų. Iš viso joje nebūsią jokių sienų. Bus viena globalinė valdžia; greičiausiai Jungtinių tautų pavidalu. Visos planetos išteklių apmokestinimas, pvz., būtų vienas būdas, įgalinantis teisingiau paskirstyti turtus tarp tautų. Būtų viena planetos (tarptautinė) ginkluota policija pasaulio saugumui palaikyti. Tiesa, policijos pajėgas tegalėsia kontroliuoti tik tie, kurie išpažins monistinę ir panteistinę pasaulėžiūrą. Mat tik tokie asmenys suprasia tautų vienybę ir jų tarpusavio priklausomybę. Šiaip ar taip, asmenys, atsibudę žmogaus dieviškumui, privalėtų užimti vienokias ar kitokias valdžios vietas.

Savo idėjoms įgyvendinti naujaamžininkai griebiasi įvairiausių priemonių: buriasi į veiklos grupes, steigia institutus, organizuoja seminarus, leidžia knygas ir žurnalus, sumaniai naudojami viešosios komunikacijos priemonėmis. Tačiau visų pirma jie išitraukia į jau egzistuojančias grupes, pvz., Sierra'os klubą (Sierra Club), Tarptautinę amnestiją (Amnesty International), Nulinį gyventojų prieauglį (Zero Population Growth). Ten dirbdami jie gana subtiliai stengiasi bendradarbius laimėti savajai, globalinei perspektyvai. Antra vertus, 'Naujojo amžiaus' judėjime esama ir formalių, gana agresyvių sambūrių. Tokia, pvz., yra Žalioji taika JAV (Greenpeace USA), kuri rūpinasi ekologija, nusiginklavimu; kovoja prieš nuodingą taršą.

Tačiau viena iš įtakingiausių 'Naujojo amžiaus' organizacijų reikėtų laikyti 'Planetos piliečius' (Planetary Citizens). Juos įsteigė Donald Keys (1972), ilgametis patarėjas Jungtinių tautų delegacijoms ir komitetams. Jie yra pasirengę žadinti planetinę sąmonę 'Naujojo amžiaus' grupėse ir visuomenėje. Šia kryptimi jie bando palenkti ir

pasaulio vadus. Apskritai planetos piliečiai yra pasiryžę pakeisti pasaulį politiniu veikimu. Antai jie remia 'Nepriklausomą komisiją pasaulio saugumo alternatyvoms' studijuoti. Šioji komisija verbuoja įvairius taikos, nusi-ginklavimo ir sistemų specialistus, kad jie suprojektuotų „įvykdomą, tikimą ir negrasinančią globalinę saugumo sistemą“³⁷. Panašus yra ir Pasaulinis geros valios sąjūdis (World Goodwill), užkulisinė, teosofiškai nusiteikusi, po-litinio spaudimo grupė.

Naujaamžininkai gerai supranta, kad vien tik politinė-mis priemonėmis utopijos pasaulyje neįgyvendinsi. Todėl „mūsų tikslas,— sako D. Keys,— yra bandyti plačiu mastu kiek galima didesnei pasaulio gyventojų daliai suorkest-ruoti... visuotinį pabudimą, slenksčio peržengimą į globa-linį supratimą... Turi būti tam tikras kritiškas kiekis vi-suomeninio supratimo, planetinės sąmonės pirmiau negu politikai pajudės, pirmiau negu užsienio reikalų ministe-rijos išitrauks į darbą, pirmiau negu mokymas keisis mo-kyklose“³⁸. Naujaamžininkų terminologija, ugdyti žmo-nių globalinį supratimą reiškia juos įtikinti, kad žmonijos dabartinės problemos reikalauja globalinio sprendimo, ku-ris tebus galimas tik sujungus pasaulį į korporacinę bro-lybę.

Vadinasi, 'Naujojo amžiaus' pagrindinis dėmesys, vie-naip ar kitaip, krypsta į švietimą ir auklėjimą. Juk švie-timas parūpina centrinę platformą Vakarų kultūrai per-formuoti. „Vizijų žmonės yra pasakę, kad galima turėti naują visuomenę tik pakeitus jaunesnės generacijos švie-timą“,— primena savo skaitytojams naujaamžininkė Ma-rilyn Ferguson³⁹. 'Naujojo amžiaus' švietimo ir auklėji-mo modelis dažnai vadinamas dar „transasmeniniu švieti-mu“. Šio modelio pagrinde glūdi savojo „aš“ kaip auto-nominės esybės samprata. Pasak Ferguson, „transasmeni-nio švietimo programa mokinį skatina būti budrų ir są-valdų, abejoti, tyrinėti sąmonės patirties visus kampus ir plyšius; ieškoti prasmės, išbandyti išorinius apribojimus; patikrinti savojo „aš“ ribas ir gelmes“⁴⁰.

Tos savojo „aš“ ribos ir gelmės tikrinamos vadinamųjų

'vadovaujamų įvaizdžių' pratimais. Sakytume, tai fantazijos kelionė, kurioje vaikams garantuojama, kad jie yra „tobuli, sumanūs, nuostabūs ir talpinantys savyje visos visatos išmintį“⁴¹. Tie 'vadovaujamų įvaizdžių' pratimai tėra tik dalis kitų mokymo programų, kurios veikia holistinio (pilnutinio) švietimo vardu (pvz., Los Angeles viešųjų pradinių mokyklų sistema). Pagrindinės tokio švietimo aksiomos (pradiniai teiginiai priimti be įrodymo) įtraukia tokias 'Naujojo amžiaus' mitines temas:

1. Iš esmės mes nesame individai, bet dalis visuotinės sąmonės, Dievo ar dvasios, kuri pasirodė medžiaginiame pasaulyje. Šios esminės vienybės supratimas ir jos patyrimas ir yra pagrindinis vaiko auklėjimo ir švietimo tikslas.
2. Kadangi kiekvienas asmuo yra visuotinės sąmonės, kuri yra meilė, dalis, tai kiekvienas vaikas talpina savyje visatos išmintį ir meilę. Vaikas gali susiliesti su šiuo visuotiniu protu ir gauti iš jo patarimų, informacijos ir pagalbos. Paprastai tai pasiekama per mąstymą ir per bendravimą su dvasiomis-vadovais.
3. Kiekvienas asmuo sukuria savo nuosavą realybę rinkdamasis, ką suvokti ir kaip tą 'ką' suvokti. Vadinasi, jei mes išmokysime vaikus savo galvojimą telkti į pozityvias mintis ir į meilius jausmus, tai jų realybė tokia ir pasidarys. Juk dalyko tiesa nesanti išorinėje (objektyvioje) jo egzistencijoje, o mūsų to dalyko subjektyvioje patirtyje. Šiuo principu remiantis reikia sakyti, kad ir mokinių visi veiksmai yra pozityvūs. Užtat jie ir yra mokomi „susiliesti su savuoju didingumu“⁴².

Aišku, holistinio švietimo ir auklėjimo priimtoms prielaidos veda į panteistinį okultizmą pasaulėžiūroje ir į subjektyvizmą etikoje. Panteizme, koks jis bebūtų, nebelieka vietos asmeniškam Dievui. Tuo tarpu subjektyvioji etika nepripažįsta objektyvių elgesio normų, kaip, sakysime, Dešimties Dievo įsakymų.

Sakoma, kad holistinis švietimas vedąs mokinį į paži-

nimą „visomis smegenimis“. Toks pažinimas įtraukias dešinią ir kairią smegenų pusrutulius. Teigiama, kad kairioji smegenų pusė esanti analitinė. Per ją funkcionuojanti logika ir protas. O dešinioji smegenų skiltis esanti intuityvinė. Taigi kairiuoju pusrutuliu protaujame, o dešiniuoju — jaučiame. Kairioji pusė kontroliuoja logiką ir kalbą, dešinioji intuiciją ir kūrybą. Transasmeninis, arba holistinis, švietimas siekia tuos abu smegenų pusrutulius harmonizuoti, surasti sintezę tarp logikos (kairiojo pusrutulio) ir intuicijos (dešiniojo pusrutulio). Dešinioji smegenų pusė duodanti mokymuisi kontekstą, o kairioji — turinį.

Beje, neurofiziologijos profesoriaus William H. Calvin'o nuomone, naujaamžininkai dalydami smegenų pusrutulių funkcijas sumaišo metaforą su tikrove. Tai darydami jie naudojasi gimika, pasiskolinta iš pseudomokslo, neva mokslo. Calvin's pastebi, kad tam tikro procento (7 %) žmonių dešiniajame, ne kairiajame, smegenų pusrutulyje dominuoja kalba. Dažnai pažeidus vieną smegenų skiltį, jos funkcijas, kad ir ne taip veiksmingai, perima kita skiltis ⁴³. Calvin'o nuomonei pritaria ir kiti mokslininkai, pvz., neurologijos psichologas Michael Gazzaniga, ar biopsichologas Jerre Levy. „Nėra jokios funkcijos, į kurią būtų išivėlęs tik vienas smegenų pusrutulis ar prie kurios tik vienas pusrutulis būtų prisidėjęs“, — tvirtina Jerre Levy ⁴⁴. Naujaamžininkų kalbą apie „aukštesnę išmintį“ dešiniajame smegenų pusrutulyje reikia laikyti dar viena mitologine prielaida.

'Naujojo amžiaus' kritikas Russell Chandler pastebi: „Didžiausias žmogaus proto įnašas yra jo pajėgumas skirti tai, kas yra tiesa, ir tai, kas yra klaida; patikrinti, kas realu, ir kas iliuzija ar deliuzija. Bet 'Naujojo amžiaus' virššamonė yra nustatyta ignoruoti tuos skirtumus“ ⁴⁵. Juos ignoruoja ir transasmeninio švietimo filosofinės prielaidos. Betgi, antra vertus, mitams juk nerūpi istorinis tikslumas ar duomenų faktiškumas. Kerry McRoberts'o žodžiais, „iš esmės mitai yra placebo pagelbėti grėsmę patiriančioms visuomenėms ar civilizacijoms“ ⁴⁶. Kaip ži-

nome, žodis 'placebo' medicinoje reiškia nežalingą medžiagą (substanciją), duodama pacientui, jo norams patenkinti, nors šie tariamieji vaistai iš savęs ir neturi jokios gydomosios galios. Vis dėlto mitas yra pati 'Naujojo amžiaus' siela. Viliamasi, kad tikėjimas placebo (naujojo mito) gydomąja galia perkeis modernųjį žmogų ir tokiu būdu išgelbės mūsų planetą nuo išnykimo.

Kultūrinei transformacijai pagreitinti ir naujos pasaulėžiūros plitimui naujaamžininkai šaukiasi mokslininkų, kurie sujungtų moderniąją fiziką su rytietišku misticizmu. Kai kurie mokslininkai, pvz., fizikas Fritjof Capra, šia kryptimi ir bando eiti. Capra'os įsitikinimu, kvantų teorija ir reliatyvumo teorija, moderniosios fizikos pagrindas, „verčia mus suvokti pasaulį labai panašiai kaip jį suvokia hinduistas, budistas ar taoistas“⁴⁷. To paties Capra'os nuomone, vis daugiau mokslininkų ima suprasti, kad „mistinis mąstymas duoda tvirtą ir svarbų pagrindą šiuometinio mokslo teorijoms...“⁴⁸ Fizika ir misticizmas rodąs visų dalykų visatoje tarpusavio ryšį.

Išeitų, kad prieš suvokiant pasaulį kaip nedalomą organinę visumą, yra būtinas religinis atsivertimas. Kaip tik taip atsitiko ir su pačiu Capra. Medituodamas pajūryje jis patyręs 'vizijas'. Tarp kitko, jis prisipažįsta, kad tuo metu buvęs psichodelinėmis žolėmis prisisotinęs. „Staiga supratau visą mano aplinką esant įtrauktą į gigantišką kosminį šokį... Aš 'mačiau' energijos kaskadas, nusileidžiančias iš tolimų erdvių, kurių dalelės buvo sukuriamos ir vėl sunaikinamos ritminiame pulsavime. Aš 'mačiau' elementų ir mano kūno atomus dalyvaujant šiame kosminiame šokyje. Aš jaučiau jo ritmą ir 'girdėjau' jo garsą. Tą akimirką supratau, kad tai buvo Šyvos (Shiva) šokis, hinduistų garbinamas šokėjų Viešpats“⁴⁹.

Vėliau Capra, aiškindamas Heisenberg'o teoriją, teigia, kad elektronas „neturi objektyvių nuo žmogaus nepriklausančių savybių“⁵⁰. Kiti mokslininkai tokiai kraštutinei interpretacijai nepritaria. Juk autentiškas mokslas iš viso nėra galimas be objektyvios tikrovės. Iliuzijos negali būti matuojamos. Tuo tarpu matavimas sudaro griežtųjų moks-

lų metodo branduolį. Vis dėlto naujaamžininkai tikisi padedant mokslams galėsią įrodyti savo monistinę prielaidą, kad visą tikrovę galima suvesti į psichinius-mistinius reiškinius. Michael Talbot šią mintį nusako taip: „visas fizinis kosmosas savyje yra nieko daugiau kaip neuroninės energijos grupuotės, užsižiebiančios mūsų galvose... Šalia mūsų nėra fizinio pasaulio. Sąmonė sukuria viską⁵¹. (Monistinis panteizmas.)

Psichologijos teoretikas Ken Wilber yra išleidęs knygą, kurioje sudėti pasaulio didžiųjų fizikų mistiniai raštai. Jau šios knygos įžangoje randame pagrindinę tezę, teigiančią, kad modernioji fizika „pozityviai (nekalbant jau apie įrodymą) mistinės pasaulėžiūros neparemia“. Tačiau Wilber primena, kad kiekvienas iš tų fizikų (kurių raštai ir sudaro šią knygą) įskaitant Einstein'ą Planck'ą, ir Heisenberg'ą buvo mistikai (nebūtinai krikščioniška prasme). Tiesa, yra „tam tikrų panašumų tarp naujosios fizikos pasaulėžvalgos ir misticizmo, kurį fizikai tiki. Bet šie panašumai, kur jie nėra grynai atsitiktiniai, tėra nežymūs palyginti su didžiuliais tarp jų skirtumais“⁵². Vadinasi, mokslininkas gali būti mistikas, bet mokslas negali būti mistiškas.

Naujaamžininkai viliasi, kad mokslas nuvesias žmogų ne vien tik į misticizmą, bet įrodysias ir Dievo buvimą. „Astrologai gali būti tie, kurie atras Dievą. Ar galbūt... molekuliniai biologai“ (Marilyn Ferguson). Beje, „jei tavo dievas yra šiandieninė fizika, tuomet kai fizika išeis (įvyks), su ja išeis ir tavo dievas“, — Ken Wilber parafrazuoja Meister Eckhart'o mintis⁵³. Iš tiesų mokslinės teorijos nuolat keičiasi. Nuo eterio pašalinimo ir bangų įvedimo įvyko didelis ir greitas fizikos mokslų pasikeitimas. Newton'o modelis gyvavo ištisus du šimtmečius; atrodo, kad šandie jokia teorija negyvens ilgiau kaip du dešimtmečius. Išmintingai kalba mūsų minėtas Wilber, sakydamas, kad „prikabinti religiją prie nūdienio mokslo, reiškia neabejotinai padaryti ją (religiją, A. P.) atgyvenusią“⁵⁴.

Pagaliau išeidami iš vienybės principo (visa yra viena)

naujaamžininkai propaguoja vadinamąją holistinę mediciną. 'Holos' gr. kalba reiškia 'visas'. Holistinei medicinai rūpi visas žmogus. Ji nori žinoti, kas vyksta už ligonio fizinių simptomų: visuomeninė įtampa, šeimos konfliktai, dieta, sezoniniai pasikeitimai, ligonio gyvenimo stilius, emociniai bangavimai ir t. t. Priešingai, dabartinės medicinos prieiga prie ligonio vis dar tebėra mechanistinė: gydoma liga, bet ne ligonis. Panašiai kaip kad buvo 18-ajame šimtmetyje. Voltaire, pvz., savo laiko gydytojus taip vertino: „gydytojai prirašo vaistų, apie kuriuos mažai žino, kad išgydytų ligas, apie kurias dar mažiau žino; prirašo žmonėms, apie kuriuos jie iš viso nieko nežino“⁵⁵.

Beje, ir holistinė medicina, ypač ta, kuri yra nusidažiusi okultistinėmis spalvomis, vargu ar išvengtų Voltaire'o priekaištų. Ji šalia įprastinių diagnostikos ir gydymo priemonių dar vartoja vadinamuosius psichotechninius metodus: grįžtamuosius ryšius (biofeedback), akupunktūrą, vizualizaciją, meditaciją, jogą, hipnozę, įvairius masažus ir kitas terapijas. Tačiau už psichomistinės metodikos slėpiasi tam tikra pasaulėžiūra. Tikima, pvz., kad naujaamžininkų naudojami holistinės medicinos metodai sudarą tokią psichologinę būklę, kuri leidžianti „žmoguje slypinčiai dievybei“ virsti gydančia versme.

Šiame skyriuje bandėme bent keliais brūkšniais pavaizduoti 'Naujojo amžiaus' kontūrus: jo sampratą, filosofines prielaidas, tikslus ir priemones jiems pasiekti. Pastebėjome, kad vienybės principas, kaip audeklo metmenys, suriša visą 'Naująjį amžių' į margaspalvį audinį. Jei visa yra viena, tai išblėsta skirtumai tarp Dievo ir žmogaus, tarp žmogaus ir gyvūnijos, tarp vyro ir moters, tarp tautų, kultūrų ir religijų. Neabejotina, kad tas monistinis vienybės principas buvo pasiskolintas iš Rytų religijų. Be jų 'Naujojo amžiaus' mitai būtų nesuprantami. Užtat prieš pereinant į kultines ir okultines 'Naujojo amžiaus' dimensijas žvilgtelėsime bent į pagrindinius naujaamžininkus įtaigojančių rytietišκών religijų bruožus. Žinoma, į šias religijas, hinduizmą ir budizmą, teįstengsime pažiūrėti tik pašaliečio „šaltomis“ akimis.

II DIDŽIOSIOS RYTŲ RELIGIJOS

Konfucianizmas turėjo milžinišką įtaką Kinijos socialinei struktūrai ir jos politinei filosofijai. Konfucijui (King-Fu-tzu, apie 550 — 479 pr. Kr.), konfucianizmo kūrėjui, nerūpėjo jokie dievai ir jokie transcendentiniai dalykai. Tik jo mokiniai ir sekėjai įvilko jį į dieviškumo skraistę pradėdami jam atnašauti aukas. Konfucijaus etinė sistema (virtusi populiaria religija) naujaamžininkams neturėjo jokios poveikio. Taip pat ir sintoizmas, japonų tautinė religija, naujaamžininkų dėmesio nepatraukė. Tai visai suprantama, nes sintoizmas puoselėja japonų pasididžiavimą ir pranašumo jausmą, kartu žemindamas kitas tautas. Gal dėl to sinto religija mažai teturi sekėjų už Japonijos sienų.

Zoroastrizmo, senosios Irano religijos (steigėjas — Zoroaster arba Zarathustra), pėdsakų užtinkama tik kai kurių 'Naujojo amžiaus' okultistų raštuose. Laotizmas (kūrėjas — Lao-tzu ar Lao-tze), pabrėždamas pasyvumą ir traukimąsi nuo gyvenimo sunkenybių, buvo patrauklus Amerikos hipiams. Žinoma, būdamas per kieta legalistinė sistema, negalėjo rasti vietos naujaamžininkų pasaulėžiūroje. Agresyvi islamo religija ateina į Vakarus drauge su Vidurinių Rytų emigrantais, ne per 'Naujojo amžiaus' išpažinėjus. Didžiausią įtaką naujaamžininkams daro hinduizmas ir budizmas. Šios dvi didžiosios Rytų religijos daugiau ar mažiau formuoja naujaamžininkų pasaulėžiūrą duodamos jai panteistinį pagrindą. Todėl ir ribosimės šių dviejų religijų apraša.

1. HINDUIZMAS

Hinduizmas yra viena iš seniausių ir painiausių religijų. Istorijos eigoje hinduizmas priveisė daugybę sektų,

išpažįstančių skirtingas doktrinas. Nesistebėtina todėl, kad yra labai sunku duoti tikslų hinduizmo vaizdą nesileidžiant į jo paskiras šakas bei šakeles. Religijų istorikas John Noss teisingai sako: „Tai (hinduizmas, A. P.) nėra viena religija, o greičiau religijų šeima... Hinduizmas yra nepastovus ir besikeičiantis... Hindusai turi itin didelį tikėjimų ir religinių praktikų pasirinkimą. Jie gali (vartojant vakarietiškus terminus) būti panteistai, politeistai, monoteistai, agnostikai ir net ateistai“¹. Taigi ir naujamžininkai turi galimybę pasiimti iš hindusų religijos tai, kas jiems patinka, tai, kas derinasi su jų požiūriais, polinkiais ar ideologija.

Žodžiu, ši ypač sena religija davė pradžią daugeliui sektų, kurios garbina įvairius dievus. Yra sektų, pvz., kurios šlovina Višnų, erdvės ir laiko dievą. Yra sektų, kurios garbina Šyvą (ar viešpatį Sivą), dainos ir gijimo dievą. Dar kitos sektos garbina Durgą, dieviškąją motiną, motinystės deivę. Yra gausybė kitų dievų ir kitų garbintojų. Tačiau visos sektos tiki Brahmaną, amžinąjį Trimurti arba trijulę viename Dievuje: kūrėją Brahmą, griovėją Šyvą ir apsaugotoją Višnų. Šalia to, kiekviena sekta išpažįsta tokius dalykus: pasidavimą likimui, kastų sistemą, karmos dėsni, reinkarnaciją, nirvaną, jogas, dharmą (moralinės tvarkos dėsni). Šie visi terminai bus paaiškinti vėliau, svarstymų metu.

Hinduizmas savo steigėjo neranda. Tačiau jis, kaip ir kitos religijos, remiasi šventais raštais, kuriuose yra sukrautos tikėjimo tiesos. Hinduistų šventieji raštai, atsiradę tarp 1400 m. pr. Kr. ir 500 m. po Kr., yra padalyti į dvi klases: **sruti** ('kas girdėta') ir **smriti** ('kas prisimenu'). Sruti — tai hinduizmo amžinosios religinės tiesos, kurias regėtojai (rišis) matė ir girdėjo. Jos nėra priklausančios nuo jokio dievo ar žmogaus, kuriam tos tiesos būtų perduodamos. Jos yra pirminis ir galutinis religinių tiesų autoritetas. Senųjų 'regėtojų' (rišis) protas buvęs toks grynas ir ramus, kad jis tobulai atspindėjo amžinosios tiesos pilnumą. 'Regėtojų' mokiniai užrašė šią tiesą ir jų užrašai yra vadinami **vedomis** (vedas).

Smriti ('Kas yra prisiminta') teturi tik antraeilį autoritetą, paeinantį iš sruti ('Kas yra girdėta'). Smriti raštai aiškina pirmosios eilės (klasės) sruti raštus. Smriti apima visus šventus tekstus išskyrus vedas. Į smriti tekstus įeina įstatymų knygos, dvi didžiosios epinės poemos (Ramayana ir Mahabharata) ir puranos ('senienos'), mitų, pasakų, legendų ir kronikų rinkiniai. Šiai grupei taip pat priklauso teologiniai traktatai bei liturginiai vadovėliai (ačamas) ir šešių filosofijos sistemų aforizmai (sultras). Šalia viso to čia dar randamas didžiulis pamaldžios literatūros (bhakti) lobynas, parašytas dialekto kalba.

Seniausieji hindusų raštai yra vadinami vedomis. Žodis 'veda' reiškia išmintį ar žinojimą, kuris pradžioje buvo perduotas žodžiu, vėliau išsaugotas rašto forma. Vedas sudaro per tūkstantmetį sukurti himnai, maldos, apeigų tekstai. Į šį vedų rinkinį (samhitas) įeina rigveda (himnų rinkinys, parašytas sanskrito kalba), jadžurveda (mantrų rinkinys, garbės himnai dievams), samaveda (giedami himnai) ir atharvaveda (magiški apžavai ir užkeikimai). Kiekvienas iš šių keturių tekstų susideda iš trijų dalių: mantrų (himnai dievų garbei), brahmano (apeigų vadovo) ir upanišadų ('paslapčių mokslo').

Upanišados (upanišads) aiškina hindusų religinę doktriną. Kitaip sakant, jos yra rinkinys spekuliatyvinių traktatų, parašytų tarp 800 m. pr. Kr. ir 600 m. pr. Kr. Jie nagrinėja galutinės tikrovės prigimtį ir svarsto, kaip pasiekti vienybę su Absoliutu; kalba apie žmogų, kosmosą ir ypač apie amžinąją Brahmaną, visos tikrovės pagrindą ir atmaną (kosminį 'Aš'). Upanišados perkėlė svorio centrą iš vedų aukos himnų ir magiškų formulių į mistines idėjas apie žmogų, visatą, Brahmaną. Sakoma, kad upanišados turėjo įtakos Gautama Budai, budizmo steigėjui.

Minėjome du didžiausius Indijos epus: Ramajaną ir Mahabharatą. Pirmame pasakojama apie karžygį ir klajūną Ramą. Išskyrus vieną kitą faktą čia turima reikalo su liaudies kūryba, folkloru, susikaupusiu per šimtmečius. Antrasis epas, Mahabharata, apima palaimintojo Viešpaties giesmę (Bhagavad Gita). Šią knygą hindusai laiko

šventa. Indijoje ji yra labiausiai skaitoma ir žinoma net už Indijos sienų. Joje aprašomas dialogas tarp Krišnos, aštuntosios Višnaus avataros (įsikūnijimo) ir karžygio Ar-
džūnos. Šitie abu epiniai apsakymai, Ramajana ir Mahab-
harata, vaizduoja charakterius, kurie Indijos žmonėms
tapo kelrodžiu dorinio ir visuomeninio gyvenimo srityse.

Teorinė dimensija

'Naujojo amžiaus' pasaulėžiūrinė bazė susiliečia su tri-
mis hindusų filosofijos aspektais: (1) dieviškosios būty-
bės beasmeniškumu; (2) dieviškojo 'Aš' buvimu žmogiš-
koje būtybėje; (3) majos doktrina apie pasaulio nerealy-
bę.

Hinduizme aukščiausia tikrove laikoma gryna tikrovė
be jokių ribojimo ar apibrėžimo (fizinio ir sąvokinio) prie-
maišų. Gryna tikrovė yra amžina ir nesikeičianti. Atrodo,
kad ji kuria, saugo ir griaua pasaulį. Iš tikrųjų tai tik
žmogaus netobulo supratimo atspindys. Toji aukščiausia
tikrovė (hindusų dievas) nėra vieno iš šių veiksmų neat-
lieka. Šioji hindusų dievybė sakoma esanti „gryna sąmonė
ir gryna energija, nelokalizuojama nei erdvėje, nei api-
brėžiama laike. Ji vadinama Brahmanu... Atku, tokia gry-
na būtis ir gryna sąmonė yra anapus paprasto žmogaus
proto supratimo",— prisipažįsta 'naujųjų religijų' Ameri-
koje tyrinėtojas Jacob Needleman².

Needleman'ui pritaria ir kitas Rytų religijų žinovas Ed-
ward Rice. Jis Brahmaną aptaria taip: „Tai aukščiausia
tikrovė, suvokta kaip viena ir nediferencijuota (neskai-
doma), statinė ir dinaminė, bet virš visų loginių aptarčių;
galutinis principas, duodas pasauliui pagrindą, galutinė
tikrovė: „Be priežasties ir be padarinio, be jokio vidaus
ar išorės",— sako išminčius Yajnavalkya. „Brahmanas yra
tas, kurio kalba negali išreikšti ir nuo kurio protas, ne-
galėdamas jo pasiekti, pasitraukia beviltiškoje padėty-
je",— teigia Taittiriya Upanishad. Nūdien Brahmanu dau-

giau domimasi kaip praeitų amžių filosofine sąvoka, nei aktyviu principu — mąstyti, bet ne šlovinti" ³.

Vardas „Brahman“ paeina iš žodžio šaknies 'brih', reiškiančios „būti didžiuoju“. Su šiuo vardu yra susiję pagrindiniai atributai (esminės savybės): sat (būtis), chit (sąmonė, sąmoningumas) ir ananda (laimė, palaima). Taigi Brahman dar kartais vadinamas Sat-chit-ananda (būtis—sąmonė—laimė). Vadinasi, hindusų Dievas yra būtis, sąmonė ir palaima. Betgi tokį Dievo aptarimą galima pasukti asmeniškumo (Dievas yra asmuo) ir neasmeniškumo (Dievas yra neasmuo) kryptimis. Iš tiesų indų filosofai ir bando eiti abiem šiomis kryptimis: Dievas nėra asmuo (Šankara), Dievas yra asmuo (Ramanuja). Ramakrišnos (Ramakrishna) nuomone, abi šios dievybės sampratos esančios teisingos. Ar ir kaip šias prieštaraujančias Dievo sąvokas (Dievas — asmuo, Dievas — neasmuo) galima suderinti, matysime vėliau. Šiuo tarpu pasitenkinsime filosofijos profesoriaus Huston Smith'o komentariais.

Smith šią hinduistinės dievybės problemą štai kaip sprendžia: „Apskritai Indija pasitenkino paskatindama entuziastus suvokti Brahmaną kaip asmeninę būtybę, ar kaip neasmeninę būtį, priklausomai nuo to, kiek kuri iš tų sampratų priveda tam tikros psichologinės struktūros protus prie pakiliausios prasmės. Pakilumas ir yra tai, kas teisinga..." ⁴ Šitokiu aiškinimu Dievo klausimas perkeliamas iš objektyvios, ontologinės, į subjektyvią, psichologinę, plotmę. Nuo psichologinės individo nuostatos priklausys ir žmogaus santykis su Dievu. „Jei Dievas suprantamas esant asmeninei būtybei, tuomet jo (Dievo, A. P.) santykis su pasauliu bus kaip kūrėjo su kūrinium. Jis tuomet bus kūrėjas (Brahman), palaikytojas (Višnu), ir 'griovėjas' (Šyva), kuris laikų pabaigoje visas ribotas formas pavers į pirmąją natūrą, iš kurios jos ir buvo kilę. Antra vertus, jei jis (Brahman, A. P.) bus suvokiamas kaip neasmeninė būtybė, jis stovės virš visų grumtynių ir visais atžvilgiais laikysis nuošaliai nuo ribotos tikrovės" ⁵.

Taigi garsiojo Indijos filosofo Šankaros (Shankara) žodžiais, „Viešpats nėra skausmo paliečiamas, nors skaus-

mą jaučia toji jo (Brahmano, A. P.) dalis, kuri yra vadinama individualia siela" ⁶. Tokia filosofija, kurioje žmogus yra dievybės dalis (panteizmas) arba kurioje Dievas paverčiamas terapine, geros savijautos priemone (psichologizmas), darosi lengvai priimtina ir 'Naujojo amžiaus' sekėjams.

Hinduizmas šią aukščiausią tikrovę (Brahman) susieja su individualaus žmogiško gyvenimo tikrove pavadindamas ją „Aš". Žmogus turi kūną, asmenybę ir dar kai ką daugiau. Tas „kažkas daugiau" yra būties rezervuaras, kuris niekad nemiršta, niekad neišsenka ir yra neriboto supratimo, žinojimo ir laimės. „Šis begalinis kiekvienos gyvybės centras, šis slaptینگasis 'aš', arba atmanas, yra nei daugiau, nei mažiau kaip Brahmanas, dievybė" ⁷. **Atmanas** tad yra kiekvieno gyvo daikto amžina dalis. Dažnai šis terminas vartojamas kaip Brahmano sinonimas, tai yra skirtingai skambantis, bet kaip tos pačios arba labai artimos reikšmės žodis. Atmanas, Brahmanas, kosminis „Aš" yra sinonimai. Individualus 'aš' (anatman), konkretus asmuo būnęs pasaulyje tėra tik kosminio „Aš" dalis. „Individualus 'aš' skiriasi nuo aukščiausiojo (kosminio, A. P.) 'Aš' tik vardu" ⁸.

Pasak hinduizmo komentatoriaus Šankaros (Samkara ar Sankara), individualus 'aš' savo esmę randa kosminiame 'Aš'. Vis dėlto kosminis 'Aš' negali būti sutapatinamas su empiriniais 'ašais'—konkrečiai egzistuojančiais individais. Juk galutiniu požvilgiu tik vienas kosminis 'Aš' esąs realus (panteizmas). Antra vertus, sekdamas upanišadas Šankara pabrėžia absoliučią vienybę tarp individo 'aš' (individualios sielos) ir kosminio 'Aš' (visatos sielos). Toji vienybė yra „duota, nustatyta", todėl jos siekti nereikia. Ar mes jos norime ar ne, ar mes jos siekiame ar ne, ar mes apie ją žinome ar ne, esame absoliučioje vienybėje su Atmanu (Brahmanu) ⁹. Tarp kitko, doktrina, kuri sutapatina individualią sielą (individualų 'aš', anatman) su visuotine siela (kosminiu 'Aš', Atman) yra vadinama „tai tu esi", sanskrito kalba — „tat twam asi".

Anaįptol tuo Brahmano ir žmogaus santykių klausimas dar neišsprendžiamas. Jei iš tiesų mūsų būtis begalinė, jei mūsų esmė yra dieviška, kodėl nesielgiame dieviškai? Hindusai ši klausimą atsako paaiškindami, kad Amžinasis yra padengtas stora, beveik neprieinama išsiblaškimų, klaidingų idėjų, egoistinių impulsų mase, kuri ir sudaro mūsų buvimo paviršių. Lempa, pvz., gali būti taip apdulėjusi ir purvina, kad jos šviesa pasidaro visiškai nebe-matoma. Žmogus privalo nuvalyti savo buvimo dulkes taip, kad jo dieviškas centras (Atman) pasidarytų aiškiai matomas.

Jacob Needleman tą patį klausimą nušviečia kiek kitokiais žodžiais. Atmanas, individualusis 'aš' iš tikrųjų yra Brahmanas, grynas subjektas, visą apglėbianti tikrovė. Todėl tik vienas protingas tikslas, kurį žmogus galėtų susirasti savo gyvenime, yra iki galo realizuoti (įgyvendinti) savo identitetą ir vėl susijungti su savo dieviška esme. Šitas 'vėl susijungimo' darbas yra vadinamas 'joga' ¹⁰. Šitoks hinduizmas naujaamžininkams darosi visiškai priimtinas. „Aš esu dievas“, — šaukia Malibu paplūdimyje artistė Shirley MacLaine.

Kitas centrinis indų filosofijos aspektas yra vadinamoji majos, arba pasaulio nerealybės, doktrina. Žodis 'maya' dažnai verčiamas 'iliuzija'. Beje, toks vertimas nėra visiškai tikslus. Majos terminas išreiškia medžiaginį pasaulį, į kurį žiūrima kaip į laikiną ir praeinantį; nepakankamą panteistinio dievo grynosios dvasios atspindį. Majos prasmę, kiek suprantamiau, galėtume paaiškinti sapno analogija. Jei kas, pvz., klaustų, ar sapnai yra realūs, mūsų atsakymas turėtų būti dalinis, sąlygiškas. Sapnai yra realūs ta prasme, kad sapnuotojas juos patiria, išgyvena. Bet jie nėra realūs kita prasme. Dalykai, kuriuos jie vaizduoja, nebūtinai egzistuoja užu sapnuotojo psichikos. Vadinasi, sapnai yra žmogaus psichikos padariniai. Hindusas, sakydamas, kad pasaulis yra maja (iliuzija), supranta, kad pasaulis yra taip realus, kaip realus yra sapnas. Psichikai normaliai funkcionuojant pasaulis atrodo taip, kaip mes jį matome. Bet mes neturime teisės iš to daryti išvadą,

kad tikrovė yra tokia, kokia ji mums atrodo. Majos doktrina pripažįsta, kad pasaulis yra šis tas, bet nėra tas, kas jis atrodo esąs. Iš tikrųjų pasaulis yra Brahmanas.

Taipogi, pagal hinduizmą, Brahmanas (Atman, kosminis 'Aš', visuotinė siela) būna kiekviename žmoguje. Kai žmogus dievybę savyje įgyvendina, jis įgauna naują perspektyvą. Jis ima matyti priklausomumą, reliatyvumą, atsitiktinumą viso to, ką jis anksčiau laikė absoliučia realybe. Jis pradeda matyti pasaulį, kaip Dievas jį „mato“, kaip sapną, kuris būna realus tik sapno veikėjams. Taipogi pasaulio netikrumas, apgaulingumas (maya) yra išraiška ir to fakto, kad žmogus klaidingai jį vertina: laiko svarbu tai, kas visiškai nesvarbu, ir atvirkščiai. Žmogus klaidingai pažiūsta, nes jis klaidingai trokšta. Jis klaidingai galvoja, nes jis klaidingai nori. Šiuo šalia kognityviojo aspekto išreiškiamas dar ir voliuntarusis (valios) majos aspektas priartinant ją prie religinės doktrinos. Beje, šis asketinis hinduizmo bruožas naujaamžininkų nevilioja. Žinoma, jie noriai pasisavina kai kurias hindusų jogų pratybas.

Praktinė dimensija

„Kaip priartėti prie Brahmano ir išlaikyti sąlytį su juo; kaip susitapatinti su Brahmanu iš jo gyvenant; kaip, dar būnant žemėje, pasidaryti dieviškam — perkeistam, atgimusiui, nepalaužiamam... Šitoks ieškojimas, per ištisus amžius, įkvėpė ir sudievinio žmogaus dvasią Indijoje“¹¹. Kad pasiektų žmogaus sielos gelmėse slypintį Dievą ar dievybę, indai išrado daugybę pratybų, vadinamų jogomis. Joga (sanskrito — susikaupimas, įtampa, pratyba) yra dvasinė, protinė, fizinė (ar tų visų trijų dalykų derinys) pratyba, kurią praktikuojant einama prie apšvietimo. Kitaip sakant, joga yra treniravimo metodas, sudarytas tam, kad vestų žmogų į kūno ir dvasios integraciją bei kūno funkcijų kontrolę. Šiuo atveju mūsų nedomina kūno funk-

cijų nuostabi kontrolė, pasiekiamo per autentišką jogą (hatha jogą). Čia mums rūpi tik jogos, skirtos sujungti žmogaus sielą su dievybe.

Indai randa keturis pagrindinius žmonių tipus: refleksyvųjį, emocinį, aktyvųjį ir empirinį. Kiekvienam iš šių tipų siūlomas skirtingas, jų temperamentą atitinkas, kelias į dievybę. Vadinas, keturis tipus atitinka keturi keliai į dievybę, arba keturios jogos. Žinoma, kad ir koks kelias būtų pasirinktas, visų pirma privalu nuo savosios sielos nuvalyti didesnius moralinius nešvarumus — įsigyti gerus įpročius ir gerą elgesį: nevartoti smurto, sakyti teisybę, nevogti, save kontroliuoti, apvaldyti, turėti stiprų ryžtą siekti tikslo ir t. t. Juk kiekviena religija tegali išsilaikyti tik grindžiama tvirtais moraliniais pagrindais.

Jnana jogą tinka intelektualiojo polinkio žmonėms. Čia per žinojamą bandoma eiti į dievybę. Duodama daugybė meditacijų ir loginių įrodinėjimų, kad pasaulyje yra didesnių dalykų, negu individo ribotas 'aš'. Šios jogos uždavinys yra „suskaldyti ignoranciją supratimo kardui“. Kitaip sakant, žmogus privalo įsigyti išvalgos galią, kuri pajėgtų atskirti paviršiaus 'aš' nuo gelmės 'Aš'. Tam tikslui reikia klausytis išminčių kalbų, skaityti jų raštus, ieškoti pastovaus taško kūno ir psichikos besikeičiančiuose procesuose. Būtina pataisyti asmens klaidingą identitetą nuplėšiant nuo jo kaukę, visokius šydus (roles, titulus...), kad pasiektume asmenybės apraiškų centrą.

Skirtumą tarp 'aš' ir kosminio 'Aš' mėginama paaiškinti ir įvaizdžiais, pvz., šachmatų žaidimas ir žaidėjas arba vežėjas ir karietoje sėdįs keleivis, karietos savininkas. Kitas būdas savo ribotą 'aš' atskirti ir sutapatinti su amžinąja Dvasia, būtų apie save galvoti kaip apie tretįjį asmenį. Su ramiu atokumu individas kreipiasi į save trečiuoju asmeniu. Užuoť sakęs, pvz., esu pavargęs, jis sakys „vargšas... (individo vardas) yra pavargęs“ ir t. t. „Galvojant apie save trečiuoju asmeniu atliekami kartu du dalykai. Varomas pleistas tarp savo tapatybės ir savojo paviršutiniško 'aš', ir tuo pat metu ši savoji tapatybė stu-

miama į gilesnę plotmę, kol pagaliau per pažinimą, tapatų su buvimu, tampama visiškai tuo, kas visuomet ir buvo širdies gilumoje" ¹².

Jnana (žinojimo) joga tinka tik nedaugeliui išrinktųjų. Juk tėra mažai tokių, kurių protas ir dvasingumas būtų ryškiausi jų asmenybės bruožai. Daugumos gyvenime vyrauja emocijos. Iš jų stipriausia yra meilė (plačiausia prasme). **Bhakti joga** ir imasi meilės srautą pakreipti į dievybę. Tiesa, pagrindinius šios jogos principus randame krikščionybėje. Pačių indų nuomone, krikščionybė yra pats šviesiausias bhakti (meilės) kelias Dievop. Šios jogos praktika neišvengiamai keičia ir dievybės sampratą. Dievybė kaip visą persunkiantis kosminis 'Aš' virsta asmenine dievybe. Mylima dievybė jau nebėra 'aš pats', kad ir giliausias 'Aš', o 'kitas', asmuo. „Argi gali medis ragauti savo subrandintą vaisių?“ — klausia indų mistikas ¹³. Bhakti joga atmeta sugestiją, kad dievybė, kurią jogas myli, yra jis pats.

Bhakti jogos tikslas yra nesusitapatinti su dievybe, bet ją garbinti. Čia vienybė su dievybe jau nebėra panteistinė žmogaus absorbcija, o asmeninis suartėjimas. Juk normalios žmogiškos meilės objektas yra asmuo. Nuosekliai, žodį 'Dievybė' jau reikia rašyti didžiąja raide. Kyla klausimas, betgi, kaip pamilti tokią būtybę, kurios negalima nei girdėti, nei matyti, nei paliesti? (Krikščionybės Dievas tam tikra prasme yra matomas, girdimas ir paliečiamas Kristuje). Indai turi daugybę mitų, legendų, simbolių, kurie skatina žmonių dvasią Dievop. Indai dargi turi net kelis šimtus Dievo įvaizdžių. Iš šalies žiūrint, atrodo, kad indai yra stabmeldžiai ir politeistai.

Tačiau indų religijų žinovas H. Smith štai ką sako: „Jie (Dievo įvaizdžiai, A. P.) yra piršliai, atsakingi už žmogaus širdies supažindinimą su tuo, ką jie vaizduoja, bet patys tuo nėra. Būtų šiurkštu sumaišyti hinduistų religinius įvaizdžius su stabmeldyste ir įvaizdžių gausumą su politeizmu. Jie yra tik pakilimo takai, nuo kurių jusliniais pojūčiais sunkiai apkrauta žmogaus dvasia pakyla skridimui 'vieno į Vieną'" ¹⁴. Beje, pojūčių apsunkinta dvasia ne visada

įstengia pakilti į 'Vieno' padanges ir pasilieka pakilimo take — prie įvaizdžių garbinimo (pvz., dieviška pagarba „šventoms“ karvėms). Nors hinduizmas vaizduoja dievybę įvairiais pavidalais, vis dėlto patariama pasirinktą dievybės simbolį pasilaikyti visam gyvenimui. Dievo įvaizdžio idealas būtų Dievas, įsikūnijęs žmoguje. Gal todėl daugelis indų pripažįsta Kristų esant Dievo įsikūnijimą. Bet, indų įsitikinimu, ir kiti, sakysime, Rama, Krišna, Buda taip pat buvę dievažmogiai. Laikas nuo laiko Dievas nužengias į žemę, kad pasuktų užsikirtusius istorijos ratus.

Karma joga — trečias kelias į Dievą ar į kosminę Sąmonę yra skirtas aktyvaus polinkio žmonėms. Tai kelias Dievop per darbą ir veiklą. Hinduizmo nuostata darbo atžvilgiu yra panaši į krikščioniškąją. Dievybę galima rasti kasdienos reikaluose lygiai taip, kaip ir kituose užsiėmimuose. Į darbą galima žiūrėti refleksyviai (jnana joga) ar emociškai (bhakti joga). Abu šie požiūriai į darbą gali pasidaryti įrankiu į savęs peržengimą. Pasak indų, kiekvienas veiksmas, nukreiptas į išorinį pasaulį, turi savo atitinkamą atoveikį tam, kuris veikia. Šis atoveikis gali būti arba negatyvus, arba pozityvus. Kiekvienas poelgis, atliktas individo asmeniškai, uždeda dar vieną sluoksnį ant jo ego („aš“). Tokiu būdu jį dar labiau izoliuoja nuo dievybės ar Dievo. Priešingai, kiekvienas aktas (veiksmas, darbas), atliktas apie save negalvojant, sumažina egocentrizmą (savęs laikymą viso ko centru) iki to taško, kur nebelineka jokios ribos tarp žmogaus ir dieviškosios Tikrovės.

Kas krikščioniškojoje teologijoje vadinama intencija, hinduizme ieškia orientaciją ar nuostatą darbo atžvilgiu. Darbas to, kuris dirba atsidavęs Dievui, virsta pasišventimu. Kiekviena kasdienos rutina atliekama nesirūpinant savimi yra „ne tik atliekama kaip tarnyba Dievui; į ją žiūrima kaip į Dievo valios paskatą, atliekamą dėl Dievo ir vykdomą paties Dievo energija, tekančia per Dievui atsidavusį žmogų“¹⁵. Taigi kiekvienas uždavinys tampa šventa apeiga, atlikta su meile kaip gyva Dievui ir jo gar-

bei auka. Darbas atliktas visiško atsižadėjimo dvasia veda į apšvieta (dangų).

Jogo tapatybei pereinant iš jo riboto, empirinio, 'aš' į neribotą, kosminį 'Aš', jis vis labiau ir labiau ima pripažinti Gita'os ištarmės tiesą: „Į darbą turi teisę, bet ne į jo vaisius“. Pareiga dėl pareigos tampa jogo veiksmo rūpesčiu. Žmonės, kurių buvimo centras Amžinajame, niekad nepalūžta. Tol, kol ilsisi ant jo kelių, jie nepraranda drąsos. Juk jie neprašo, kad laimėtų, bet kad būtų ten, kur jie priklauso. „Atlik be prisirišimo darbą, kurį privalai atlikti... atiduok savo veiksmą Man... save išlaisvindamas iš troškimų ir savanaudiškumo, kovos — be liūdesio, be nerimasties“ (Bhagavad Gita, III:19, 30). Tiesa, filosofinio polinkio žmonės eina Dievop skirtingu keliu. Begalinės Būtybės idėja jiems yra priimtinesnė negu dangiškojo Tėvo asmuo. Tačiau nors šie du tipai (protinis ir emocinis) praktikuoja karmą jogą skirtingai, jų abiejų tikslas yra tas pats — tapatybės centrą perkelti iš empirinio 'aš' (pinigai, garbė...) į amžinąjį 'Aš', į begalinę Būtį ar į amžinąjį Asmenį.

Pagaliau ketvirtasis kelias į dievybę yra karališkasis **raja jogos** kelias. Tai yra ne kas kita kaip psichologiniai pratimai, skirti susilietimui su vadinamuoju ketvirtuoju asmenybės klodu (būdinga hinduizmo prielaida). Pirmieji trys asmenybės klodai — kūnas, sąmonė, individuali pasąmonė — atitinka vakarietiškąją asmenybės sampratą. Ketvirtąjį klodą sudaro pati begalinė Būtis. „Aš esu senasis. Aš esu žmogus, Viešpats. Aš esu auksinė Būtis. Aš esu, be abejonės, dieviškosios palaimos būseną, — aiškina Heinrich Zimmer¹⁶. Beje, tas žmogaus dieviškasis klodas yra pamirštas, palaidotas pasąmonės gelmėse. Jį atkasus atsinaujinsias ir žmogus, ir visuomenė. Tuomet „kūnu jis (žmogus, A. P.) pasiliks individu. Dvasia taps amžinuoju žmogumi: nesavitu, universaliu, išstobulintu“¹⁷.

Raja jogos tikslas yra valingos introspekcijos metodu nukreipti žmogaus patirtį į „anapus to, kas yra jo viduje“, įlieti žmogaus psichinę energiją į giliausią jo būties dalį ir suaktyvinti jo 'tikrojo aš' prarastą kontinentą“¹⁸. Tie-

sa, toji kelionė į pasąmonės gelmes nugrimzdusį kontinentą gali būti ilga ir rizikinga. Blogiausiai atveju individo sąmonė gali suirti į neurozę ar psichozę. Vadovo prižiūrimas teisingai ją atlikęs, individas pajėgs absorbuoti ketvirtajame klode pažadintas jėgas ir patirti beveik viršžmogišką savimoneį ir meistrišką savęs kontrolę.

Raja joga nusileidimui į nugrimzdusį kontinentą siūlo aštuonis žingsnius (laiptus). Per pirmuosius du išigyjama tam tikrą kiekį moralinės disciplinos: susilaikymą nuo smurto, nuo melavimo, nuo vogimo, gašlumo ir gobšumo, ir laikymąsi švarumo, pasitenkinimo, savivaldos, darbštumo ir dieviškos tikrovės kontempliacijos. Trečiajame laipte 'keliautojas' saugomas nuo išsiblaškymų einant per kūną į sielą. Indų tekstai aprašo 84-ias praktikuojamas kūno pozicijas. Populiariausia — lotus pozicija. Ketvirtojo laipto uždavinys yra tobulas kvėpavimo mechanizmo įvaldymas. Penkto žingsnio metu bandoma daryti radikalų persikėlimą iš išorinio pasaulio į vidinį pasaulį uždarant „pojūčių langus“. „Tik tas jogas, kurio džiaugsmas yra viduje; viduje jo ramybė ir jo regėjimas viduje, ateis pas Brahmaną ir pažins nirvaną“ (Prabhavanda, Ch. V).

Žmogaus psichika yra tarsi kokia vandens srovė: pajutimai, prisiminimai, mintys, jausmai, norai, svajonės, įvaidžiai... mėtė asmens dėmesį į įvairias puses. Raja jogos uždavinys 6-ajame slenkstyje — išmokyti individą koncentracijos. O koncentracijos tikslas įpratinti neramią sielą nesvyruojant laikytis jai patiekto objekto. Tolesnio (7) žingsnio metu koncentracija didėja ir pereina į meditaciją. Tuomet, „subjektas (pažįstantysis, A. P.) ir objektas (tas, kas pažįstama, A. P.) susijungia taip, kad individualaus subjekto savisąmonė visiškai pradingsta“¹⁹. Šiuo momentu nebelieka skirtumo tarp pažinėjo (subjekto) ir pažintojo (objekto). Pradingsta ir laiko pajautimas.

Pagaliau paskutinis raja jogos žingsnis yra vadinamas samadhi. 'Sam' sanskrito kalba reiškia „drauge su...“ sanskrito 'adhi' verčiamas žodžiu 'viešpats'. Taigi samadhi yra tokia psichinė-dvasinė būklė, kurioje žmogaus siela visiškai būna dievybės absorbuota. Ji tampa pripildyta to,

„kuris neturi savybių: nei šito, nei ano, nei formos, nei vardo“. Šio žingsnio metu jogas pasiekė tai, ko norėjo — asmenišką (subjektyvų) įrodymą, kad brahmanas egzistuoja ir kad jis yra su juo tapatus. Bhagavad Gita moko, kad kai kurie žmonės savyje įgyvendina atmaną filosofškai, kiti tą patį tikslą pasiekia sekdami teisingo elgesio joga. Dar kiti garbina dievybę kaip juos mokytojai išmokė. Vis dėlto palieka neatsakytas klausimas, ar ta hindusų dievybė yra asmeninė Esybė, ar panteistinė galia, ar pagaliau iliuzija?

Prie hindusų religijos dar sugrįšime kitame skyriuje. Kritiškiau žvilgtelėsime į hinduizmo panteistinę filosofiją pasikviesdami į pagalbą jų pačių komentatorius. Taipogi išsamiau panagrinėsime kitus du hinduizmo elementus: reinkarnaciją ir karmos dėsni. Šios abi rytietiškos religijų sudėtinės dalys susilaukia vis didesnio vakariečių prieilankumo. Abi šitas problemas gvildensime kartu su kita Rytų religija — budizmu. Juk naujaamžininkų dvasinės praktikos ir principai dažniausiai yra pasiskolinti iš hinduizmo ir budizmo.

2. BUDIZMAS

Ši rytietiškoji religija ar etinė sistema yra laikoma hinduizmo sekta, nepripažįstančia vedų autoriteto. Indų kastų sistema ir karmos dėsnis bene ir buvo vienos iš svarbiausių priežasčių, nuvedusių hinduizmą į daugybę sektų. Hinduizmo steigėjas istorijai nėra žinomas. Tuo tarpu budizmo pradininkas yra istorinis asmuo, nors ir paskendęs legendų miglose. Buda (Buddha gimė 560 m. ar 563 m. prieš Kristų šiaurės Indijoje). Jo tikras vardas — Siddhartho, o pavardė — Gautama. Jo tėvas buvęs karalius (greičiausiai feodalias ar kunigaikštis), o jo motina mirusi jam išgyvenus vos vieną savaitę. Gautama augęs ištaigingoje prabangoje. Būdamas 16 metų vedė ir susilaukė sūnaus. Perlipus į trečiąjį gyvenimo dešimtmetį apniko

jį nepasitenkinimas savuoju gyvenimu. 29-aisiais metais Gautama slapta pabėgęs iš pilies palikdamas ten žmoną ir sūnų. Toji naktis, kurią jis paliko namus ieškodamas apšvietos, vėliau buvo pavadinta didžiuoju išsižadėjimu.

Gautama šešerius metus praleido miškų vienvėje. Buvo prisidėjęs prie asketų grupės, bet kraštutinio asketizmo praktika neatnešė jam nei apšvietos, nei išminties. Nusisukęs nuo asketizmo siekė mistinės koncentracijos per raja jogą. Septynias dienas po figos medžiu išsėdėjęs ekstazėje, jis pasiekė aukščiausią dievybės sąmonę — nirvaną. Tas medis buvo pavadintas 'bodhi' — išminties medžiu. O pats Gautama save pavadino Buda (Buddha). Sanskrito 'budh' reiškia 'pabusti' ir taip pat žinoti. Taigi Buda reiškia 'apšviestasis' arba 'atbudęs'. Po 49 dienų ekstazės Buda grįžo į pasaulį ir ėmė skelbti įgytą išmintį.

Vadinasi, žmogus, kuris atsikratė migloto plokščios kasdienos gyvenimo davė pradžią budizmui — ėmėsi žadinti iš 'miego' kitus mirtinguosius. Po 45 metų intensyvaus darbo, sulaukęs 80 metų, Buda mirė 480 m. ar 483 m. Mirė apsinuodijęs grybais. Dar gyvam esant jo mokiniai bandė jį sudievinėti. O mirusį apsupo legendų skraiste ir patalpino dievų panteone. Indijos žmonės Budos mokslu noriai domėjosi. Jo mirties metais budizmas jau buvo tapęs stipria jėga Indijoje. Bet 13-ojo šimtmečio islamo invazija sunaikino budizmą savo gimtojoje žemėje. Betgi tuo metu budizmas jau buvo stipriai įsišaknijęs už Indijos sienų.

Budizmo pagrindai

Budos pirmojo pamokslo tema buvo vadinamosios keturios kilnios tiesos. Jose yra pradiniai teiginiai (patiekti be įrodymų — postulatai), iš kurių logiškai išsiskleidžia beveik visas jo mokslas.

Pirmoji kilni tiesa sako, kad gyvenimas yra kentėjimas (dukkha). Gimimas yra skausmingas. Mirtis yra skausminga. Liga ir senatvė yra skausmingos, neturint to, ko trokš-

tama, ar turint tai, ko nenorima, taip pat yra skausminga. Apskritai visas žmogiškasis gyvenimas, panardintas savo įprastoje būklėje, yra skaudus.

Antroji kilni tiesa nusako kentėjimų priežastį. Juslinių malonumų geismai, kurie siekia patenkinimo tai čia, tai ten; laimės ir gerovės troškimas šiame ir kitame gyvenime ir yra visų kentėjimų priežastis. Kitaip sakant, ego-centrizmo ir savanaudiškumo vėžys maitina skausmo ir sielvarto šaknis.

Trečioji kilni tiesa logiškai išteka iš antrosios. Jei skausmo priežastis yra savanaudiški troškimai, tai reikia tuos troškimus užgesinti. Pralaužus siaurų savanaudiškų interesų sieną išsilaisvinama iš skausmo ir sielvarto pančių.

Ketvirtoji kilni tiesa duoda atsakymą, kaip įveikti savanaudiškus pageidimus (tanha) einant aštuoneriopu taku. Šio tako pirmasis žingsnis yra teisingas požiūris, arba žinojimas. Privaloma priimti anas keturias kilnias tiesas ir aštuoneriopą taką.

Antras žingsnis — teisingas ryžtas bei pasiryžimas. Privaloma atsisakyti juslinių malonumų; neturėti niekam piktos valios ir nekenkti jokiai gyvai būtybei.

Trečias žingsnis — teisinga kalba. Nemeluok, nešmeižk, netuščiažodžiauk. Budos akyse tiesos vertė nėra moralinė, o ontologinė. Apgaulė yra blogas dalykas dėl to, kad sumenkina patį asmenį.

Ketvirtas žingsnis — teisingas elgesys. Nesunaikink jokios gyvos būtybės. Imk tik tai, kas duodama. Nebūk neskaistus (nevedusiems — privalomas lytinis susilaikymas).

Penktas žingsnis — teisingas užsiėmimas. Privalai užsidirbti gyvenimą taip, kad niekam nedarytum skriaudos. Buda išvardijo profesijas, kurios jo laikais buvo nesuderinamos su dvasine pažanga (nuodų pardavėjas, vergų pirklys, prostitutija).

Šeštas žingsnis — teisingos pastangos. Privalai ryžtis ir herojiškai siekti užkirsti kelią kiekvienai blogai savybei, kad ji nepasirodytų tavo charakteryje. Privalai atsisakyti blogų įpročių ir įsigyti gerus įpročius; o esamus (gerus) pastiprinti ir patobulinti (stiprus valios pabrėžimas).

Septintas žingsnis — teisinga kontempliacija, atidumas. Būk atidus, uolus, budrus, kontempliatyvus, laisvas nuo egoistiškų-egocentriškų troškimų ir sielvarto. „Visa, kas mes esame, yra išdava to, ką galvojame“ (Dammapada).

Aštuntas žingsnis — teisinga kontempliacija (nugrimzdimas mintyse). Atsisakius visų juslinių malonumų, visų blogų įpročių, sielvarto ir džiaugsmo, privalu įeiti į keturis meditacijos laipsnius, kurie pasiekiami per koncentraciją. Toks naujas patirties būdas išigyjamas per raja joga pratybas.

Per šias valios ir jausmų treniruotes einama į galutinę tikslą — nirvaną. Iš tiesų budizmo doktrinoje nirvana užima pagrindinę vietą. Raidiškai 'nirvana' reiškia troškimų ugnies 'užpūtimą', kentėjimų (dukkha) paneigimą. Išeitų, kad nirvana nėra kokia nors vieta, bet „visiškai nauja orientacija ar egzistencijos būklė, pasiekta išnaikinus akinančius ir sukaustančius prisirišimus“²⁰. Kituose tekstuose nirvana aprašoma kaip fizinio troškimo ir kentėjimų nebuvimas, pasiekiamas vykdant įsakymus, dosniai aukojant vienuoliams ir garbinant Budos palaikus. Sakoma, kad pats Buda į klausimą, kas yra nirvana, atsakęs: „Mano draugai, nirvana yra laimė, taip — laimė“.

O gal nirvana yra Dievas? Į šį klausimą religijų istorikas Huston Smith duoda tokį atsakymą: „Viena priimta Dievo samprata yra ta, kurioje į jį (Dievą, A. P.) žiūrima kaip į asmenišką būtybę, sukūrusią pasaulį laisvu valios aktu. Šia prasme nirvana nėra Dievas. <...> Jei abejingumas asmeniniam Kūrėjui yra ateizmas, tai Buda iš tiesų yra ateistas“²¹. Vadinasi, negalima statyti lygybės ženklo tarp nirvanos ir judėjų-krikščionių Dievo, visatos kūrėjo. Vis dėlto, atrodo, kad tarp dievybės (neasmeninės galios) ir nirvanos esama glaudaus panašumo.

Edward Conze iš budistų tekstų parinko daugybę savybių (atributų), kurios tinka ir nirvanai, ir dievybei. Ten pasakyta, kad „nirvana yra nekintama, stabili, nesugriauinama, nepajudinama, amžina, nemirtinga, negimusi ir netampanti. Ji yra galybė, laimė ir palaima; saugi priebėga, pastogė ir neįveikiamo saugumo vieta. Ji yra tikra tiesa

ir aukščiausia realybė. Ji yra gėris, aukščiausias tikslas ir vienas, tik vienas vienintelis mūsų gyvenimo atbaigimas; amžina, slaptinga ir nesuvokiama ramybė" ²². Iš tikrųjų tokius požymius (atributus) tegali nešioti tik amžinoji būtis: medžiaginė (materializmas) ar dvasinė (panteizmas).

Donald Swearer, išnagrinėjęs kai kuriuos budistų raštus, taip pat randa juose tris nirvanos sampratos aspektus. Pirmasis aspektas pabrėžia kentėjimo ir prisirišimo (prie juslinių malonumų) neigimą. Antrasis aspektas nurodo, kad nirvana yra vienintelis dalykas, kuris neturi priežasties. Vadinasi, priežasčių grandinėje ji yra pati pirmoji. Pagaliau trečiasis aspektas primena, kad nirvana, kaip absoliutinė tiesa, negali būti tinkamai žodžiais išreikšta. Vis dėlto „terminas 'nirvana' duoda suprasti, kad yra reikalingas pasiekti tikslas ir kad šis siekinys viršija visa, kas tik patiriama šiame įprasto supratimo pasaulyje" ²³.

Jacob Needleman dar paaiškina, kad budistai nirvaną nusako negatyviu būdu. Vadinasi, jie nurodo, kas nirvana nėra, o ne kas ji yra. „Ji nėra meilė, sąmonė, ramybė, laisvė, laimė ar nemirtingumas kokia prasme besuprastume" ²⁴. Kol mes nirvanos nepatiriame, žodžiai ar vardai, kuriais bandytume ją išreikšti, vestų tik į tolesnę iliuziją. Dar toliau. Nirvana pažyminti visą tikrovę, aukščiausią realybę, kurią tegalima apsakyti tik neigimu ir analogija. Eilinis galvojimas ir kalba netinką tai tikrovei išreikšti. Užtat budistai tikrovę dar vadina 'tuštuma' (sunya).

Jei budizme nėra asmeninio Dievo, norisi žinoti ar jame yra vietos asmeniniam žmogui, individui, be galo vertinamam nepakeičiamam ir nepakartojamam asmeniui? Ar pagaliau budizmas tiki sielos nemirtingumą? Atsakymo į šį klausimą tegalima ieškoti tik budizmo filosofijos kertinėse prielaidose. Viena iš svarbiausių tų prielaidų teigia, kad nėra jokio pastovumo natūralioje tvarkoje. Nieko nėra gamtoje tapataus tam, kas buvo prieš akimirką. Tas pats dėsnių galiojantis ir žmogaus psichikai, ir jo sielai. Va-

dinasi, budizmas pabrėžia ne tik gamtos, bet ir žmogaus gyvenimo efemerišką pobūdį.

Pats Buda tikėjo, kad nesą tokio daikto, kaip „aš“, „aš pats“ ar ego, kuris išliktų laiko ir kaitos tėkmėje. Budizme viskas: menas, filosofija, apeigos ir jogų pratimai atsirado tam, kad būtų sugriauta žmogaus iliuzija apie nepakartojamą, nesunaikinamą „aš“ ir jo sielos nemirtingumą. Sakoma, kad budistų „ne aš“ (non — atman) ar „nėsiela“ (anatta) doktrina esanti lyg koks deimantinis peilis, įrėžiąs visas, kad ir kiečiausias, žmonijos klaidas bei painiavas.

Pagal šią doktriną viskas žmogaus prigimtyje nuolat kinta. Žmogus esąs niekas kitas, kaip vienas po kito sekąs pojūčių, minčių ir jausmų pluoštas. Vienas pluoštas išeinąs iš kito, bet neturintis nieko, kas juos laikytų drauge gyvenime ar mirtyje. Taip esą ne vien tik su žmogumi, bet ir su visais dalykais visatoje. Nieko nesą pasaulyje, kas turėtų nustatytą, pastovią prigimtį, kuri išliktų tapati nuo vieno tėkmės akimirksnio į kitą. „Sąmonė — reiškianti minčių, jausmų, suvokimų, pojūčių, malonumų ir skausmų visumą — yra ne būtis, o aistringas geidulys; ne veiklumas, bet atoveiksmių (reakcijų) seka...“²⁵

Kai kurie budizmo interpretuotojai aiškina, kad „nėsielos“ (anatta) doktrinos nereikia suprasti taip lyg žmogus būtų besielis. Pvz., Huston Smith'o įsitikinimu, Buda paneigęs tik dvasinę substanciją (kintančių reiškinių vienvės pagrindą) ir jos atskirumą-individualumą amžinybėje. Buda būdamas tikras Indijos sūnus niekad neabejojo nei reinkarnacija, nei karmos dėsnio. Pasak jo, reinkarnacija-transmigracija, metaforiškai kalbant, būtų vienos žvakės liepsnos perdavimas kitai žvakei. Beje, šiame procese pradingsta liepsnos tapatybė. Juk vargu begalime įsivaizduoti, kad pirmos žvakės liepsna yra ta pati kaip ir paskutinės. Sąryšis tarp tų liepsnų tegalėtų būti tik priežastinis — atoveiksmių grandinė. Tarp kitko, ir visa visata yra tvarkoma priežasties ir padarinio dėsnio.

Visos budistų šakos pripažįsta Gautamą Budą (arba Sakya Muni), mokiusį, kad ignorancija sukelia troškimą.

Nenumalšintas troškis yra atgimimo priežastis. O atgimimas — sielvarto priežastis. Todėl, kad galėtume sielvarto atsikratyti, būtina pabėgti nuo atgimimo. Kad atgimimo išvengtume, reikia užgniaužti troškimą. Bet troškimas užgniaužiamas pašalinant ignoranciją. Savo ruožtu ignorancija išsklaidoma pažįstant keturias kilniąsias tiesas. Apie jas jau buvo kalbėta. O atgimimo-reinkarnacijos problemą gvildensime atskirame skyriuje. Tuo tarpu mums rūpi skaitytoją dar supažindinti su Vakaruose populiaria budizmo šaka — zen-budizmu (japoniškuoju budizmu).

Zen-budizmas

Beaugas budizmo medis greitai išsiskyrė į dvi šakas, sakytume, į du kamienus. Jie abu save vadino jana (yana — plaustas). Mat kiekviena jų perkelia žmogų per gyvenimo jūrą į apšviestos krantą. Viena grupė pasivadino 'didžiuoju plaustu' — **mahayana**. (Žodis 'maha' reiškia didelis.) Kitai grupei paliko 'mažojų plaustu' — **hinayana** vardas. Nepatenkinti šiuo priešišku vardu, hinayana'os sekėjai pasirinko **theravada**'os vardą, kuris reiškia 'vyresniųjų kelią'. Tuo norėta pabrėžti, kad jie atstovauja originaliam budizmui, tokiam, kokio mokė pats Gautama. Iš tiesų jie akcentavo Budos mokslą, užrašytą seniausiuose tekstuose (Pali kanonas). Priešingai, mahayana šaka pabrėžė patį Budos gyvenimą, tvirtindami, kad Budai nerūpėję nuslysti į nirvaną vienam, bet jis norėjęs paskirti savo gyvenimą kitų gelbėjimui.

Skirtumas tarp šių dviejų budizmo šakų tėra tik periferinis, o ne esminis. Theravada'oje, pvz., pagrindine dorybe laikoma išmintis (bodhi), o mahayana'oje — gailėtingumas (karuna). Theravada'os budizmas sukasi apie vienuolius, o mahayana pirmiausia koncentruojasi apie pasauliečius. Theravada'i Buda yra šventasis, mahayana'i — išgelbėtojas. Theravada vengia religinių apeigų, bet mahayana jas priima ir praktikuoja. Theravada šalinasi metafizikos, o mahayana ją išvystė. Theravada ribo-

ja maldą tik meditacija, o mahayana praktikuoja ir prašomąją maldą. Pasak theravada'os, žmogaus likimas priklauso nuo jo paties; mahayana'os požiūriu, individo likimas susietas su visų kitų likimu.

Istorijos bėgyje 'didysis plaustas' (mahayana) suskilo į penkias dalis, arba, galėtume sakyti, į penkias pagrindines mokyklas. Iš šių penkių atskalų intuityvioji mokykla šiandie gyviausiai pasireiškia japoniškajame zen-budizme. Japoniškas žodis 'zen' yra iškraipytas kinų 'ch'an', kuris savo ruožtu paeina iš sanskritiško žodžio 'dhyana'—meditacija. Iš čia šios sektos vardas zen-budizmas. Zen taip pat suskilo į sektas. Viena iš dar gyvuojančių sektų yra žinoma Ts'ao-tung'o vardu. Japonijoje ji vadinama soto-budizmu. Ji pabrėžia laipsnišką apšvietą, ramią meditaciją bei neįkyrų kasdienių reikalų vykdymą.

Antroji sekta, **Rinzai zen** formaliai įsitvirtino Japonijoje 12-ajame šimtmetyje po Kristaus. Po keleto šimtmečių šios sektos vienuolis Soyen Shaku (1859—1919) buvo pirmasis zen dvasiškis aplankęs Jungtines Amerikos Valstijas. Jo mokslo skleidėjais Šiaurės Amerikoje teko būti garsiajam D. T. Suzuki (1869—1966) ir mažai žinomam zen vienuoliui Nyogen Senzaki'ui (1876—1958). Jau 1927 m. Suzuki pradėjo vakariečius pažindinti su zen-budizmu, kuris ypač sustiprėjo Amerikoje 6-ajame ir 7-ajame šio šimtmečio dešimtmečiuose. Suzuki ir buvo tas, kuris išpopuliarino zen-budizmą Šiaurės Amerikos žemyne. Būdamas talentingas plunksnos žmogus, Suzuki patraukė tokius žmones, kaip Erich Fromm, Karen Horney, Aldous Huxley, Carl G. Jung, Thomas Merton, Arnold Toynbee... Suzuki'o zen-budizmo versija rado pasekėjų tarp inteligentų, menininkų bei išprususių Naujosios Anglijos gyventojų. Įžengęs į zen'o akiratį pasijunti „atsiradęs aukštyne kojomis apverstoje stebuklų šalyje, kurioje atrodo viskas visiškai pamišę — dažniausiai žaviai pamišę, bet vis tiek pamišę“, — pripažįsta budizmui prielankus Huston Smith. „Tai pasaulis suglumintų dialogų, nesuprantamų mįslių, stulbinančių paradoksų, baisių prieštaravimų, staigių užmojų, nelogiškų išvadų (non sequiturs)...²⁶ Pvz., zen mo-

kytojas kai tik būdavo paklaustas apie zen reikšmę, pakeldavo vieną pirštą. Tai ir buvo jo visas atsakymas. Kitas zen mokytojas duodavo antausį klausėjui ir t. t. „Visa to tariamo pamišimo esmė yra priversti studentą patirti jo (zen'o, A. P.) paslaptis iš pirmųjų rankų" ²⁷. Taipogi stulbinančiais paradoksaus ir loginiais prieštaravimais duodama mokiniui suprasti, kad zen'o esmė negali būti žodžiais išsakyta. Patirtis, tiesioginė patirtis peržengianti visus žodžius, sąvokas, logiką ir net filosofiją.

Veikiausiai ir pats zen-budizmas be filosofijos neapsieina. Zen-budizmui turėjo įtakos indų hinduizmas, kinų taoizmas, Konfucijaus natūralizmas, bet labiausiai — mahayana doktrina. Tai patvirtina ir pats Suzuki: „Zen neturi savos idėjų sistemos. Jis (zen, A. P.) gausiai naudoja mahayana terminologiją. Jis atsisako prisiimti bet kokią tiksliai apibrėžtą mąstymo modelį" ²⁸. Atrodo, kad zen sąmoningai vengia abstrakčių protinių spekuliacijų, kad tos nepastotų kelio tikram zen'o meditacijos tikslui — paties gyvenimo patyrimui iš pirmųjų rankų. Vis dėlto mahayana'os budizmo filosofija guli zen-budizmo pamatuose. „Zen'o misticismas yra įleidęs šaknis į panteistinę ar kosmoteistinę mahayana'os sutrų metafiziką" ²⁹.

Pagrindinė mahayana'os metafizikos kategorija yra tathata. Į anglų kalbą šis terminas verčiamas daiktavardžiu „Suchness" ar „Thusness". Lietuviškas atitikmuo gal galėtų būti „tokumas", nuo žodžio 'toks', toks, kaip atrodo. Tathaka reiškia, kad dalykai neturi nei substancijos, nei prigimties. Jie yra tas, kas rodosi, kad yra. Joks daiktas savyje neegzistuoja, neturi „daiktiškumo". Už to „tokumo", už to, kas mums atrodo, už to, kas apčiuopiama, yra tuštuma — sunyata. Suzuki atsidėjęs aiškina 'tuštumos' sąvoką zen-budizmo kontekste.

Jis pakartotinai primena, kad 'tuštuma' (sunyata) nėra absoliutus tikrovės nebuvimas, niekas. Ji taip pat nėra išnykimas to, kas anksčiau egzistavo, kaip, pvz., liepsnos užgesimas. Ji nėra vakuojanti (laisva) vieta kaip, sakysime, neužimtas kambarys. Sunyata esanti absoliuti tuštuma, peržengianti visus dvilypumus, kaip Dievą ir visatą,

subjektą ir objektą. „Budistinėje tuštumoje nėra laiko, erdvės, tapsmo, daiktiškumo. Ji (tuštuma, A. P.) padaro galimus visus šiuos dalykus. Ji yra nulis, pilnas neribotų galimybių. Ji yra neišsemiamų turinių tuštuma“³⁰.

Budistų doktrina, neigianti visų dalykų substancijas, kintančių tikrovės reiškinių vienovės pagrindus, nuosekliai neigia ir žmogaus „aš“ (sielos) nekintamumą, nenykstatumą. Bet apie tai jau buvo kalbėta aiškinant budizmo pagrindus. Zen-budizmas šiai tezei pritaria tvirtindamas, kad žmoguje nėra pasiliekančio pastovaus centro, „aš“ ar ego, kaip visų psichinių reiškinių vienovės pagrindo (budizmo „ne aš“ doktrina). Supratus šią išvargą, kad nėra nemirtingumo, pranyksianti ir mirties baimė, ir amžinos egzistencijos iliuzija. Tuomet būsią galima gyventi ramybėje, be įtampos, be baimės, be apgaulingos nemirtingumo vilties.

Budizmo „ne aš“ doktrina neigia tik individualių „ašų“ nepraeinamumą, pastovumą (substancialumą). Priešingai, šias savybes turi absoliutus, kosminis „Aš“ (Ego). Jis yra pastovus, nenykstamas, nepraeinamas. Jis yra amžinas. Jei taip, tai kyla klausimas, kaip „ne aš“ siejasi su absoliučiuoju „Aš“? Tradicinio budizmo požiūris į reliatyvų „aš'o“ santykius su absoliučiuoju „Aš“ yra panteistinis. Tačiau Suzuki tvirtina, kad zen-budizmas nesąs nei panteistinis, nei teistinis. Pasak Suzuki'o, reliatyvus, sąvokinis protas šio klausimo iš viso atsakyti negalės. Tai galinti padaryti tik aukštesnioji apšvietos išmintis, kuri žmogų veda į paties gyvenimo patirtį. „Paslaptis išsprendžiama ja gyvenant, o ne ją analizuojant“³¹. Jei realybės vienybę bei tapatybę tegalima suvokti tik apšvietos aukštesne išmintimi, tada jau turime reikalo su „dviejų tiesų teorija“. Ją Suzuki ir bando aiškinti.

Jis, kaip ir hinduizmo filosofai, priima dviejų rūšių pažinimą: intuiciją (prajna) ir protinį-sąvokinį supratimą (vijnana). Intuicija pažįsta tikrovę sintetiškai (visuma), o sąvokinis-protinis pažinimas (vijnana) grindžiamas analize ir skirstymu. Prajna pažįsta daiktus tiesiogiai, juos išgyvendama, o vijnana žino apie daiktus. Prajna, gryna

patirtis, be sąvokų, be svarstymų negali būti protu apibrėžiama. Ji pati savyje turinti tikrumą ir nereikalaujanti pašalinės proto ar logikos paspirties. Tas, kuris tikrai patyrė prajna, galės neklystamai tvirtinti: „Aš esu absoliutus pažinėjas“³². Priešingai, vijnana remiasi pojūtine patirtimi, kurią protaujant interpretuoja logika. Vadinas, šitoks pažinimas yra išvestinis, atitrauktas, priklausantis nuo analizės.

Bet kaip tik čia užkliūname už esminio epistemologinio klausimo. Būtent, kaip šios dvi pažinimo rūšys viena su kita susijusios? Ar jos yra visiškai viena nuo kitos nepriklausomos? Jei ne, tai ar yra kokia nors vienos subordinacija kitai? Pagaliau ar intuicija iš viso galima be sąvokinio ir pojūtinio pažinimo? Suzuki į šiuos klausimus atsako budistų gurams įprastu paradoksišku, jei ne prieštaraujančiu būdu. „Prajna yra vijnana ir vijnana yra prajna“³³. Aristotelinėje logikoje šis teiginys prilygtų kitam teiginiui: „Balta yra juoda ir juoda yra balta“.

Suzuki'o aiškinimu, pačios prajna'os (intuicijos) patirtyje nesą jokio prieštaravimo. Prieštaravimas atsirandęs tik bandant išreikšti patirtį vijnana'os (sąvokiniais) terminais. Žodžiu, sąvokos ar kategorijos nepajėgia tinkamai nuskaidyti prajna'os (intuicijos) patirties ar išvalgos. Žodžiai juk tegali patarnauti tik nurodant kelią į aukštesnę išmintį. Laimėsi gyvenimą ne mąstymu, ne žodžiais, o patirtimi. Pasikliaudamas žodžiais ir sąvokomis neišgausisatori (apšvietos), nepatirsi apšvietos — pačios Realybės visumos be specifinio turinio.

Apšvietą galima pasiekti dviem būdais: zazen (sėdinčia meditacija) ir koan (žodinėm mįslėm). Zazen meditacija atliekama kasdien nustatytu laiku. Intensyvios meditacijos centruotas „sėdėjimas“ gali tęstis be pertraukos net visą savaitę. **Zazen'e** įprasta kūno padėtis yra visiško lotoso ar pusiau lotoso (sėdėjimas sukryžiavus kojas). Kūno pozicija čia griežtai reguliuojama. Formalūs „sėdėjimai“ pradedami ir baigiami varpelių ar medinių barškų garsais bei formaliais linkčiojimais. Apšvietimas yra šitokių meditacijų tikslas. Sėdima valanda po valandos, die-

na iš dienos, metai iš metų siekiant išvystyti intuityvines galias (tikima jas esant pilvo ertmėje) ir tuos intuityvinius atskleidimus pritaikyti tiesiogiai kasdienos gyvenimui.

Visgi labiausiai intriguojantis dvasinio treniravimo įrankis yra **koan** (raidiškai — „viešas dokumentas“ ar „juridinis kazusas“). Iš pirmo žvilgsnio koan atrodo yra absurdiškas dialogas ar kvailos mįslės. Antai budizmo mokytojas klausia mokinį: „Karvė lenda per langą. Jos galva, ragai ir keturios kojos pralenda. Kodėl uodega nepralindo?“ Arba vėl. „Kokia buvo tavo veido išvaizda prieš gimstant tavo protėviams?“ Šitokio „pokalbio“ tikslas yra atidaryti kelią į satori (apšvietimą). Absurdiškos mįslės ar dialogai (koan; jų kodifikuota apie 17 šimtų) lyg koks potvynio vanduo be atlaidos plaka mąstymo loginės struktūros sienas tol, kol jos plyšta. Tai atsitikus individas liaujasi suvokęs protu. Jo psichikoje atsiranda tuštuma, kurią satori skuba užpildyti. Paprasto protavimo struktūrai sugriuvus, atsiveria vartai intuicijai.

Koan stengiasi palaužti sąvokinių galvojimą ir tradiciją įskaitant net ir budizmo etiką. Iš to išeitų, kad zen-budizmas atmeta moralinį įstatymą. Suzuki su tokia išvada nesutinka. Jis nurodo, kad zen-budizmas skatina paprastą gyvenimo stilių, veiksmingą išteklių naudojimą, savitvardą ir pagarbią nuostatą viskam, kas tik gyva. Suzuki sako, kad zen-budizmas žavisi „slapta dorybe“, „geru darbu be nuopelnų“. Zen'e paprasčiausiai daroma tai, kas reikia daryti, negalvojant nei apie Dievą, nei apie pomirtinį gyvenimą, net nei apie dorą. Zen'o mokiniai kartoja bodhisattva'os įžadus pasižadėdami saugoti visas juntančias būtybes ir pažinti budizmo tiesą. Tarp kitko, bodhisattva — tai tas, kuris pasiekęs apšvietą atideda įėjimą į nirvaną, kad pagelbėtų kitiems pasiekti šį tikslą.

Zen-budizmas gailestingumą laiko aukščiausią dorybę. Betgi ir pats Suzuki sutinka, kad zen'e nerasime metafizinės bazės gailestingumui. Juk jei iš esmės viskas yra sunyata (absoliutinė tuštuma), koks gi tada galėtų būti skirtumas tarp 'geriau' ir 'blogiau'? Jeigu visos būtybės yra sunyata (tuštumos), tai kam jas gelbėti? Pagaliau jei

viskas yra tuštuma, tai kas ten iš viso yra gelbėtina? Išties neturėdamas religinio-filosofinio pagrindo zen-budizmas gali lengvai išsigimti. Mat be moralinių bodhisattva varžtų, be budizmo mokytojų disciplinos zen'ą galima lengvai panaudoti savanaudiškam gyvenimui pateisinti. Nesuprastas ar klaidingai suprastas zen duoda moralinį imprimatur (leidimą) bet kokiam gyvenimui pateisinti.

Nesistebėtina todėl, kad 'beatnikų' generacija Amerikoje zen-budizmą ir iškraipė perkrikštydami į 'Beat-zen'. „Beatnikai" (beats) gynė zen'o tuštumą, taip jie darėsi Amerikos erdve, neištirta teritorija, kurioje praeitis nebuvo pripažinta ir ateitis visad buvo dabartyje. Budistų propaguojama minties laisvė buvo sumaišyta su visuomeninių elgesio normų nepaisymu. Gyvenimas anapus realybės, kaip tai buvo žinoma, staiga pasidarė tik vienintelis gyvenimo vertas egzistavimas. Narkotikų sukeltos „apšvietos būklės" nebuvo panašios į tradicinį zen'ą, o vis tiek buvo dažnai vadinamos zen'u"³⁴. Šiuo metu zen-budizmo centrai Amerikoje bando šitokias iškraipas atitaisyti.

Savo nuostata „kas yra, kaip tik taip yra" zen-budizmas per daug prisitaiko prie vyraujančios, visą leidžiančios kultūrinės aplinkos. Antai zen'o mokytojas Frederick „Rama" Lenz išleido 850 tūkstančių dolerių, reklamuodamas savo viešas meditacijas įvairiuose Amerikos miestuose. Bet „Rama'os" pasirodymai buvo staiga atšaukti, kai jis buvo apkaltintas verčiant zen-budizmo studentes moteris su juo lytiškai „medituoti". Žinoma, tradiciniai zen-budizmo mokytojai nepritaria tokiam zen'o suamerikoninimui. Tačiau anaip tol Lenz'o autoritetas nesumažėjo akyse tų, kurie mano, kad žmonės turi teisę patys susidaryti savas moralės normas.

Suamerikoninto budizmo problemos glūdi jo iškraipose. Vis dėlto sunkenybių bei loginių prieštaravimų neišvengia nei hinduizmas, nei budizmas. Tolesniame skyriuje ir mėginsime žvilgtelėti į kritiškiausius taškus šių religijų doktrinosė.

III REINKARNACIJA

Tam tikro tipo žmonės, pvz., agnostikai, tik iš vardo krikščionys ar geravališkai įsipainioję į eklektišką Rytų ir Vakarų religinį kratinį, prisiima reinkarnacijos idėją visai nekritiškai. O tokių žmonių tebėra nemažai. Antai, pagal Gallup'o apklausinėjimų duomenis, 1969 m. Vakaruose tarp 20 %—25 % žmonių tikėjo reinkarnacija. Tarp kitko, tokių „tikinčiųjų“, gausiausiai būta Vakarų Vokietijoje — 25 % (Jungtinėse Valstijose — 20 %). 1982 m. jų padaugėjo iki 25 %. Jaunesnių nei 30 m. amžiaus grupėje 30 % apklaustųjų laikė reinkarnacijos idėją tikėtina. 1985 Roper'io apklausa rado amerikiečių grupėje 44 % suaugusių, kurie arba tikėjo reinkarnaciją, arba nebuvo visiškai tikri.

Tiems, kurie krikščionybę ir jos mokslą apie mirusiųjų prisikėlimą atmeta, reinkarnacija, regis, siūlo nemirtingumo viltį, nesusijusią su jokiais religiniais įsipareigojimais. „'Naujojo amžiaus' palaikoma, Amerikos gyvenimo scenoje reinkarnacijos teorija išsivystė į hibridinę (mišrūnišką) formą, kuri vengia nesmagių kaltės klausimų ir atsakomybės asmeniniam ir teisingam Dievui“¹. Išties vakarietiško stiliaus reinkarnacija patenkina psichologinius poreikius, kartu bandydama ištaisyti gyvenimo moralinės nesėkmes. Taipogi ji žiebia nesibaigiančio gyvenimo viltį; o gal tik iliuziją? Juk, kaip matysime vėliau, reinkarnacija neduoda patenkinamo atsakymo į Jobo keltą klausimą: „Kai žmogus miršta, ar jis vėl gyvena?“ (Job 14,14). Juoba kad jos pačios tikėtinumas yra miglotas.

1. BENDRIEJI BRUOŽAI

Dauguma rytietiškų religijų moko, kad norint pasiekti vienybę su Vieniu reikia pereiti per daug gyvenimų. Iš-

ganymas esąs pažangos ir atžangos vyksmas, besitęsias per daugelį žmogaus žemiškų egzistencijų. Šioji žmogaus gyvenimų virtinė ir vadinama reinkarnacija. Tiksliau, reinkarnacija reiškia sielos ciklinę evoliuciją, kuri vyksta sielai pereinant iš vieno kūno į kitą. Šis vyksmas tęsiasi tol, kol siela pasiekia tobulumo. Anaipol pati reinkarnacijos samprata nėra tokia aiški, kaip kam galėtų atrodyti. Joje randame ne tik skirtingų interpretacijų, bet net ir prieštaravimų.

Sakysime, indų tradicija yra linkusi tikėti individualizuotą sielos tęstinumą (išsilaikymą) pereinant iš vieno gyvenimo į kitą, nors asmuo ankstesnio savo gyvenimo ar gyvenimų jau ir nebeprisimena. Tuo tarpu budizmui yra artimesnė atgimimo sąvoka, kurioje akcentuojamas neasmeninės gyvenimo jėgos perkėlimas iš vieno individo į kitą. Panašiai kaip viena žvakė uždegama kitos liepsna. Perkeliama ne ta pati liepsna, bet ir ne skirtinga. Iš tiesų budizmas neigia sielos nemirtingumą. Įžymaus budistų vienuolio Soeyen Shaku žodžiais, „tie, kurie trokšta sielos nemirtingumo... tie, reikėtų sakyti, vejojasi fata morgana (miražą), kuris, kai prie jo artiniesi, dingsta tuščioje nebūtyje“².

Regis, dauguma Rytų religinių tradicijų reinkarnacijos požiūriu įtilptų į tokį scenarijų. Siela įeina į fizinį pasaulį kaip mineralas ar vienaląstis organizmas. Tada ji pradeda vystytis per augalų ir gyvūnų pasaulį, kol pasiekia galutinę fizinę formą žmogiškosios būtybės pavidalu. Siela tapusi žmogiška jau nebegalinti sugrįžti į žemesnę būklę. Vis dėlto ir šiam dėsniui randama išimčių, kur siela privalo grįžti į gyvulio kūną.

Nors inkarnacijos sampratoje esama visokių variantų, teosofės Anna Winner apibrėžia, atrodo, būtų visuotinai priimtina. Ji inkarnaciją nusako taip: „Okultistų išpažįstamas tikėjimas reinkarnacija yra įsitikinimas, kad individuali žmogaus siela iš eilės pereina daugybę (daug šimtų ar tūkstančių) inkarnacijų, kaip žmogiška būtybė, su besikaitaliojančiais laikotarpiais, praleistais subtiliuose pasauliuose... Individas nėra išskirtinai „sukurtas“, bet ky-

la iš grupinės sielos natūraliu pumpuravimo procesu" ³. Winner'ės minėti „subtilūs pasauliai“ reiškia dvasios karalystę, kurioje siela praleidžianti tam tikrą laiką prieš nusileisdama į fizinį pasaulį. Kaip ilgai siela tarp išikūnijimų užtrunkanti dvasios karalystėje, esama įvairiausių spėliojimų.

Vieni mano, kad reinkarnacija įvykstanti po 5—10 metų žmogui mirus (Ian Stevenson). Kiti galvoja, kad nuo kūno mirties iki kito atgimimo (reinkarnacijos) praeina maždaug 50 metų (Helen Wambach). Vaizduojamasi, kad tarpinis laikotarpis tarp mirties ir atgimimo einąs 7 ar 49 dienų ciklais. Betgi inkarnacija galinti įvykti vienos dienos, savaitės ar net daugelio metų laikotarpiu. Tariai atgimimo laikas, tarp kitų dalykų, nustatomas kaip greit siela galės susirasti tėvus, su kuriais turi „karminę giminystę — bendrumą, artimumą“. Galvojama, kad „tarpinė būtybė (mirusi, bet dar neįsikūnijusi, A. P.) turinti kažkokią paslaptinę galią pamatyti, pajauti ir susirasti sau tėvus. Ji net galinti matyti lytinius santykius, per kuriuos ji (būtybė) galėtų tapti apvaisintu kiaušinėliu“, — tvirtina zen mokytojas Yasutani ⁴.

Paramhansa Yogananda teigia, kad siela privalanti praleisti žemėje vidutiniškai vieną milijoną metų, kol išsivaduoja iš reinkarnacijų rato. Elisabeth Kubler-Ross sakosi gavusi žinių iš jos dvasios vadovės, kad trumpiausias laikas tarp žmogiškosios būtybės sukūrimo ir jos grįžimo į Dievą buvę 43 metai, ilgiausias, ir dar tebesitęsias, du milijonai metų. Rytuose atgimimas reiškia dar daugiau sunkaus gyvenimo, o ne puikią progą visokiam pertekliui. Hinduizmas ir budizmas moko, kad tik per gyvenimo kliūtis, sunkenybes, vargus bei kančias siela gali nusipelnyti išsivadavimo (moksha) garantą — atgimimų ir kančios rato užbaigimą. Žodžiu, siela privalo pereiti per įvairias gyvenimo formas į žmogiško buvimo plotmę, kurioje išmokstamos moralinio gyvenimo pamokos pereinant daugybę reinkarnacijų.

Greičiausiai inkarnacijos idėja bus atsiradusi spekuliatyvinėse filosofijose. Seniausiuose indų raštuose (samhi-

tas — indų išminties knygos) inkarnacijos doktrinos dar nerandama. Ankstyvosios vedos (indų šv. raštai, sukurti tarp 1500—1000 m. pr. Kr.) taip pat išskirtinai apie reinkarnaciją nekalba. Kalba tik apie prisikėlimą ir gyvenimą su dievais amžinybėje (politeizmas). Iš to daroma išvada, kad reinkarnacijos mintis ankstyviesiems arijams dar buvo svetima. Jie juk sukūrė pirmuosius indų raštus.

Profesorius Agehananda Bharati, vienas žymiausių hinduizmo ir budizmo žinovų, mano, kad aiškios reinkarnacijos prielaidos pasirodė „puranikos amžiuje (puranic age) tuo laiku, kai puranos buvo kuriamos ir, žinoma, per budizmą. Taigi būtų galima sakyti, kad ji (reinkarnacija, A. P.) apskritai buvo priimta, aš manyčiau, apie 300 m. prieš Kristų, bet ne anksčiau“⁵. Bharati dar priduria, kad nūdienė reinkarnacijos samprata yra paimta iš teosofų. (Tiesa, puranos yra indų mitų, pasakų ir legendų rinkinys.)

Panašios minties laikosi ir kitas Rytų religijų žinovas R. C. Zaehner. Pasak jo, „nėra reinkarnacijos pėdsakų nei samhitas'e ar brahmane (ankstyviausiuose raštuose). Tik priartėję prie upanišadų pirmą kartą susiduriame su doktrina, kuri vėliau tapo viso indų mąstymo esminių elementu“⁶. (Upanišados yra indų spekuliatyviniai šv. raštai, kurie sva sto galutinės tikrovės prigimtį ir būdą jau pasiekti.) Beveik tikra, kad prisikėlimo iš mirusių idėja buvo chronologiškai pirmesnė negu reinkarnacija.

Atgimimas, arba reinkarnacija, buvo ir tebėra ir budizmo neišskiriama dalis. Jau Budos laikais (apie 500 m. pr. Kr.) Rytų filosofai ir išminčiai kalbėjo apie reinkarnaciją. Tačiau nėra tikra, ar pats Buda reinkarnaciją tikėjo. Greičiausiai jis į reinkarnaciją žiūrėjo kaip į gyvybės ar gyvenimo galią atitraukta (abstrakčia) prasme. Buda, atrodo, buvo gerokai apdairus kalbėdamas apie reinkarnacijos detales: „Aš neaiškinau, kad pasaulis yra amžinas, ir aš neaiškinau, kad pasaulis nėra amžinas. Aš nepaaiškinau, kad šventasis po mirties egzistuoja. Aš nepaaiškinau, kad šventasis po mirties neegzistuoja. Aš nepaaiškinau, kad šventasis po mirties egzistuoja ir neegzistuoja“⁷.

Budizmo komentatoriai tvirtina, kad Buda kategoriškai paneigęs sielos (asmens), kaip ji suprantama Vakaruose, egzistenciją (Francis Story, Soeyen Shaku). „Nėra individualaus „aš“, kuris atgimtų; yra tik nuolatinis „vėl tapsmo“ tęstinumas“⁸. Taipogi išskirtinai reinkarnacijos nemokė ir taoizmo steigėjas Lao-tzu (apie 604—531 m. pr. Kr.). Tai atliko jo tolimas mokinys Chuang-tzu (apie 300 m. pr. Kr.). Islamo mistinis sparnas (sufis) iš pat pradžios pasisavino reinkarnacijos doktriną, nors pagrindinei islamo šakai reinkarnacija tebėra svetimas dalykas.

Devynioliktajame amžiuje okultizmas sugrįžo į Europą ir į Jungtines Amerikos Valstijas. Jam plisti Šiaurės Amerikoje padėjo teosofai, Amerikos transcendentalistai (Henry D. Thoreau, Ralph V. Emerson) ir indų vedantiškosios filosofijos pasirodymas (Ramakrishna'os misija, Swami Vivekananda). Nūdien ezoteriškai kultai nusėjo Šiaurės Amerikos žemyną. Gurai, „apšviestieji mokytojai“, holistinės sveikatos centrai, mediumai, dvasių komunikatoriai, raganos, rytietiški kultai, zen... vienaip ar kitaip išpažįsta reinkarnacijos doktriną. Būdinga, kad jai pasidarė imlūs teatro ir kino žmonės (Tina Turner, Shirley MacLaine).

Su reinkarnacija neatskiriamai susijusi vadinamoji **karma** — moralinių nuopelnų ir moralinių trūkumų dėsnis. Sakytume, karma („veiksmas“) yra blogais darbais užsitraukta skola (bloga karma) ar gerais darbais sukrautos santaupos (gera karma). „Galvok apie savo gerus darbus kaip santaupas ir apie blogus — kaip skolas“ (Hakuun Yasatani). Jei individas gerais veiksmais sukaupia gerą karmą, tuomet jis bus įkūnijamas į tinkamą, gerą būseną (į aukštą klasę, pasiturinčią šeimą...). Jei blogais veiksmais sukaupiama bloga karma (skola), tuomet toks individas bus įkūnytas (atgims) mažiau tinkamoje būklėje. Juk viename gyvenime užsitraukta skola privalo būti gražinta kituose gyvenimuose ar gyvenime.

Karma moko, kad kiekvienas asmuo gauna savo gyvenimo užmokestį ar bausmę už ankstesnio gyvenimo darbus. Jei aš užimu labai žemą visuomeninę-socialinę vietą gyvenime, tuo negaliu skųstis. Mano dabartinė sunki pa-

dėtis yra padarinys mano prasižengimų, padarytų ankstesniame gyvenime ar gyvenimuose. Jei man pasitaikė gimti aukštos klasės turtingoje šeimoje, tai reiškia, kad esu apdovanojamas už praeities gyvenime atliktus gerus darbus. Vadinasi, tie, kurie čia labiausiai kenčia, teisingai, užtarnautai kenčia. Jie yra baudžiami už blogus darbus, padarytus buvusiam gyvenime, nors apie tai jie nieko nežino. O tie, kurie turi kiekvieną išivaizduojamą privilegijuotą pranašumą, yra atlyginami už buvusio gyvenimo ar gyvenimų gerus darbus. Taigi karma moko, kad mes pjauname tai, ką pasėjome.

Kitaip sakant, karma yra priežastingumo dėsnis moralinėje plotmėje. Čia po veiksmo visuomet eina atoveiksmis, po priežasties — padarinys. Mark Albrecht karmos ir reinkarnacijos ryšį aiškina kompiuterio metafora. Kiekvienas žmogus yra sujungtas su didžiuliu kompiuteriu danguje — „Dievu“. Kiekviena mintis, motyvas, veiksmas ir visi dalykai, kurie tik žmogui atsitinka, yra automatiškai perduodami kompiuteriui ir ten saugomi, žmogui mūsų duomenys peržiūrimi, apskaičiuojami ir įteikiamas sprendimas apie tolesnį žmogaus gyvenimą. Jei neigatyvioji karma nusveria pozityviąją, tuomet žmogus paskiriamas vargingesnei egzistencijai, nei jis buvo turėjęs praeitame gyvenime. Visa tai atliekama mechanškai, neasmeniškai, be pasigailėjimo ar apeliacijos. Žodžiu, karma veikia tarsi koks skaitiklis (kompiuteris) ar Newton'o traukos dėsnis. Tiesa, kai kurie gurai kalba apie „karmos viešpačius“ (lipika), dar vadinamus „dvasiniais teisėjais ir prisiekusiais“. Beje, tai tik menkos mažumos nuomonė.

2. ĮRODYMŲ BEIEŠKANT

Kalbant apie reinkarnaciją nejučiomis į rūpesčių centrą įsiveržia kitas klausimas: ar reinkarnacija yra tik mitas, vaizduotės padaras, žmogaus išmislas, ar įrodytinas, taigi realus, dalykas? Atsakymą į šį klausimą galėtų duoti

empiriniai (paremti patyrimu) mokslai, filosofija ir teologija. Bent kiek susipažinusiems su krikščioniškąja asmens samprata ir Apreiškimu bus aišku, kad krikščionybėje reinkarnacijai vietos nėra. Bet ar jai vietos randa patirtiniai (empiriniai) mokslai, tai yra, ar reinkarnacijos problema yra verta mokslo žmonių dėmesio?

Kažin ar šis klausimas tik nebus pavėluotas? Šiandien slėpingųjų reiškinių tyrinėtojų jau netrūksta. Beveik kiekvieno didesnio universiteto psichologijos departamentas turi okultizmo studijuotojų. Reinkarnacija taip pat patraukė jų dėmesį. Tarp daugelio reinkarnacijos tyrinėtojų paminėtini: Helen Wambach, Ian Stevenson, Edith Fiore, Peter Moss ir kiti. Mokslinei prieigai prie reinkarnacijos pavaizduoti pasirinksime du pirmuosius labiausiai žinomus tyrinėtojus: Helen Wambach ir Ian Stevenson. Wambach yra klinikinė psichologė hipnoterapeutė, o Stevenson — psichiatras Virginijos universitete.

Visų pirma norint įrodyti reinkarnacijos faktiškumą reikia kaip nors prieiti prie buvusio gyvenimo prisiminimų. Tie prisiminimai grupuojami į dvi kategorijas: į hipnotinę regresiją (grįžimą per hipnozę į ankstesnę būklę) ir į spontaniškus prisiminimus. Pirmos kategorijos prisiminimai būna paskatinami hipnoze. Hipnotizuotojas duoda klientui įvairių sugestijų. Beveik visada hipnotizuotojui pasiseka sužadinti kokių nors vaizdų iš kliento „buvusio gyvenimo“. Savaiminiai prisiminimai turėtų būti autentiškesni, nes jie nėra išprovokuoti tarpininko. Spontaniški prisiminimai paprastai būna vaikų, retai suaugusių. Rasta vaikų, kurie atkakliai tvirtina, kad jie esą kiti asmenys gyvenę praeityje. Žinoma, pagrindinė problema tokiu atveju yra prisimintų įvykių istoriškumas ir pasakotojo tikėtinumas.

Helen Wambach tyrimų metodas yra visai panašus į kitų „buvusio gyvenimo“ terapijų metodus⁹. Savo terapijos grupėse ji atrenka savanorius ir juos užhipnotizuoja (pastebėta, kad savanoriais siūlosi tie, kurie domisi reinkarnacija). Tada ji prašo savo klientus sugrįžti į, sakysime, 16-ąjį ar 8-ąjį amžių ir nupasakoti savo išpūdžius.

Negavusi atsakymo ji bando kitą datą. Dauguma klientų smulkiai atpasakoja savo ankstesnius gyvenimus kokioje nors geografinėje vietoje ir laike. Wambach taip pat vartoja metodą, vadinamą „išvyka į pasaulį“. Savo „bendra-keleiviams“ ji duoda maždaug tokias instrukcijas: „Mes grįžtame į praeitį plūduriuodami aplink pasaulį. Kada aš paminėsiu vietovės vardą, leiskite įvaizdžiams ateiti į jūsų psichiką. Tolimųjų Rytų įvaizdis... įvaizdis (kitų šalių)... Dabar pasirinkite savo veikėją“¹⁰.

Žinoma, tokioje situacijoje atsiranda abipusė sugestija tarp Wambach ir jos klientų. Kartais ji teiraujasi apie smulkmenas gaudama pozityvius atsakymus. Wambach kartą išsitarė, kad 80 % jos klientų „telepatiškai nujaučia mano klausimus... todėl aš sąmoningai 'klausiu' kai kuriuos klausimus tik savo mintimis“¹¹. Žurnalo (Journal of Proceedings) redaktorius Renee Haynes Wambach teigimą patvirtina: „Kai asmeniui bus liepiama prisiminti ankstesnius savo gyvenimus, jis savaime priims numanomą sugestiją, kad jis iš tiesų turėjo tokius gyvenimus. Priėmimas darosi dar tikresnis, kadangi jis telepatiškai žino hipnotizuotojo įsitikinimą, kad taip yra“¹².

Iš tiesų esant hipnozės ar kitoms pakeistoms sąmonės būklėms, žmonės būna imlūs paranormalioms ar telepatinėms komunikacijoms, paeinančioms iš psichinės-dvasinės-spiritualistinės srities. Beje, toji sritis tebėra neatspėta mįslė. Kaip tyrinėtoja ir psichologė Wambach yra gana atsargi ir neteigia, kad jos studijos įrodo reinkarnaciją: „Tiesa, kad žmonės išsivaduoja iš simptomų su šios rūšies paaiškinimais (reinkarnacija, A. P.), kuriuos patys sau sugalvoja. Tai („prisiminimai“ iš praeito gyvenimo, A. P.) labai veiksminga terapijos priemonė, bet ji inkarnacijos neįrodo“¹³. Tai pačios Wambach žodžiai. Kai kas abejoja net ir tokios terapijos verte (A. Rogawski, G. MacGregor).

Taipogi pats ponios Wambach veikalas „Reliving Past Lives“ (Dar kartą grįžti į buvusius gyvenimus), kaip kritikai nurodo, turi nemažai trūkumų, netikslumų ir net prieštaravimų. Pvz., tarp jos patiektų duomenų yra fak-

tiškų ar istoriškų neatitikimų bei kontradikcijų. Praeities įvykių datavimas taip pat kelia abejonių. Sakysime, jos hipnotizuoti klientai, atpasakodami savo praeitus gyvenimus, dažnai naudoja „pr. K.“ ir „po Kr.“ terminologiją. Paprastai žmogus transe pasakoja įvykius lyg jis pats būtų buvęs anas, anuomet gyvenęs asmuo. Beje, gyvenę prieš Kristų nežinojo, kad jie gyveno eroje prieš Kristaus atėjimą. Tada net nebuvo datavimo sistemos, nurodančios tokį paskirstymą.

Arba vėl. Vienas jos klientas skambinęs pianinu 16-ajame šimtmetyje. Tuo tarpu pianinas kaip muzikos instrumentas buvo pradėtas naudoti tik 18-ajame šimtmetyje. Kiti klientų pavaizduoti dalykai, kaip klasė, rasė, drabužiai, maistas, valgymo įrankiai gali būti paaiškinami istorijos žinojimu. Labai nedaug „praeities gyventojų“ atsiminimų tegalėjo būti patvirtinti. Iš jų bene būdingiausių reikėtų laikyti „Anna's atvejį. Jos duotos detalės apie mažo miestelio (Westfield, NJ) gyvenimą tarp 1889—1917 patikrinus buvo rastos teisingos.

Ian Stevenson laikomas vienu iš didžiausių šios srities žinovų. Jis visą savo dėmesį nukreipė į savaiminius praeito gyvenimo prisiminimus. Keliauja po pasaulį ir vietoje patikrina tariamus „išikūnijėlius“. Jo darbas metodologijos atžvilgiu, atrodo, be priekaištų. O jo tyrimų duomenys skelbiami net mediciniškuose žurnaluose, kaip sakysime, „Journal of Nervous and Mental Disease“ (Nervinių ir protinių ligų žurnalas). Tame pačiame žurnale buvo įdėta ir redaktorių pastaba, kad, jų nuomone, Stevenson daras didžiulę klaidą. Jei ne, tai jis būsiąs žinomas istorijoje kaip 20-ojo amžiaus Galilėjus.

Reinkarnacijos keistybės tipiškai pradeda reikštis jau apie antruosius gyvenimo metus. Stevenson'o tyrinėjimai ribojasi 10 metų ar jaunesniais vaikais. Savo tyrinėjimuose jis rodo nemaža skepticizmo, klausdamas, ar tie prisiminimai paeina iš to, ką vaikas normaliai išmoko, ar iš to, ką jis paranormaliai sužinojo, ar pagaliau iš to, ką jis patyrė ankstesniame gyvenime. Norėdamas sumažinti, jei nepašalinti, gyvenime įgytą informaciją, Stevenson

atmeta suaugusiųjų „praeito gyvenimo prisiminimus“. „Aš įtariu tuos atvejus,—sako jis,—kai tiriamieji individai būna suaugę. Iš tikrųjų juk negalima sukontroliuoti pašamonės įtakų, paeinančių iš tos informacijos, su kuria suaugusiam teko susidurti“¹⁴.

Sakoma, kad Ian Stevenson savo bylose turi surinkęs daugiau kaip du tūkstančius pranešimų apie „buvusį gyvenimą“. Tie pranešimai yra surinkti iš įvairių pasaulio kraštų: Indijos, Libano, Sri Lankos, Turkijos ir daugybės kitų šalių. Stevenson rado, kad iš jų tik keliolika suggestionuoja reinkarnaciją. Kitaip sakant, būtų pagrindo juos aiškinti reinkarnacijos hipoteze. Vaizdumo dėlei trumpai supažindinsime tik su vienu atveju, aprašytu „Twenty Cases“ (Dvidešimt atvejų) studijoje¹⁵.

1951.I.19 d. šešerių metų berniukas Munna, kirpėjo Sri Jageshwan Prasad sūnus, buvo nuviliotas nuo savo žaidimo ir nužudytas peiliu ar skustuvu. Tų pačių metų liepos mėnesį kitoje to paties miesto dalyje gimė Ravi Shankar. Po keleto metų Prasad nugirdo, kad Ravi save laiko jo sūnumi. Ravi teisingai atpažino žudiką, Munna's senele ir jo tėvą. Būdamas 2—3 metų prašė, kad jam būtų sugrąžinti žaislai, kuriuos jis turėjęs. Munna's motina, tapusi psichine ligone po sūnaus mirties, pasilaikė žaislus ir kitus jo daiktus kaip prisiminimą. Ravi tuos žaislus teisingai išskaičiavo. Stevenson pradėjo šį atvejį tyrinėti 1964 m. Abi šeimos beveik viena kitos nepažino. Nors du liudininkai tvirtino, kad Ravi ir jo tėvas vieną sykį buvo applankę Sri Jageshwan Prasad'o namus. Patikrinus Ravi „prisiminimus“ absoliuti jų dauguma pasirodė besą tikra.

Stevenson'o mokslinis skepticizmas ir jo kruopštumas tyrinėjant „buvusio gyvenimo atsiminimus“ yra girtini dalykai. Vis dėlto Mark Albrecht randa keletą trūkumų jo moksliniame darbe. (1) Informacija, kuria Stevenson remiasi, nebūna užrašyta prieš pradedant jos patikrinimą. „Visų tokių apklausinėjimų esminę sunkenybę lemia patyrėjų ir liudytojų atminties (ir net supratimo) nepatikimumas“,—pripažįsta pats Stevenson¹⁶. (2) Atpažinimai tariamai buvusio gyvenimo žmonių ir vietų nėra stebimi

nesuinteresuotos šalies (neutralių asmenų). (3) Tarp pirmųjų ankstesnės egzistencijos ženklų ir jos iškėlimo į viešumą būna 3—5 metų spraga. (4) Kultūrinėje aplinkoje, kurioje Stevenson surinko savo pavyzdžius, yra bendras pritarimas reinkarnacijos idėjai. Buvusio gyvenimo atsiminimai, kurie praeina patikrinimą, nėra lygiai pasidaliję pasaulio kultūrose. „Užregistruotų atvejų apimtis labai skiriasi tarp skirtingų kultūrų... (Amerikietiško atvejo) daug silpnesnės detalės (ir rečiau atsitinka), negu atvejai Azijoje“, — pastebi pats Stevenson¹⁷.

Ieškodami reinkarnacijos įrodymų, paminėjome du svarbiausius metodus: hipnozę ir „buvusio gyvenimo“ prisiminimus. Tačiau abu šie metodai tebėra problemiški. Bet jei jie ir pasirodytų galiojantys ir patikimi, vis vien jais remiantis surinkti duomenys leistųsi įvairiai interpretuojami. Kaip tai atsitinka, pamatysime tolesniuose knygos poskyriuose.

3. „BUVUSIO GYVENIMO“ PRISIMINIMŲ PROBLEMATIKA

Žvelgdami į reinkarnacijos empirines studijas, kritikai suranda jose nemaža trūkumų. Visų pirma jie susiduria su falsifikatais, suklastotais atvejais (kazusais) ir klaidiniais ar klaidinančiais duomenimis. „Buvusių gyvenimų“ tyrinėjimus daugiausia atlieka tie žmonės, kurie tiki arba linkę tikėti reinkarnacija. Todėl nejučiomis, o gal ir sąmoningai, skelbiami palankūs duomenys nutylint apie tuos, kuriuos patikrinus pasirodo esą klaidingi. Būdingu šios rūšies pavyzdžiu reikia laikyti Ruth Simmons („Bridget Murphy“) atvejį. Ji sakėsi pirmą savo gyvenimą praleidusi 19-ojo šimtmečio Airijoje. Paaškęjo, kad ji visas savo žinias apie to laiko Airiją buvo išsigijusi, sąmoningai ar nesąmoningai, iš airės auklės. Mūsų minėtas Renee Haynes galutinai Simmons apgavystę demaskavo¹⁸.

Anglas Edward Ryall taip pat priklauso prie ginčytinų atvejų. Jis sakosi gyvenęs 17-ojo amžiaus Anglijoje. Knygoje „Second Time Round“ (Antrą kartą čia) jis tą savo buvusį gyvenimą ir aprašo. Ian Stevenson buvo linkęs Ryall'o pasakojimais tikėti. Priešingai, Renee Haynes buvo kitos nuomonės. Pasak jo, Ryall „parodo beveik visišką nesupratimą ano laikotarpio mentaliteto, apsiėjimų, papročių ir kulinarijos. Negana to, paskutiniai tyrinėjimai parodė, kad gerai išlaikytas bažnyčios registras iš viso nemini jo „prisiimtos“ pavardės. O vieta ūkiško gyvenamo namo, kuriame jis sakosi gyvenęs, buvo nedirbama visų bendra žemė iki po „Enclosure Acts“ (žemės padalijimo aktų)“¹⁹.

Tokiais atvejais yra sunku nubrėžti liniją tarp aiškaus klastojimo ir kokios nors neapdairios (pasąmoninės) netikrų faktų ir detalių manipuliacijos. Žinome, kad daugelis žmonių regresyvosios hipnozės metu iškelia smulkmenas, kurios būna paslėptos ar sukrautos psichikos gelmėse. Juk visuotinai tikima, kad dauguma, jei ne visi, pojūčių išpūdžių, įskaitant ir tuos faktus, kuriuos mes pasisaviname skaitydami, pokalbiuose ir t. t., yra pastoviai sukraunama vadinamajame smegenų „molekuliniame banke“. Beveik visa (absoliuti dauguma) ši normali informacija esti užslopinama (represuojama) normalioje sąmonėje. Bet pakeitus sąmonės būklę, ypač hipnozės metu, asmuo pajėgia prisiminti šias represuotas detales. Toks reiškinys yra vadinamas kriptomnezija (atminties susilpnėjimas).

Be abejo, kriptomnezija paaiškina daugelį istorinių smulkmenų ar detalių, kurios hipnozės metu išeina į šviesą kaip tariami praeito gyvenimo prisiminimai. Gerą tokio fenomeno (kriptomnezijos) pavyzdį randame Harold Rosen'o knygoje „A Scientific Report on the Search for Bridey Murphy“ (Mokslinis pranešimas apie Bridey Murphy'ės ieškojimą). Ten pasakojama, pvz., kaip užhipnotizuotas kažkoks pilietis pradėjo kalbėti oskanų kalba (kalbėta 3-ajame amžiuje pr. Kr. Italijoje). Vėliau per pridėtines hipnozės sesijas buvo sužinota, kad šis pilietis ne-

seniai bibliotekoje buvo peržiūrėjęs oskanų kalbos gramatiką. Keletas sakinių įstrigo jo atmintyje ir hipnozės būklėje buvo atsiminti ²⁰.

Anglų jėzuitas Joseph Crehan iškėlė kitą klastotę. Jis buvo sutikęs moterį, kuri tvirtino, kad 17-ajame amžiuje ji gyvenusį kaip jėzuitę. Crehan'ui buvo prieinami to šimtmečio jėzuitų registrai bei metraščiai. Beje, juose nebuvo rasta jokių tokio asmens pėdsakų ²¹. Galbūt čia vertėtų prisiminti, kad tokius prieštaravimus ir neatitikimus paprastai nurodo tie žmonės, kurie nėra specialiai suinteresuoti vienokiais ar kitokiais rezultatais. Priešingai, tyrinėtojai ar rašytojai linkę tikėti atgimimo teorijomis vengia minėti tuos pavyzdžius, kurie prieštarauja jų tikėjimui reinkarnacija. Užtat būtų pagalba, jei šios srities tyrinėtojai aiškiai pasakytų savo motyvus ir savo asmeninį nusistatymą reinkarnacijos atžvilgiu.

Reinkarnacijos mokslinių svarstymų problematiką padidina ir gaunami prieštaraujantys duomenys. Tai atsitinka net ir patikimiems šio objekto studijuotojams. Antai minėtoji Wambach teigia, kad rasės maišosi tarp vieno gyvenimo ir kito. Gali asmuo viename gyvenime priklausyti baltajai rasei, o kitame — juodajai ar geltonajai rasei. Priešingai, visų Stevenson'o pavyzdžių individai buvo tariamai atgimę toje pačioje etninėje grupėje. Juoba ir laiko tarpas tarp inkarnacijų nevienodai nužymimas. Wambach, pvz., tvirtina, kad tarp gimimų praeina 51 metai. Tuo tarpu Stevenson tą laikotarpį sutrumpina iki 5—10 metų. Ir vienas, ir kitas giriasi mokslškai tyrinėją reinkarnacijos klausimą. Reinkarnacijos kritikai, pvz., Geddes MacGregor į šį klausimą žiūri gana skeptiškai. Jo nuomone, „literatūros šiuo klausimu yra daug, bet rezultatai, net jeigu ir palieka daug neatspėtų mįslių, yra neįtikimi“ ²².

Taip pat būtina neužmiršti, kad šios rūšies reiškiniai, „praeito gyvenimo“ prisiminimai, yra kultūriškai ir religiškai sąlygoti. Ypač jei tie prisiminimai būna savaimingi. Kadangi daugumą tyrinių sudaro vaikai, o tėvų tikėjimas ir praktikos jų prisiminimus stipriai įtaigoja, todėl

ir gauti rezultatai darosi mažiau reikšmingi. Ypač svarbi tėvų aplinkos įtaka jaučiasi psichinėse apraiskose²³. Okultistai, pvz., dažnai patiria psichinius išgyvenimus ankstyvoje vaikystėje, ypač jei jų tėvai priklauso kokiai nors okultistinio tikėjimo ir praktikos grupei. Visi Stevenson'o studijuoti individai buvo supami kultūrinės ir religinės aplinkos, skatinančios tikėjimą reinkarnacija.

Šiaurės Amerikoje Stevenson ieškojo Aliaskos (Tlingit) indėnų, kurie tvirtai tiki reinkarnaciją, spontaniškų praeito gyvenimo prisiminimų. Aliaska todėl ir turi didžiausią procentą žmonių, kurie sakosi prisimeną savo buvusius gyvenimus. Viduriniųjų Rytų drusai tiki betarpišką reinkarnaciją, kurioje mirusiojo siela tuoj pat atgimsta kitame kūne. „Neturėtume todėl stebėtis, kad drusų „praeito gyvenimo prisiminimai“ galbūt yra gausiausi visame pasaulyje“, — pastebi Stevenson²⁴. Minėjome, kad amerikiečiai vaikai, tariamai „vėl užmigėliai“ labai retai prisimena savo buvusių gyvenimų detales, kurias būtų galima patikrinti. O jei jie jas ir prisimena, tai jos būna dažniausiai pasisavintos iš kito šeimos nario.

Tokių sunkenybių akivaizdoje daugelis psichologų darosi atsargūs ir skeptiškai vertindami praeito gyvenimo prisiminimus. Psichiatras Alexander Rogawski galvoja, kad „buvusių gyvenimų“ judėjimas pasipelno iš nusivylimo įprastinėmis terapijomis, mirties baimės ir dabartinio susidomėjimo okultizmu. Jo žodžiais, „bet visa, ką tos terapijos (regresyvosios terapijos, A. P.) populiarumas įrodo, yra tai, kad veltėdžiai gimsta kiekvieną minutę, o klientų galima rasti viskam“. Išties ką bepasiūlytum visad atsiras pirkėjų, ką beišgalvotum visad atsiras sekėjų. Rogawski gana kreivai žiūri į neurotinių sutrikimų gydymą naudojant praeito gyvenimo (reinkarnacijos) idėją. Toks metodas yra „psichoanalizės pamėgdžiojimas... vienas iš greit praeinančių susižavėjimų, kurie kaip grybai pasirodo ir pranyksta“²⁵.

Juoba regresyvioji hipnozė, kuria bandoma sukelti tariamus buvusio gyvenimo prisiminimus, nėra patikimas šių studijų metodas. Ian Stevenson štai ką apie ją sako:

„Paprastai „asmenybės“, iškviestos hipnotiškai paskatintų regresijų (sugrįžimų) metu į „ankstesnį buvusį gyvenimą“, atrodo, sudaro keleto sudėtinių dalių mišinį. Į jį galima įskaityti subjekto dabartinę asmenybę, lūkesčius to, ką jis galvoja, kad hipnotizuotojas nori pažadinti jo fantazijas apie tai, ką jis mano, koks jo ankstesnis gyvenimas privalėjo būti ir galbūt paranormaliai („antgamtiškai“, A. P.) atsiradusius elementus“²⁶. Iš tiesų J. B. Rhine, parapsichologijos grindėjas Šiaurės Amerikoje, mano, kad galima įsigyti informaciją, kurią vadina „buvusio gyvenimo prisiminimais“, per telepatiją ar aiškiaregystę, tai yra be jutiminių organų poveikio.

Los Angeles psichologė Lucille Forer ir dauguma jos kolegų taipogi skeptiškai žiūri į regresyviąją terapiją. O ji ne tik nėra patikima „buvusio gyvenimo prisiminimų“ tyrinėjimui, bet gali kartais būti pavojinga pačiam klientui. „Geras terapeutas galbūt pajėgs panaudoti medžiagą, iškastą iš paciento sąmonės. Bet jei asmuo tikėtų, kad jo praeities gyvenimai tikrai yra pasiekti, tai galėtų sukelti jausminį sutrikimą. Asmeniui galėtų išsivystyti psichozė, jei fantazijos medžiaga būtų kraštutinė. Jis galėtų jaustis kaltas dėl to, ką galvoja, kad tai buvo jo praeities veiksmai. Aš išpėčiau kiekvieną, kuris norėtų daryti šios rūšies terapiją, daryti su treniruotu asmeniu, kuris gebėtų apsieiti su kiekviena iškilusia problema. Taip lygiai buvo su kūno terapijomis 7-ajame dešimtmetyje. Žmonės ieško trumpiausių kelių, kurių nėra“, — pabrėžia dr. Forer²⁷.

Kaip ten bebūtų su ta reinkarnacijos tyrinėjimo metodologija, vis dėlto reikia pripažinti, kad yra kažkokia patirtinė tikrovė užu bent kai kurių praeito gyvenimo prisiminimų. Todėl nebūtų tikslo juos nustumti į šalį. Lygiai nebūtų protinga tas patirtis laikyti perdėtos vaizduotės produktu ar apgaule. Būtų daug tiksliau šį fenomeną pagvildinti kiek nuodugniau. Tą atlikti bandysime tolesniame poskyryje.

4. GALIMI PAAIŠKINIMAI

Naujaamžininkas Michael Talbot savo naujausioje knygoje „Your Past Lives, A Reincarnation Handbook“ (Tavo buvusieji gyvenimai, reinkarnacijos vadovas) duoda nurodymus, kaip atrasti atsiminimus iš anksčiau turėtų reinkarnacijų²⁸. Autoriaus nurodytais būdais (meditacija, savhipnoze, sapnais, rezonansu ir t. t.) esą galima sukelti paslėptus įvaizdžius. Pats autorius šventai tiki reinkarnacija. Dar ankstyvoje vaikystėje prisiminęs, kad prėjusiam gyvenime jis buvęs budistų vienuolis Azijoje. Jo knygoje nerandame jokių objektyvių (mokslinių) įrodymų, kad tie įvaizdžiai nėra tik vaizduotės padaras. Visas įrodymas — jo ir kitų liudijimai. Kaip tokį ir į jį panašius reiškinius aiškinti?

Juos interpretuoti galima įvairiais, daugiau ar mažiau pagrįstais spėjimais — teorijomis. Helen Wambach, pvz., šitokią fenomeną aiškina natūraliai (gamtiškai) nesišaukdamas dvasių pagalbos. Ji primena, kad žmogus paprastai naudojasi tik 10 % savo smegenų. Bet ką veikia kita 90 % smegenų dalis? „Aš ėmiau tikėti, kad smegenų dalys, kurias mes manome neturint jokių išskirtinių (specifinių) funkcijų, iš tikrųjų nuolat veikia... Ar mūsų sąmonė nesukuria praeito gyvenimo išpūdžių iš mūsų dabartinio gyvenimo skiautelių tokiu pat būdu, kaip ji sukuria sapnus? O gal reinkarnacijos prisiminimai hipnozės metu atspindi tikrą praeitį?“ — klausia Wambach²⁹.

Atrodo, kad jos naudojamas regresyvinės hipnozės metodas atsako į jos pačios keliamus klausimus. Wambach puikiai supranta, kad jos klientai yra gana įmantrūs. Jie visi žinojo, kad hipnozės sesijoje buvo norima atskleisti jų turėtas egzistencijas. Taipogi Wambach negalėjo laiduoti jų istorijos žinojimo ar nežinojimo (nekontroliuojamas dydis šiame eksperimente). Liepdama savo klientams sugrįžti į praeitą gyvenimą, ji paduoda datas ir vietas. Tuomet ji juos instruktuoja: „Dabar dvasia palieka kūną. Ką jūs šiuo metu išgyvenate?“ Ji pati prisipažįsta: „Aš į savo hipnotinę techniką įtraukiu instrukcijas liesti,

klausyti, ragauti, kvėpinti ir leisti jausmams pasirodyti" ³⁰. Matyt, kad jos hipnozės instrukcijos yra gerokai sugestyvios. Greičiausiai praeito gyvenimo įspūdžiai ir yra sugestių paveiktas vaizduotės padarinys.

Ernest Hilgard, hipnotinių tyrimų laboratorijos (Stanford'o universitete) buvęs direktorius, mano, kad grįžimas į ankstesnį gyvenimą yra gryna nesąmonė. Jis pabrėžia: „Hipnozė yra labai pavojingas įrankis, geriausiai naudotinas tik formaliai treniruotiems žmonėms. Nėra nieko nepaprasto, kad transo metu pretenduojama į naujas tapatybes (asmens identitetus), kurias sukurti yra labai lengva. Jos turi pastovų ryšį su seniai palaidotais atminimais. Visi, kas tik tvirtina priešingai, nepagrindė jų (savo tvirtinimų, A. P.) moksliniais samprotavimais" ³¹. Vadinasi, hipnotinės ekstazės metu individas labai lengvai gali pradėti galvoti esąs kitas asmuo vietos, laiko bei ypatybių atžvilgiu.

Britų psichiatras Anthony Storr įrodinėja, kad vadinamieji praeitų gyvenimų prisiminimai esą ne kas kita, kaip kriptomnezijos pavyzdžiai. Tai fantazija, paremta pasąmonės prisiminimais seniai užmirštų istorinių romanų ar žurnalų st. aipsnių. Juk „dauguma mūsų turi B filmą, besisukantį mūsų galvose beveik visą laiką" ³². Kriptomnezija yra žmogaus pajėgumas 'išsikviesti' užmirštus praeitų įvykių vaizdus, nugramzdintus į pasąmonės gelmes. Kai kurie žmonės, vaikščiodami svetimo, jiems dar nepažįstamo miesto gatvėmis, pasijunta apnikti klaikaus jausmo, kad jie prieš tai čia jau yra buvę („deja vu"). „Kai kurie reinkarnacijos prisiminimų atvejai gali būti paaiškinami kriptomnezija",— pritaria Fordham'o universiteto teologas John Heaney ³³.

Hipnotiniai reinkarnacijos atsiminimai, kaip lietuviškas priežodis sako, gali išeiti iš krašto. Prieš keliolika metų „hipnologas" John Kappas sakėsi perkėlęs artistą Robert Cummings 100 metų į ateitį. Ten jis regėjęs gyvas tolesnio gyvenimo detales. Cummings tvirtino, kad jis vėl gimsiąs 1989 m. Kinijoje. Ten jis tapsiąs gydytoju; 2079-aisiais gyvenimo vidurkis būsiąs 150 metų. Išties jei galima

sugrįžti (hipnozės metu) į buvusį gyvenimą, kodėl gi nebūtų galima nukeliauti į būsiančią egzistenciją. Nemirtingumo ieškančiai žmogaus vaizduotei nėra ribų³⁴.

Mokslo žmonės priešinasi reinkarnacijos minčiai daugiausia empiriniu pagrindu. Net toks indų parapsichologas C. T. Chari atmeta reinkarnacijos idėją kaip empiriškai neįrodomą. Prieš tikėjamą reinkarnaciją pasisako ne vien tik psichologijos ir psichiatrijos nariai, bet ir genetikos mokslų atstovai. Pvz., Canon Michael Paternoster pabrėžia, kad yra labai sunku reinkarnaciją suderinti su moderniąja genetika. Tradicinė krikščionių samprata apie asmens vienkartiškumą moksliniu požiūriu yra daug logiškesnė negu reinkarnacijos požvilgis į tą patį protinę žemės gyvūną³⁵. Vis dėlto, atrodo, nėra absoliučiai aiškaus masto, pagal kurį būtų galima nuspręsti, kurie įrodymai kalba prieš ir kurie už reinkarnaciją (Mokslinio metodo problema reinkarnacijos studijose).

Atrodo, kad iki šiol suminėtos teorijos pakankamai nepaaiškina visų dokumentuotų regresyviųjų patirčių. Užtat kai kurie šio klausimo studijuotojai (I. Stevenson, J. Heyney...) tikisi atsakymą rasti parapsichologiniuose reiškiniuose: viršjusliniame suvokime (ESP — Extra Sensory Perception), aiškiaregystėje — clairvoyance (matyme be tiesioginio regėjimo organų dirginimo), telepatijoje (minties perdavime per nuotolį be mokslui žinomo jutimo organų tiesioginio dirginimo). Šitokios apraiškos šiuo metu jau yra gana gerai dokumentuotos. Regis, ir dauguma žmonių priima psichinio ir dvasinio pasaulio tikrovę vienu ar kitu pavidalu. Taipogi paranormalių fenomenų egzistavimas neprieštarauja krikščioniškai pasaulėžiūrai. Juk krikščionybė pripažįsta anapusinę tikrovę (sielas, angelus, demonus), gėrio ir blogio grumtynes.

Didelė dauguma reinkarnacijos tariamų prisiminimų rodo tokius pat bruožus, kokių turi spiritizmas, mediumai ir velnio apsėdimai. Tiesa, Stevenson suabejoja, kad informacija apie praeitą gyvenimą galėtų ateiti per dvasių komunikaciją. Vis dėlto jis sutinka, kad kokios nors „iškūnytų asmenybės įtaka“ yra galima taip, kaip aiškiare-

gystė ir telepatija. Vis dėlto jis pažymi, kad daugeliu atvejų atpasakojimų charakteristikos „neleidžia padaryti tvirto nuosprendžio tarp apsidėmo hipotezės ir reinkarnacijos“³⁶. Kitaip sakant, sunku žinoti, ar kurį nors konkretų atvejį laikyti reinkarnacija ar dvasios apsidėmu.

Regresijos terapeutė Edith Fiore sakosi taip pat pastebėjusi panašių dalykų: „Kartais hipnozės metu pasirodo daugiariopos asmenybės. Kartais jos yra neintegruotos buvusio gyvenimo asmenybės. Kartais jos atsiranda suskilus tikrajam asmeniui. Jos taip pat galėtų būti kokios nors rūšies esybės“³⁷. Tiesa, Fiore studijos reinkarnacijos neįrodo, o tik atidengia individo praeities traumas kaip jo problemų šaltinį. Taipogi ir Wambach prisipažįsta susidūrusi su dvasiomis ankstyvoje hipnotinės terapijos praktikoje. Ji girdėjusi iš okultistų, kad hipnotizuojant žmonės išstatomi demonų apsidėmo pavojun. „Aš dabar buvau besukanti į šunkelius. Kai pradėjo rodytis šmėklos, dvasios, seansai, keisti pranešimai, automatinis rašymas, aš sužinojau daug daugiau negu kada nors būčiau galėjusi tikėtis“, — pasakoja Helen Wambach³⁸.

Stevenson irgi aprašo įdomų dvasios apsidėmo atvejį, nors jis ir vadina jį reinkarnacija. Indų berniukas, vardu Jasbir, susirgo raupais. Kurį laiką buvo be sąmonės. Tėvai manė, kad jų sūnus jau bus miręs. Atsigavęs pasveiko, bet jo elgesys ir balsas visiškai pasikeitė. Jis tvirtino esąs Sobha Ram (žuvo nelaimėje būdamas 22 m.) ir kalbėjo Ram'os balsu. Prisiminė gana tiksliai Ram'os gyvenimo detales. Atrodo, lyg Jasbir būtų Ram'os reinkarnacija. O iš tikrųjų, kaip aiškina Albrecht, Ram'os mirties metu Jasbir jau buvo trejų su puse metų ir turėjo savitą charakterį. Abu Jasbir ir Sobha Ram trejus su puse metų gyveno tame pačiame mieste. Be to, dvi „sielos“ (Jasbir'o ir Ram'os) tvylojo viename kūne. Visa tai prieštarauja reinkarnacijos doktrinai. Vadinas, čia greičiausiai turima reikalo su apsidėmu, o ne su reinkarnacija.

Kyla klausimas, kaip dvasios gauna gausios ir detalizuotos informacijos apie žmogų, kurį jos ketina apsidėti ar panaudoti kaip tarpininką, mediumą? Kaip jos geba

taip apsėsti individą, kad perima visas jo funkcijas? Žymus anglų neurologas John Eccles kartą yra pasakęs, kad „smegenys yra mašina, kurią vaiduoklis gali valdyti. Kas žino, gal ši atsitiktinė pastaba ir priartėja prie tiesos. Mediumai ir okultistai įeina į gilų transą prarasdami savo kūno ir savo psichikos-proto kontrolę. Žmogiškai sielai asmens galių nebekontroliuojant „iškūnyta“ dvasia gali tuomet įslinkti ir pasiimti kontrolę į savo rankas.

Mediumas ir okultistas Paul Twitchell smulkiai aprašo tuos du būdus, kuriais pasinaudodamos dvasios per mediumus perduoda žinias. Pirmoji iš tų priemonių yra transas (panaši į miegą psichikos būseną). Juo komunikatorius (dvasia) pasinaudoja, norėdamas užslopinti visas žmogaus mintis ir jo psichiką paversti tuščiu lapu. Tada dvasia tą „tuščią lapą“ pavartoja žinių perdavimui klausytojams. Dažnai dvasia griebiasi ir kitų būdų. Ji pavartoja savo galią ir prievartą, norėdama įpūsti savas idėjas į mediumo psichiką. Žinoma, tuo metu paties mediumo sąmonė būna užslopinta ³⁹.

Bet kaip dvasios sužino tiek daug smulkmenų apie kuri nors asmenį ar asmenis? Esama keleto galimybių. Viena iš pirmųjų yra ta, kad dvasios galbūt gyvendamos ir būdamos aktyvios per tūkstančius metų susikrauna daug informacijos. Galbūt jos būna arti kurios nors šeimos, kultūrinės-etninės, geografinės srities ir t. t. Edmond Gruss prie visų spėliojimų prideda dar vieną. Priversta dvasia prisipažinusi, kad gavusi visą tą informaciją „iš mūsų 'keistų minties dėžučių'. Buvo galima skaityti pasyvios psichikos turinį taip lengvai, kaip mes skaitome knygą ar laikraštį“ ⁴⁰. Abejotina, ar tas dvasios prisipažinimas buvo tikras ar ne. Vis dėlto pagrindiniai Gruss'o aprašyti metodai, atrodo, patikimi. Jie taip pat turi tarpusavio ryšį su kitomis spiritualistų patirtimis.

Dar kita hipotezė aiškina, kad dvasios paveikiančios fizinės tikrovės sritį manipuliudamos elektroninį spektrą. Žinome, kad žmogaus nervų sistema veikia per elektroninius impulsus. Galima vaizduotis, kad dvasia galėtų iššifruoti mūsų psichines transliacijas ir taip pat į žmo-

gaus psichiką persiūsti savąsias. Pastebėtina, kad komunikatoriai (dvasios), kurios okupuoja individo asmenybę, nebūtinai privalo būti demonai. Stevenson, pvz., sumini keletą atsitikimų, kur „okupantės“ dvasios nebuvo demonai-velniai. Tapytojo Gifford'o dvasia, per šešis mėnesius okupavusi graviruotojo Thompson'o asmenybę, nebuvo demoniška. „Mary Roff“, keliems mėnesiams išvariusi Lurancy Vennum'o asmenybę, irgi nebuvusi demoniška⁴¹. „Kiek šie atvejai galėtų būti tikri ar netikri, atrodo, yra miglotas požemių pasaulis iš dalies sutampančių asmenybės pasireiškimų, bendrų mediumų seansams ir reinkarnacijos išgyvenimams“,— daro išvadą šios srities žinovas Mark Albrecht⁴².

Pagaliau šveicarų psichologo Carl Gustav Jung'o kolektyvinės sąmonės teorija galėtų bent iš dalies paaiškinti tariamų praeities gyvenimų prisiminimus. Ši teorija daro prielaidą, kad žmonių rasės per tūkstančius ir milijonus metų išgyventi išpūdžiai, turėtos patirtys, mąstytos mintys, atlikti veiksmai nepradingo. Jie tebėra sukaupiti, sakytume, tarsi kokiam bendrame fonde. Šis „fondas“ yra panašus į okultistų akashic (akašinius) rekordus. Tie rekordai — tai lyg kokie didžiuliai kosminių juostelių įrašai, talpinantys visos žmonijos išpūdžius, išgyvenimus ir įvykius, kokie tik žmonių istorijoje buvo įvykę. Jei tokia teorija yra teisinga, tuomet iš tiesų egzistuočių galimybė žmogui, esančiam pakeistos sąmonės būklėje, priėti prie šio atrasto informacijos lobio.

Anglikonų dvasiškis ir buvęs „Notre Dame“ universiteto psichologijos profesorius Morton Kelsey remdamasis kolektyvinės sąmonės prielaida yra parašęs keletą knygų antgamtybės klausimu. Jis daro prielaidą, kad egzistuoja tam tikra psichoidinė sfera, panaši į akashic (akašinius) rekordus. Jis mano, kad jo teorija yra „daug tikėtinėsnis buvusio gyvenimo(-mų) prisiminimų aiškinimas. Dalyvavimo dvasinėje-psichinėje sferoje idėja yra paprastesnė teorija negu reinkarnacija. Ji paaiškina daugiau fenomenų. Tame nefiziškame pasauly įvykiai ir žmonės realiai toliau egzistuoja. Galima turėti sąlytį su bet koku

elementu iš bet kokio laiko ir vietos šios sferos, kuri kartais atrodo kaip beribis nefizinių duomenų laukas" ⁴³.

Nors Kelsey's pažiūra vakariečio ausims skamba neįprastai, vis dėlto jo teorija užsitarnauja bent šiek tiek dėmesio. Kažkas, gal pusiau juokaudamas, yra pasakęs, kad danguje esama daugiau dalykų, nei žemėje. Nėra rimto pagrindo tuo abejoti. Palieka tik neatsakytas klausimas, kur tarp jų yra riba? Tos ribos ieškodami vėl grįšime prie panteizmo ir reinkarnacijos problemos.

5. REINKARNACIJOS PROBLEMATIKA

Galima sakyti, kad reinkarnacijos sunkenybės išplaukia iš dviejų šaltinių: iš dvejetainės Dievo ir sielos sampratos. Reinkarnacijos teologija remiasi neasmeniniu principu, kuris palaiko visatą ir kyla iš savęs nesibaigiančiais išsiplėtimo ir susitraukimo ciklais. Iš tiesų žodis 'Dievas' nėra tinkamas Rytų religinių tradicijų dievybei išreikšti. Tiksliai kalbant, žodis „Dievas“ reiškia asmeninę būtybę, kuri kuria iš nieko (ex nihilo) ir egzistuoja atskirai nuo savo kūrinijos. „Kūrimo aktu Dievas pažadina tai, kas neegzistavo ir kas esmiškai skiriasi nuo jo Paties... Kūrinija turi savo pradžia Dievo meilėje ir nėra tik metafizinė būtinybė" ⁴⁴.

Priešingai, hinduizmui tinkamas žodis „būties pagrindui“ išreikšti yra Brahman, kuris nėra lietuviško žodžio 'Dievas' atitikmuo. Žodis Brahman greičiausiai bus kilęs iš sanskrito žodžio 'brhat'— didelis ar išsiplėtęs. Budizmo galutinės tikrovės sąvoka yra dar tuštesnė. Ji vadinama 'nyja' (tuštuma). Abiem atvejais rytietiška Dievo idėja yra neasmeninė tikrovė. Jis iš savęs sklinda kaip metafizinės būties aktas. Visa tai suglaustai pasakyta senovės indų raštuose (Taittiriya Upanishad): „Prieš pradedant kūrinijai egzistuoti, Brahman egzistavo kaip Neakivaizdusis. Iš to Neakivaizdžiojo išsiliejo akivaizdusis. Iš savęs pagimdė save" ⁴⁵.

Ižymus hinduizmo komentatorius Shankara (gyvenęs 8-ajame 9-ajame šimtmečiuose po Kr.) daro skirtumą tarp Brahmano savyje ir Brahmano santykiyje su pasauliu, tarp neapibūdinamo Brahmano ir apibūdinamo Brahmano. Pirmasis negali būti sąvokomis nei apibrėžtas, nei nusakomas. Antrajam, apibūdinamajam Brahmanui priskiriamos tam tikros dieviškos savybės, tarp jų ir asmeningumas. Sanskrito žodis 'guna' reiškia kokybę, savybę ar atributą. Užtat Brahmanas su atributais vadinamas Saguna Brahman, o Brahmanas be savybių, neapibūdinamas, gavo Nirguna Brahmano vardą. Jis laikomas absoliučia tikrove, tarsi vandenynu be vilnelių. Saguna Brahman manoma esant asmeniniu dievu, vandenynu su putojančiomis bangomis. Šis dievas dar žinomas Išvara'os vardu ir garbinamas kaip pasaulio viešpats.

Apie tokią Shankara'os formuluotę hinduizmo kritikas Stuart Hackett pastebi, kad pastangos „apsaugoti tai, kas geriausia abiejuose pasauliuose prijungiant apibūdinamą Brahmaną, kuris yra asmeninis ir kūrybingas, prie neapibūdinamo Brahmano galų gale nėra nei vienas, nei antras. Kiekvienoje tokioje interpretacijos žongliruotėje, mažiausiai bent man, asmeningumo kaukė turėtų visiškai nukristi kartu su sukrečiančiu atradimu, kad po ta kauke iš viso nebuvo tikro veido“⁴⁶.

Budistų doktrina „nesiela“ (anatta) sako, kad nėra nemirtingos sielos, kuri pasiliktų gyva po žmogaus mirties. „Nieko nėra žmoguje, kas jam duotų teisę per visą amžinybę sakyti: 'aš esu šitas ir tu esi anas'“⁴⁷. O vis dėlto budistai primygtinai laikosi tikėjimo reinkarnacija, nors ji ir yra kitų Azijos filosofų puolama. Iki šios dienos „nesiela“ (anatta) principas tebėra Achilo kulnis ginant reinkarnaciją. Tiesa, budistai priima neasmeninę, abstrakčią sąmonę (vinnana) ir tam tikrus psichinius mechanizmus (skandhas), kurie sudaro jungę tarp gyvenimų. O iš tikrųjų šie mechanizmai (jėgos) perkelia karmą iš vieno gyvenimo į kitą. Nėra betgi asmeninės gyvybės tęstinumo. Tokiu atveju vieno asmens karmai tenka pereiti į kitą asmenį.

Sielos egzistencijos doktrinoje induizmas pažengia kiek toliau. Tačiau ir čia siela (jiva) nelaikoma asmenine būtybe. Tie, kurie atidžiai skaito indų raštus ir komentarus, pastebi, kad galų gale jiva mažai kuo skiriasi nuo budistų kandhas ir vinnana'ų. Taip pat ir jiva (siela) tarnauja neasmeninės karmos perkėlimui į kito asmens gyvenimą. Ne kartą minėtas Mark Albrecht daro tokią išvadą: „Atidus žvilgis į pirmuosius budizmo ir hinduizmo šaltinius parodo, kad iš esmės vienintelis dalykas, kuris reinkarnuojasi (vėl užgimsta, A. P.), yra pati karma. O istorijos eiga yra nieko daugiau kaip eilė neasmeninių atliepų, reakcijų į praeities veiksmus“⁴⁸. Vargu ar su tokia išvada sutiks modernieji reinkarnacijos sekėjai.

Idant būtų išgelbėtas Dievo asmeningumas neperžengiant panteizmo rėmų, bandoma šauktis epistemologijos (pažinimo teorijos). Hindusų komentatoriai (Shankara, Radhakrishnan) teigia, kad Dievo negalima protu nei pažinti, nei jo sąvokomis ar žodžiais išsakyti (iš dalies taip). Dievas pažįstamas tiesiogiai, intuityviai, jį išgyvenant. Sąvokiniam „žemesniajam“ pažinimui Dievas iš tiesų yra asmuo, Saguna Brahman. Intuityviajam-mistiniam „aukštesniam“ pažinimui Brahman nėra asmuo. Vadinasi, pakilę virš įprastos „žemesnės“ loginės-pojūtinės patirties į „aukštesnę“ mistinę-intuityviąją patirtį sužinome, kad Brahman jokių atributų neturi, įskaitant ir asmeningumo atributą. Jis yra visą tikrovę apimantis Vienis, Nirgua Brahman.

Panašiai esą ir su žmogaus siela. Buda nepripažino amžinos sielos. Antra vertus, komentatoriai aiškina, kad Buda neturėjęs intencijos paskirti žmogų visiškai išnykimui. Bet ar budizmo filosofijoje kas nors žmogui palikta amžina? „Galutinis žmogiškos dvasios likimas yra tokia būklė, kurioje tapatumas su riboto „aš“ istorine patirtimi pranyks, o pati patirtis ne tik pasiliks, bet pakils iki virš bet kokių lūkesčių“, — aiškina religijų filosofas Huston Smith. Taigi žmogaus siela budistinėje sampratoje nėra amžina. Asmens tęstinumas nutrūks, o tik pati patirtis pasiliks amžinai. Vadinasi, turėsime patirtį be patiriančiojo,

džiaugsmą be besidžiaugiančiojo, mąstymą be mąstytojo, gyvenimą be gyvenančiojo, veiksmą be veikėjo... Bet ar gi tai nėra loginis prieštaraavimas?

Hindusų ir budistų mąstytojai (Shankara, Radhakrishnan, Suzuki...) sutinka, kad „žemesnėje“, proto ir logikos plotmėje yra loginis prieštaraavimas. Anaipol „aukštesnėje“, intuityviojoje-mistinėje pažinimo plotmėje tokio prieštaraavimo nėra. Taip esą ir su Brahmanu ir su žmogaus siela. „Žemesnėje“ perspektyvoje Brahman yra asmuo Saguna Brahman. Tačiau „aukštesnėje“ perspektyvoje tas pats Brahman jau nėra asmuo. Jis yra Nirguna Brahman, Brahman be jokių atributų. Štai šioje vietoje jaučiamės priversti paklausti, kas gi yra tos „žemesnė“ ir „aukštesnė“ pažinimo plotmės?

Iš tikro čia turime reikalo su jau anksčiau minėta 'dviejų tiesų teorija', kuri mano esant dvi nepriklausomas potyrio ir minties sferas. Kiekviena iš jų galioja neperžengdama savo srities. Žinoma, tai nėra dvi tarp savęs konkuruojančios mokslinės teorijos, kaip kad šviesą sudaro bangos (viena teorija), šviesą sudaro dalelės (kita teorija). Mokslinės teorijos visad galioja tame pačiame patirties lauke. Nei viena iš jų savo tyrinėjamo objekto iki galo nepaaiškina. Priešingai, pagal 'dviejų tiesų teoriją', du skirtingi pažinimai, veikdami iš esmės skirtingose sferose, pasiekia dvi skirtingas, viena su kita jokio ryšio neturinčias, tiesas. O vis dėlto jos esančios teisingos; kiekviena savaip. Taigi du skirtingi pažinimo būdai pažįsta dvi skirtingas tiesas.

'Aukštesnis' suvokimas (intuityvusis-mistinis) yra betarpiškas pažinimas, aplenkiantis jausmus, logiką, kalbą ir filosofinį pažinėjo foną — pasaulėžiūrą. Bet čia ir vėl kyla abejonė, ar toks pažinimas žemės planetoje iš viso yra galimas? Šios srities žinovų vyraujanti nuomonė yra ta, kad kiekvienos mistinės patirties tarpininkas yra mistiko (taip pat ir pseudomistiko) pasaulėžiūra, logikos dėsniai, kalba bei sąvokos, kuriomis ta pasaulėžiūra ir/ar pasaulėvaizdis yra išreiškiamas. „Negali būti priėjimo prie jokios patirties sferos, kuri nėra proto formų ir kategori-

jų apipavidalinta", — pabrėžia misticismo filosofas Wayne Proudfoot⁴⁹. Iš tiesų religinio potyrio analizė rodo, kad filosofinis-pasaulėžiūrinis fonas paveikia patį mistinį išgyvenimą. Šis dėsnius galioja visokio plauko mistikams: krikščionims, budistams ar hinduistams.

Antai zen-budizmo mokytojai teigia, kad protinė-sąvokinė analizė veda žmogų į klaidą. Užtat 'koan'o' taktika jie bando palaužti protinį-spekuliatyvinį funkcionavimą, kad naujokas (vienuolis) galėtų be kliūčių patirti apšvietą (satori). Aišku, zen'o mokytojai vien tik 'koan'o' metodika (absurdiškais, kvailais atsakymais, tylą, lazdos mojavimais...) savo mokinių satori nesukels. Tam reikia kažko daugiau, reikia tam tikro filosofinio-pasaulėžiūrinio konteksto, kad zen'o mokytojų neįprasti metodai būtų vaisingi. O tas „kažkas daugiau“ ateina iš zen-budizmo tradicijos, kurią mokiniai pasisavina be žodžių. Mokinyms privalo ta tradicija persisunkti pirmiau, negu satori potyris pasidaro jam galimas. Tradicija ir sudaro tą žodžiais neišreikštą esminį (būtiną) interpretavimo kontekstą, kuriame ir absurdiški atsakymai darosi „prasmingi“, bent zen-budizmo požvilgiu.

Vadinasi, net ir zen-budizmo, kuris taip skrupulingai bando vengti loginio ir žodinio aiškinimo, kiekviena patirtis yra patyrėjo filosofinių prielaidų formuojama. Nėra „gryno“ potyrio, kuris apeitų kognityvųjį mistiko kontekstą. „Pasaulėžiūrinis pagrindas pavidalina patirtį. Be Zen'o pagrindo negalima turėti Zen'o patirties", — teisingai sako panteizmo kritikai D. K. Clark ir N. L. Geisler⁵⁰. Taigi jei nėra dviejų iš esmės skirtingų pažinimo būdų, tai nėra ir iš esmės skirtingų pažintųjų tiesų. Kas tikra „žemesnėje" pažinimo plotmėje, tas turi būti tikra ir „aukštesnėje". Kas prieštarauja protinėje-loginėje pažinimo sferoje, tas prieštarauja ir intuityviojoje-mistinėje plotmėje.

Jei taip, tuomet epistemologija (pažinimo teorija) nepajėgs apginti panteistinės metafizikos. O panteistinėje sistemoje nėra vietos nei asmeniniam Dievui, nei asmens nesunaikinamam vienkartiškumui. Ištrynus asmens nemir-

tingumą reinkarnacijos teorijai išskyla daugybė neįveikiamų sunkenybių. Viena iš jų, jei ne pati didžiausia, būtų ši. Mirtyje išnyksta individuali, vienkartinė sąmonė (asmuo), o pasilieka tik jiva (tam tikros dvasinės energijos koncentratas — siela), kuri vėl įsikūnija į kitą kūną. Bet tas kitas kūnas tampa ir kitu asmeniu, ant kurio pečių uždedama ir kieno kito karma. Aiškumo dėlei šį teiginį pailiustruokime, sakykim, Stalino pavyzdžiu.

Reinkarnacijos išpažinėjai sutinka, kad Stalinas turėtų būti reinkarnuotas milijonus kartų, nes jis privalo atkelti už kiekvienos jo aukos sunaikintą gyvenimą. Sakykim, Stalinas atgimė kokiu luošu, iš prigimties sužalotu vaiku. Tas vaikas (vėliau, suaugęs) neturi jokios nuovokos, kad iš tikro jis gyvena Stalino jiva (siela) ir kenčia už komunizmo vado nusikaltimus. Štai čia, šiame taške, teisingumas ir sudūžta. Suprantama, kad tik pats Stalinas privalo išsivaduoti iš savo blogos karmos. Tik jis, ne kas kitas, gali būti nubaustas už savo nusikaltimus. Bet miręs Stalinas kaip asmuo jau nebeegzistuoja. Dabar pilietis X neša Stalino karminę naštą. Jam mirus dar milijonai kitų turės tą naštą nešioti. Tokia būtų logiška išvada, išplaukianti iš reinkarnacijos doktrinos, rymančios ant panteistinių pamatų.

Kai kurie naujaamžininkai, pvz., Gary Zukav, turi kiek kitokią sielos sampratą. Jis dalija sielą į augalų sielą, gyvulių sielą, žmogaus sielą ir dvasių sielą⁵¹ (tarp kitko, tai aristotelinė sielos padala, vėliau pasiskolinta scholastikų). Gyvulių siela, arba grupinė rūšies siela, neturi jokios individualybės. Žmogaus siela yra individuali, nemirtinga; tobulėja iki pasiekia didžiosios Šviesos horizontus. Bet ir individualios, savo tapatybės neprarandančios sielos reinkarnacija pasilieka problematiška, nes ir pati karma yra problematiška.

Krikščionio Dievas yra asmeninis Dievas, kuris žmones myli ir aktyviai siekia ryšio su jais. Krikščionio teismas taip pat yra pagrįstas meile, gailestingumu ir teisingumu. Ne taip yra su karma. Ji funkcionuoja gamtos dėsnių pavyzdžiu, kaip tai daro, pvz., priežastingumo ar žemės trau-

kos dėsniai. Ji neturi nei gailestingumo, nei meilės, o tik matematinį teisingumą. „Karma, veiksmo ir atoveiksmio dėsnis, esmiškai skiriasi nuo šventraštinės nuodėmės sąvokos tuo, kad joje nėra transcendentinio visatos Dievo (egzistuojančio šalia žmogaus), kuriam galėtume nusikalsiti. Karma yra visatos vyriausias įstatymas, bet ten nėra Įstatymdavio“⁵².

Tarkim, kad reinkarnacijos teorija yra tikra. Bet kaip tuomet paaiškinti tą faktą, kad žmonės savo buvusio gyvenimo ar gyvenimų neprisimena? Net ir teosofijos kūrėja ponja Helen Blavatsky tą faktą pripažįsta: „Gali būti tvirtinama, kad mirtingojo gyvenime nėra psichinio ar fizinio kentėjimo, kuris nebūtų vaisius ar padarinys kokios nors nuodėmės, padarytos prieš tai buvusioje egzistencijoje. Kita vertus, faktiškame gyvenime jam nepalieka to prasižengimo nei menkiausio prisiminimo“⁵³. Kaip tada pateisinti bausmę už prasikaltimus, apie kuriuos asmuo nieko nežino? Kokia gi galėtų būti tokios bausmės prasmė?

‘Naujojo amžiaus’ kritikas Walter Martin šiuos klausimus dar daugiau išplečia. „Labai įdomu,—rašo jis,—kai reinkarnacionistas mums sako, kad mes einame per ciklinį atgimimą ir kenčiame daugelyje gyvenimų privalėdami išpirkti savo nuodėmes. Bet darosi labai glumu, kai niekas neprisimena praeito gyvenimo tiek, kad galėtų iš to pasimokyti. Bet nežinodami, kodėl esame baudžiami, labai galimas daiktas, kad tuos nusižengimus vėl pakartosime. Jei reinkarnacijos iš tikrųjų yra karma („kaip sėji, taip ir pjauni“), kodėl neapsaugoti asmens? Kodėl jam neduoti tikro vaizdo to, kas jis prieš tai buvo su visais savo trūkumais taip, kad reikalingos pataisos galėtų būti padarytos?“⁵⁴

Visiška praeito gyvenimo užmarštis kalba prieš reinkarnaciją ir prieš jos naudingumą. Bet net ir tariami praeito gyvenimo prisiminimai reinkarnacijos dar neįrodo. Nieko nėra aprašytuose spontaniškuose buvusio gyvenimo prisiminimuose ar regresyviai užhipnotizuotų klientų atmintyje, kas jau nebūtų buvę pakartotinai pastebėta kur

kitur: mediumuose, seansuose, sąlyčiu su dvasiomis, demoniškų apsidimų metu, UFO atvejais ir kitose okultizmo formose. Tiesa, kad reinkarnacijos doktrinos negalima įrodyti, bet ir galutinai negalima įrodyti, kad ji neegzistuoja.

Ortodoksas indų Swami Sri Somasundara Desika Paramachariya iš Pietų Indijos (tiki tradicinę indų inkarnacijos doktriną) parašė atvirą laišką mūsų daug kartų minėtam Ian Stevenson. Jame, tarp kitko, Paramachariya taip rašo: „Visi tie Jūsų aprašyti 300 keistų pavyzdžių iš tikro neparemia reinkarnacijos teorijos... Jie visi yra dvasių apsidimai, mokslingųjų Pietų Indijoje ignoruojami“⁵⁵. Iš tiesų klasinių religijų nariai Rytuose neieško reinkarnacijos įrodymų. Jiems užtenka tikėjimo. O vakariečiai siekia empirinių įrodymų, bet jų ir nesuradę vis tiek linksta reinkarnacijos link. Vadinasi, reinkarnacijos klausimas Vakaruose yra daugiau sociologinis-psichologinis fenomenas, negu mokslinis ar filosofinis. Galėtum sakyti, kad vakarietiškoji reinkarnacijos samprata yra religinės romantikos išplauka. Nusigrėžusiems nuo krikščionybės rodosi, kad reinkarnacija žada nemirtingumo viltį. Socialiai pertekliuje gyvenantiems reinkarnacijos idėja tarsi garantuoja kitą šansą vėl sugrįžti į patogų, o gal į dar nuotykingesnę gyvenimą. Tokia nuostata gana stipriai jaučiasi tarp okultistų ir „aukštesnės klasės“ kultistų. Štai va ir atėjo laikas ir į juos mesti analitinį žvilgsnį.

IV KULTŲ KARALYSTĖ

Anksčiau minėjome, kad 'Naujojo amžiaus' sąjūdis yra pasaulėžiūrinė sistema, besiremianti Rytų okultistiniu misticismu ir panteistiniu monizmu. 'Naujasis amžius' savyje nėra kultas, bet neformalus kultų ir kitokių grupių tinklas. Tos grupės dalijasi bendru tikėjimu, kad pasirodys taikos ir apšvietos amžius. Nors ir naujas šio judėjimo stilius ir žodynas, tačiau jis daugeliu atvejų yra taip senas, kaip senos rytietiškos hinduizmo ir budizmo religijos, vakarietiškas okultizmas; senas, kaip anie antikinės Graikijos ir Egipto orakulai. „'Naujasis amžius' tik perliedino reinkarnacijos teoriją į vakarietiškos humanistinės psichologijos, mokslo ir technologijos kalbą“, — pastebi žurnalistas ir rašytojas Russell Chandler¹. Tiesa, kultų šiame krašte esama ištisa gausybė. Vieni spėja, kad vien Šiaurės Amerikoje apie 3000 žalingų kultų (Steven Hassan). Kiti mano, kad įvairių kultų skaičius prašoka net 5000 (Larry Gesey). Naujaamžininkai į savo orbitą įtraukė tik kai kuriuos kultus. Mes gi visų pirma svarstysime visiems kultams bendras žymes ir aprašysime tik keletą agresyvesnių kultų, besibraunančių į Rytų Europos dvasinę tuštumą.

1. BENDROSIOS KULTŲ SAVYBĖS

Kultas (lot. cultus iš colere — kultivuoti; reikšti pagarbą) plačiausia prasme suprantamas kaip pagarbos rodymas kam nors dėl jo prakilnumo. Prakilnūs gali būti daiktai ir asmenys, žmogus ir Dievybė. Todėl jiems visiems galėtų būti rodoma pagarba. Krikščionybėje, pvz., rodoma pagarba Dievažmogui Jėzui. Jį garbiname. Šioje vietoje į kultą bus žiūrima iš platesnės perspektyvos. Nūdien juk kalbama jau ne vien tik apie religinius kultus, bet ir

apie psichologinius, politinius ir net komercinius kultus. Mums gi čia rūpi tik dvi pirmosios kultų grupės: religiniai ir psichologiniai kultai.

„Kultas, kaip aš jį nusakau, yra bet kokia religinė grupė, kuri tikėjimo ar praktikavimo atžvilgiu reikšmingai skiriasi vienu ar daugiau aspektų nuo tų religinių grupių, kurios laikomos normatyvinėmis religijos išraiškomis visoje mūsų kultūroje“². Pagal šitokią kulto aptartį, pvz., krikščionybė Kinijoje būtų laikoma kultu. Tuo tarpu Europoje ir Amerikoje normatyvinė religijos išraiška dar tebėra krikščionybė. Todėl visos kitos religijos ar jos grupės, kurie esmiškai nukrypsta nuo krikščionybės, pasak Braden'o, turėtų įeiti į kultų kategoriją. Baptistas Walter Martin į kultus žvelgia iš Šventraščio perspektyvos. Jo aptartimi, kultas yra „grupės žmonių susibūrimas apie kurią nors Šventraščio interpretaciją. Ji (ta grupė, A. P.) taip pat apibūdinama dideliais nukrypimais nuo ortodoksinės krikščionybės esminių doktrinų; ypač nuo to fakto, kad Dievas tapo žmogumi Jėzuje Kristuje“³.

Religiniai kultai telkiasi apie religinę dogmą. Kai kurie iš jų remiasi Šventraščiu; kiti — Rytų religijomis; dar kiti prisiima okultistų mokslą. Pagaliau kai kurie yra grynas jų vadovų prasimanymas. Daugelis kultų skleidžia klaidingą mintį, kad Dievas yra apreiškęs jiems naują tiesą, kuri pakeičianti visas iki tol buvusias. Pvz., Sun Myung Moon (Suvienijimo bažnyčia) tvirtina, kad Kristus savo misiją palikęs neužbaigtą ir dabar jam pavedęs tą uždavinį atlikti. Arba Joseph Smith Jr. (Mormonų bažnyčios steigėjas) moko, kad visa krikščionybė praleidusi apie 18 šimtmečių apostazėje iki tol, kol Dievas jam apreiškęs naują tiesą. Taip per jį buvusi atgaivinta tikroji evangelija. Tarp kitko, kultai neturi objektyvaus ir nepriklausomo masto savo mokslui ir praktikai patikrinti.

Kai kurie kultai prisipažįsta, kad jie neturi naujo apreiškimo, bet yra įsitikinę, kad tik jie vieni turi raktą į Šventraščio teisingą interpretaciją. Jie sako, kad istoriniai tikėjimai ir Biblijos aiškinimai buvę pagrįsti klaidingu Šventraščio supratimu. „Išpažįstančios krikščionybės liau-

dinio tikėjimo ir praktikos šaltiniai buvo dažniausiai pagonizmas, žmogaus protas ir papročiai, bet ne Šventraštis", — tvirtina Pasaulio bažnyčios vadas Herbert Armstrong⁴. Kultininkai patys ima peraiškinti Šventraštį, nepaisydami nei konteksto, nei istorijos, taip, kad jis atitiktų kulto mokslą.

Kultai taip pat turi savo „Šventuosius raštus", savo autoriteto šaltinį. Antai Mormonų bažnyčia (Jėzaus Kristaus šiuolaikinių šventųjų bažnyčia) pabrėžia: „Mes tikime Bibliją esant Dievo žodžiu tiek, kiek ji yra teisingai išverstą..."⁵. Atrodo, lyg mormonai visai pasitikėtų Bibliją. Iš tikro taip nėra. Jie Šventraščio mintį iškreipė. Būdinga šiuo atžvilgiu yra mormonų apaštalo Talmage ištara: „Nebus ir negali būti absoliučiai patikimas vertimas šio ir kito Šventraščio, nebent jis atliekamas Šv. Dvasios apdovanoto, talentingo vertėjo"⁶. Tokia nuostata atidaro duris kitoms „šventoms" knygoms, pvz., Mormono knyga (The Book of Mormon), Didžiosios vertės perlas (The Pearl of Great Price), Doktrinos ir testamentai (Doctrines and Covenants). Šios knygos mormonams yra didesnis autoritetas negu pati Biblija. Taip pat ir Krikščioniškojo mokslo sekta (Christian Science) laiko Bibliją menkesnės vertės už Mary Baker Eddy's (šio kulto steigėjos) raštus. Taipogi ir Suvienijimo bažnyčia labiau vertina Moon'o Dieviškąjį principą (Divine Principle) nei Šventraštį. Žodžiu, kultų galutinis autoritetas paeina iš kur kitur, o ne iš Bažnyčioje veikiančios Šv. Dvasios.

Josh McDowell ir Don Stewart iškelia dar kitą visiems religiniams kultams bendrą žymę: „Nesvarbu, kokie skirtingi bet kokio kulto tikėjimai bebūtų, vienas bendras jų visų bruožas yra neigimas to, ką Šventraštis moko apie Jėzaus Kristaus dievybę"⁷. Kultų Jėzus vaizduojamas visad menkesnis už Šventraščio amžinąjį Dievą, tapusį kūnu, gyvenusį čia, žemėje, ir mirusį už žmonių nuodėmes. Pasak Jehovos liudininkų, Jėzus prieš ateidamas į žemę buvęs Mykolas Archangelas, visų angelų galva. Jis nesąs Dievas. Mormonų bažnyčia irgi nepriima Jėzaus dieviškumo. Jėzus buvęs vienas iš dievų, pradėtas per lytinį sąlytį.

tarp dieviško Tėvo ir dieviškos motinos. Jėzaus įsikūnijimas buvęs įvykdytas per fizinę vienybę tarp dangiško Tėvo ir žmogiškos motinos.

Kultinės grupės visad puola autentišką — ortodoksinę krikščionybę. Jie priekaištauja, kad Bažnyčia (ypač katalikiškoji) esanti nukrypusi nuo tikro tikėjimo. Sakysime, teosofų draugijos steigėja Helena Blavatsky aštriai puldavo krikščionybę, ją kaltindama arogancija, veidmainyste ir t. t. Mūsų minėtas Joseph Smith Jr. regėjime klausęs Viešpatį, prie kurios bažnyčios jam derėtų prisijungti. Jis gavęs tokį atsakymą: „Man buvo atsakyta, kad aš privalau nesijungti nė prie vienos jų, nes jos visos yra klaidingos. Asmuo, kuris man kalbėjo, sakė, kad, jo akimis, jų (bažnyčių, A. P.) tikėjimai yra pasibjaurėjimas“⁸. Šiuo metu Dievo karalystės visuotinė bažnyčia „pardavinėja“ savo tikėjimą Brazilijoje pikta juodindama katalikybę ir spiritizmą, Brazilijos indėnų religiją⁹.

Visiems žinoma, kad religinių kultų vadai mėgsta pranašauti. Tie, kurie mano esą Dievo pašaukti, yra padarę drąsių spėjimų (pranašysčių) apie ateities įvykius, nes tariamai tie įvykiai buvę jiems apreikšti. Deja, tos pranašystės neišsipildo. Antai Hebert Armstrong, Pasaulinės Dievo bažnyčios vadas, kalba: „...kitos pranašystės atskleidžia būsimus įvykius — mes greit (galimas daiktas, per ketverius metus) turėsime tokią sausrą ir tokią badą, kad po jo eis ligų epidemija pasiimdama su savimi milijonus gyvybių... Tie įvykiai jau ateina. Aš neturiu omeny 400 metų, nei 40 metų laikotarpį, bet būsimus ketverius ar penkerius metus“¹⁰.

Gera žinomos ir Jehovos liudininkų klaidingos pranašystės. Šio kulto (sektos) steigėjas Charles Russell tvirtino, kad 1914 m. būsias pasaulio galas. Po to buvo išpranašautos dar septynios pasaulio pabaigos datos. Sargybos bokšto (Watch Tower Society) vėlesnėse laidose padarė Russell'io pranašystės pakeitimų, kad pridengtų jų klaidas. Spėjama, kad netrukus bus paskelbta dar kita pasaulio pabaigos data. Ne tik pasaulio pabaigos datos

keičiamos, kinta religinių kultų doktrinos ir praktikos. Pvz., poligamija mormonams jau yra uždrausta.

Paprastai religiniai kultai pasižymi stipria centrine vadovybe. Kultų vadai laiko save esant Dievo pasiuntiniais, turinčiais specialų priėjimą prie visagalio Dievo. Dėl to tariamo specialaus ryšio su Dievybe jie jaučiasi galį kultui diktuoti doktriną ir elgesį. Vadas turi didžiulę įtaką kulto grupei. Tai ypač ryšku, pvz., Suvienijimo bažnyčioje, Pasaulinėje Dievo bažnyčioje... Valdoviški kultų vadovai padaro savo sekėjų tikėjimą, elgseną ir gyvenimo stilių visiškai priklausomą. Bet kulto vadovybei pakliuvus į sukčiaus rankas, padariniai gali būti labai tragiški. Šį įspėjimą patvirtina Jim Jones ir jo kulto Liaudies šventovės tragedija. Jones'o įsakymu nusižudė 914 kulto narių. Tarp jų 216 vaikų (1978 m.). Kuo valdoviškesnis kulto vadas, tuo didesnis pavojus. Būdingas kultų žinovo Steven Hassen pastebėjimas: „Nors dauguma kultų tesirūpina dvasine sritimi, bet norint pamatyti jų tikras spalvas reikia tik pažiūrėti, kaip labai akcentuojamas „medžiaginis“ pasaulis — vadų ištaigingas gyvenimo stilius, milijonų dolerių vertės nekilnojamas turtas, platūs verslo užmojai ir t. t.“¹¹.

Pažiūrėjome į ryškesnes kultų savybes religinių požvilgiu. Verta į jas žvilgtelėti ir iš **psichologinės perspektyvos**. Kokie kultai bebūtų: religiniai, psichologiniai, politiniai ar komerciniai jie visi turi bendrą psichologinių bruožų.

Visų pirma kultų sistemoms yra būdingas **uždaras galvojobimas**. Kultininkai nesiima vertinti faktų blaiviu galvojobimu, protaudami. Faktus interpretuoja kultų organizacinė struktūra. Ji paprastai šaukiasi autoriteto: Biblijos ar kulto steigėjo, kaip galutinių ištarų šaltinio. Pvz., Suvienijimo bažnyčios nariai savo galvojimą grindžia tariamais apreiškimais, duotais Sun Myung Moon'ui ir surašytais Dieviškame principe (Divine Principle). Uždarai, sakysime, galvoja ir tie, kurie akiai seka partijos liniją. Tokių individų žvilgsniai nepakyla už partijos vadovėlio puslapių. Panašiu uždarumu pasižymi ir kultininkai. Beje, ir

užu kulto ribų sutiksime individų, galvojančių ne savo protu, bet vyresniųjų potvarkiais. Kultininko tikėjimo sistema būna jo psichikoje stipriai izoliuota. Todėl ji ir būna neprieinama logiškam nuoseklumui. Ji esti beveik neprieinama ir pašaliečiui.

Kultinės sistemos pasižymi **asmeniniu antagonizmu**. Mat kultininkas beveik visada sutapatina tikėjimą su jo išpažinėju, pasaulėžiūrą su jos sekėju. Uždarytų sistemų charakteristika yra ta, „kad autoritetas yra laikomas absoliutu ir kad žmonės turi būti priimami ar atmetami pagal jų sutarimą ar nesutarimą su tokiu autoritetu“¹². Juk galima sakyti, kad kultinėse organizacijose visos autoritatinės sistemos indoktrinuoja savo mokinius žiūrėti į tuos, kurie priešinasį jų tikėjimams, kaip į žmones, skatinamus piktų, tamsių motyvų: šėtono, aklų išankstinių nusistatymų, ignorancijos... Užtat tik išmokus priimti kultininką, o ne jo tikėjimą, domėtis juo kaip asmeniu (dėl jo paties be jokių išskaičiavimų), galima pralaužti jo dresūros sienas.

Beveik be išimties visos kultinės tikėjimų sistemos rodo **institucinį dogmatizmą** (nekritišką savųjų teiginių — tikėjimų prisiėmimą) ir aiškią netoleranciją kitų pažiūroms. Šitoks psichologinis dogmatizmas kyla iš to, kad kultinės sistemos remia antgamtiniu autoritetu visas savo ištaras ar praktikas, kurios tik būna reikalingos sekėjų protams kontroliuoti. „Paprastai kultų istorija prasideda steigėjo ar steigėjų vienvaldišku pareiškimu. Savo ruožtu ši steigėjo ar steigėjų ištara padaroma oficialia dar jiems gyviems esant. O jiems mirus ji virsta dogmine sistema, reikalaujančia absoliutaus tikėjimo antgamtiniu autoritetu, kurie gavo pradinį apreiškimą ir kurių raštai ir pareiškimai tariamai jį (apreiškimą, A. P.) esą perdavę“¹³. Šitoks psichologinis dogmatizmas nesiremia atvirumu tiesai ar tiesos ieškojimui, o noru kontroliuoti sekėjų protus. Tiesa, šitokio dogmatizmo neleistina suplaksti su katalikiškos krikščionybės dogmomis (Dievo apreiškimais tiesomis), kurias tikintysis laisvai prisiima.

Izoliacija yra kitas svarbus kultinės tikėjimo sistemos reiškiny. Minėtas Rokeach ją nusako „kaip logiškai prieštaraujančių tikėjimų koegzistenciją toje pačioje tikėjimo sistemoje“¹⁴. Tai yra ne kas kita, kaip psichoanalizėje gerai žinomas pertvarų mechanizmas. Prieštaraujančius tikėjimus ar pažiūras sąmonė vienus nuo kitų taip izoliuoja, kad individo sąmonė tų prieštaravimų jau nebe-registruoja. Tuomet asmuo gali save laikyti esąs nuoseklus, nes jis nebejaucia jokio disonanso ar vidinio konflikto. George Orwell šį mechanizmą dar vadina „dvigubu galvojimu“, kurio kasdienybėje yra gana apstu. Štai pora pavyzdžių: reikšti pasitikėjimą eilinio žmogaus supratin-gumu ir tuo pat metu tikėti, kad masės yra kvailos; ti-kėti laisve visiems, bet taip pat tikėti, kad tam tikrų gru-pių laisvė privalo būti varžoma; reikšti pasibjaurėjimą smurtu ir kartu jį teisinti... Tokia nesuderinamų tikėjimų išraiška ir yra izoliacijos požymis kultų tikėjimo siste-mose.

Aprašydami psichologines kulto žymes suminėjome dažniausiai sutinkamas: uždara galvojimą, antagonizmą kitaminčiams, psichologinį dogmatizmą ir izoliaciją, perskyrų apsaugos mechanizmą. Jokių būdu tai nėra visos ir kartais (kai kurių kultų) net ne pačios svarbiausios savybės. Žinoma, bendrosios kultų žymės labiausiai išryškėja kraštutiniais atvejais — destruktiviuosiuose kultuose. Tai-gi norint susidaryti išsamesnį kultų vaizdą, reikia atidžiau žvilgtterėti į žalinguosius kultus, kurių taip pat gana gau-su Amerikos žemyne. Gausu šiame žemyne ir kultų lite-ratūros, šlovinančios jų tikėjimo sistemas. Anaipol netrūksta ir išsamios rašytos kritikos bei gyvų kulto liudi-ninkų.

2. DESTRUKTYVIŲJŲ KULTŲ ŽYMĖS

Spėjama, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose esama apie 3000 individui ir visuomenei žalingų kultų. Žinoma, ne visos tos grupės yra vienodai kenksmingos. Kai kurie

kultai nėra destruktivūs patys savyje, bet turi tik tam tikrų žalingų aspektų. Ne kiekviena grupė yra taip pavojinga, kaip, pvz., Jim Jones'o „Tautos šventovė“. „Ne kiekviena grupė yra taip apgaulinga, taip reikalaujanti ir taip pavojinga individui, jo šeimai ar visuomenei, kaip Moon'o organizacija“,— tvirtina buvęs šios grupės narys Steven Hassan¹⁵. Žalingiausi kultai yra tie, kurie naudoja proto kontrolės priemones savo nariams indoktrinuoti. Tuo stipriai pažeidžiama, nors ne visų vienodai, jaunų žmonių asmenybė: suardoma jų psichologinė tapatybė, susilpninamas pajėgumas savarankiškai spręsti; padidėja priklausomybė ir konformizmas, menkėja individualumas ir savarankiškumas.

Proto arba minties kontrolė neturėtų būti suplakama su „smegenų plovimu“, kuris visuomet būna prievartinis. Paprastai „smegenų plovimas“ esti susijęs su blogu, piktnaudžiaujamu aukos traktavimu ir net su jos kankinimu. Jau iš pat pradžių auka žino, kad ji yra priešo rankose; aiškiai supranta, kas yra kalinys ir kas kalėjimo sargas. Tokioje situacijoje auka mažai tegali pasirinkti. Užtat „smegenų plovimu“ gana veiksmingai išgaunamas nusileidimas kalintojo reikalavimams, pvz., klaidingas prisipažinimas, savosios valdžios pasmerkimas ar net savo draugų išdavimas. Tačiau išsilaisvinus iš prievartos (ir baimės) lauko, duoti pareiškimai lengvai atmetami. Atmetama ir naujai įkalta pažiūrų sistema.

Tuo tarpu proto kontrolė, arba minties reforma, yra daug subtilesnė ir sudėtingesnė. Čia kontroliuojamasis mano savo kontrolierius esant jo draugais ar jam lygiais. Todėl jis ir būna mažiau pasiruošęs gintis. Kooperuodamas su savo kontrolieriais jis netyčiomis jiems duoda asmeninių informacijų nenujausdamas, kad tos žinios bus vienaip ar kitaip panaudotos prieš jį patį. Žinoma, kontroliuojant protą nėra fizinės prievartos ar fizinio piktnaudžiaavimo. Vietoj to, hipnotiką sujungus su grupinės dinamikos dėsniais, gaunamas stiprus indoktrinacijos poveikis. Individas būna apgaudinėjamas ir juo manipuliuojama (be tiesioginių grasinimų) taip, kad jis darytų jam

iš anksto nustatytus pasirinkimus. Apskritai jis atsiliepia gana pozityviai į tai, kas pridengtai sugestionuojama. O šitoku indoktrinacijos būdu įgyta tikėjimo sistema įtraukiama į naują asmens identiteto (tapatybės) struktūrą. Todėl ir būna daug sunkiau ja nusikratyti.

Bene garsiausiu „smegenų plovimo“ ir proto kontrolės pavyzdžiu reikėtų laikyti Patty Hearts atvejį. Ji buvo mažos teroristinės kulto grupės (Simbijonų išlaisvinimo armijos) pagrobta. Išstisęs savaitės laikyta tamsioje sienos spintoje, badu marinta ir išprievartauta. Vėliau ji tapo aktyvi tos grupės narė. Dalyvavo išplėšiant banką ir nesinaudojo pasitaikiusia proga pabėgti. Jai buvo įteigta nauja psichologinė tapatybė simboliškai išreikšta jai duotu „Tania“ vardu. Ji taip pat buvo įtikinta, kad ją vietoje nušautų, jei surastų FBI (Federalinis investigacijos biuras). Pagaliau ji buvo taip pat įtikinta, kad būsianti saugi tik pasilikdama šioje teroristų grupėje. „Smegenų plovimas“ šiuo atveju greičiausiai buvo veiksmingas dėl to, kad jis buvo susietas su 'proto kontrole'.

Robert Jay Lifton savo knygoje „Minties reforma ir totalizmo psichologija“ (Thought Reform and the Psychology of Totalism, 1961) aprašė kinų naudotą proto kontrolę. Ten jis atpažino aštuonis elementus: aplinkos kontrolę, mistinę manipuliaciją, grynumo reikalavimą, prisipažinimo (išpažinties) kultą, šventąjį mokslą, kalbos prisodrinimą, doktriną virš asmens ir egzistencijos dalijimą. Kai kuriuose kultuose, sakysime, Suvienijimo bažnyčioje, randame visas šias destruktvyviojo kulto savybes. „Galiausiai aš galėjau matyti, kad Moon'o organizacija naudoja visus tuos aštuonis elementus...“, — tvirtina vienas šios grupės buvusių vadovų¹⁶. Šie elementai pasidarys suprantamesni nagrinėjant pagrindines proto kontrolės sudedamąsias dalis.

Galbūt proto kontrolė bus geriausiai suprasta psichologo Leon Festinger'io „kognityvinio disonanso“ rėmuose. Savo teorijoje Festinger paaikškina tris kontrolės sandus: elgesio kontrolę, minčių kontrolę ir jausmų kontrolę. Kiekvienas iš tų sandrų stipriai veikia kitus du. Pakeisk

vieną ir likusieji du ims taip pat keistis. Pakeisk visus tris ir individas bus beveik visiškai „nušluotas“. Kiti autoriai, turėję progos išstudijuoti destruktiviuosius kultus, prie Festinger'io trijų dimensių pridėjo dar ketvirtąją — informacijos kontrolę (Hassan).

Pagrindinis disonanso principas jau buvo paminėtas: „Jei pakeiti asmens elgesį, jo mintys ir jausmai taip pat keisis, kad sumažintų atsiradusį disonansą (nedarną)“¹⁷. O disonansas yra tas konfliktas, kuris atsiranda pakeitus mintį, jausmą ar elgesį taip, kad vienas iš tų elementų būtų priešingybė kitiems dviem. Individas juk gali toleruoti tik tam tikrą tų elementų prieštaravimą. Užtat vienam iš jų tapus priešingybe kitiems, tie kiti privalo keistis, kad būtų sumažinta individo psichikoje atsiradusi įtampa. Jei asmens elgesys, pvz., dėl kokių nors priežasčių pasikeičia, jo savivaizdis ir jo vertybės irgi keičiasi, kad prisiderintų prie elgesio. Įsidėmėtina: kultų grupėse sąmoningai sudaromi narių mąstysenos disonansai, kad tuo pasinaudodami vadai galėtų juos kontroliuoti.

Elgesio kontrolė yra individo fizinės aplinkos reguliavimas, kuris nustato kur jis gyvens, kokius drabužius dėvės, koki maistą valgys, kiek valandų miegos, koki darbą dirbs ir t. t. Paprastai kultai savo nariams sudaro ir griežtą dienotvarkę. Kai kur nariai padaromi finansiškai taip priklausomi, kad savaime jų veikimo ratas labai susiaurėja. Dažnai elgesys kontroliuojamas reikalaujant, kad kiekvienas veiktų kartu su kitais: dirbtų drauge, gaivintųsi ar poilsiautų drauge, kartais net ir miegotų vienoje patalpoje. Kultuose vadovavimas būna paremtas vienvaldyste (autoritarinis). Įsakymai ateina kaip komandos iš kulto vado. Paklusnumas vadui yra pati svarbiausia pamoka, kurią privalo išmokti visi grupės nariai. Kulto viršininkai savo pavaldinius kontroliuoja bausme (pvz., papeikimu, pridėtinu juodu darbu ir t. t.) ir atpildu (pvz., viešu pagyrimu, pakėlimu į aukštesnį rangą...). Bausmė gali būti ir „savanoriškai“ pasirinkta, pvz., nakties vigilija, badavimas, šalti dušai ir t. t. Taip aktyviai dalyvaudamas save baudžiant, individas įsitikina, kad jis iš tik-

rių tokios bausmės vertas. Nėgana to. Ką individas bedarytų, jis privalo rodyti „entuziazmą“, nes kitaip jis būna vyresniųjų apkaltinamas savanaudiškumu ar netyrumu. Tarp kitko, kiekviena kulto grupė turi savas manieras bei būdingas ritualines elgesio formas, kurios sieja narius į vieną krūvą. Moon'o grupė, pvz., seka rytietiškus papročius.

Minties kontrolė, susijusi su narių indoktrinacija. Totalistinių kultų ideologija pasisavinama kaip „tikroji tiesa“, kaip vienintelis realybės „žemėlapis“. Doktrina iškošia iplaukiančią informaciją ir nurodo, kaip apie tą informaciją turi būti galvojama. Paprastai, doktrina būna absoliutinė, padalijanti visą visuomeninę tikrovę į „baltą“ ir „juodą“, į „mes ir jūs“. Visa, kas tik gera, esą įkūnija kulto vadovybė ir grupė. Visa, kas tik bloga, yra už kulto sienų. Nariui nėra reikalo pačiam nei galvoti, nes už jį galvoja doktrina.

Destruktyvieji kultai vartoja kalbą, „prisodrintą“ tam tikrų žodžių ir posakių. Žodžiai yra simboliai, kuriais išreiškiamas galvojimo procesas. Užtat tam tikrų žodžių kontrolė padeda kontroliuoti ir mintis. Painios situacijos sukondensuojamos ir išreiškiamos banaliomis frazėmis. Moon'o grupėje, pvz., bet kokia sunkenybė, atsiradusi narių santykiuose (vyresniųjų su pavaldiniais ar pavaldinių su vyresniaisiais), yra vadinama „Kaino ir Abelio problema“, kad ir kokia ji bebūtų. Jau pats pavadinimas padiktuoja, kaip ta sunkenybė turi būti išgvildenta. Kainas privalo paklusti Abeliui ir jį sekti. Galvoti kitaip reikštų nusilenkti šėtono norui, kad neteisusis Kainas užvaldytų teisųjį Abelį. Apskritai kulto banalios frazės („prisodrinta kalba“) išmoko grupės narius negalvoti. Jie sužino, kad suprasti reiškia tikėti.

Antrasis minties kontrolės aspektas — tai kulto narių treniravimas, kaip psichologiškai užsiblokuoti, kad informacija, kritikuojanti kultą ir jo vadą ar vadus, neįsis-kverbtų į kultininkų galvas. Taip pat kultininkai yra mokomi netikėti jokia kritika. Iš anksto jiems paaiškinama, kad kritiški, kultui nepalankūs žodžiai yra paties šėtono

įdėti į pašaliečių žmonių galvas, kad sukompromituotų kulto sekėjus. O spaudoje pasirodanti kultams nepalanki informacija esąs pasaulio sąmokslas prieš juos. Pagaliau kai pasaulis juos puola, tai esąs ženklas, kad jų pasaulėžiūra yra teisinga.

Galbūt veiksmingiausia ir labiausiai naudojama priemonė kulto narių minties kontrolei yra vadinamasis minčių stabdymo būdas¹⁸. Kai „bloga“ mintis ima veržtis į kultininko galvą, jis tą mintį sustabdo panardindamas jos negatyvų turinį į išorinius stimulus, pvz., šaukimą, giedojimą, niūniavimą ir t. t. Dauguma tų priemonių savyje yra geros ir vertingos. Tačiau jos destruktiviųjų kultų iškreipiamos. Kada šie minties stabdymo būdai pasidaro automatiški, tuomet sulaužomas asmens pajėgumas patikrinti tikrovę. Išties jei kas ima tik pozityviai galvoti apie savo išivėlimą į kultus, tas tikriausiai jau yra psichologiškai įstrigęs. Jei kulto doktrina esanti tobula, jei jo vadas yra tobulas, tuomet kiekviena pasitaikiusi problema laikoma atskiros nario kalte. Taip individas išmoksta visuomet save kaltinti ir užblokuoti kiekvieną jausmą, kuris neatitinka grupės doktrinos. Šitokia nuostata padeda kulto nariui pasilikti paklusniu vergu.

Emocinė kontrolė, trečias minties kontrolės elementas, manipuliuoja ir siaurina asmens jausmų zoną. Kaltės ir baimės jausmai yra būtini žmonių kontrolės įrankiai. Manipuliuojant, pvz., kaltės jausmu lengva individą palenkti grupės ar jos vado valiai. Istorinė kaltė (pvz., Amerika numetė atominę bombą ant Hirosimos), identiteto kaltė (pvz., „negyvenu pagal savo potencialą“), praeities veiksmų kaltė (pvz., „apgaudivėjau savo bičiulius“), socialinė kaltė (pvz., „žmonės miršta badu“) gali būti destruktiviųjų kulto vadų savanaudiškai panaudojamos piktam. Beje, dauguma kulto narių to net nepastebi, nes jau jie yra sąlygoti visuomet save kaltinti. Jie net išreiškia dėkingumą, kai vadovas nurodo jų trūkumus.

Taip pat naudojama ir baimė, norint išlaikyti grupės narius vienoje krūvoje. Tam tikslui užu kulto ribų surandamas (jei ne tikrovėje, tai vaizduotėje) koks nors

kultininkus persekiojās priēšas. Pvz., sakoma, kad Federalinė policija (FBI — Federal Bureau of Investigation) norinti kultininkus uždaryti į kalėjimą ar net sunaikinti juos iš viso. Arba velnias nusinešas paklydusius kultininkus į pragarą. Fobijos (liguistos, nepagrįstos baimės) taip pat yra galinga emocijų kontrolės priemonė. Kultai labiausiai ugdo pasitraukimo iš grupės fobiją. „Jiems sakoma, jei pasitrauks, jie bus pražuvē, bejėgiai tamsių pasibaisėjimų akivaizdoje. Jie pasidarys protiškai nesveiki, bus užmušti, taps narkomanais ar nusižudys. Paskalos apie tokius įvykius yra garsiai skleidžiamos paskaitose ir pašnibždomis — plepaluose“¹⁹.

Puoselėjama ir kita baimės rūšis: bausmė už gerai neatliktas pareigas. Bausmė gali būti individuali (vadovybė baudžia) ir visuotinė (Dievybė baudžia kokia nors katastrofa žemėje). Tiesa, dažnai ir sistemingai trikdoma grupės narių emocinė pusiausvyra. Vieną minutę jie giriami, o kitą minutę griežtai kritikuojami. Atpildo ir bausmės (elgesio modifikatoriai) panaudojimas piktam skatina pavaldinių priklausomybės ir bejėgiškumo jausmą. Jei asmens emocijos veiksmingai palenkiamos grupės kontrolei, jo mintys ir elgesys taip pat pasikeis kaip ir emocijos.

Laimės, lojalumo ir pasišventimo jausmus irgi išnaudoja destruktivieji kultai. Kai kuriose grupėse laimė, pvz., reiškia vykdyti vado nurodymus, užverbuoti daug naujų narių ar prielgetauti daug pinigų. Nariams taip pat draudžiama jausti ar išreikšti negatyvias emocijas, nebent jos būtų nukreiptos į pašaliečius. Nesiskųsti o visad galvoti apie grupės reikalus. Niekad nekritikuoti vado, o tik save. Daugelis grupių net visiškai kontroliuoja tarpusavio santykius. Kai kur net nurodoma, ką kas turi vesti ir už ko tekėti.

Pagaliau praeities nuodėmių ar charakterio trūkumų išpažinimas taipogi esti galingas įrankis emocijoms kontroliuoti. Tai, kas sykį viešai išpažinta, retai būna atleista ar užmiršta. Kai tik išpažinėjas iškrypsta iš jam nustatytų vėžių, jo išpažinti nusižengimai vėl išvelkami į paviršių, norint atvesti „nusidėjėlį“ į paklusnumo kelią. Prisimin-

tini buvusio Moon'o sekėjo žodžiai: „Kiekvienas, kuris atsidurs kulto išpažinties sesijoje, privalėtų prisiminti šį įspėjimą: bet kas, ką tik sakai, gali ir bus panaudota prieš tave. Jei pasitrauksi iš kulto, ši priemonė gali būti panaudojama net tau šantažuoti“²⁰.

Informacijos kontrolė, paskutinis proto kontrolės elementas, sakytume, yra žmogaus proto kuras. Paneigus informaciją, reikalingą sveikiems sprendimams, žmogus bus nepajėgus juos daryti. Totalistinių kultų nariams yra sunkiai prieinami ne kulto laikraščiai, žurnalai, televizijos ar radijo programos. Iš dalies tai būna ir dėl to, kad jie beveik neturi laisvo laiko. Jie esti užversti visokiais darbais ir užsiėmimais. Nariams taipogi neleidžiama kalbėti apie kritiškus dalykus, liečiančius kulto vadovybę, doktriną ar organizaciją. Nariai privalo vienas kitą šnipinėti ir pranešinėti vyresniesiems netinkamą veiklą ar nugirstas nederamas pastabas. Naujokams draudžiama kalbėti vienas su kitu be vyresniojo priežiūros. Liepiama vengti kontaktų su buvusiais nariais ar kulto kritikais bei kultui nepalankiais šeimos nariais.

Informacija savo nariams perduodama nuotrupomis, kad jie neturėtų išsamaus vaizdo. Didesnėse grupėse nariams pasakoma tik tiek, kiek reikia jų pareigoms atlikti. Kulto nariai mano, kad jie žino daugiau apie tai, kas vyksta jų grupėje, negu pašaliečiai. Bet buvusių kulto narių patarėjai patyrė, kad kultų nariai mažiausiai žino apie tai, kas vyksta jų grupėje. Destruktyviosios organizacijos dar gi kontroliuoja informaciją įvesdamos keletą „tiesos“ plotmių į jų doktrinos aiškinimą. Paprastai kultų ideologijos turi „pašaliečių“ tiesas ir „savų žmonių“ tiesas. „Pašaliečių“ doktrinos medžiaga yra gana švelni ir skiriama plačiajai visuomenei bei naujiems konvertitams. „Savųjų“ doktrinos atidengiamos pamažu priklausomai nuo nario ištikimumo laipsnio.

Štai Hassan'o duotas pavyzdys. Moon'o sekėjai visuomet viešai išpažįsta, kad jie yra už Ameriką, už demokratiją ir už šeimą, kad nori Amerikai to, kas, jų nuomone, šiam kraštui yra geriausia — tapti teokratija Moon'o val-

džioje. Jie tiki, kad demokratija buvo Dievo įsteigta, idant parūpintų erdvės, kurioje Suvienijimo bažnyčia galėtų suorganizuoti diktatorinę teokratiją. Jie taip pat yra už šeimą, tikėdami, kad „tikroji“ šeima yra Moon, jo žmona ir jo dvasiniai vaikai. „Vis dėlto vidinė doktrina buvo ir tebėra, kad Amerika yra žemesnė (blogesnė) už Korėją ir privalo tapti jos pavaldine. O demokratija yra kvaila sistema, kurią 'Dievas pamažu užbaigs'“²¹. O žmonės privalo būti atskirti nuo jų „fizinių“ (priešingybė „dvasinėms“) šeimų, jei jos būna kultui priešiškos.

Visos čia aprašytos kontrolės: elgesio, minties, emocijų ir informacijos turi didelę įtaką žmogaus galvojimui bei jo protavimui. Visi drauge tie elementai nupina tokį tinklą, kad net aštrios logikos ir stipraus proto individui būtų sunku iš jo išsinarplioti. Iš tikrųjų gabesnieji ir stipresnieji tampa daugiausiai išipareigojusiais ir entuziastingiausiais kulto nariais. Pastebėtina, kad kiekvienoje proto kontrolės sudėtinėje dalyje buvo suminėtos tik bendrosios praktikos. Vienas iš jų naudoja vieni kultai, bet nenaudoja kiti. Be to, kai kurios praktikos priklauso daugiau negu vienai kontrolės kategorijai. Žinoma, viena grupė nuo kitos skiriasi ir proto kontrolės stiliumi. Tačiau kiek visa tai paveikia individą, kiek individas turi laisvės kontroliuoti savo likimą, tegalima bus pasakyti tik sudarius jam ar jai sąlygas pamąstyti, turėti laisvą priėjimą prie informacijos, žinojimą, kad jis laisvai gali palikti kulto aplinką.

3. PSICHOTERAPINIAI KULTAI

Įvairybė kultų ir vadinamųjų žmogiškojo potencialo srovių (psichoterapinių kultų) egzistuoja drauge visame 'Naujojo amžiaus' kontekste. Kai kas net visą naujaamžininkų judėjimą vadina ištisu „kultu be vadovybės“. Didžiuma tų kultų save laiko religinėmis bendruomenėmis. Iš tiesų vienos grupės nedaro jokios žalos nei visuomenei, nei individui, nes jos nenaudoja apgaulingų verbavimo

priemonių ar prievartinių „proto kontrolės“ metodų formuodamos savo narius. Kitaip sakant, tos grupės nepriklauso destruktiviųjų kultų kategorijai.

Priešingai, kitos sektų grupės (Liaudies šventovė, šėtonistai...) sudaro fizinį ar psichologinį-dvasinį pavojų visuomenei ir patiems grupių nariams. Šiai pastarajai kultų šakai priklauso vadinamosios pseudokrikščioniškosios grupės (Scientologija, Dievo vaikai, Suvienijimo bažnyčia, Universali ir triumfuojanti bažnyčia ir daugelis kitų), rytietiško misticismo ištakos (Dieviškos šviesos misija, Hare Krišna, Sri Chinmoy'o sistemos...) ir žmogiškojo potencialo srovės (Eckander, Forum, Transcendentinė meditacija...). Į 'Naujojo amžiaus' orbitą daugiausia įeina šių pastarųjų dviejų kultinių šakų mišinys.

Žmogiškojo potencialo srovės arba psichoterapiniai kultai tarpsta technologiškai išsivysčiusiuose ir ekonomiškai išprususiuose kraštuose. Ten mat pirminis žmogaus rūpestis jau nebėra nei duona, nei pastogė, o jo paties psichika: gera nuotaika bei žmogiškų galių išplėtimas įvairiomis psichologinėmis priemonėmis. Šis judėjimas labiausiai taiko į žmogaus įgimtą troškimą save patobulinti bei savo asmenybę išskleisti. Nesistebėtina todėl, kad jo užuomazgos ieškoma humanistinėje psichologijoje (Ab. Maslow, Carl Rogers). Ji akcentuoja žmogiškos prigimties gerumą ir beveik neribotą jos pajėgumą, potencialą. Privalu tik surasti raktą į tą žmogiškojo potencialo sankrovą. To rakto beieškant, ir kūrėsi įvairūs terapiniai bei ugdymo metodai, grupės, institutai, psichologinių prieigų srovės.

Tarp jų **Esalen'o institutas Kalifornijoje** (įsteigtas 1962 m., Big Sur) laikomas šio viso sąjūdžio šiltadaržiu. Kiti jį dar vadina žmogiškojo potencialo Harvard'u. Michael Murphy, George Leonard ir Richard Rice, Esalen'o instituto šulai, taip pat laikomi ir 'Naujojo amžiaus' pionieriais. Institute, tarsi kokiame didžiuliame studijų ar rekolekcijų centre, nuolatos vyksta seminarai ir pratybos, kad pagelbėtų klientams atrasti savo autentiškąją „aš“ kūno ir sielos, psichikos ir dvasios kloduose. O to tikrojo „aš“

atradimui griebiamasi pernelyg egzotiškų, gal kiek neįprastų priemonių. Dalyviai vaikštinėja nuogi miškeliuose; duoda valią bet kokiems juos užgožusiems jausmams, kurie jų psichikai neduoda ramybės. Kai kuriose sesijose jie įdėmiai žiūri į baltus kvadratus tol, kol pradeda regėti vizijas.

Institutą lanko įvairių religijų bei įsitikinimų žmonės, įskaitant katalikų kunigus, vienuoles ir vienuolius. Tarp jų paminėtinas katalikų žurnalo „Commonweal“ redaktorius jėzuitas David Toolan. Savo ruožtu seminarams ir pratyboms vesti Esalen'as kviečia ne vien tik žymius psichologus, kaip Carl Rogers, Rollo May, bet ir Rytų mistikus, kaip Swami Muktanda, bei kitus parinktus gurus ir jogus. Nesunku todėl suprasti, kodėl septintajame dešimtmetyje beveik visi avangardiniai psichologinio ugdymo metodai gimė Esalen'e. Trumpai apibūdinsime tik porą psichoterapinių kultų, kurie vienaip ar kitaip pasinaudojo Esalen'o terapine metodologija.

Žmogiškojo potencialo arba psichoterapinių kultų grupėje antruoju pagal populiarumą reikėtų laikyti **EST (Erhard Seminar Training)** centrą ir jo padalinius. Werner Erhard (tikroji pavardė John Paul Rosenberg), buvęs automobilių pardavėjas, yra šio centro steigėjas. Iš pradžių jis pats priklausė scientologijos kultui; buvo išivėlęs į okultizmą; studijavo psichikos dinamiką, zen-budizmą, hipnozę, jogą, Silvos proto kontrolės metodą, psichobernetiką. Gestalt, susitikimo terapiją (encounter therapy) ir transasmeninę psichologiją. EST ir yra šių įvairių metodų ir jo „atsivertimo“ vaisius. Taigi Erhard'o seminarų pagrindas yra zen-budizmas, pseudopsichologija, scientologija ir Silva psichės kontrolė (Silva Mind Control, naudoja antjautiminį suvokimą ir hipnozę). Kad jo seminarai būtų labiau patrauklūs korporacijoms, jis EST perkristijo duodamas 'Forum' vardą.

EST kursas tęsiasi 60 traumatinių valandų. Kurso kaina vienam asmeniui prieš porą metų buvo daugiau kaip 600 dolerių. Dalyvių skaičius vienoje sesijoje — apie 200 as-

menų. Erhard spėja, kad iki šiol jo institutai yra ištreniravę arti vieno milijono žmonių. Iš jų vienas penktadalis priklausė švietimo profesijai. Dar daugiau kaip penki milijonai dalyvavo 'Alkio projekte', kurio tikslas buvo pažadinti žmonių sąmonėje pasaulinio bado problemą. Šis projektas užsitraukė blogą reputaciją, nes tik 3% aukų buvo sunaudota alkaniesiems maitinti. Būdinga, kad pats EST'o ('Forum'o') steigėjas Werner Erhard buvo savo dukters viešai televizijoje apkaltintas nedora elgsena. Dar jaunystėje ji buvo tėvo (Werner Erhard) prievartaujama. Ji ir jos motina dėl baimės buvo priverstos tylėti ²².

EST treniruotė yra suplanuota taip, kad radikalčiai ir ilgam pakeistų asmens epistemologiją — jo sąsają su tikrove. Dalyviai būna „savanoriškai“ sąlygojami iki pažeidžiama jų epistemologija (sužalojamos turėtos vertybės). Tada pristatoma EST'o filosofijos „tiesa“, duodanti „atsakymus“ į tai, kas yra gyvenimas ir kaip jį reikia gyventi. William Watson'o žodžiais, Erhard'o seminarai „iš sielos išplėšia visas tėvų, mokyklos, Bažnyčios ir visuomenės įdiegtas vertybes ir iškiepija mintį, kad tik tai, kas asmeniškai patiriama, gali būti tikra ir vertinga“ ²³. Pasak Erhard'o, mano „Aš“ yra lygus tavo „Aš'ui“, O abu yra lygūs tam pačiam „Aš'ui“. Juk visa yra viena (panteizmas). Tame tavo „Aš“ pasaulyje tu pats esi dievas. Tu esi savojo pasaulio priežastis (subjektyvizmas).

Tačiau, norint sunaikinti „senąjį pasaulį“, iš kitų perimtas vertybes ir pasidaryti „naujojo, savojo pasaulio“ dievu, reikia griežtų psichikos kontrolės priemonių. Užtat EST'o ('Forum'o') kursuose sudaromos tokios sąlygos, kad kursantai būtų išstumti iš vėžių ir tokiu būdu būtų nulupti psichologinio stabilumo sluoksniai, kurie palaiko individo įprastą sąmonės būklę. Neleidžiama, pvz., žiūrėti į laikrodį, kalbėti, palikti savo vietą klasėje, rūkyti, valgyti, naudotis tualetu (tik per pertraukas). Gana ilgokais tarpais dalyviai privalo sėdėti užsimerkę ir klausytis griežtos kritikos, įžeidinėjimų (net plūdimų) ir nešvanku-

mų, besiliejančių iš instruktoriaus burnos. Dalyviai laiko mi dienos šviesos neturinčiuose, šaltuose (40 F) kambariuose.

Kai kurie dalyviai tokio režimo neatlaiko ir pradeda psichiškai reaguoti. Nemažai yra užregistruota šitokių atvejų²⁴. Antra vertus, yra studijų, iškeliančių pozityvų EST'o seminarų poveikį net ir psichiatriniais pacientams. John Simon, pvz., nurodo, kad dauguma psichiatrinų ligonių (pacientų), dalyvavusių Erhard'o seminarų programose, turėjo iš jų vienokios ar kitokios naudos²⁵. Marc Galanter, tyrinėjęs EST'o treniruočių veiksmingumą, priėjo prie tokios išvados: „Viena prasme tai (dalyvių išgyvenimai, A. P.) vaizduoja perėjimą į visišką sužydėjimą narciziškos kultūros, kurioje individas pripažįsta atsidaivismą tik sau pačiam. EST'o programos dalyviai dažnai jaučiasi atpalaiduoti nuo įsipareigojimų, kylančių iš ištikimybės savo artimui. Tas atsipalaidavimas leidžia jiems be kaltės jausmo atsiduoti malonumui. Kita prasme tačiau EST pabrėžia, kiek daug kiekvienas iš mūsų veikia pagal savo klaidingų sąvokų sistemą“²⁶.

Vadinasi, EST'o metodas asmenį žaloja išplėsdamas iš jo įgautas tradicines vertybes. Betgi drauge jam ir pagelbsti parodydamas jo klaidingas prielaidas, ant kurių jis jaukiai „snaudžia“. Tas pats paradoksas neaplenkė ir Esalen'o instituto, tarp kurio dalyvių būta net savižudybių. Šie ir kiti panašūs terapiniai kultai traukė mokytus pasiturinčius profesionalus. Priešingai, religiniai ar pusiau religiniai kultai daugiausiai viliojo eilinius žmones ir jaunimą. Atrodo, kad, pvz., Transcendentinę meditaciją reikėtų laikyti pusiau religiniu, pusiau psichologiniu kultu.

Transcendentinės meditacijos (sutrumpintai TM), dar kitaip vadinamos Kūrybingos inteligencijos mokslu, steigėjas buvo indas Mahesh Prasad Warma. Vėliau Warma pasivadino Maharishi Mahesh Yogi'o vardu. Baigęs fizikos fakultetą (1942 m.). pasidarė religinio vado Guru Dev'o mokiniu. Guru Dev jam pavedė, pasinaudojant vedomis, surasti meditacijos būdą. 1958 m. Maharishi įkūrė Indijoje Dvasinio atgimimo sąjūdį. Kitais metais jis persikėlė

į Jungtinės Amerikos Valstijas, kad ten galėtų skleisti Guru Dev'o mokslą. Šiuo metu TM vyriausioji būstinė yra Šveicarijoje (Seelisberg). O Amerikoje veikia daugiau kaip 350 Kūrybingos inteligencijos mokslo centrų. Kitas dvi TM šakas sudaro Tarptautinės meditacijos draugija ir Tarptautinės studentų meditacijos draugija.

TM organizacija priklauso turtingųjų kultų kategorijai. Ji turi savo universitetą (Maharishi tarptautinis universitetas, Fairfield, Iowa), radijo stočių, nekilnojamos nuosavybės įvairiuose kraštuose. Pelningai pardavinėja gydomąsias žoles, alyvas, aromatus, gydomuosius brangakmenius ir kitus brangius produktus. Pvz., vaistažolių eliksyro (Aaharishi Amrish Kalash) visų metų atsarga kainuoja tūkstantį dolerių. Spėjama, kad šios organizacijos metinės pajamos svyruoja tarp 40—50 milijonų dolerių. Todėl jos planuojamas „nemirtingųjų miestas“, kurio gyvenimo stilius būsiąs be nusikaltimų ir be baimės, gali virsti, bent finansiškai, tikrove.

Sakoma, kad Ayur-Veda yra seniausia holistinė gydymo sistema. Ji balansuoja keturis gyvenimo „instinktus“: religiją, finansus, gimdymą (prokreaciją) ir laisvę. Šis balansas pasiekiamas per tinkamą dietą, jogos praktikavimą ir per atsidavimą klasiniam indų mokslui. Remdamasis šia antikine gydymo sistema, Maharishi Mahesh Yogi įsteigė savo vardo Ayur-Veda medicinos centrą Washington'e, DC. 1992 m. paašškėjo, kad Maharishi Ayur-Veda centras ne tiek antikinis Indijos gydymo būdas, kiek „alternatyvinės sveikatos“ produktų ir patarnavimų firmos ženklas. O tuos produktus ir patarnavimus Maharishi Mahesh Yogi pardavinėja nuo 1985 metų. Nesistebėtina todėl, kad Maharishi Ayur-Veda medicinos centro direktorė Nancy Lorscheid, M. D., rekomenduoja sunkiai sergančiam ligoniui 11500 dolerių kainuojančias jogos (yagya) pratybas²⁷. Iš tikrųjų tos Maharishi'o jogos (yagyas) yra indų apeigos dievams nuraminti ir pagalbai jų (dievų) pasekėjams išmaldauti.

TM studentams duodamos mantros kainavo net iki 400 dolerių. O mantra yra šventas žodis ar frazė, monotoniš-

kai kartojama ar giedama meditacijos metu. Mantra yra laikoma visiškoje paslapyje. Ją gavus negalima niekam kitam atskleisti. O ta paslaptis privalo būti laikoma dėl to, kad ši „unikali“ mantra paskiriama tūkstančiams panašaus amžiaus žmonių. Iš tiesų ir Transcendentinė meditacija yra būdas, kuriuo mėginama medituotoją sujungti su Brahmanu, indų Dievu. Įvedimo į meditaciją apeigose instruktoriaus sanskrito kalba skaitoma malda (puja) taip pat yra indų dievų pagarbinimas ir pašlovinimas Shri Guru Dev, į kurį ir kreipiamasi kaip į dievybę. Minėtas Patrick Rayan buvo įsivėlęs į TM per ištisus 10 metų. Jo patirtis tokia: „Žmonės tampa vegetarais, celibatininkais; recituoja mantras, sudėtas iš indiškų dievų vardų, ir garbina Maharishi Yogi kaip 'apšviestąjį visatos mokytoją'“²⁸.

Iš pradžių sveikatos, švietimo, terapijos sferose Transcendentinė meditacija buvo priimta kaip atsipalaidavimo (relaksacijos) priemonė. TM instruktoriai primygtinai tvirtino, kad TM nėra nei filosofija, nei religija, nei gyvenimo stilius. „Aš ją naudoju taip, kaip kiekvieną mūsų technologijos produktą, kad pašalinčiau nervinę įtampą. Ji (TM, A. P.) yra necheminis ramintojas be nemalonių šalutinių padarinių“, — garantavo Stanford'o universiteto teisės profesorius John Kaplan²⁹. Taip pat TM buvo naudojama kasdieninei įtampai sušvelninti, skausmui gydant dantis palengvinti ir kitiems klinikiniais tikslais³⁰. Tūkstančiai verslininkų, sportininkų ir dvasiškių ją praktikavo. TM buvo mokoma gimnazijose, kolegijose ir universitetuose. 1977 federalinis teismas (New Jersey) nusprendė, kad Transcendentinė meditacija yra religinės prigimties, todėl ji, kaip ir visos kitos religijos, negali būti mokyklose nei dėstoma, nei praktikuojama.

Įsteigus Maharishi tarptautinį universitetą (Fairfield, Iowa) išsiplėtė ir Transcendentinės meditacijos veiklos laukas. „Mistiškesni“ TM nariai pradėjo reikšti savo tikėjimą neracionaliais, keistokais dalykais. Imta, pvz., tvirtinti, kad patyrę medituotojai įsigyja levitacijos galią. Manyta, kad grupinė meditacija galinti pakeisti tarptautinę politiką, ekonomiką ir net sumažinti eismo nelaimės toli-

muose miestuose. Vienu metu Transcendentinės meditacijos vadai buvo sukviętę tūkstančius Maharishi sekėjų į konklavą (uždarą, slaptą suvažiavimą), kad jie, bendrai medituodami, nustatytų karinių konfliktų eigą Viduriniuose Rytuose ir Pietryčių Azijoje ³¹.

Transcendentinės meditacijos sąjūdis dar ir dabar reklamuoja trijų tūkstančių dolerių TM-Sidhi arba „joginių skridinėjimų“ kursą. Šios programos rėmėjai tvirtina, kad šią techniką įvaldę žmonės galės išvystyti galią eiti kiaušiai per sienas, pasidaryti nematomi, įgauti „dramblio stiprybę“, panaikinti senėjimo procesą ir skraidyti ore naudodami jokių mašinų. Taip pat sakoma, kad „jogiškai skrendant“ didelėmis grupėmis esą galima užkirsti kelią blogam orui, eismo nelaimėms ir net karui. Buvę TM dalyviai pažymi, kad TM-Sidhi praktika susideda iš meditacijos kartojant indų mantras ir strypčiojimo sukryžiuvus kojas 'lotus' pozicijoje.

Šokinėjimas gali žmogaus organizmui pakenkti. Taip ir atsitiko su minėtu ekskultininku Patrick Rayan. TM instruktorių nurodymu, jis šokinėdavo dvi valandas ryte ir dvi valandas vakare. Pajuto skausmingą raumenų mėšlungį, galvos skausmus ir nevalingą trūkčiojimą. Rayan ieškojo pagalbos pas savo TM mokytojus, kurie jam liepė daugiau medituoti ir dar uoliau „skraidyti“ — strypčiuoti. Kai kitas šios grupės ekskultininkas (B. Kropinsky) laimėjo bylą prieš TM už apgavystę ir apsileidimą, Rayan sužinojo ir apie kitus žmones, vienaip ar kitaip nukentėjusius nuo Transcendentinės meditacijos ³². Už tai TM vadai sau kaltės neprisiėmė, o apkaltino eilinius narius ar instruktorius, nors pati vadovybė nieko nedarė, kad pataisytų kulto praktikas.

Apskritai destruktiviuosiuose kultuose už nepasisekimus kaltė visad krinta ant žemesniųjų pečių. Juk vadai, doktrina ir organizacija esą tobuli ir jokių pataisų nereikalingi. Šiuo atžvilgiu panašūs yra ir religiniai kultai. Terapiniai kultai ne kartą žmogaus psichiką sužaloja, o religinės sektos beveik visada suparaližuoja žmogaus psi-

chologinį ar dvasinį augimą. Iš tų religinių kultų grupės šiuo metu veržliausia yra Suvienijimo bažnyčia. Prie jos todėl kiek ilgiau ir stabtelėsime.

4. SUVIENIJIMO BAŽNYČIA

Tikrasis šio kulto vardas — Šv. Dvasios sąjunga pasaulio krikščionybei suvienyti. Šią kultinę organizaciją įkūrė korėjietis Sun Myung Moon ('švytintis drakonas') 1954 m. Vėliau, 1972 m., ji buvo perkelta į Šiaurės Ameriką, kad toliau plėstų savo misiją. Moon'o pradinis planas buvo įtraukti pereito dešimtmečio amerikiečių masinį bruzdėjimą į tarptautinę teokratiją ir, sudarius ekonominį pagrindą savo bažnyčiai, paversti Šiaurės Ameriką prietilčiu Europos misijoms. Pasak sociologijos profesoriaus A. Shupe, Moon tebėra įsitikinęs, kad jis galės įvesti pasaulyje teokratinę valdžią, kuri derintųsi su jo gnostiškais principais. Paties Moon'o žodžiais, „visas pasaulis yra mano rankoje. Aš nugalėsiu ir pajungsiu pasaulį... Mes privalome pasaulyje turėti automatišką teokratiją. Taigi mes negalime politinio lauko atskirti nuo religinio“³³.

„Religinio lauko“ steigėjas Moon gimė dabartinėje Šiaurės Korėjoje 1920 m. sausio 6 dieną. Jam esant 10 metų jo tėvai tapo krikščionimis (presbiterionais). Yra įrodymų, kad jaunuolis Moon mėgėjiškai domėjosi spiritizmo praktika. Jis pats prisipažįsta, kad „nuo vaikystės aš buvau aiškiaregis. Galėjau žmones kiaurai permatyti; matyti jų dvasias“³⁴. 16-aisiais gyvenimo metais vizijoje jį aplankęs pats Jėzus Kristus. Tai atsitikę Velykų rytą jam ant kalno besimeldžiant. Kristus pareiškęs, kad pasaulis galėtų būti pakeistas per Moon'ą. Jis buvęs Kristaus prašytas užbaigti misiją, kurios jam (Kristui) nepavykę atbaigti. Po pakartotinių prašymų Moon šį iššūkį priėmęs.

Atrodo, kad nuomonės apie Jėzaus kalbos turinį ne visai sutampa. Vieni tvirtina Jėzų sakiusį, kad Moon įvykdysiąs „didžiąją misiją“. Kiti mano, kad Jėzus jam palie-

pęs įkurti Dievo karalystę žemėje. Dar kiti teigia, kad Moon atbaigsiąs žmonijos išganymą kaip antrasis Jėzaus Kristaus atėjimas. Moon ir esąs antrojo atėjimo viešpats. Vėliau pats Moon sakėsi, kad Buda ir Mohammed'as taip pat pritarę jo misijai. Jis dar kalbėjęsis su Moze. Moon'o gyvenimo laikotarpis nuo jo atsivertimo iki atvykimo į Jungtines Amerikos Valstijas yra apsuptas kontroversijos skraiste.

Jaunasis Moon savarankiškai studijavo Šv. Raštą ir lankė mokyklą Japonijoje. Tuo metu jis formulavo ir savo religinę sistemą. Po antrojo pasaulinio karo Moon prisijungė prie pagrindžio sekmininkų Šiaurės Korėjoje. Ši pentekostalistų grupė pasižymėjo keistoku tikėjimu. „Po Antrojo pasaulinio karo, gyvendamas Šiaurės Korėjoje, jis (Moon, A. P.) įsivėlė į grupę, kuri buvo giliai paskendusį mistiniuose apreiškimuose, laukdama pasirodant beatėjančio naujojo mesijo. Jie taip pat tikėjo, kad Korėja buvo Šventraščio naujoji Jeruzalė ir kad mesijas gimsiąs Korėjoje. Šie visi elementai randami Moon'o teologijoje ir Dieviškajame principo (Divine Principle)“³⁵.

Sakoma, kad 1945 m. Moon gavęs apreiškimą, kuris ir pagimdęs Suvienijimo bažnyčią. Beveik dvidešimčiai metų praėjus pats Moon atpasakojo tas įsivaizduotas (gal ir hallucinuotas) apeigas, kuriose jis (Moon) buvęs paskelbtas tuo, per kurį visas pasaulis būsiąs išgelbėtas. Moon kalbėjo: „Po devynių ieškojimų ir grumtynių metų Dievo tiesa buvo įdėta į jo (Moon'o, A. P.) rankas. Tuo momentu jis tapo visiškai dangaus ir žemės nugalėtojas. Tą pergalės dieną visas dvasių pasaulis jam nusilenkė. Juk ne tik jis pats visiškai išsilaisvino iš šėtono apkaltinimo, bet dabar jis jau galėjo apkaltinti šėtoną prieš Dievą. Tą dieną šėtonas jam visiškai pasidavė, nes jis pasikėlė į Dievo sūnaus vietą. Tuomet ginklas šėtonui pajungti pasidarė prieinamas visai žmonijai“³⁶.

Moon buvo du kartus komunistų uždarytas į kalėjimą. Sekėjai tvirtina, kad jis buvo persekiotas dėl tikėjimo. Moon'o kritikai remiasi tariamai oficialiais dokumentais, kurie parodo, kad jo problemos su komunistų valdžia pa-

eina iš dvisantuokystės (bigamijos) ir kapitalistinių užmojų. Išėjęs iš kalėjimo Moon persikėlė į Pietų Korėją ir 1954 m. Seoul'e įsteigė savo bažnyčią. Ano meto Moon'o pamokslai buvo jo spiritistinių apreiškimų ir krikščioniškų terminų mišinys. Po metų jis buvo areštuotas už karinės prievolės vengimą ir lytinį palaidumą. Tačiau kultų žinovas Walter Martin šiam „lytiniam palaidumui“ randa religinį pateisinimą. Pasiremdamas buvusių narių liudijimu, jis spėja, kad ankstyvoji Moon'o bažnyčios praktika galėjo reikalauti, kad jos moteriškieji nariai „apsivalytų“ per lytinius santykius su Moon'u³⁷.

James Bjornstad taipogi yra linkęs tikėti, kad „apsivalymo“ teorija galėjo būti praktikuojama. Jis cituoja vieno ilgamečio Moon'o sekėjo žodžius: „Yra visiškai galima, kad tos lytinės apeigos buvo ankstyvosios bažnyčios Korėjoje dalis. Nuo tada, kai pirmoji nuodėmė atėjo per moters (Ievos) lytinį santykį su Liuciferiu, per kurį ji įgavo blogų ypatybių, būtų visiškai logiškas šio dalyko apgręžimas. Moters santykis su tobulu vyru, per kurį ji galėtų gauti tobulų ypatybių, pašalintų gimtąją nuodėmę. Tuomet, kaip Adomas gavo šėtono blogų ypatybių iš Ievos per lytinius santykius, ir vyras gautų tobulų ypatybių per santykius su moterimi“³⁸. Šiandie, bent Amerikoje, Suvienijimo bažnyčios narių lytinio gyvenimo stilius yra griežtai tvarkomas.

1959 m. Moon ėmė siųsti savo misionierius į Jungtines Amerikos Valstijas. Jiems vadovavo gerai angliškai kalbantis, buvęs universiteto profesorius Young Don Kim. Buvo sudarytos pusiau savarankiškos misionierių grupės kiekvienoje valstijoje. Princeton'o universitetą baigęs W. Farley Jones vadovavo visos Šiaurės Amerikos Suvienijimo bažnyčiai. 1971 m. ir pats Moon persikėlė į Jungtines Valstijas ir perėmė amerikoniškos Suvienijimo bažnyčios vadovybę. Bet ir čia, kaip ir Korėjoje, jis nusižengė šio krašto įstatymams. Senato komitetas, prižiūrintis tarptautines organizacijas, rado, kad Moon'o organizacija sistemingai pažeidinėja mokesčių, imigracijos, bankų, valiutos, svetimų agentų registracijos įstatymus. 1983 m. jis

buvo nubaustas kalėjimu už dokumentų klastojimą ir mokėsi nemokėjimą. Dauguma didžiųjų religijų atstovų ir net valdžios žmonių (John McClaughry) Moon'ą užtarė. Bet jis buvo nubaustas ne už savo įsitikinimus, bet už nusižengimus. Šiaip Moon'o sekėjai Amerikoje turėjo visišką laisvę ir galėjo nekliudomai veikti.

Amerikietis, pažinęs Moon'ą iš arčiau, štai kaip jį apibūdina: „Jis (Moon A. P.) laikosi kaip mažas sumo imtynininkas, dėvintis tūkstančio dolerių vertės komercinę kostiumą. Jis yra gudrus manipulatorius ir veiksmingas komunikatorius; ypač su tais, kurie yra indoktrinuoti ir tiki jį esant didžiausiu žmogumi, vaikščiojusių žemės paviršiumi. Paprastai Moon kalbėjo korėjietiškai ar japoniškai ir naudojosi vertėju. Man buvo pasakyta, kad jis tai daręs dėl „dvasinių“ priežasčių“³⁹. Jo gyvenimo stilius labai prabangus: ištaiginga rezidencija, brangūs vokiečių gamybos automobiliai, sekretorės, asmens sargyba... Spėjama, kad prieš dešimtį metų jo asmeninis turtas siekė 15 milijonų dolerių vertės. Bažnyčios turto vertė nėra žinoma, nes statistikos laikomos paslapyje. Tačiau vien Suvienijimo seminarijos 'dvaras' (Tarrytown, N. Y.) yra vertas daugiau kaip dviejų milijonų dolerių.

Doktrina ir praktika

Nors Moon'o tikėjimo tiesos priešinasi krikščionybei, jis vis vien tvirtina, kad jos jam buvę Kristaus apreiškimos. „Jūs galėtumėt panorėti vėl mane klausti, 'koku autoritetu paremi šiuos dalykus?' Aš kalbėjau su Jėzumi Kristumi dvasių pasaulyje. Taip pat aš kalbėjau su Jonu Krikštytoju. Šitas yra mano autoritetas. Jei jūs šiuo metu negalite nuspręsti, kad mano žodžiai yra tiesa, jūs tikriausiai su laiku atrasite, kad jie yra tiesa. Šitos yra slėpingos tiesos, perduotos jums kaip naujas apreiškimas. Jūs girdėjote mane kalbant Biblijos tiesą. Jei jūs tikite Biblija, privalote tikėti ką aš sakau“⁴⁰.

Pagrindinė knyga, kurioje surašyti tariami apreiškimai, duoti Moon'ui, yra vadinama 'Dieviškasis principas' (Divine Principle). Suvienijimo bažnyčios nariams ši knyga yra galutinis tikėjimo autoritetas, pakeitęs bibliją. 'Dieviškasis principas' dabar laikomas atbaigtu Testamentu, nes jame esanti tiesa skirta nūdienos amžiui. Iki šiol ta tiesa dar nebuvo apreikšta. Jai pasirodžius „senosios tiesos“ nustosią galiojusios. „Jėzaus ir Šv. Dvasios Naujojo Testamento žodžiai praras savo šviesą... 'Prarasti savo šviesą' reiškia, kad atėjus naujam amžiui jų misijos epocha pasibaigė“, — aiškina 'Naujojo amžiaus' mesijas Moon ⁴¹. Tuo tarpu Šventraštis kitaip kalba: „Žolė sudžiūna, gėlės nuvyta, bet Dievo žodis pasilieka per amžius“ (Iz 40,8). Jėzus taip pat tvirtino, kad jo žodžiai yra amžini: „Dangus ir žemė praeis, o mano žodžiai nepraeis“ (Mt 24,35). Kuo tikėti: Moon'u ar Kristumi?

Moon'o teologija prieštarauja patiems krikščionybės pagrindams: krikščioniško Dievo sąvokai, Kristaus dievybei, prisikėlimui, atpirkimui ir t. t. Pasak Moon'o, „Dievas arba perkėlė savo visą vertę į savo objektą (žmogų, A. P.), arba jis iš viso nieko nesukūrė... Taigi žmogus yra regima Dievo forma, o Dievas yra neregima žmogaus forma. Subjektas ir objektas iš esmės yra viena. Žmogus yra įsikūnijęs Dievas“ ⁴². Aiški panteistinė tezė. Užtrinamas skirtumas tarp Dievo ir žmogaus. Be to, Dievas „perkėlė savo visą vertę“ tik vieną vienintelį kartą Jėzaus Kristaus asmenyje. „Žodis tapo kūnu ir gyveno tarp mūsų: mes regėjome jo šlovę — šlovę Tėvo viengimio Sūnaus“ (Jn 1,14).

Moon neigia ir Kristaus dievybę: „Mes privalome suprasti, kad šis tekstas (Jn 8,58) taip pat nesako, kad Jėzus buvo pats Dievas. Jėzus žemėje buvo ne kitoks kaip mes, išskyrus tą faktą, kad jis neturėjo gimtosios nuodėmės“ ⁴³. Moon toliau dėsto: „Nepaisant koks didelis jo (Jėzaus, A. P.) vertingumas, jis negali dėtis didesnis už žmogų“ ⁴⁴. Savo sekėjus Moon padrąsina, kad jie ne tik gali būti lygūs Jėzui, bet gali net jį pralenkti. „Jūs galite palyginti save su Jėzumi Kristumi ir pajusti, kad jūs ga-

lite būti didesni negu pats Jėzus" ⁴⁵. Pasak Moon'o, Jėzus buvęs nepasisekėlis. Abraomas, Mozė ir Jėzus yra „tam tikra prasme nepasisekėliai" ⁴⁶.

Kristaus mirtis ant kryžiaus nebuvo esminė dalis Dievo plano nuodėmingam žmogui atpirkti. Juk ir pats Kristus neatėjęs mirti ant kryžiaus. Moon mano, kad Kristaus mirtis buvusi šėtono pergalė: „Nukryžiuojant Jėzų, pavarčiodamas savo didžiausią galią, šėtonas pasiekė tai, ką norėjo padaryti per keturių tūkstančių metų istorijos eigą". Moon'o galvojuimu, Kristaus mirtimi pralaimėję ir Dievas, ir Kristus. „Per nukryžiuojimą Dievas ir Jėzus prarado viską... Nukryžiuojimo metu nieko ten nebuvo. Nieko: nei Izraelio tautos, nei žydų tikėjimo, nei mokinių, nei šeimos, nei krikščionybės. Nebuvo ten atpirkimo; nebuvo ten išganymo; ten nebuvo krikščionybės pradžios. Taigi ten, ant kryžiaus, išgelbėjimas nebuvo duotas" ⁴⁷.

Taip prie Kalvarijos Moon'o išganymo doktrina visiškai išblėsta. Kitaip, visai kitaip, kalba Šventraštis apie Kristaus mirtį Kalvarijoje. „...jo Sūnaus Jėzaus kraujas apvalo mus nuo visų nuodėmių" (1 Jn 1,7). „Jis yra permaldavimas už mūsų nuodėmes ir ne tik už mūsų, bet ir už viso pasaulio" (Jn 2,2). „Jis, Dievo šlovės atšvaitas ir jo esybės paveikslas, palaikantis savo galingu žodžiu visatą, nuplovęs nuodėmes, atsisėdo Dievo didybės dešinėje..." (Žyd 1,3).

O vis dėlto, išeidamas iš keistokos žmogaus nuopuolio sampratos, Moon Jėzui priskiria šiokių tokių nuopelnų. 'Dieviškasis principas' moko, kad buvę du žmogaus nuopuoliai: fizinis ir dvasinis. Abu nuopuoliai buvę lytinės prigimties. Manoma, kad Ieva ir Liuciferis turėję neteisėtus lytinius santykius, kurie ir buvę dvasinio nuopuolio priežastis. Vėliau jos lytiniai santykiai su dvasiškai nesubrendusiu Adomu baigėsi fiziniu nuopuoliu. Šis dvilypis nuopuolio aspektas reikalauja dvigubo atpirkimo: fizinio ir dvasinio. Kristus turėjęs atpirkti žmoniją fiziškai ir dvasiškai. Beje, jis neatlikęs savo misijos. Tiesa, Kristus įvykdęs dvasinį atpirkimą Kalvarijoje, bet jam nepa-

vykę pasiekti žmonijos fizinio išgelbėjimo ⁴⁸. Bet kaip tik šis Kristaus nepasisekimas atidaręs Moon'ui kelią.

Moon pradeda tuo, ką Kristus palikęs neužbaigta,— fizinio žmonijos „atpirkimu“. Kristus esąs antrasis Adomas atpirkęs žmoniją dvasiškai, o Moon esąs trečiasis Adomas, pašauktas fiziniam žmonijos atpirkimui. 'Dieviškasis principas' teigia, kad mesijas, antrojo atėjimo Viešpats, privalo gimti žemėje fiziškai, kad galėtų įvykdyti žmogaus fizinį gelbėjimą. „Nors nei 'Dieviškasis principas', nei pats Moon viešai nepareiškia, kad jis yra mesijas, stipriai peršama mintis Moon iš tiesų esant antrojo atėjimo Viešpačiu. Jo sekėjai, atrodo, tuo net neabejoja. Moon yra mesijas“ ⁴⁹.

Suvienijimo bažnyčios paskaitininkas, kalbėdamas apie besikartojančius istorijos ciklus, padarė tokią išvadą: „Dievas atsiuntė antrąjį mesiją tarp 1917 ir 1930 m.“ Tačiau nė vienas seminare nesako kas gi tas naujasis mesijas ⁵⁰. Kitas įvykis. Pats Moon pakviestas į teismą liudyti dėl vieno buvusio jo bažnyčios nario iškeltos ieškinio. Ten, teisme, Moon patvirtino, kad jo bažnyčios nariai tiki jį kaip mesiją. Jis taip pat atvirai prisipažino: „Aš turiu galimybę tapti realiu mesiju“ ⁵¹. O „realus mesijas“ griebiasi ir realių priemonių savajai misijai įvykdyti.

Ryždamasis atpirkti žmoniją fiziškai Moon imasi politinės veiklos. Vadinasi, teologiškai kalbant, jis pasidavė dykumų Dvasios gundymui, kurį Jėzus kategoriškai atmetė. Juk, anot Maceinos, „antikristinė geradarybė yra artimo valdymas“ ⁵². Politinis laukas, valdymo geradarybės laukas, kaip iš pradžių buvo minėta, ir sudaro antrąjį Suvienijimo bažnyčios sparną. Per jį Moon svajoja nuvesti žmoniją į pasaulio taiką ir gerovę — sukurti tarptautinę teokratiją. Jo strategija tokia: visų pirma sukurti gamybos vienetų ir juos aprūpinti mažai apmokamais savo bažnyčios nariais. Jam tai puikiai pavyko padaryti Pietų Korėjoje ir Japonijoje, pvz., M-16 šautuvų fabrikas Korėjoj. Moon planavo tą patį padaryti ir Jungtinėse Valstijose. Tuomet amerikoniškieji munistai valdytų gamybos vienetų su-

kurdami „ekonominį pagrindą bažnyčiai. O tada panaudoti Jungtines Valstijas kaip prietiltį Europos misijoms“⁵³. Bent iki šio laiko šis planas nebuvo įvykdytas.

Iš pradžių Moon bandė savo projektus realizuoti rinktais ir skolintais pinigais. Pasipylė pinigų rinkėjų grupės po Amerikos miestus ir orauosčius. Moon'o ištikimieji gatvėse pardavinėjo visokias smulkmenas: šokoladą, saldinius, gėles, arbatą ir t. t. Dauguma tų prekių būna geradarių suaukojama. Bet jas parduodavo 10—20 kartų brangiau negu jų savikaina. Žmonėms sakydavo, kad pelnas einas narkotikų pataisos namams, krikščioniškojo jaunimo programoms, našlaičiams ir t. t. Visa tai — melas. Visi pinigaiėjo Suvienijimo bažnyčiai. Kiekvienas „pardavėjas“ surinkdavęs vienaip ar kitaip nuo 100 iki 500 dolerių per dieną. (Vartojamas būtasis laikas, nes atpasakojama buvusių narių patirtis.) Beje, suelgetautų pinigų Moon'o užmojams neužteko. Jo bažnyčios apyvarta Amerikoje neįstengė išbristi iš deficito. Išlaidos pralėndavo įplaukas per daugelį metų. Todėl Moon permetė daugiau kaip milijardą dolerių iš Azijos (Korėjos ir Japonijos) į Ameriką. (Žinoma, daugiausia nekilnojamai nuosavybei įsigyti.)

Nei pramonė, nei verslai Moon'ui Amerikoje nebuvo sėkmingi. Nei žvejų flotilės, nei konservų fabrikai, pvz., nedavė beveik jokių pajamų. 30 milijonų žvejybos laivų statybos fabrikas net nebuvo atidarytas, nes trūko specialistų jam vadovauti. Moon netgi metėsi į filmų gamybą. Bet ir čia jam nevyko. Jo finansuotas filmas „Inchon“, pvz., atnešė 60 milijonų dolerių nuostolių. Moon metėsi ir į spaudą išleisdamas net keletą laikraščių: „Washington Times“, „The New York City Tribune“, „Noticias del Mundo“ (ispanų kalba) ir kitus. Bet ir laikraščiai pelningi nebuvo. Taip dalykams riedant Moon pradėjo tyliai ieškoti savo komercinei veiklai kitos dirvos. Jis susitarė su Kinijos valdžia bendrai statyti fabriką automobilių dalims gaminti. Moon sutiko kasmet investuoti po dešimt milijonų dolerių, o pelną palikti Kinijoje. Savo ruožtu at-

silygindami kinai leido jam statyti bažnyčias ir skleisti Suvienijimo bažnyčios mokslą visoje Kinijoje.

Politiškai Moon gravituoja į respublikonus. Moon'o politinė įtaka Washington'e pasiekė apoteozę Richard Nixon'o prezidentavimo metu. Ideologiškai Moon ir Nixon buvo gana artimi: abu konservatyvių pažiūrų, abu anti-komunistai. „Vandens vartų“ (Watergate) krizės metu pats Moon organizavo viešosios komunikacijos priemonių (media) žygį, norėdamas paremti apgultą prezidentą. Tam reikalui jis išleido per šimtą tūkstančių dolerių. Moon tikėjo, kad šiuo istorijos momentu Dievas išrinko Richard Nixon'ą būti Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentu ⁵⁴. „Vandens vartų“ krizei didėjant, Moon atsivedė keliolika šimtų savo sekėjų, kad jie, demonstruodami prie Baltųjų rūmų, morališkai paremtų prezidentą Nixon'ą. Ši, kaip ir kitos politinės demonstracijos, buvo daromos kitų, kad ir fiktyvių, organizacijų vardu. Tiesą pasakius, Nixon'o laikais Moon'o įtaka Washington'e buvo gana stipri. Nixon'ui prezidentūros atsisakius, užsidarė Baltųjų rūmų durys ir Moon'ui. Durys užsidarė, bet Moon'o įtaka pasiliko. Prezidentas Ronald Reagen, pvz., pakartotinai yra minėjęs, kad jo mėgstamiausias laikraštis yra „The Washington Times“ ir kad jis jį skaito kiekvieną dieną. Tai, kaip minėjome, yra Moon'o dienraštis, kurio vyriausieji administratoriai — korėjiečiai.

Pamažu amerikoniškos visuomenės nuomonė ėmė sukintis prieš Suvienijimo bažnyčią. Bendruomenės ypač erzinosi dėl naujų narių verbavimo būdo. Buvo keliamos bylos, samdomi įvairūs agentai, kad būtų susigražinti jauni žmonės iš Moon'o „vergijos“. Taipogi Moon'o naudojama apgavystė perkant namus, žemes, verslo įmones taip pat pykino visuomenę. Suvienijimo bažnyčios vardui amerikiečių akyse pataisyti imta organizuoti įvairias masines programas stadionuose. Tačiau sėkmingiausios buvo metinės konferencijos apie mokslų vienybę. Ši tema (ir, žinoma, užmokestis) patraukė arti 30 Nobelio laureatų. Juos sekė ir mažesnio kalibro mokslininkai ⁵⁵.

Tose konferencijose buvo svarstomi amerikiečiams rūpimi klausimai: taika, pasaulio vienybė, socialinis teisingumas, ekonominės problemos, mokslo ir religijos santykiai ir t. t. Moon ir jo bažnyčia susilaukė palankių atsiliepimų spaudoje, kuri jį vaizdavo esant ekumenišką, liberalų, demokratišką tolerantą. Priešingai, išvalgesnieji neišleido iš akių tikro Moon'o paveikslo: „Iš tikrųjų nė vienas Moon'o psichikos nepažįsta. Jo „ekumeninis“, politinis ir religinis darbas yra, galimas daiktas, apgaulė, o ne tvirtas įsitikinimas. Reikia tik paskaityti jo kalbas savo rėmėjams, kad pamatytum, kaip greit jis pateikia kokį nors tikrai ekumenišką pretekstą. Kas iš pradžių galėtų atrodyti kaip bandymas pralaužti sektantiškas (siauro aki-račio) ir ideologines sienas, iš tikrųjų tėra tik pragmatinis būdas ieškoti sąjungininkų kovai prieš plačiai paplitusį priešišumą“, — aiškina sociologas Anson Shupe⁵⁶. Berods, gudriausia apgaulė naudojama verbuojant naujus narius.

Verbavimas ir traktavimas

Paprastai kultų žvejai „žuvis“ gaudo trim būdais: 1. Senieji nariai verbuoja savo gimines ar draugus; 2. Nepažįstamas kulto narys imasi pagelbėti galimam kandidatui (dažniausiai priešingos lyties); 3. Per kulto renginius (paskaitas, simpoziumus, kiną, siūlant nemokamas ekskursijas į Vakarų kraštus...). Kiekvienu atveju verbuotojas sueina į kontaktą su būsimu naujoku. Verbutojas tokiu būdu gauna informacijos apie verbuojamojo ryšius, interesus, darbą, siekimus, viltis, svajones ir t. t. „Žvejotojas“ stengiasi planingai, žingsnis po žingsnio, įvesti savo verbuojamąjį į kulto grupę. Tam tikslui jis gali panaudoti įvairias priemones: besaikį gyrimą ar gerinimąsi, supažindinimą su kitu grupės nariu, turinčiu panašius interesus ir kvalifikacijas, sąmoningą apgaudinėjimą informuojant apie savąją kulto grupę, išsisukinėjimą vengiant atsakyti į duodamus klausimus, verbuojamojo silpnybių išnaudojimą.

„Žvejai“ (taip vadinami naujų narių verbuotojai) yra mokomi įvertinti naują ir „įpakuoti kultą taip, kad jį parduoti būtų lengva“. Buvęs Suvienijimo bažnyčios „žvejys“ tą „pardavimo“ procesą aprašo gana vaizdžiai: „Aš buvau išmokytas naudoti keturių dalių asmenybės modelį naujiems nariams verbuoti. Pagal jį žmonės skirstomi kategorijomis: proto, jausmo, veiklos ir tikėjimo. Proto žmonės prieina prie gyvenimo racionaliai. Jausmo žmonių gyvenimas būna nudažytas emocijomis. Veiklos tipas vadovaujasi veiksmu, o tikėjimo žmogus yra dvasiškai nusiteikęs“⁵⁷. Verbuotojas išspraudęs savo „auką“ į vieną iš tų keturių kategorijų, ima pagal tai su ja bendrauti.

Mąstytojo (proto) tipui rodomos Nobelio laureatų ar filosofų fotografijos, vaizduojančios juos diskutuojant vienoje iš Moon'o suruoštų mokslo konferencijų. Sąmoningai sudaromas ispūdis, kad tie mokslo milžinai pritaria Moon'o užmojams. Jausminiam tipui pabrėžiama kulto emocinė gerovė ir šeimos dvasia. Su jausmo žmonėmis kalbama apie meilę, apie „tikros“ meilės trūkumą šiandienos pasaulyje. Daroma visa, kad šio tipo individas būtų apgaubtas suviliojančiu besąlygiško pritarimo jausmu. Veiksmo žmonės mėgsta iššūkius ir nori ką nors reikšminga atlikti savo gyvenime. Jei jie mato daug skurdo pasaulyje ir nori jį pašalinti, duodama suprasti, kad Moon'o sąjūdis daug veikia šioje srityje. Jei individas rūpinasi pasaulio taika ir demokratijos įgyvendinimu, tuomet aiškinama, kad Suvienijimo bažnyčia tėra vienintelė organizacija, turinti šimtus programų „palūžusiam pasauliui pataisyti“.

Beje, tikinčiojo tipas, kuris ieško Dievo ar dvasinės prasmės gyvenime, lengviausiai pasiduoda verbuotojo spąstams. „Dažniausiai tokie žmonės yra „plačiai atsivėrę“ ir iš tikro jie patys užsiverbuodavo. Man visuomet būdavo nuostabu matyti daugelį šios kategorijos žmonių mums sakant, kaip jie meldė Dievą parodyti, ką Jis norėjo, kad jie atliktų savo gyvenime. Daugelis tikėjo, kad jie buvo „dvasiškai“ vedami susitikti su vienu iš mūsų narių“, — pasakoja vienas iš sėkmingiausių verbuotojų⁵⁸. Vis dėlto

didžiausias procentas Suvienijimo bažnyčios „naujokų“ priklauso jausmo ir veiksmo tipams. Bet šimtai 'prisidengusių' (kitais vardais pasivadinusių) munistų grupių meta plačius verbavimo tinklus, į kuriuos pakliūna įvairaus amžiaus, talento, išsilavinimo, pasiruošimo ir t. t. žmonės⁵⁹.

Apskritai Suvienijimo bažnyčia nariams verbuoti naudoja dvi skirtingas prieigas: slaptą ir atvirą. Slaptasis verbavimo būdas pasirodė besąs sėkmingesnis už viešąjį. Slapčiomis „žvejojamas“ rekrūtas kurį laiką nieko negirdi ir nežino apie bažnyčią. Ji mat slepiasi prisidengusi įvairiais vardais, pvz., Kūrybingos bendruomenės seminaras, ekologija, pasaulio taika, rasinių santykių pagerinimas, seminaras apie viršpojūtinį suvokimą... Visuose tuose seminaruose ar paskaitose esti slaptai prakišama Moon'o ideologija. Žinoma, tie seminarai vedami Moon'o žmonių, o jų dalyviai — Moon'o sekėjai, išskyrus „sugaudytus naujokus“. Parodžiusieji susidomėjimo pakviečiami į kitą seminarą ar paprasčiausiai apsilankyti. Tik po trijų ar keturių savaičių Moon'o grupė atskleidžia savo tikrą vardą. Bet tada kai kurie naujokai jau būna ideologiškai ir emociškai prie jos prisirišę.

Viešai pareikštoms abejonėms ar prieštaravimams jokios konfrontacijos. Prisipažįstama, kad ir Moon'o sekėjai turėję tokių pat abejonių, bet būdami kantrūs galutinai suvokę pilnutinę tiesą. Svarbiausia, tokie „netikėliai“ imami „bombarduoti meile“. Jie apgaubiami palaikančios aplinkos skraiste: komplimentais, pagyrimais, dėmesiu, švelnumu, rūpesčiu, parama... Tokio grupės, draugų ar šeimos dėmesio kai kurie 'rekrūtai' iš viso savo gyvenime nebuvo patyrę. Užtat tokie individai greit pasiduoda sektoš įtakai. Jų abejonės ar pasipriešinimas patiektai pasaulėžiūrai „meilės bombų“ veikiami greit pranyksta. Atsitinka tai, ką kultų tyrinėtojas Marc Galanter pastebėjo: „Kad nuostabiai lengvai kai kurie rekrūtai pasisavina miglotai nusakytą filosofiją šiuose seminaruose, liudija, kaip greitai individai gali būti paveikti duoti prasmę bet kokiai tikėtinai ir net netikėtinai protavimo linijai netikrumo laikais, jei tik kontekstas yra dideliai palaikantis“⁶⁰.

Antrasis verbavimo būdas yra tiesus ir atviras. Beje, ir čia manipuliacijos netrūksta. Šiuo atveju pakviestiesiems (kandidatams) pasakoma, kad jie turi reikalo su bažnytine sekta. Leidžiama susisiekti su tėvais ir pranešti savo adresą. Verbuojant pirmiausia jauni žmonės kviečiami aplankyti bažnyčios centrą laisvam pokalbiui ar paskaitai. Atėjusiems siūloma pasilikti dviejų dienų savaitgalio programai gamtos aplinkoje. Programa būna gerai organizuota, intelektualiai (ne emociška). Dėstomi pagrindiniai 'Dieviškojo principo' punktai. Vadovai sėkmingai kontroliuoja pokalbių-paskaitų tematiką. Neduodama progos iškilti Suvienijimo bažnyčiai priešingoms idėjoms. Apskritai visa diena būna visiškai užimta. Tiesa, esti lengva kontroliuoti pokalbių tematiką, nes daugiau kaip pusė kurso dalyvių susideda (taip sąmoningai suplanuota) iš visiškai Moon'o filosofijai atsidavusių bažnyčios narių.

Savaitgaliui pasibaigus dalyviai kviečiami, net psichologiškai spaudžiami pasilikti dar kitai visai savaitei. Dabar paskaitos ir diskusijos jau būna ilgesnės. Tarp jų įmaišomas sportas ir išpūdžių pasidalijimas. Čia visur dalyvauja ir 'rekrūtų' globėjai, nepalikdami svečių vienų nė minutei. Analizuojami net jų sapnai, žinoma, 'Dieviškojo principo' šviesoje. Pagaliau pasiūloma dar paskutinė dviejų savaitžių programa. Jos darbo valandos būna ilgos ir sunkios. Pvz., keliamasi 6 valandą ryto, o vėlus vakaras — maldoms. Viena iš šių savaitžių paskiriama rekrūtų medžiojimui o kita — elgetavimui. Abi šios pareigos yra sunkios ir nemalonios, nes pasitaiko (praeivių) priešiškojo, pa juokos, priekaištų, pykčio... Tokiu atveju verbuotojai yra priversti ginti savo pažiūras prieš opoziciją. Tuo, kaip psichologai tvirtina, „sustiprinamas jų kylantis išipareigojimas sektai“⁶¹.

Naujo kulto nario pirmųjų savaitžių ar mėnesių nuotai ka būna 'medaus mėnesio'. Jis traktuojamas kaip koks karalaitis. Daroma visa, kad pradėdamas naują gyvenimą grupėje, naujokas pasijaustų besąs išskirtinis, ypatingas asmuo. Bet medaus mėnesiui praėjus atsiveria sunki kultinio gyvenimo tikrovė, reikalaujanti daug energijos ir

pasišventimo. Nariai visą savo laiką praleidžia verbuodami rekrūtus, rinkdami pinigus ar dirbdami visuomeninių ryšių projektuose. Eilinių narių gyvenimo stilius gana sunkus. Laukiama, kad jie daug nudirbtų. Pvz., atsiliepusieji į Galanter'io apklausą teigia „paskyrę (vidurkį) 67 valandas per savaitę darbams, už kuriuos už kulto ribų būtų buvę apmokėta“⁶².

Išimtiniais atvejais, o tokių pasitaiko nemažai, reikia dirbti išskirtinai ilgas valandas. Kai Moon nusprendė kalbėti „Yankee“ stadione... jam buvo reikalinga surinkti ketletą milijonų dolerių išsireklamavimui. „Tam uždaviniui atlikti aš, kaip pavyzdinio lėšų telkimo būrio vadovas Manhatten'e, buvau pasiūstas su kitais amerikiečiais vadovais. Mes rinkome pinigus 21 valandą per parą. Nuolatotos buvome gatvėse, sunkiai įsivaizduojamose vietose“⁶³. Kitas lėšų telkimo grupės narys „vos galėjo nuslopinti nepasitenkinimo jausmus, kai jo komanda privalėjo pardavinėti gėles miesto gatvėse nuo ankstauro ryto iki vėlyvos nakties“⁶⁴.

Kai kuriems Moon'o bažnyčios nariams sunkiausiai buvo pakeliamas beveidis anonimiškumas. „Kai keliaudavo po savo misijų teritoriją, jie būdavo sukemšami į mažą autobusiuką. Naktis praleisdavo miegamuosiuose maišuose, ankštose patalpose susispaudę kaip silkės. Taupant laiką ir energiją drabužiai būdavo sumetami į vieną krūvą ir po kiekvieno skalbimo komandos nariai gaudavo vis kitokius (ne savo) apdarus“⁶⁵. Norėdami pasilaikyti bent skiautelę savojo identiteto, kai kurie nariai laikydavo savo baltinius ir kelis kitus drabužėlius atskiruose lagaminėliuose. Bet tai buvo prasižengimas bažnyčios taisyklėms ir todėl jų sąžinėje kėlė konfliktą.

Po trečio 21 dienos seminaro rekrūtai pakviečiami tapti tikraisiais bažnyčios nariais. „Man esant Moon'o bažnyčios nariu buvo įprasta po šio, trečiojo, seminaro programos prašyti rekrūtus, kad jie atiduotų visas savo santaupas, persikeltų į Moon'o organizacijos namus ir pasidarytų tikraisiais nariais“, — pasakoja buvęs Suvienijimo bažnyčios narys⁶⁶. Anksčiau Moon'o ir kiti kultai ver-

buodavo beveik išimtinai, kolegijų ir universitetų studentus tarp 3-ųjų ir 5-ųjų studijų metų. Pastaruoju metu imta į kultus verbuoti ir senesnius asmenis, ypač vienišas moteris. Mat „šios moterys dažniausiai turi nuosavybę, mašinų, santaupų, kas ir padaro jas patraukliais taikiniai“⁶⁷.

Kai rekrūtai jau būna visiškai „pagauti“, jie dovanoja nemažą savo santaupų ir nuosavybės dalį kulto grupei. Kartais jie atiduoda visą, ką turi. Už tai mainais pažadama jais rūpintis iki gyvos galvos. Toks sandėris padaro asmenį visiškai nuo grupės priklausomą visokiais požiūriais: maisto, pastogės, sveikatos priežiūros, gydymo. Beje, daugelyje grupių savųjų narių medicininė priežiūra nesirūpinama. Jiems duodama suprasti, kad asmeninės ir dvasinės silpnybės esančios jų mediciniškų problemų priežastis. Labai mažai kultų turi sveikatos draudimą. Kritiškai susirgęs narys (psichiškai ar fiziškai) dažnai pasiunčiamas į vargšų ligoninę ar į nemokamą kliniką. „Žmonės, kurie daugelį metų pasišventusiai dirbo, kartais grupei uždirbdami šimtus tūkstančių dolerių, pasakoma, kad kultas negalįs padengti jų gydymo sąskaitų, ir paliepiama palikti grupę iki pasveiks. Asmuo, reikalingas brangaus gydymo, dažnai paprašomas grįžti į šeimą, kad ji apmokėtų jo gydymo išlaidas. Jei asmuo neturi šeimos, kuri galėtų jam pagelbėti, jis gali būti nuvežtas į ligoninę ir ten paliktas. Šie tvirtinimai yra paremti mano paties patirtimi ir buvusių kulto narių gausiais liudijimais“, — sako Steven Hassen⁶⁸.

Narių lojalumui ir ištikimybei Moon'ui ir jo bažnyčiai sutvirtinti atliekamos pažadų atnaujinimo apeigos kiekvieną pirmą mėnesio sekmadienį ir per keturias bažnyčios šventes. „Nariai lenkiasi tris kartus, veidu paliesdami žemę, prieš altorių, ant kurio būna Sun Myung Moon'o paveikslas, ir recituoja šešių punktų ištikimybės Dievui, Moon'ui ir tėvynei Korėjai pažadą“⁶⁹. Kai narys ima rodyti dvasinio ir/ar psichinio išsisėmimo ženklus (sumenkėjęs darbo našumas, depresija, abejonės...), jis tuoj pat pasiunčiamas indoktrinacijai. Visiškai „perdegę“, bet iš kulto nesitraukiantys nariai „gali būti paskirti fiziniam

darbui nuošaliose vietose turint intenciją juos ten palikti visam gyvenimui. Bet jei jie tampa našta, jiems įsakoma iš kulto pasitraukti. Vienas asmuo buvo parvartytas namo pas savo šeimą po dešimties metų buvimo kulte, nes jis pradėjo reikalauti daugiau miego ir geresnio traktavimo" ⁷⁰.

Būdinga yra Suvienijimo bažnyčios laikysena lytinių santykių atžvilgiu. Viena proga Moon yra taip pasakęs: „Kai paimsime valdžią Amerikoje, mes turėsime pataisyti konstituciją ir padaryti lytinius santykius su bet kuo, išskyrus jam paskirtą asmenį, mirtimi baudžiamu nusikaltimu" ⁷¹. Iš tikrųjų Suvienijimo organizacijoje lytiniai santykiai leidžiami tik bažnyčios paskirtoje moterystėje. Ši praktika grindžiama Moon'o teologija. Pasak jos, kaip anksčiau buvome minėję, pirmoji Ieva turėjo lytinius santykius su šetonu dar prieš tapdama tobula. Ji suvedžiojo Adomą. Todėl visa žmonija ir yra sugadinto kraujo palikuonys. Dangaus karalystė būsianti įkurta, kai Dievas vėl siųs tobulą vyrą, kad atkurtų „gryną“ kilmės liniją.

Tiesa, Jėzus buvo tobulas vyras, bet jis buvo nužudytas dar prieš gaudamas progą vesti ir turėti tobulų vaikų. O Moon ir jo trečioji žmona yra, bažnyčios narių akyse, tobulas Adomas ir tobula Ieva. Todėl Moon, būdamas pats tobulas, gali dvasiškai adaptuoti (įvaikinti) narius į „tikrą šeimą" ir paskirti jiems moterystės partnerius, kad būtų perdirbta jų dvasinė kilmė. Didžiausias įvaikinimas įvyko (1982 m.) New York'e, kai Moon sutuokė 2075 poras. „Apsirengę tokiomis pat vestuvių uniformomis armija nuotakų išteikėjo už armijos jaunikių didžiulėje auditorijoje (Madison Square Garden)... Nepažįstami vedė nepažįstamus", — rašė korespondentas Caroli Agus ⁷². Bet kas atvedė šiuos nepažįstamus į moterystę?

Prieš trejus metus iki vedybų „New Yorker" viešbutyje (Moon'o bažnyčios nuosavybė) įvyko „piršlybos". Porai supiršti Moon'ui tereikėjo tik kelių sekundžių ar kelių minučių. Susirinkusiems salėje Moon nurodydavo (nė vieno nepažindamas), kas turi vesti ką ar kas už ko tekėti.

Per kitas masines sužieduotuves renkamieji, turintys iškrypimų, privalėjo nešioti prisisegę korteles, nurodančias jų anomalijas. Pvz., „negaliu gimdyti vaikų“, „vartoju vaistus nuo emocinės-psichinės ligos“ ir t. t. Sužieduotos poros tegalėjo pasikalbėti tik 15 minučių. Po to kiekvienas turėjo grįžti į savo paskyrimo vietą, dažniausiai už kelių ar keliolikos šimtų mylių. Trejiems metams praėjus, Moon'o nutarimu įvyko masinės vedybos. Po jų dar tęsėsi 6 mėnesių atsiskyrimo laikotarpis, kurio metu lytiniai santykiai nebuvo leidžiami. Ir po vedybinių apeigų, kaip ir po sužieduotuvių, vyras ir žmona iškeldavo savais keliais.

Po pusės metų atsiskyrimo prasideda šeimos gyvenimas. Jaunavedžiai buriasi apie bažnyčios centrus. Centrų vadovai eina vadinamųjų „centrinių asmenų“ pareigas patarinėdami, pagelbėdami ir prižiūrėdami jaunavedžius. Bet ir čia vyrauja tas pats principas — visiškas paklusnumas Moon'o autoritetui ir asmeninio pasitenkinimo palenkimas Suvienijimo bažnyčios misijai. Gal šitokia nuostata iš dalies paaiškina šios sektos moterysčių pastovumą. Pvz., 1979 m. sužieduotų ir vėliau sutuoktų porų 71% dar gyveno kartu 1985 metais. Tiesa, tos visos poros buvo praleidę vidutiniškai po 15 metų Suvienijimo bažnyčioje kaip aktyvūs (81%) nariai.

Tenka stebėtis, kaip Amerikoje užaugę jauni žmonės Moon'o ištarmę apie lyčių santykius prisiima su abso-liučiu paklusnumu ir net dievobaimingumu? „Moon galėjo tai padaryti, nes moterystės apeigos Suvienijimo bažnyčioje buvo stipriai įtvirtintos grupės ideologijoje ir jo valdymo struktūroje“, — paaiškina kultų tyrinėtojas Marc Galanter ⁷³. Juk lengva paklusti Moon'o įsakymams tiems, kurie tiki, kad „Moon yra dešimt kartų didesnis už Kristų“, kurie jaučia neįtikėtiną garbę gyventi žemėje ir matyti mesiją patiems asmeniškai (proto kontrolės išdava?)“ ⁷⁴. Dažniausiai juk mesijais aklai tikima. „Aš buvau pasišventęs Sun Myung Moon'o sekėjas. Aš būčiau su džiaugsmu miręs, jei tik jis man būtų liepęs“ ⁷⁵.

5. KITI RELIGINIAI KULTAI

Tiek Šiaurės Amerikos žemyne, tiek Rytų Europoje Sovietinio sąjūdimo bažnyčia (neskaitant krikščioniškų sektų) bene ištvermingiausiai skverbiasi į vakarietiško kultūrą. Todėl daugiausia puslapių ir buvo skirta šio kulto įvedimui. Anaipol, kiek tenka patirti, nesnaudžia ir hinduistinės kilmės kultai. Pasinaudodami religijų laisve Rytų Europoje, ten atsiradusia ideologine tuštuma bei ekonomine krize, jie taip pat bando prigyti jiems svetimame dirvožemyje. Taigi ir Lietuvos gyventojui būtų pravartu susipažinti su bent kai kuriais kitais jo kieme atsiradusiais nekviestais svečiais, norinčiais tapti šeiminkais.

Krišnos sąmonės draugija

Šio kulto (Hare Krišna) tikrasis pavadinimas — Tarpautinė draugija Krišnos sąmoningumui ugdyti. Jos kilmės šaknų reikia ieškoti 15-ojo šimtmečio Indijoje. Chaitanya Mahaprabhu (1486—1534?), hinduizmo sektantas, pradėjo išskirtinį Krišnos garbinimą kaip aukščiausią Višnaus pasireiškimą. Kalbėdami apie hinduizmą minėjome, kad visos hindu sektos, šalia kitų dievybių, tiki Brahmaną, amžinąjį Trimurti — tris viename: Brahmaną, Višnų ir Šyvą. Krišna, pasak klasinio hinduizmo, yra aštuntasis Višnaus įsikūnijimas. Vadinasi, aukščiausias Dievas vienu metu buvo apsireiškęs kaip Krišna. Chaitanya Mahaprabhu mokė priešingai. Krišna buvo vyriausias Dievas, kuris kadaise buvo apsireiškęs kaip Višnu. Chaitanya išvystė Krišnos doktriną iš hinduizmo sektos, vadinamos višnuizmu. Užtat jis ir laikomas šios sektos (Krišnos) teologiniu tėvu.

Draugijos Krišnos sąmoningumui ugdyti steigėjas buvo Kalkutos (Calcutta) universiteto profesorius Bhaktivedanta Swami Probhupada (tikroji pavardė — Abhay Charan De). Būdamas 70 metų jis atkeliavo į Ameriką (1965) ir atidarė Krišnos centrą New York'e; vėliau San Fran-

cisko ir kituose miestuose. Po dešimties metų (1982) Jungtinėse Valstijose krišnininkai jau turėjo 50 centrų, keletą fermų, vegetarinių restoranų ir didžiulį smilkalų fabriką. Sakoma, kad prieš keletą metų Krišnos sektoje buvo apie 3000 vienuolių ir apie pusė milijono reguliariai lankančių šventovę bent kartą per mėnesį. Spėjama, kad šiuo metu šie skaičiai, apimantys viso pasaulio krišnininkus, bus padidėję. Dabar Krišnos draugiją valdo vienuolika Tarybos narių.

Krišnos doktrinos sistema yra hinduistiška. Sakytume, křišnaizmas buvo vienas iš pirmųjų bandymų filosofinį hinduizmą padaryti patrauklų masėms. Gryno (klasinio) hinduizmo Dievas yra neasmeninis ir nepažįstamas. Krišnininkai ir kitos sektos suasmeninę hinduizmo dievybę skatina jos garbinimą bei santykiavimą su jos suasmenintais aspektais. Tiesa, Krišnos sekėjai praktikuoja mono-teizmą. Vis dėlto priima tradicinio hinduizmo tradicines prielaidas. Ir jiems, Krišnos sekėjams, visa yra viena. Kūrinių pradžioje tebusi tik aukščiausia asmenybė — Narayana. Nebuvę nei Brahmos, nei Šyvos, nei ugnies, nei mėnulio, nei žvaigždžių, nei saulės danguje. Tebusęs tik Krišna, kuris visą kuria ir viskuo džiaugiasi.

„Krsna (Krišna, A. P.) yra amžina, visa žinanti, visur esanti, visa galinti ir visa patraukianti dieviškoji asmenybė. Krsna yra sėklą duodantis visų gyvų būtybių tėvas. Jis yra visos kosminės kūrinijos palaikanti energija... O seniausieji egzistuojantys apreikšti raštai yra Vedų literatūra, ypač Bhagavad-Gita... raidiškas faktiškų Dievo žodžių užrašas... O mes nesame kūnai, bet amžinos dvasinės sielos visiška Dievo (Krsna) dalis. Kaip tokie mes visi esame broliai, o Krsna... mūsų visų bendras tėvas" ⁷⁶.

Krišnos sekėjai moko, kad jų Dievas Krišna yra už Jėzų pranašesnis. Jie pripažįsta Jėzų esant Dievo sūnumi ir mano, kad ištikimai sekant Kristaus mokslą galima išsiugdyti Dievo meilę. Vis dėlto jie teigia, kad Kristus buvęs tik žmogus, Krišnos sūnus. „Jėzus yra sūnus. Krišna yra tėvas. Jėzus yra Krsna'os sūnus" ⁷⁷. Taigi Krišnos sekėjų akimis, Jėzus yra vienas iš gūrų. Vadinasi, šiuo atžvil-

giu tarp Krišnos sektos ir krikščionybės nėra jokio suderinamumo. Krikščionims Kristus yra Dievas, krišnininkams Kristus — tik kilnus žmogus, mokytojas (guras).

Krikščionybėje žmogus yra išganomas dovanai, Kristaus nupelnyta Dievo malone. Priešingai, pasak Krišnos doktrinos, išganymas privalo būti užsitarnaujamas gerais darbais. Tam tikslui reikia praktikuoti drausmingą pamaldumą monotoniškai kartojant (giedamu balsu) Dievo Krišnos vardą bent 1780 kartų per dieną; medituojant dievišką Krišnos žaismą ir jo darbus. Visiškai atsiduodami Krišnai sekėjai atsižada ir savo kūno, ir savo proto. Mat savęs paneigimas ir pasiaukojimas yra esminiai dalykai išganymui pasiekti. „Nuo visų tų atlikėjų (asketų, A. P.), kurie žino aukos prasmę, tampa nuvalyti nuodėmingi poveikiai. Paragavę tokių pasiaukojimų nektaro, jie eina į aukščiausią amžinąją atmosferą“⁷⁸.

Išganymas Krišnos doktrinoje yra visiškai susipynęs su hinduistine karmos (baudžiamosios teisybės) samprata, kuri reikalauja tikėjimo reinkarnacija. Visi asmens darbai, geri ir blogi, yra jam priskiriami. Tik kai geri darbai „išperka“ individo blogus darbus, jis gali pasiekti vienybę su Krišna. Tai įvykus sustoja šio asmens atgimimų ciklas. Bet štai čia susiduriame su reinkarnacijos sunkenybėmis, pvz., ar teisinga reikalauti, kad žmogus išpirktų savo praeitų gyvenimų nuodėmes, kurių jis visai neprisimena? Kaip gali kentėjimas už nežinomas nuodėmes reformuoti nusidėjėlį ir jį subrandinti iki to, kad jis daugiau tų nuodėmių nebedarytų? Argi tokia teisybė nėra priešinga Šventraščio Dievui?

Betgi norint įstoti į Krišnos bendruomenę privalu priimti ne tik jos tikėjimo doktriną, bet ir asketišką, pusiau vienuolišką gyvenimo stilių ir drausmę. Kaip ir katalikiškuose vienuolynuose naujasis narys gauna naują vardą ir indišką religinį drabužį. Vyrų galvos nuskutamos paliekant kuokštą plaukų, už kurių nusitvėręs Krišna galėtų juos įtempti į dangų. Žinoma, jei Krišna to panorės. Nariai nešioja rožančių, kuris pagelbsti recituojant mantlą. Taip pat kasdien molžemiu ar purvu tepama kakta ir

nosis tuo pareiškiant, kad kūnas yra aukščiausiojo Viešpaties šventovė. Maistas — grynai vegetariškas. Draudžiama valgyti mėsą, žuvi, kiaušinius, vartoti svaigalus ar narkotikus. Lytiniai santykiai leidžiami tik moterystėje. Atimama asmeninė nuosavybė; nepritariama ryšiams su pasauliu, įskaitant ir šeimos narius.

Tarptautinė Krišnos draugija yra padalyta į vidinį ir išorinį ratus, grupes. Vidinis ratas (grupė) gyvena vienuolišką gyvenimą, nors kai kuriems nariams leidžiama kurti šeimas. Jie dar vadinami (po dvejų ir pusės studijų metų) seminaristais ar ministeriais ir nešioja kroko spalvos drabužius. Gatvėje jie labiausiai krinta į akis. Jų gyvenimo stilius griežtas. Tai galima matyti iš dienotvarkės. Keliamasi 3.45 val. ryte. Giedojimas, skaitymas apie Krišnos gyvenimą nuo 4.30 val. iki 8.30 val. Darbas, monotoniškas giedojimas gatvėje, pinigų rinkimas iki 6 val. vakaro. Tiesa, pusryčiams ir pietums skiriama 1 val. ir 30 min. laiko. Šventovės dievų garbinimas, giedojimas, apeiginis šokis, aukojimas nuo 7 val. iki 10 val. vakaro; 10 val. vakaro einama gulti. Dienotvarkės skrupulingai laikomasi. Griežtai reguliuojami ir kiti gyvenimo aspektai. Pvz., tik dvasinio vadovo atrinktoms poroms leidžiama tuoktis. O atrinkimo mastas yra ne individų laimė, bet draugijos gerovė.

Iš dienotvarkės matyti, kad ši sekta skiria daug laiko Krišnai ir kitoms dievybėms garbinti. Kodėl taip daroma, paaiškina pats draugijos steigėjas. „Kaip gyvos dvasinės sielos, pirmiausia mes visi esame Krišnos sąmonės būtybės. Bet dėl mūsų ryšio su medžiaga, nuo neatmenamų laikų, dabar mūsų sąmonė yra materialinės atmosferos suklastota... Nors mes smarkiai grumiamės, kad įveiktu-me gamtinę prigimtį, esame amžinai nuo jos priklausomi... ši iliuzinė kova... gali būti tuoj pat sustabdyta atgaivinant mūsų amžiną Krišnos sąmonę. 'Hare Krsna, Hare Krsna, Krsna Krsna, Hare Hare' yra transcendentinis procesas pradinės, grynos sąmonės atgaivinimui. Monotoniškai giedodami šią transcendentinę vibraciją mes galime išvalyti visus savo širdies nuogastavimus“⁷⁹.

Ne pašaliečiui spręsti, ar krišnininkams pavyksta pašalinti savo širdžių nuogąstavimus. Bet pašalietis išgyvena Krišnos sekėjų sukeltus nuogąstavimus savo širdyje. Krišnos draugijos santykiai su Amerikos visuomene vis dar tebėra įtempti. Vienu metu krišnininkai buvo užplūdę oro uostus, autobusų stotis įžūliai 'elgetaudami'. Tik teismo keliu pavyko tą elgetavimą suvaržyti. Monotoniškas giedojimas šokant gatvėse, gyvenimo stilius, svetimi papročiai Amerikos krašto kultūrai, narių verbavimas naudojant apgaule, psichologinę (kartais net fizinę) prievartą erzino Amerikos žmones. 1983, pvz., teismas įsakė Krišnos draugijai sumokėti 32 milijonus dolerių už padarytą žalą vienai jaunuolei. Ji tvirtino (ir įrodė), kad buvusi prievarta pagrobta, indoktrinuota įtikinėjant jos tėvus esant velnio apsėstus. Jai nebuvo leista normaliai miegoti, maitintis. Buvo verčiama monotoniškai giedoti ištisas valandas.

Išgarsintas David Yanoff atvejis taip pat sukėlė viešąją nuomonę prieš Krišnos draugiją. Tėvams išsiskyrus David Yanoff buvo atiduotas tėvo globai. Motina pasigrobusi David pabėgo į Kaliforniją pas krišnininkus. Vėliau ji su savo sūnumi atsidūrė pas Krišnos sekėjus Europoje. Teismui ir viešajai opinijai spaudžiant, David buvo tėvui sugrąžintas. Šiuo laiku Hare Krišna savo spalvų Amerikos žemyne taip ryškiai nebedemonstruoja. Tačiau Krišnos draugija, patyrusi universitetų profesūros prielankumą, ima stipriau reikštis religijos (ypač palyginamosios) dėstytojų gretose.

Dieviškosios šviesos misija

Šioji hinduistiška sekta daugiausia paeina iš Sant Mat (raidiškai — šventųjų kelias), Sikh'ų religijos varianto. Paran Sant Satgurudev Shri Hans Makaraj Ji (misijos steigėjas) dar būdamas jaunas sutiko Sant Mat'o tradicijos gurą, vardu Sarupanand Ji, ir tapo jo mokiniu. Šiam mirus įpėdinystę perėmė ne Shri Hans, kaip buvo planuota,

bet kitas Sarupanand'o mokinys. Tuomet Shri Maharaj Ji pradėjo nepriklausomai skelbti savo mokytojo mokslą. Norėdamas savo sekėjų būriams duoti organizacinę struktūrą, 1931 m. įsteigė Dieviškosios šviesos misiją (Divya Sandesh Parishad).

'Šventoje šeimoje' (taip buvo vadinama Hans Maharaj Ji šeima) buvo nutarta, kad steigėjui mirus jo jauniausias sūnus Prem Pal Singh Rawat (g. 1957 m.) perimtų šios misijos vadovybę. Rawat būdamas dar tik šešerių metų buvo įvesdintas į 'misijos paslaptis' (gavo žinojimą). Tuoju po to jis vedė pirmąją dvasinį pokalbį (satsang). Mat jis turėjęs nepaprastą gebėjimą sakyti religinius pamokslus. Tuo patraukė tėvų ir sektos narių dėmesį. Dėl to jis buvo auginamas prabangoje ir lepinamas. Tėvui mirus (1966 m.), berniukas Rawat buvo pripažintas naujuoju 'tobuluoju mokytoju', Dievo išikūnijimu žemėje, tinkamu šlovinimo ir pagarbos objektu. Tobulasis mokytojas priėmė Maharaj Ji titulą, bet visą Dieviškosios šviesos misiją valdė šeima.

Vienas iš misijos tikslų yra mokyti pasaulį, kaip „panaudoti visuotinę pirminę jėgą, šventą Vardą (žodį), kuris yra tas pats kaip dieviškoji šviesa, persunkianti visas žmogiškas būtybes, iškeldama į viršų amžinąją vienybę ir skirtingumo principą“⁸⁰. Sant Mat tradicijoje praktika, kuria panaudojama pirmąją jėgą, yra vadinama surat shabd joga; praktika sujungianti žmogišką dvasią su universalia dieviško garso srove. Dieviškosios šviesos misijoje įvedimas į šią srovę yra žinomas, kaip 'žinojimo davimas'. Tokį žinojimą buvo gavęs šešerių metų berniukas Prem Pal Singh Rawat. Kitose grupėse tos pačios vienybės siekiama kitokiais metodais.

Maharaj Ji sektos sekėjai būna įvedami į keturis jogos praktikavimo būdus, kurie parodo, kaip patirti dievišką šviesą, garsą, žodį ir nektarą. Norint pajusti dievišką šviesą krumpliai (pirštų sąnariai) uždedami ant akių obuolių. Tada pasirodo šviesos žybtelėjimai galvoje (spaudimas gnybia optinį nervą). O norint išgirsti dievišką sferų garsą ar muziką, pirštais užsikemšamos ausys ir kon-

centruojamasi tik į vidinius garsus. Trečiasis būdas nurodo, kaip koncentruotis į savo paties kvėpavimo garsą. Pagaliau norint paragauti nektaro suriečiamas liežuvis atgal taip, kad liestų gomurį (burnos vidaus viršų) ir kuriam laikui paliekamas tokioje būklėje. Spėjamai, tas 'nektaras' esąs gryninantis skystis, tekąs iš smegenų į gerklę. Kartą šituos pratimus išmokus, jie imami praktikuoti kiekvieną dieną. Dažnai medituojama užsidengus antklode, norint apsisaugoti nuo išorinių trukdymų ir užmaskuoti visą meditacijos procedūrą.

Taipogi Dieviškosios šviesos misijos steigėjas Shri Hans Maharaj Ji ieškojo pusiausvyros tarp dvasiškų ir pasaulietišκών rūpesčių. Todėl į jo sektos tikslų grupę yra įtraukta ir keletas socialinės veiklos aspektų: žmonijos vienybė, pasaulio taika, liaudies švietimas, pagalba nelaimės ištiktiems. Bet pagal jo sūnų Maharaj Ji, pasauliui labiausiai reikia pažinti tikrovę ir taikos. O šių abiejų dalykų šaltinis esąs pats Maharaj Ji, „visatos viešpats“. Kristus taip pat buvęs tik žmogus, savo epochos tobulas mokytojas. Dievas suprantamas kaip energijos forma, vibracija. O žmogaus galutinis siekis yra sielos susiliejimas su begaliniu absoliutu (panteizmas). Betgi toks susijungimas (susiliejimas) tegalīs įvykti tik gurai padedant, vedant pamaldųį apšvietos taku. Savo ruožtu asmuo, norintis išigyti tobulą žinojimą, privalo atsisakyti savo proto galių. Tokia laikysena padaro guro mokinį panašų į vergą-robotą mechaniškai vykdančį savo mokytojo paliepi-mus ir pageidavimus. „Ką tik darai, niekas neturi jokios vertės, nebent tai būna susiję su guru ir su galutiniu Tikslu“. Proto kontrolė!

Anais laikais, maždaug prieš trisdešimt metų, amerikiečiai ėmė klajoti po Rytų šalis ieškodami 'naujų dievų'. Taip jie atrado ir Dieviškosios šviesos misiją. Kai kurie iš jų tapo šios sektos sekėjai („premies“, ar „Dievo mylėtojai“). Jie ir pakvietė Maharaj Ji, kad jis atneštų 'žinojimą' į Amerikos žemyną. 1971 m. trylikos metų „visatos viešpats“, prieš motinos valią, atsirado Amerikoje, Kolorado valstijoje. Ten jis buvo sutiktas išskėsto-

mis rankomis. Kitais metais Denver'yje, kultininkų sostinėje, buvo įkurtas misijos vyriausiasis štabas. 1973 m. gale sekta jau turėjo tūkstančius narių, keletą šimtų centrų, per 20 komunų (ashrams), priglaudusių apie 500 pasišventusių Maharaj Ji mokinių. Štabe dirbo net 125 tarnautojai. New York'e buvo įsteigta medicinos klinika. Pasirodė du periodiniai leidiniai.

Po tokios veiksmingos ir įspūdingos pradžios sektą apniko nesėkmės. Houston'e buvo išnuomotas milžiniškas stadionas (astrodromas) „tūkstantmečio 73“ minėjimui, kuriame buvo švenčiamas Maharaj Ji tėvo gimtadienis ir kuriame turėjo būti paskelbta tūkstančio metų taikos ir gerovės pradžia. Šis užmojis nepavyko. Susirinko tik saujelė žmonių. Misija užsitraukė 600 000 dolerių skolos. Paskui ėjo kitos nesėkmės, kai buvusieji misijos nariai ėmė ją viešai kritikuoti. Pvz., Robert Mishner, buvęs misijos prezidentas, apkaltino sektos vadovybę, kad ji atiduodanti pinigus Maharaj Ji asmeniškam naudojimui. Nepadėjo ir indiškų apdarų pakeitimas vakarietiškais. Nemažai komunų (ashrams) buvo uždaryta. Užsidarė ir medicinos klinika New York'e.

Sunkenybes dar padidino paties Maharaj Ji šeimos konfliktas. Sulaukęs šešiolikos metų „visatos viešpats“ vedė savo 24 m. amžiaus sekretorę Marolyn Johnson ir paskelbė ją esant deivės Durga įsikūnijimu. Jaunavedžiai išsikėlė gyventi į ištaigingą vilą turtingame Los Angeles priemiestyje (Malibu). Maharaj Ji's motina (Mataji) nepritarė nei savo sūnaus vedyboms, nei ištaigingam gyvenimo stiliui. Mataji perėmė misijos kontrolę Indijoje ir ją atidavė vyresniajam sūnui. Maharaj Ji sugrįžo į Indiją ir patraukė savo šeimą į teismą. Teismo sprendimu Dieviškosios šviesos misija Indijoje pasiliko brolio rankose. O už Indijos ribų misijos valdymas atiduotas Maharaj Ji. „Šventosios šeimos“ konfliktui išėjus į viešumą, daugelis vakariečių misiją paliko. Dėl „tobulo mokytojo“ vedybų kai kurie sekėjai pasijuto esą išduoti. Ypač stipriai apsigylė tie, kurie gyveno komunose ir ištikimai nešė jiems paties mokytojo užkrautą celibato naštą. „Galbūt

dėl tos priežasties pusė narių iš sektos pasitraukė" ⁸¹. Taipogi buvo skundžiamasi, kad Maharaj Ji viešumoj elgiasi kaip paauglys, nesubrendusiai, todėl jis netinkas būti religiniu vadu. Dėl išorinių (stiprus prieškultizmas) ir vidinių konfliktų misija Šiaurės Amerikoje pradingo iš viešumos akių. Čia ir jos narių skaičius vargu ar beauga. Priešingai, Azijoje, Ramiojo vandenyno pietuose, Pietų Amerikoje ir dabar Rytų Europoje misija smarkiai išsiplėtė.

Pagal Willam Watson pateiktas 1991 m. žinias, Dieviškoji šviesos misija turi 480 komunų (ashrams) 38 šalyse, filmų bendrovę, įrašų studiją, leidyklą, oro liniją, kelionių agentūrą, elektronikos firmą, keletą teatrų, sargų paslaugos tarnybą, naudotų daiktų krautuves, vegetarišką restoraną New York'e, beveik pusės milijono dolerių vertės rezidenciją Malibū miestelyje, Kalifornijoje, namus Denver'yje, vyriausiojo štabo rezidencines patalpas Miami Beach, Floridoje... ⁸² Regis, paskutiniu metu kai kas iš nuosavybės turėjo būti parduota. Pats guras Maharaj Ji su keturiais vaikais ir žmona gyvena Ramiojo vandenyno pakrantėje (Malibu) ir retai tepasirodo tarp savo sekėjų. Vis tiek jie žiūri į savo gurą kaip į dievišką asmenį.

Sathya Sai Baba

19-ojo amžiaus pabaigoje indų guras Sai Baba iš Shirdi įsteigė Individo dvasinės pažangos fundaciją (draugiją), paremtą hinduizmu. Steigėjui mirus (1918 m.), šios sektos vadovybė klievavo Sathya Sai Baba'i. Naujasis Sai Baba gimė 1926 pietinės Indijos mažame miestelyje. Jau dabar jo gimimą gaubia įvairios legendos. Pvz., jam gimus muzikos instrumentai patys iš savęs groję. Nekenksminga kobra pasirodžiusi po jo lova. Dar vaikas būdamas jis galėjęs pranašauti ir vien tik rankų mosavimais pagaminti gėlių ar saldinių. Jo emocijos svyrudavę kaip seismografas žemės drebėjimo metu. Jį apimdavę keistos nuotaikos ir ištikdavę apopleksijos smūgiai. „Jis būdavo ramus. Jis raitydavosi kaip siaubinga dievybė. Jis dai-

nuodavo ar skelbdavosi matąs dievus, vaikštančius dangaus skliautais. Jis buvo dievybe apsvaigęs ir niekas nežinojo, kaip jį suprasti" ⁸³.

Sulaukus trylikos metų „pasmerktojo mirčiai“ laikotarpis (panašiai kaip šamanistinė įžanginė psichopatologija) pasibaigė, kai berniukas pasiskelbė: „Aš esu Sai Baba“. O tas Baba jau buvo miręs prieš 20 metų. Naujasis Sai Baba pradėjęs rodyti ženklų, kad jis yra senojo guro reinkarnacija; ėmęs traukti iš oro jo atvaizdus ir rodyti senojo Sai Baba žinojamą ir manieras. O tasai Sai Baba buvo gyvenęs geografiškai ir kultūriškai toli nuo jaunuoio kaimelio, kuriame jis gimė ir augo. Neįtikėtina, kad kas nors šiame tamsiame kaimelyje būtų ką nors girdėjęs apie šventąjį gurą Sai Baba.

Paskelbęs save senojo Sai Baba'os reinkarnacija (1940 m.), Sathya Sai Baba paliko mokyklą ir įprastą kasdienos gyvenimo būdą. Pradėjo daryti stebuklus, apsigyveno tarp savo mokinių ir sekėjų kaip jų mokytojas ir dvasinis gydytojas. 1963 m. apsiskelbė, kad jis yra dievo Krišnos ir dievo Šyvos bei jo bendrininkės, žmonos (Šakti), įsikūnijimas. Tais pačiais metais jį ištiko apopleksija ir keturi širdies smūgiai. Tačiau Sathya Sai Baba atsisakęs medicinos pagalbos ir save stebuklingai išgydęs 5000 maldininkų akivaizdoje. Sakytume, tai buvusi jo legendinių stebuklų pradžia.

Indijoje Sathya Sai Baba yra laikomas šventu vyru ir stebukladariu. Metinei šventei į jo kaimelį susirenka apie 50 000 piligrimų. Tarp jo sekėjų rasime ir intelektualų, ir visuomenės veikėjų. Vis dėlto Indijos liberalinė spauda Sai Baba'os fenomeną visiškai ignoruoja. Priešingai, jo sekėjai tvirtina, kad Sathya Sai Baba nesąs tik paprastas šventas vyras asketizmu ir pamaldumu tapęs 'Dievo realizuotoju', bet avatara, hindų dievybės pasireiškimas žmogaus pavidalu. Mat jis neturėjęs jokio pasiruošiamojo periodo savo guro-stebukladario misijai. Taipogi kažkokia begalinė jėga srovenanti jo asmenybėje. Pats Sathya Sai Baba sakosi esąs tik antrasis trijų avatarų eilėje. Pirmasis buvęs ankstyvesnis Sai Baba; antrasis — jis pats.

Jis gyvensiąs 98 metus. Tuomet, aštuoneriems metams praslinkus nuo jo mirties, jis atgimsiąs vėl kaip trečiasis avatara Prema Sai Baba, kuris užbaigsiąs darbą ir per save iki galo parodysiąs Dievą pasauliui.

Sathya Sai Baba nėra nei intelektualas, nei filosofas. Užtat ir jo kalba turinio atžvilgiu paprasta ir liaudžiai suprantama. Jis kalba apie vedų autoriteto atkūrimą; kviečia hindus į ortodoksiją, į paklusnumą doktrinai. Vis dėlto iš juo susižavėjusių ne hindų tikėjimo žmonių jis, atrodo, nereikalauja, kad jie priimtų hindų religijos doktriną. Jis akcentuoja vegetarizmo vertę, dietos grynumą ir akciją (višnuistų tradicija). Bendromis frazėmis kalba apie pagrindines avataros funkcijas, dieviško įstatymo (dharma) atkūrimą, Dievo meilę. Arnold Schulman, pasakodamas apie savo audienciją pas Sathya Sai Baba, įterpia: „Jis (Baba, A. P.) apsiribojo keliais banaliais pastebėjimais apie Dievą, meilę ir pamaldumą“⁸⁴. Bet prieš pat užbaigiant audienciją, Sai Baba 'ištraukęs iš oro' rubino žiedą ir jį padovanojęs Schulman'o draugui indui.

Užu Indijos sienų šis stebuklingasis guras dar tebėra mažai žinomas. Juk Sathya Sai Baba ir jo mistiškas slėpiningumas yra specifiškai hinduistiškas fenomenas; taigi indams gerai suprantamas ir priimtinas. Tiesa, jis buvo apsilankęs vakarų Afrikoje ir buvo su triumfu sutiktas, bet tik ten gyvenančių hindų. Vakarų jis dar neaplankė. Vis dėlto Sathya Sai Baba'i atsidavusiųjų skaičius didėja ir Vakaruose. Jungtinėse Amerikos Valstijose jo sekėjų grupės vadovė yra Rusijoje gimusi vokiečio gydytojo žmona Indra Devi. Daugelį savo gyvenimo metų praleidusi Indijoje, ji pasisavino indų kultūrą ir papročius. Net ir gyvendama Amerikoje ji dėvi indiškus drabužius, praktikuoja jogą ir asketišką gyvenimą.

Savo fermoje (prie Meksikos sienos Kalifornijoje) ponja Devi turi jogos pratybų vietą ir Sai Baba centrą Los Angeles mieste. Savo apsiskelbimo, „apsireiškimo“, metu trylikametis Sai Baba buvo sakęs, kad jį garbintų kiekvieną ketvirtadienį. Kol kas ketvirtadieninis garbinimas tebėra svarbiausias vakarietiškujų Sai Baba'os centrų užsi-

ėmimas. Paprastai ten būna jogos pamokos, diskusijos ir pamaldžių himnų (bhajan) giedojimai prie altoriaus, ant kurio esti išstatyti Sai Baba'os portretai. Ten pat būna išdėstyti žurnalai ir knygos. Girdisi entuziastingos kalbos apie šventąjį stebukladarį Sathya Sai Baba.

Berods, stebuklą gausybę jis padaro. „Vienas advokatas sako, kad Sai Baba vien rankos mostu jį išgydęs iš Parkinson'o ligos. Sai Baba nuolatos iš oro gamina mažus dalykėlius, pvz., žiedus, savo portretėlius, dievų statulėles, maldos karoliukus ir juos dovanoja lankytojams ir sekėjams... Jis materializuoja (įkūnija) iš savo kūno aromatinčius pilkus pelenus, vadinamus vibhuti. Jo sekėjai juos brangina kaip švento vyro atminimą ir kaip naudingą dalyką gydymui ir palaiminimui. Iki dabar šventasis turėjo būti išdalijęs tonas šios substancijos (medžiagos)“ ⁸⁵. Beje, dar pasilieka neatsakytas „paprastas“ klausimas: ar tie tariaimi stebuklai iš tiesų yra stebukladario ar mago darbas?

Naujosios pagonybės kultas

Universitetų aikštėse galima pamatyti automobilių, nuklijuotų lipinukais, skelbiančiais: „Esu pagonis ir tuo didžiuojuosi“ arba „Esu vėl gimęs pagonis“. Studentų klubuose kartais matyti ant sienų įrašyti pasižadėjimai: „Esu pagonis ir pasišvenčiu savo vidinio „Aš“ dvasinę energiją panaudoti savo paties ir kitų dvasiniam nuraminimui... Visuomet atsiminsiu, kad deivė ar dievas visais savo pavidalais gyvena manyje...“ Taipogi kai kur bandoma atgaivinti senąsias pagonių religijas. Pvz., Carltono kolegijoje (Minn.) atsirado druidizmas — senoji keltų religija, paremta gamtos garbinimu. Arba Pasadena'oje (Kalif.) rasime egiptietiską šventovę, „Amžinojo šaltinio bažnyčią“, kurioje priglauti kai kurie seniausios žmonijos dievai: Isis, Osiris, Horus, Thoth, Hathor, Sekhmet.

Neopagonizmą galėtume skirstyti į dvi pagrindines kategorijas: magiškas grupes ir į gamtą besiorientuojan-

čias grupes. Pirmoji grupė buvo stipriai įtaigojama Aukšinės aušros ordino (įsteigto 1888 m.), O. T. O. (Ordo templarum orientalis, įkurto 1895 m.) ir garsaus mago Aleister Crowley (1875—1947). Šios grupės apeigose siekiama sukelti intensyvių emocinių proveržių, kuris, sakoma, gali sukelti levitaciją ir demonų bei dievų pasirodymą. Į gamtą besiorientuojančių naujųjų pagonių grupės yra jau daug romantiškesnės. Jų nariai mėgsta miško aplinką, smilkalus ir altorius. Jie šoka, sodina medelius... Bet užuot aprašinėję įvairias naujojo pagonizmo grupeles, žvilgtelėsime į šį fenomeną religijų istorijos šviesoje.

Religija iš esmės yra dvipolė. Ji apima ir žmogų, ir Dievą. Pasak Antano Maceinos, „religija yra Dievo ir žmogaus susitikimas pakeliui į vienas kitą“⁸⁶. Maceina tuoj pat pabrėžia, kad tas susitikimas (religija) nėra tik koks nors žmogaus vidinis išgyvenimas (subjektyvi tikrovė), o visiškai objektyvus vyksmas. Jame susieina „žmogus nusidėjėlis su Dievu išganytoju“ (ten pat). Žmogus pasitinka Dievą objektyvioje tikrovėje. Žinoma, Dievas nusileidžia į žmogaus plotmę, kad tas jį pasitikti galėtų. Juk žmogus į Dievo plotmę pakilti negali. Dievas prakalba į žmogų taip, kad tas jį suprasti pajęgtų. Vadinasi, Dievas taikosi prie žmogaus ir jo išsivystymo laipsnio. O kad žmogus vystėsi (o gal ir tebesivysto) nėra jokios abejonės. Pirminis žmogus virto moderniuoju žmogumi, o jo laukinis gyvenimas — civilizuotu. Taigi kaip pirminio žmogaus gyvenimas buvo kitoks, taip ir jo religija buvo kitokia; kitaip jis santykiavo su Dievu.

Antanas Maceina, sekdamas kardinolą Jean Danielou, nurodo tris Dievo apsireiškimo būdus ir kartu tris žmogaus su Dievu santykiavimo plotmes: per gamtą (gamtinė religija), per Izraelio istoriją (istorinė religija) ir per savo sūnų Jėzų Kristų (krikščioniškoji religija)⁸⁷. Pirminiam žmogui Dievas bylojo per gamtą: per tvaną, vėją, vaivorykštę, žaibus, perkūną, ugnį ir t. t. Čia Dievas su žmogumi susitiko grynai gamtinėje plotmėje. Užtat šioje plotmėje ir turime reikalo su gamtine religija ar religijomis. Tiesa, tos gamtinės religijos mus pasiekė išsigimu-

sios, tačiau jų pagrindas buvo teisingas. Visose gamtinėse religijose Dievas reiškėsi per gamtinius įvykius, nes primityvus žmogus tik per gamtą tepajėgė Dievą pasitikti.

Iš tiesų primityviosios religijos yra stebėtinai monoteistinės, neišsigimusios. Antra vertus, jos lengvai pasiduooda nuosmukiui ir svetimų idėjų antplūdžiui. „Tiek, kiek jos pasilieka tikrai primityvios, jos tiki kokią nors daugiau ar mažiau aiškiai suprastą aukščiausią Būtybę. Kur šis supratimas politeizmo ar migloto gamtos garbinimo būna užtamsintas, ten gali būti įrodyta, kad tai atsitiko palyginti neseniais laikais per smukimo (regreso) procesą“, — daro išvadą lyginamųjų religijų profesorius John A. Hardon⁸⁸. Antropologai Andrew Lang ir Wilhelm Schmidt surado, kad seniausia kultūros forma, prieinama tyrinėjimams, rodo aiškius monoteistinius bruožus. Tasmaniečiai, bušmenai, Andamanų salų gyventojai, Malajų pusiasalio semangai, Kongo pigmėjai, įskaitant kai kurias Naujojo pasaulio gimines, tiki aukščiausią Dievą.

Profesorius Alfred Bammesberger recenzuodamas Marijos Gimbutienės veikalą „The Civilization of the Goddess: The World of Old Europe“, 1991, (Deivės civilizacija: senosios Europos pasaulis) šitaip rašo: „Anų ankstyvųjų laikų religiją galima apibūdinti kaip monoteistinę, nes aiškiai matyti, kad tegalėjo būti tikrai viena „dievybė“, kurią garbinti buvo įmanoma“⁸⁹. Čia kalbama apie religiją Europoje prieškrikščioniškais laikais, tarp 7000—2000 metų prieš Kristų.

Evoliucinės antropologijos klestėjimo laikais buvo sakoma, kad visos religijos kilo iš animizmo. (Animizmas tiki, kad gyvūnai, augalai, gamtos reiškiniai turi sielą, galinčią daryti poveikį aplinkai.) Šitokia religijos kilmės hipotezė remiasi prielaida, kad žmogus iš pradžių buvęs neišsivystęs antropoidas (žmogbeždžionė), kuris per nesuskaitomus tūkstantmečius pasiekęs aukštesnį monarchozmo (vienvaldystės) laipsnį ir pagaliau perėjęs į monoteizmą — viendievybę. Tačiau objektyvesnis mokslas atskleidžia, kad „animizmas yra ne toks archaiškas (senovinis) reiškinys, kaip anksčiau buvo galvota. Jis pasi-

reiškia greičiau kaip religinio dekadanso forma, kuri modernių primityviųjų doktrinoje egzistuoja tokio laipsnio, į koki (laipsnį) tikrai pirmą kartą religija regresavo" ⁹⁰.

Galima manyti, kad taip bus atsitikę ir su senovės lietuvių religija. Greičiausiai senosios lietuvių tikybos pradinė fazė buvo monoteistinė. Deja, apie tas pirmąsias tikėjimo formas tiesioginių žinių neturime. „Koks buvo senasis baltų tikėjimas, nė viena kronika iš esmės plačiau neužrašė. Skurdžios ir labai atsitiktinės kronikininkų pastabos su labai mažomis išimtimis prasideda tik nuo XIII amžiaus... — nurodo Zenonas Ivinskis ⁹¹. Vėlesnieji rašytojai, ypač 19-ojo amžiaus romantikai, vaizduoja jau iškreiptą, pasikeitusią pagonybę. „Vėlyvi mūsų mitologijos šaltinių autoriai, ...juo jie labiau domėjosi senuoju tikėjimu, tuo labiau aptiko jau deformuotą pagonybę... Kai pagal tuos vėlyvus (XVI—XVIII amž.) šaltinius kalbėta apie senąją pagonybę, turint galvoje istoriškųjų laikų pradžią, tie piešiamieji vaizdai per daug jau nebeatitiko tiesos, nes vaizdavo jau stipriai pasikeitusį naujų motyvų ir svetimų įtakų įgavusį tikėjimą" ⁹². Kiekvienu atveju senoji lietuvių religija priklausė gamtinės religijos kategorijai. Visose gamtinėse religijose, taigi ir senojoje lietuvių religijoje, Dievas reiškėsi per gamtinius įvykius.

Po gamtinės religijos atėjo istorinė religija, nors, tiesa, gamtinė religija ir neišnyko. Jos pradžia „religijų istorikai regi Dievo sąjungoje su Abraomu" ⁹³. Izraelio tauta ir jos istorija tapo tikrąja Dievo apsireiškimo erdve. Dievas čia save liudijo per Izraelio žmones bei įvykius. Dievas nebesirodė žmonėms gamtoje, o tik Izraelio tautoje. Taigi gamtinės religijos pasidarė tuščios, nes jose Dievas jau nebegyveno.

Pagaliau trečioje plotmėje įvyko asmeninė Dievo sąjunga su žmogumi. Kristus pasidarė šios naujos sąjungos išraiška. Po Kristaus Dievas kalba žmonijai jau nebe per Izraelio istoriją (Izraelį), bet per savo Sūnų. Kaip anksčiau gamtinės religijos po Abraomo, taip dabar judaizmas po Kristaus virto objektyviai klaidinga religija. Mat dabar Dievas nebesireiškia nei per gamtą, nei per Izraelio

istoriją. „Jo gyvenvietė dabar yra ne Izraelis, bet Kristus (plg. Kol 1,19). Po Kristaus jokia galia — nei gamtinė, nei istorinė — neturi teisės kalbėti Dievo vardu. Dievo vardu dabar kalba tik pats Kristus arba jo išrinktieji bei pasiųstieji“⁹⁴.

Krikščionybė, kaip žmogaus santykis su asmeniškai Kristuje gyvenančiu Dievu, yra paskutinė ir neperžengiama religija. Niekui juk nebegalima pakeisti asmeninės Dievo vienybės su žmogumi. Šia prasme objektyviai ji tėra tik viena ir vienintelė tikra religija pasaulyje. Grįžti į gamtines religijas, kaip tai daro naujaamžininkai, reikštų „pradėti garbinti Dievą kaip kažkokią kosminę ar istorinę jėgą. Tai reikštų atkritimą į barbarybę, nepaisant net ir labai aukštos techninės civilizacijos“⁹⁵. Beje, gamtinėse religijose Dievui tylint, žmogus ima kalbėti Dievo vardu. O žmogui prabilus atsidarė durys sauvalei kuo plačiausiai.

Tiesa, galima rasti analogijos tarp psichologinio asmenybės vystymosi ir religijos istorinės raidos. Gamtinių religijų laikotarpį, pvz., galima būtų lyginti su vaikystės faze individo gyvenime. Todėl objektyviu požvilgiu sugrįžti į stabmeldystę (gamtinę religiją) būtų tas pats, kaip sugrįžti į vaikystės amžių. Subjektyviai individas tokia regresija galėtų būti visai patenkintas ir jaustis laimingas. Tačiau objektyviai — tai reikštų religinį suvaikėjimą. Kadangi religinis brendimas nebūtinai eina kartu su psichologiniu dvasiniu brendimu, profesiniu išsilavinimu, tai religiškai „suvaikėjusių“ galima užtikti ir tarp išsimokslinusių asmenų. To „suvaikėjimo“ dinamika bus bent iš dalies paaiškinta kalbant apie kultų ir okultizmo priežastis. Kokie asmens motyvai bebūtų, objektyviai kalbant, grįžimą į stabmeldystę reikia laikyti religine atžanga, nes garbinama gamta ar jos reiškiniai, kuriuose Dievo jau nebėra.

Psichinės raidos požiūriu neopagonizmo šaknys slypi romantizme. Romantikai aukština jausmus ir vaizduotę, nes jomis žmogus galės išsiveržti iš Willam Blake'o „skaičių, svorio ir matų“ kalėjimo. Savo ruožtu jausmai ir

vaizduotė glaudžiai siejasi su magija ir gamta. Tačiau neopagonizmas yra artimas ir raganų pasauliui, pasauliui be „skaičių, svorio ir matų“ (išskyrus „komercines“ raganas). Raganos ir raganiai daugiausiai gyvena atsisakydamos, vienišos (-os). Kai kurios susiburia į grupes (coven), kuriose paprastai būna šeši vyrai, šešios moterys, vyriausias kunigas ir vyriausia kunigė. Kai kurios raganų grupės vadina save pagonimis, neopagonimis ar vikomis (wicca). Grupė vardu W.I.C.C.A. (Witches International Coven Association — tarptautinė raganų (-ių) draugija) bando koordinuoti įvairių grupių veiklą.

Raganos (-iai) garbina dievus ir dievaites. Praktikuoja „baltąją magiją“ (pagalbią magiją, kitiems padedančią). Renkasi „pamaldoms“ du kartus per mėnesį. Tarp kitų dalykų, į „pamaldas“ įeina ir lytinės „apeigos“, ir narkotikų vartojimas. „Gardnerinės“ (steigėjas Gardner) grupės apeigų metu energingai gieda ir šoka nuogos (-i). „Tradicinių“ grupių pamaldos — elegantiškesnės. Neopagonizmui artimos ne tik raganos, bet ir šėtono garbintojai.

Šėtono kultas

Religinių kultų žinovas Gordon Melton šiandieniniame šėtonizme mato dvigubą reiškinių: „Pirma, viešos ar atviros šėtonistų grupės tebeegzistuoja, nors jų dydis pasikeitė. Tokios grupės pasilieka reliatyviai mažos ir nežalios. Jos nesudaro grėsmės visuomenei. Antra, mažos efemerinės (trumpalaikės, A. P.) šėtonistų grupės, daugiausiai susidedančios iš jaunų žmonių ir paauglių, kai kurios iš jų vadovaujamos psichopatų ir / ar sociopatų, pasirodo ir vėl pranyksta. Nors jos nesudaro grėsmės platesnei visuomenei, bet sudaro tiesioginį pavojų į jas įsipainiojusiems. Jos dažnai išivelia į kriminalinius nusikaltimus pradedant narkotikų pardavinėjimu ir baigiant išprievartavimais bei žmogžudystėmis“⁹⁶. Melton dar priduria, kad šitokias šėtonistų grupeles, kur tik jos pasirodo, valdžios organai turėtų stropiai sekti.

Sociologas Arthur Lyons šiuolaikinį šėtonizmą skirsto į tris klases: vienišieji šėtonistai, kultai „už įstatymo ribų“ ir neošėtoniškos bažnyčios. Trumpai žvilgtelėsimė į visas šias tris klases, kiek ilgėliau sustodami prie pas-
kutinės.

Vienišieji **satanistai** nepriklauso jokiam kultui. Jie, pasinaudodami tos srities literatūra, patys susidaro nuosavą kultą. „Daugiausia šie šėtonistai yra susvetimėję paaugliai, kuriems sunku bendrauti su kitais. Jų atliekamos apeigos išreiškia, simbolizuoja tam tikrų troškimų įvykdymą, pvz., išsigijimo pinigų, populiarumo, romantikos ar sekso“⁹⁷. Dažnai šių individų kultinė praktika būna susijusi su narkotikų vartojimu ir fanatišku atsidavimu roko (rock'o) muzikai, ypač kietojo metalo rokui. O tos jų „apeigos“ būna labai paprastos: apsisvaiginimas narkotikais, prie žvakių šviesos šėtoniškos (Anton La Vey'o) biblijos skaitymas balsu. Atrodo, kad ir šitų šėtonistų mėgėjų „tikėjimas“ nesti nei gilus, nei ilgai trunkantis. Anksčiau ar vėliau imama suprasti, kad šėtonas jų svajų neįvykdys. Vis dėlto retkarčiais blogio simbolis (šėtonas) gali būti ipainiojamas į antisocialinį įniršį ir į psichotinius impulsus. Tokiu atveju individui šėtonas tampa racionalizacija, klaidingu savo elgesio pateisinimu.

Būdingas šitos šėtonistų klasės pavyzdys galėtų būti 17 metų jaunuolis Sean Sellers (Oklahomos mieste). Jis buvo nuteistas mirties bausme už savo motinos, patėvio ir parduotuvės tarnautojo nužudymą (1986 m.). Būdamas 12 metų pradėjo domėtis okultizmu. Priverstas išsiskirti su savo mergaite ėmė vartoti alkoholį ir narkotikus. O savo gyvenimą „paskyrė šėtonui“. Miegamajame įsirengė altorių, skaitė šėtonistinę literatūrą ir savo kambaryje garbino šėtoną. Mokykloje jis sąmoningai rodėsi keistuoliu. Nusidažė, pvz., rankų nagus juodai, mokyklos valgykloje iš buteliuko demonstratyviai gėrė savo kraują. Apleistame name su keletu klasės draugų praktikuodavo kraujo gėrimo „apeigas“. Teisme Sellers sakėsi nužudęs

tėvus „iš pagarbos šėtonui“. Psichologai mano, kad impulsas žudyti greičiausiai buvęs didžiulio įniršio ir narkotikų išdava.

Korespondentas Maury Terry savo knygoje (*The Ultimate Evil — Kraštutinis blogis*) tvirtina, kad David Berkowitz, „Sam'o sūnus“ (*Son of Sam*), kuris New York'e nužudė šešis asmenis (1977 m.) ir kitus septynis sužeidė, priklausęs šėtono kultui, pardavinėjęs narkotikus ir platinęs pornografiją. Steven Hard, Stanley Dean Baker, areštuoti už žmogžudystes, prisipažino buvę žmogėdromis ir priklausę šėtonistams. Vargiai suprantamas Mike Newell atvejis. Newell buvo surištomis kojomis ir rankomis prigirdytas pelkėje. Jis vadovavęs 30 mokinių grupei, garbinusiai šėtoną. Newell buvo įsitikinęs, kad šėtonas jį padarytų 40 legionų demonų vadu, jei jis mirtų smurto mirtimi. Grasinimais Newell privertė savo grupės narius, kad jie surištų jam rankas ir kojas ir įmetę į pelkę leistų jam ten prigerti⁹⁸.

Sunku atspėti viešųjų šėtonistų skaičių visuomenėje. Apie juos išgirstame tik įvykus smurto veiksams: savižudybei ar žmogžudystei. Pvz., 17 metų jaunuolis Loyed Gamble buvo savo jaunesniojo brolio nužudytas (1986 m. Michigan'e). Žudikas prisipažino esąs šėtonistas ir norėjęs savo brolių „paleisti į aukštesnę sąmonės plotmę“. Paauškęs John McCollum nusižudė klausydamas Ozzy Osbourne muzikos („*Suicide Solution*“) ir King Diamond'o roko muzikos. Pastarasis viešai prisipažino, kad jis buvo praktikuojantis šėtonistas. Pusiau šėtoniški įvaizdžiai naudojami ir kai kuriuose kietojo roko koncertuose. Pvz., minėtasis Ozzy Osbourne, pagrindinis „Juodojo šeštadienio“ (*Black Sabbath's*) grupės dainininkas, pradėjo koncerto metu gyviems šikšnosparniams kandžioti galvas ir jas spjaudyti ant spiegiančios auditorijos. Tačiau ir vėl, vieni tokiuose kraštutiniuose smurto gestuose ižiūri šėtonišką išraišką, kiti — norą sukrėsti senąją kartą, ypač tėvus.

„Už įstatymo ribų“ šėtoniškos grupės garbina blogio dvasią, kuri jų elgesyje ir atsispindi. Istoriskai tokios gru-

pės buvo sudaromos iš sadomazochistų ir kitokių lytinių iškrypėlių⁹⁹. Jų buvimo pagrindas (raison d'être) ir buvo orgijos — nesivaržomas girtavimas ir ištvirtavimas. Šitos grupės pavyzdžiu galėtų būti senasis britiškas „Pragaro ugnies“ klubas. Tačiau antikultūriniam judėjimui įsigalėjus ir seksualiniams varžtams visuomenėje atsileidus, šios grupės dėmesys nukrypo į narkotikus, muziką (roką) ir vandalizmą.

Dažniausiai šitos šėtonistų grupės nariai esti jauni, tarp 15 ir 25 m. amžiaus, visuomeniškai susvetimėję žmonės. Jų buvimas grupėje priklauso nuo charizmatinio vado ir negatyvios laikysenos. Jų susiėjimai atsitiktiniai. Neturi jie nei nuoseklios, aiškos ideologijos. Jų „apeigos“ būna sumontuotos (pasiskolintos iš kino filmų ir iš knygų, aprašančių juodąją (kenksmingą) magiją. Susvetimėjimas (alienacija) sieja narius draugėn, todėl jų ritualinės „apeigos“ dažnai pasireiškia visuomeniškai iškrypusiais ir kartais smurtiškais veiksmais. Sakysime, Denver'yje (Colorado) buvo susektas „Juodosios magijos kultas“, kurio nariai (viduriniųjų mokyklų mokiniai), pasivogę iš vietinės bažnyčios liturginius drabužius, garbino šėtoną aukodami gyvulius, gerdami jų kraują ir svaigindamiesi narkotikais.

Šiai klasei reikėtų priskirti ir mėgėjų šėtonistų grupes, kurioms priklauso daugiausia paaugliai. Jie renkasi nuošaliuose, tuščiose vietose (pvz., kapinėse), kur kalba užkeikimus, šoka ritualinius šokius. Dažnai aukoja gyvulius, juos sudegindami ar perpjaudami jiems gerkles. Vapalioja nesuprantamus žodžius, nuogai išsirengę ir apsisiautę mantijomis šoka aplink gyvulio lavoną. Įsiutusio susijaudinimo pagauti meta savo mantijas, maišo gyvulių kraują su savu ir kartais jį išgeria. Retkarčiais jie taip susižavi savo „apeigomis“, kad nutaria keliauti pas šėtoną — nusižudyti. Šėtonistai mėgėjai taip pat stengiasi šėtoną padaryti žinomą. Tam tikslui ima vandalizuoti bažnyčias, sinagogas, kapines, palikdami nusikaltimo vie-

toje kokią nors žinutę, simbolius ar tam tikrus ženklus: pentagramą, apverstus kryžius, svastiką, Dovydo žvaigždę...

Neošėtoniškos bažnyčios vengia nelegalių veiksmų. Jos viešai verbuoja narius. Dauguma jų į velnią žiūri ne kaip į asmeninę būtybę, bet kaip į kūniškumo, geiduliškumo ir racionalumo simbolį. Jos propaguoja egotizmą, savilaidą malonumams, asmeninių ir politinių galių įsigijimą bei jų panaudojimą. Taipogi jos visos turi aiškia doktriną ir hierarchinę struktūrą. Nors jos ir viešai veikia, vis dėlto yra sunku sužinoti jų narių skaičių bei jų įtaką visuomenei. Jos, kaip ir visi kiti kultai, yra suskilusios į visokias atplaišas. Tarp jų paminėtina Trečioji Baal'o šventovė (Third Temple of Baal), kuri savo svarbiausiu uždaviniu laiko krikščionybės sužlugdymą. Šiai grupei yra giminingas kitas šėtonistų sambūris, vardu 'Šėtono armijos vadai' (Warlords of Satan). Jis tvirtina, kad ateinanti šėtono karalystė duosianti visą valdžią vadams ir atnešianti vergystę jų pavaldiniams. Reikia užmiršti teisingumą, lygybę ar pasaulio harmoniją. Pasak Lyons'o, šie abu dvynukiški kultai yra buhalterio Jeremy Rollins'o kūrinys ¹⁰⁰.

Brito Eric McAlister įsteigta 'Kontinentinė šėtono vilties draugija' (Continental Association of Satan's Hope — CASH), kurios centras yra Montreal'yje (Canada). Tvirtinama, kad per jų naujienraštį „Įniršis" (The Rage) šėtonas atskleisias formules, kuriomis būsią galima visagalinčio šėtono jėgas palenkti savo tarnybai. Kitos šėtono bažnyčios atskalos, pvz., 'Universalioji žmogaus bažnyčia' (šėtonizmas be šėtono), Ordo templi satanas (Šėtono šventovės ordinas), 'Mažasis juodojo avino ordinas' (Order of the Black Ram), 'Mažosios motinos šventykla' (The Shrine of Little Mother), Charles Manson „šeima" ilgainiui išnyko. Priešingai, pati 'Šėtono bažnyčia' dar tebėra gana aktyvi.

Šėtono bažnyčios galva, vadinama juoduoju popiežiumi, yra Anton Szandor La Vey. „Washington Post" dienraščio reporteris Walt Harrington jį taip charakteri-

zavo: „La Vey yra šiukšlių sandėlio intelektualas. Niekings tikrovės filosofas; žiniuonis (savant), įsiteikias ir keistas žmogus. Jis yra žmogus, kuris negalėjo rasti tikėjimo iki kol atrado magiją. Bet Anton La Vey garbina tik Anton La Vey. Jo religija yra egotizmas ir tai, kaip La Vey sakytų, yra tikrai šėtoniška”¹⁰¹.

La Vey paaugliu būdamas dirbo cirke; vėliau karnavale (hipnotistu ir mentalistu — valios grūdintoju); tapo kabaretų muziku. Savo muzika palydėdavo Marilyn Monroe's striptizą. La Vey savo įprastu cinizmu ją charakterizavo kaip „noriai sutinkančią, bet nelabai išraidingą sekso partnerę“. Kriminologijos studijos įgalino pasidaryti fotografu policijos departamente. Šį darbą palikęs ėmė užsidirbinėti duoną vargonų muzika, drauge pasinerdamas į okultizmo studijas. Greit išigijo tiek ezoterinių dalykų žinių ir patyrimo, kad pats savo namuose ėmė šiuo klausimu skaityti paskaitas. Iš savo rimtesnių studentų sudarė 'magijos būrelį', apsuptą paslaptinių „apeigų“. Pagaliau 1966 m. šis magijos būrelis virto 'Šėtono bažnyčia'. La Vey pasidarė vyriausiuoju kunigu, o savo žmoną paskelbė vyriausiąja kunige.

Šėtono bažnyčią greit išgarsino spauda. Kino žvaigždės tuoj ėmė ieškoti įėjimo į „velnio namus“. Kai kurie iš jų tai darė slapta (Sammy Davis, dainininkė Barbara Mc Nair, artistas Keenan Wynn). Kiti, pvz., Jayne Mansfield tapo karšta velnio mokinė, prisiekusi nemirštamą lojalumą vyriausiajam kunigui La Vey ir tamsybių princui šėtonui. 1967.VI.29 Mansfield, jos meilužis Brody ir jos vairuotojas žuvo autonelaimėje. La Vey sakė, kad jis buvęs Brody užkeikęs (pavydas?). Tragiška Mansfield mirtis ir pasklidusi žinia apie užkeikimą buvo geriausia reklama Šėtono bažnyčiai. Jos narių ėmė daugėti kaip grybų po lietaus. La Vey parašytos 'Šėtoniškos biblijos' parduota daugiau kaip pusė milijono kopijų. Tai buvo Šėtono bažnyčios apogėjus.

La Vey bažnyčios „parapijų“ (grottoes) atsirado visuose Jungtinių Valstijų ir Kanados didmiesčiuose. Viena tokia „parapija“ (Kerk du satan) atsirado Amsterda-

me (Olandijoje). Šalia bažnyčios pastatų atsidarė vadinamoji „Valburgos abatija“, kurioje lankytojai už pinigų (privalėjo mokėti kas minutę) galėjo scenoje stebėti masturbuojančias „seses“. Martin Lamers, šios „parapijos“ vadovas, tuoj suėjo į konfliktą su valdžia, bet ne dėl moralės, o dėl mokesčių. Lamers reikalavo, kad jo „bažnyčia“ būtų atleista nuo mokesčių, įrodinėdamas „abatijos“ sceną esant altoriumi, ant kurio „seselės“ simboliškai išreiškiančios vienybę su šėtonu, o lankytojų mokami pinigai — religinės aukos.

Šėtono bažnyčios juodasis popiežius La Vey netiki šėtono realybe. Jo supratimu, šėtonas esąs tik priešų simbolis. O tas pasaulio ir žmogaus priešas esanti krikščionybė. Taipogi šėtonas atstovauja potraukių patenkinimui, gyvybingai egzistencijai, nesugadintai išminčiai, gerumui tiems, kurie to gerumo užsitarnauja. Vadinasi, Šėtono bažnyčia priešų meilę kategoriškai atmeta. Šėtonas reikalauja keršto, o ne atleidimo; atsakomybės tik tiems, kurie patys yra atsakingi. Žodžiu, šėtonas simbolizuoja visus tuos veiksmus, vadinamus nuodėmėmis, kurie veda į fizinį ir psichinį pasitenkinimą¹⁰². Apskritai šėtonizmo kultu mėginama žmonių hedonizmą ir iškrypimus „sудvasinti“ faktiškai pripažįstant velnio religiją.

La Vey mano, kad visos didžiosios religijos jau išėjusios iš mados, nes jos ir technologijos amžiuje dar laikosi prietarų. Religijų paliktą tuštumą La Vey viliasi užpildysiąs savo filosofija (pasaulėžiūra) ir savo „liturgija“. Filosofija parūpins principus, kuriais bus galima remti gyvenimą. O „liturgija“ patenkins jausmų bei vaizduotės poreikius. Sakysime, buvusiems katalikams, kurie emociškai dar tebėra prisirišę prie savo senosios religijos, surengiamos šventvagiškos juodosios mišios be šiurpių priedų. Kitos „apeigos“, pvz., Shibboleth yra labai panašios į psichodramą psichoterapijoje. Čia dalyviai, kaip artistai scenoje, atlieka savo psichinių problemų (pvz., baimės) vaidmenis.

Paties La Vey sugalvotas ritualas, vadinamas „Das Tierdrama“ (Žvėries drama), turi tikslą padėti dalyviams no-

riai sugrįžti į „tiesią, gryną ir jusliškai jautrią gyvulio būklę“. Šiose karnavališkose „pamaldose“, tarp kitų dalykų, recituojama 'litanija', paimta iš okultistų knygų (pvz., The Emerald Book of Thoth). Joje kartojami žodžiai išreiškia šėtonistų filosofiją. Šaukiama pasikeičiant su „pamaldų“ vedėju: „Žmogus yra dievas. Mes esame žmonės. Mes esame dievai. Dievas yra žmogus“¹⁰³. „Pamaldos“ užbaigiamos kunigui simboliškai uždarant vartus į pragarą. La Vey keičia tradicinius šėtonistų ritualus, kad galėtų veiksmingiau sukelti „apeigų“ dalyvių emocijas. Juk šandie „lytiniam pakutenimui niekas neskaito Viktorijos laikų romanų“¹⁰⁴.

La Vey's magijos idėjos taip pat dažniausiai yra skolintos, ypač iš garsaus mago anglo Aleister Crowley. La Vey, kaip kadaise Crowley, praktikuoja „mažesnę“ ir „didesnę“ magijas. Pirmoji tarnaujanti manipuliavimui kasdiene aplinka. Jos pagrindinis įrankis yra seksas. „Didesnioji“ magija sukelianti pasikeitimus objektyviame pasaulyje. Vis dėlto La Vey mano, kad užkeikimai („pragaro jėgoms padedant“) gali būti objektyviai neveiksmingi. Tačiau subjektyviai (psichologiškai) užkeikimas visad būna naudingas prakeikėjui, ne prakeiktajam.

Paminėtina dar kita Šėtono bažnyčia, vadinama Set'o šventykla (Temple of Set), kurioje imituojamas senovės egiptiečių blogio kultas. Set ir buvo senojo Egipto blogio dievas, mūsų terminologija — šėtonas. Ją įsteigė amerikiečių armijos pulkininkas Michael Aquino 1975 m. (Tai La Vey's bažnyčios atskala.) Aquino dirbdamas armijos kontržvalgyboje susitiko su La Vey ir susižavėjo jo machiaveliškai šėtoniška filosofija. Tuo po šio susitikimo jis ir jo žmona pasidarė Šėtono bažnyčios nariais ir kiek vėliau jos kunigu. Būdamas šėtono kunigu jis Louisville universitete (Kentucki) skaitė paskaitas apie šėtonizmą ir suorganizavo mažą sekėjų grupelę (grotto), kuri rinkdavosi Aquino namuose. Greit buvo pakeltas į magister IV (ketvirtojo magistro) rangą.

Aquino įsitikinimu, Šėtono bažnyčios tikroji misija yra sunaikinti tradicinės bažnyčios (krikščionybės) įtaką žmo-

nių gyvenime, ypač visuomenės gyvenime. Ne tiek svarbu rasti Šetono bažnyčios sekėjų — atsivertėlių, kiek su naikinti visus formalius tikėjimus. Šiuo ir kitais klausimais (pvz., velnio realybės klausimu) jo ir La Vey's nuomonės išsiskyrė. Ieškodamas išeities, Aquino Magija šaukėsi šetono pagalbos. Sakoma, kad 1975.VI.21 d. šetonas jam ir pasirodęs Set'o išvaizda. Ten ir tada Set paskelbęs Set'o eono (eros) proaušrį. Iš tiesų eonas jau buvo prasidėjęs tada, kai Set pasirodęs Aleister Crowley Kaire (Egipte) 1904 m. Ten Crowley buvęs paskelbtas bebrėkštančio Horus'o eono (eros) šaukliu. Jis ir paruošęs kelią Set'o eonui.

Šetonui apsireiškus Aquino buvo pateptas 'Naujojo amžiaus' pasauliniu vadu. Taipogi jis buvo Set'o pašventintas antruoju žvėrimi. Aquino priėmė Set'o mandatą ir jo išvaizdą. Nusikirpo plaukus „našlės stiliumi“, išsi piešė antakius, išsitatuiravo antikristo simbolį (666) sau ant skalpo. Apversta pentagrama pasiliko šventovės simboliu. Sektos administracija buvo atiduota devynių tarnybai. Pats Aquino priėmė titulą ipsissimus, o jo ant-rajai žmonai buvo duotas magnus (vyriausios kunigės) titulas.

Set'o sekėjai tiki, kad protas nebuvo evoliucinė atsi- tiktinybė, bet Set'o prometėjiška dovana žmogui. Ši do- vana įgalinusi žmogų veikti gamtą ir pasidaryti dieviška būtybe. Bet šitokiai egzistencijos plotmei pasiekti žmo- gus visų pirma privalo nusikratyti „miegančiąja būkle“ (įgyta dresūra) ir pasiekti savimonę¹⁰⁵. Šitai įvykdęs jis galėtų pereiti į „objektyvios sąmonės būseną“. Joje žmo- gus būsiąs pajėgus kontroliuoti visas sąmonės būsenas, pažinti tiesą apie visatą ir pasidaryti nemirtinga aukš- tesne būtybe. Tarp kitko, šioji būseną galėtų būti pa- siekta pasišvenčiant skaitymui, pasisavinant žinojimą ir praktikuojant šetoniškas „pamaldas“. O tos „pamaldos“ atliekamos tamsiame kambaryje pilname Šetono bažny- čios simbolikos. Tačiau Set'o sekėjai nededa nuogos mo- ters ant altoriaus kaip tai daro La Vey's šetonistai. Griež- tai uždrausta sužeisti ar aukoti bet kokius gyvius. Invo-

kacija Set'ui pradedama tokiais žodžiais: „Vardan Set'o, tamsos kunigaikščio, aš įžengiu į kūrinijos karalystę, kad vykdyčiau savo valią pasaulyje..."¹⁰⁶

Set'o šventovės narių amžius, atrodo, sudaro amerikoniškos visuomenės skerspjūvį. Priešingai, rasės ir ekonomikos atžvilgiu čia turima reikalo su rinktine grupe: balti ir vidurinės klasės žmonės. La Vey, Šetono bažnyčios steigėjas, buvo pavadintas „šiukšlyno intelektualu". Šitoks epitetas netinka Aquino'ui. Jis yra plunksnos žmogus. Beje, kaip jo ego Šetono bažnyčioje susikirto su vyriausio kunigo (La Vey) valia, taip jo šventovės narių ego'ai kertasi vieni su kitais. Mat jie visi varžosi dėl „dieviško" statuso grupėje. Aquino ir jo šventovė išgyvena dar ir kitą sunkenybę. Aquino buvo apkaltintas lytiniu vaikų išnaudojimu.

Tokiai padėčiai esant nesistebėtina, kad šetono padangėje pasirodė dar kita sekta. Ją įkūrė Paul Douglas Valentine, anglų kalbos mokytojas, New Haven'e (Conn.). Šios grupės vardas Šetoniškoji išlaisvinimo bažnyčia (The Church of Satanic Liberation). Jos narių dauguma priklauso aukštesnei, vidurinei ir aukščiausiai socio-ekonominėms klasėms. Jie gerai apsišvietę ir didesnioji jų dalis gyvena Kalifornijos ir New York'o valstijose. Prieš įkurdamas savo kultinę grupę, Valentine per ištisus 15 metų buvo įsivėlęs į okultizmą, labiausiai su raganomis. Jis „praregėjęs" tik paėmęs į rankas La Vey's šetonišką bibliją. Jam pasidarė aišku, kad šetonizmas galės būti geras tradicinių religijų pakaitalas.

Valentine taip pat daug kopijavo iš La Vey's Šetono bažnyčios. Kai kuo Šetoniškoji išlaisvinimo bažnyčia nuo jos ir skiriasi. Pvz., Valentine kultinė grupė labai stipriai akcentuoja seksą ir magiją. „Liturginėms apeigoms" naudojamos bet kokio amžiaus moterys, jei tik jos yra pilnametės. Valentine taipogi pasižadėjo budėti, kad Šetoniškojo išlaisvinimo bažnyčia netaptų „prieglauda mizantropams ir visuomenės parijams"¹⁰⁷. Nepaisant savo lengvabūdiškumo jis smerkia vaikų išnaudojimą ir gyvulių aukojimą.

Visi paminėti ir nepaminėti šėtonistinės religijos variantai daugiau ar mažiau priartėja prie okultizmo ribos. Kartais ją net peržengia. Kartais okultizmas, magija ir šėtonizmas susipina į vieną audinį. Šėtoniškos religijos bent ritualiniu požiūriu, kaip ir okultizmas, skęsta slaptingumo rūkuose. Užtat šėtoniškieji kultai ir jų aprašinėjimas nejučiomis nuveda į okultizmo apraiškas.

V OKULTIZMO APRAIŠKOS

Okultizmas (lot. occultus — slaptas, paslaptingas, 'paslėptas') yra pseudomokslinė doktrina, tvirtinanti, kad žmoguje ir gamtoje slypi paslaptingos antgamtinės jėgos. Atitinkamai psichiškai išsitreniravę žmonės gali su jomis sąveikauti specialiais metodais. Stengiamasi tas 'paslėptas' jėgas panaudoti žmogui ir gamtai paveikti. Vadinasi, okultizme turima reikalo su nežinomomis jėgomis, įtakomis bei reiškiniams, neįtrauktais į mokslų sistemą. Nūdien okultizmo sąvoka savo apimtimi yra gana plati. Prieš keliolika metų, kai šėtoniškas filmas „Rosemary's Baby“ (Rozmerės kūdikis) pasirodė kino teatruose, žodis 'okultinis' dar buvo paliktas pažymėti tamsiai, demoniškai tikrovei ir miglotoms, šėtoniškoms praktikoms.

Tarp kitko, „Rosemary's Baby“ filme šėtoną vaidino jau mums pažįstamas Anton Szander La Vey, Šėtono bažnyčios galva. Maždaug tuo metu Charles Manson, dabar sėdintis kalėjime už žmogžudystes, gyrėsi esąs įkūnytas velnias ir Kristus drauge. O episkopų vyskupas James Pike stengėsi per mediumą sueiti į kontaktą su savo nusizūdžiusiu sūnumi. Vešėjo kerėjimas. Vis dėlto šandie okultizmo samprata ir praktika apima daug didesnę reiškinų orbitą, kaip antai: viršpojūtinį suvokimą (Extra Sensory Perception — ESP), Kirlian fotografiją, reinkarnaciją, psichinę chirurgiją, spiritizmą, astrologiją, magiją, Ouija lentą, ryšius su ufonautais (Unidentified Flying Objects — UFO), Taroto kortas, gydymą tikėjimu, kristalų magiją ir daugybę kitų slėpiningų praktikų.

Šiuo metu okultizmas jau nebeturi blogo vardo, kokį jis, pvz., buvo turėjęs prieš tris dešimtmečius. Okultizmas pasidarė priimtinas net ir akademiniuose sluoksniuose bei mokslininkų laboratorijose. Sakysime, profesorius Charles Tart tyrinėja Robert Manroe, kuris sakosi galįs atlikti astralines sielos keliones laisvai, kada tik jis nori.

Arba Stanford'o universiteto mokslininkai studijuoja Uri Geller'o ypatingas psichines galias. Jau ne vienas gerą vardą turįs universitetas teikia akademinius magijos laipsnius. Iš tiesų vakarietiškos visuomenės audinys nusidažė įvairiomis okultizmo spalvomis. Šiai trumpai apžvalgai pasirinksiu tik ryškesniasias.

1. SPIRITIZMAS

Misticizmo žodyne (The Dictionary of Mysticism) rašoma, kad spiritizmas yra „nepertraukiamo gyvenimo mokslas, filosofija ir religija, pagrįsta įrodytu faktu, kad yra komunikacija per mediumus su tais, kurie gyvena dvasios pasaulyje. Spiritizmas atmeta tikėjimą fizine reinkarnacija, bet moko, kad mirtis yra naujas gimimas dvasiniu kūnu be jokio individualybės ir charakterio pasikeitimo ir be atminties sužalojimo“¹. Spiritizmas dar yra žinomas nekromantijos vardu (gr. nekros — numirėlis, manteia — būrimas). Galėtume sakyti, kad nekromantija yra spėjimas apie žmogaus ateitį, paremtas tariamu bendravimu su vėlėmis. Jos taip pat atsako į klausimus ir apie ateitį. Taigi spiritizmu vadiname bandymą per tarpininkus (mediumus) bendrauti su mirusių žmonių dvasiomis ar su viršžmogiškomis protingomis būtybėmis.

Šiuolaikinis spiritizmo išsiveržimas vadinamas 'laidininkavimu' (Channeling) judėjimu. Parapsichologas Scott Rogo skirtumą tarp šių dviejų spiritizmo formų nusako taip: „Spiritizmas yra informacijos parūpinimas apie mirusiųjų dvasias. Tiksliai kalbant, artimųjų bendravimas su jų mirusiųjų dvasiomis per ypatingus tarpininkus. O 'laidininkavimą' aš nusakau, kaip informacijos parūpinimą per kažką panašaus į prigimtinį protą, kurio tikslas yra paremti dvasinį mokslą ir filosofinius svarstymus“². Tikima, kad laidininkas (mediumas) paliekąs savo kūną,

jį užleisdamas dvasinei esybei, kuri per jį, mediumo pojūtinis organus (pvz., kalbą), reiškia savo mintis. Sakytume, laidininkavimas yra naujaamžininkų spiritizmo forma tebepraktikuojama pagonių religijose.

Mediumai dažniausiai sakosi turį dvasią vadovą, kuris esąs jų pradinis ir pagrindinis ryšys su dvasių pasauliu. Dvasia vadovas tariamai įveda mediumą į sąlytį su mirusiųjų dvasiomis. Mediumo vedamos komunikacijos su dvasiomis sesijos yra vadinamos seansais. Kambaryje šviesos prigesinamos; kartais visai užgesinamos. Mediumas pereina į transą ir pasidaro „apsėstas“. Kitaip sakant, jo dvasia palieka jo kūną, kurį perima kita dvasia. Taip atsitikus pasikeičia mediumo asmenybė. Jo ar jos balso jau nebegalima atpažinti. Jei mediumas yra išsilavinęs ir kultūringas, tai jis gali pasidaryti grubus nemokša. Priešingai, šiurkštus tamsuolis gali imti kalbėti išsilavinusio žmogaus kultūringa kalba. Būna, kad mediumas (transe) prakalba svetimu akcentu ar moteriškas balsas išvirsta į vyrišką.

Seanso metu gali įvykti nemažai skirtingų reiškinių: materializacija, kalbėjimas per trimitą, dvasių rašymas, aportai (apports), ektoplazmos pasirodymas, stalo pasvirimai, dvasių barbenimai, dvasių fotografijos, automatinis rašymas ir kiti slaptingi fenomenai. Kiekvieną iš jų trumpai paaiškinsime.

Materializacija spiritizmo kontekste reiškia mirusiojo dvasios pasirodymą seanso metu koku nors medžiaginiu pavidalu. O trimitas yra spiritistų mėgstamas įrankis, nes per jį kalbančios dvasios. Rašto pasirodymas ant tuščių kortelių yra gana populiari seansų praktika. Užrašymai ant tų kortelių esą vėlių (mirusiųjų žmonių sielų) pranešimai. Aportai — staigus kokių nors kietų daiktų (žiedo, apyrankės, segtuko...) atsiradimas seanso metu. Spiritistų terminologija, ektoplazma esanti protoplazminė medžiaga, ištekanči ar išgaruojanti iš mediumo kūno. Sakoma, kad ji esanti astralinio kūno materializacija (dvasios pa-

sirodymas medžiaginiu pavidalu). Stalo judėjimas yra paprasčiausia komunikacijos forma su vėlėmis — mirusiųjų sielomis. Mediumui ir kitiems seanso dalyviams sudėjus rankas ant stalo, jis pradeda judėti. Stalo kojos sustoja prie tam tikrų raidžių ar kodų, padėtų ant grindų. Šitaip mirusieji atsaką į jiems keliamus klausimus.

Dvasių barbenimai — tariami dvasių sukelti garsai seanso metu. O dvasios fotografija tėra tik paprasta nuotrauka, padaryta seanso metu. Filmą išryškinus joje išryškėja veidai tų mirusiųjų, kurie buvo apsupę seanso dalyvius. Pagaliau automatinis rašymas — perdavimas žinios raštu nuo mirusiojo asmens (vėlės)... Tą žinią parašo mediumas būdamas transe, sąmonei nekontroliuojant rankos judesių. Kartais automatinis rašymas ir piešimas naudojamas žinioms priimti iš dvasių vadovų.

Modernios formos spiritizmas gavo pradžią per amerikietes seseris Kate ir Margaret Fox 1847 m. (Hydesville, N. Y.). Kai D. Fox, jų tėvas, susikraustė į naujus namus, jaunesnieji vaikai pradėjo girdėti barbenimus įvairiose namo vietose. Buvo pastebėti ir kiti neįprasti reiškiniai, sakysime, baldų savaiminis judėjimas. Kate bandė kontaktuoti su dvasia, kuri, jos nuomone, sukėlusi tą visą sąmyšį. Abi seserys sudarė kodą, kuriuo remdamosi jos galėjusios komunikuoti su ta tariama dvasia. Dvasia pasisakiusi esanti Charles Rosma, kuris buvo nužudytas ankstesniojo namų gyventojų. Netrukus rūsyje buvo atrastos žmogaus skeleto dalys. Žinia apie šias dvi seseris, Kate ir Margaret Fox, paplito po pasaulį.

Beje, 1866 m. seserys Fox viešai prisipažino, kad jos apgaudinėjo žmones. Beldimo garsai buvo išgauti traškiant kojų pirštais. Margaret savo gudrybes viešai pademonstravo New York'o muzikos akademijoje. Tiesa, seserys Fox vėliau atšaukė savo prisipažinimus. Vis dėlto „spiritistai pasilieka tos nuomonės, kad jos (Kate ir Margaret Fox, A. P.) davė pradžią Amerikos spiritizmui. Spiritizmu įtikėjusieji visiškai nekreipė dėmesio į prisipaži-

nimą apgaudinėjus. Kaip tik toks naivus kvailumas atima skeptikams norą laisvai tyrinėti",— komentuoja Joseph Dunninger³.

Greit spiritizmo tikinčiuosius pagavo manija kontaktuoti su 'anapus'. O jautrieji, manydami esą apdovanoti mediumo dovana, puldavo į transą, kad žmonės galėtų kontaktuoti su savo mirusiais artimaisiais. Iš ūkininko John Fox namų spiritizmas nukeliavo į Europą. Tarp įžymiausių ano laikotarpio spiritistų randame anglą sir Arthur Conan Doyle, Sir Oliver Lodge, angliškojo spiritizmo „tėvą" ir amerikietį filosofą ir psichologą William James. O šio šimtmečio antroje pusėje spiritistų gretose regėjome anglikonų vyskupą James Pike (prieš kelioliką metų mirė Judėjos dykumoje).

Tačiau perėjimą iš spiritizmo į „laidininkavimą" (naujaamžininkų spiritizmas) padarė mediumas Helena Petrovna Blavatsky. Ji padedant pulkininkui Henry Steele Olcott'ui 1875 m. įkūrė teosofų („Dieviškos" išminties draugiją). Draugijos tikslas: (1) sudaryti visuotinį žmonių brolybės branduolį be rasės, lyties, kastos ar spalvos skirtumų; (2) skatinti lyginamosios religijos, filosofijos ir mokslų studijas; (3) tyrinėti neišaiškintus gamtos dėsnius ir žmoguje slypinčias galias. Šis pastarasis (trečiasis) teosofijos siekis turėjo tiesioginio poveikio moderniam spiritizmui, perėjimui iš spiritizmo į 'laidininkavimą'. Pati ponია Blavatsky nustojo perdavinėjusi žinias tariamai gautas iš „dėdės Harry" ar „George Washington", ar iš kokių kitų į amžinybę iškeliavusių žmonių. Vietoj to ji pradėjo priiminėti ir perrašinėti „antžmogiškų mokytojų" (mahatmas) dvasinius pamokymus. Mahatmas — tai labai išsivysčiusios būtybės, žemės dvasinės pažangos saugotojos, gyvenusios Himalajų kalnuose.

Būdinga, kad anuo metu Blavatsky's spiritizmas buvo smarkiai pamėgdžiojamas. Ponია Blavatsky apie tai karčiai skundėsi: „Kiekviena fiktyvi ir sukčiaujanti draugija komerciniais tikslais dabar tvirtina esanti „mokytojų" tvarkoma ir vadovaujama, dažnai galvodama net esanti aukštesnė už mūsų... Vos prieš keturioliką metų, dar

prieš teosofinės draugijos įsteigimą, visa kalba tebuvo tik apie „dvasias“. Jos buvo visur ant kiekvieno liežuvio ir nė vienas net nesapnavo kalbėti apie gyvus 'adeptus', 'mahatmas' ar mokytojus" ⁴. Ne kitokia būklė ir šiandien. Netrūksta nūdien „pranašų“, mediumų, laidininkų ir visokių guru, kurie duotų savo balsą „mokytojų“ pamokymams bei apreiškimams apie ateinantį 'Naująjį amžių'.

Dvasinės esybės ėmė perdavinėti per laidininkus ne tik dvasiškus pamokymus, bet ėmėsi diktuoti net ir „biblijas“, kurios patiekiančios moderniems laikams tinkamą apreiškimą. Galbūt žymiausiomis iš tų „biblijų“ reikėtų laikyti dvi: Urantia'os knygą (The Urantia Book), septynių dangiškų būtybių padiktuotą Bill Sadler'ui, ir Kursą apie stebuklus (A course in Miracles), vidinio balso (pretenduojančio esant Jėzumi) padiktuotą psichologei, Kolumbijos universiteto profesorei Helen Schucman. Urantia'os knyga buvusi perduota automatinio rašymu ir turi per 2000 puslapių. Joje detaliai pasakojama apie beatsirandančius pasaulius ir beišsivystančias būtybes (kosmologija). Tariamai atskleidžiama iki šiol neturėta informacija apie žemės istoriją ir apie Jėzų. Toji knyga turi vieną sekciją, vadinamą „Jėzaus gyvenimas ir mokslas“. Tai suklastotas Šventraščio atpasakojimas.

Tarp naujaamžininkų populiariausia yra antroji „biblija“ — trijų tomų „apreiškimai“: „Kursas apie stebuklus, pratimų knyga ir vadovėlis mokytojams“. Sakoma, kad ši „biblija“ buvusi dvasių padiktuota aiškiaregystės būdu. Kurso tikslas — pataisyti „krikščionybės klaidas“, per daug akcentuojančias kančią, auką ir sakramentus. Šioji „biblija“ moko, kad nuodėmė esanti iliuzija, kuri mus atskirianti nuo mūsų įgimto dieviškumo. Kursas savo pagrindinę mintį lakoniškai taip paduoda: „Niekas, kas realu, negali būti grėsminga. Niekas, kas nerealus, neegzistuoja. Čia ir glūdi Dievo taika" ⁵. Tiesa, šios knygos („biblija“) naudoja krikščionišką terminiją. Beje, jai duota visiškai nauja prasmė. Tiesą pasakius, „Kursas apie stebuklus“ yra krikščioniška okultizmo forma, neigianti pagrindines krikščionybės tiesas.

2. 'LAIDININKAI' IR 'LAIDININKAVIMAS'

Galima sakyti, kad 'laidininkavimas' yra spiritistinis metodas, kuriuo susisiekiama su dvasių pasauliu. Jungtinėse Valstijose šį metodą išpopuliarino **Jane Roberts** (Elmira, N. Y.) ir vėliau Shirley MacLaine. Vieną 1963 m. rudens vakarą rašydama poeziją, Roberts patyrė neįprastų reiškinių. „Staiga mano sąmonė paliko mano kūną. Mano protą užtvėnkė idėjos, kurios tuo metu man buvo naujos ir stulbinančios“, — pasakoja Jane Roberts. Smalsumo vedama ji ėmė studijuoti neįprastus psichinius reiškinius ir praktikuoti Ouija lentą. Tokiu būdu ji suėjusi į kontaktą su kažkokia dvasia, vadinama Seth'u. Ji buvo įsitikinusi, kad tos mintys (žinios Ouija lentoje) ateina iš jos sąmonės. Tačiau „tuoj po to aš jaučiausi stumiama garsiai tarti žodžius. Per mėnesį, būdama transe, aš jau galėjau kalbėti už Seth'ą“⁶.

Du kartus per savaitę Roberts patekdavo į transą ir leisdavo Seth'ui per ją aiškinti metafizinius ir fizinius dalykus, pvz., materijos prigimtį, laiką ir realybę, Dievo sąvoką, galimus pasaulius, reinkarnaciją ir t. t. Visas Seth'o mokslas sudarė net kelias knygas. Seth'o raštai patraukė milijonus skaitytojų gal labiausiai dėl to, kad jų laidininkė buvo intelektualiai patraukli, aiški, asmeniškai tikėtina, matomai kukli ir negarbėtroška. Juoba ir pati Seth'o padiktuota medžiaga — intelektualiai sudėtinga ir, regis, labiau tikėtina už visus kitus „dvasinius apreiškimus“. Atrodo, kad visa tai ne vieną skeptiką pasukino su dvasiomis kalbėti.

Didelis susidomėjimas Seth'u sukėlė ištisą 'laidininkų' judėjimą. Tiesa, Seth buvo pažadėjęs Roberts, kad jis niekad nekalbėsias per kokį nors kitą mediumą, o tik per ją. Tačiau Roberts mirus (1983 m.) jau buvo mažiausiai tuzinas 'laidininkų' perduodančių Seth'o pagrindinę mintį: kiekvienas individas sukuria savo paties tikrovę. Taip Seth atidengė naują lapą spiritizmo istorijoje. Jo populiarumo dėka prigijo tokia pažiūra, kad esą galima gauti dvasinių instrukcijų ir žinių tiesiai iš „anos pusės“. Ne-

bereikia gūrų ar dvasiškaĩ kvalifikuotų individų, išrinktųjų, per kuriuos kalbėtų dvasia. Pasidarė madinga tikėti, kad 'laidininkavimas' nėra dovana, rezervuota tik keliems išrinktiesiems, o natūralus žmogaus prigimties potencialas, kuris gali būti pažadinamas visuose ir visų kultivuojamas. Taipogi naujieji spiritistai ('laidininkai') palikę tamsius salonus išėjo į dienos šviesą: į universitetų auditorijas, viešbučių sales, televizijos ekranus...

Šiuo metu **J. Z. Knight** (tikra pavardė — Judy Hampton) laikoma esanti viena iš populiariausių 'laidininkų' Šiaurės Amerikoje. Religinį pasiruošimą ji gavo iš griežtųjų baptistų. Ji giriasi perskaičiusi bibliją nuo pradžios iki galo bent šešis kartus. Sakosi mylėjusi Dievą, bet religija, paremta baime (pragaro gąsdinimu), jai kėlė siaubą. Paskutiniame pradžios mokyklos skyriuje pradėjo matyti regėjimų: horizonte matydavusi didžiulį pulsuojančią, kruvinai raudoną objektą. 1977 m. ji išgyvenusi svarbiausią savo gyvenime įvykį: išvydusi vaiskią, panašią į karį, vyro formą. Jis buvęs beveik septynių pėdų aukštumo. Šis vyras pasisakęs esąs Ramtha — apšviestasis. „Po nesuskaitomų nuotykių ir patirčių, net po ilgesnių nuogąstavimų ji esant velnią, Knight ėmė jį pažinti, juo pasitikėti ir net jį labai pamilo“⁷. Nuo to laiko Ramtha pradėjęs per ją kalbėti išminties žodžius.

Knight reguliariai keliauja po Ameriką rengdama savaitgalių „dialogus“. Į juos susirenka net iki 800 žmonių, kad galėtų praleisti vakarą Ramtha'os artumoje. Spėjama, kad yra apie 35 000—40 000 jo sekėjų. Tarp jų yra nemažai kino artistų bei artisčių: Shirley MacLaine, Linda Evans, Burt Reynolds, Philip Michael Thomas... O pats Ramtha esąs 35 000 metų amžiaus Lemuria'os karys karalius, „apšviestasis mokytojas“. Lemuria — mitinė sala Ramiajame ar Indijos vandenyne. Jos buvę gyventojai, dabar būdami aukščiausioje dvasinės sąmonės plotmėje, tarnauja žmonijai vadovaudami dvasinei jos evoliucijai. O Ramtha, nukariavęs tą pasakų salą, nukeliavo į Indiją, tapo „apšviestas“, įžengė į aukštesnes plotmes ir buvo

vėliau išaukštintas kaip hindų dievas Rama. Dabar ši mitologinė būtybė naudojasi trapios moters, Knight, kūnu, kad perduotų savo išmintį nūdienos žmonijai.

Būdinga, kad transo ('laidininkavimo') metu Knight balsas įgauna aiškius vyriškus bruožus. Radikaliai pasikeičia jos asmenybė. Pamokymų perdavimas sunkus; kalbos stilius archajiškas. Tai reiškia, kai kurių sekėjų nuomone, kad Ramtha esanti autentiška dvasia. Anaip tol tai dar ne visų naujaamžininkų įsitikinimas. Ramtha'os populiarumas sumažėjo, kai jo pranašystės apie gamtos nelaimes Kalifornijoje neišsipildė. Net 15 000 jo sekėjų, patikėję pranašystėm, persikėlė į Šiaurės Vakarų. „Daugelis naujaamžininkų spėlioja, kad, nors ir kokia pozityvi energija per Knight bebūtųėjusi, dabar arba pasikeitė, arba tapo pakeista ne tokia gera būtybe“,— daro išvadą 'laidininkavimo' šalininkas Craig Lee⁸.

Jach Pursel taip pat yra vienas iš gerai žinomų 'laidininkų' tarp naujaamžininkų. Per jį kalbanti dvasia, vardu Lazaris. Pursel buvo draudimo agentu Floridoje. Jo žmona (dabar ištekėjusi už kito) buvo stipriai įsivėlususi į „metafiziką“. Kartais jis drauge su žmona medituodavęs, bet kiekvieną kartą apsnūdavęs. Vieno tokio apsnūdimo metu Pursel pradėjęs kalbėti visai kitokiu balsu. Jo žmona padarė išvadą, kad per jos vyrą kalbanti dvasia. Tokie reiškiniai pasikartoję keletą kartų. Pats Pursel betgi negalėjo tų epizodų prisiminti. Žmona įrašiusi vieną iš „mieguistų kalbų“ ir davusi Pursel jų pasiklaudyti. Išgirdęs juostelę, Pursel turėjęs prisipažinti, kad per jį kalbanti dvasia.

Pursel savo 'dvasinę būtybę' pavadino Lazaris. 'Laidininkavimas' tapo vieninteliu Pursel'io užsiėmimu. Jis praleidžia arti 40 valandų per savaitę pasąmonės (ne miego) būklėje. Tuo metu Lazaris per Pursel'į duoda viešas pamokas, savaitgalių seminarus, privačius patarimus. Televizijos žvaigždė Sharon Gless, pvz., reguliariai klausia Lazaris'o patarimų. Gavusi 'Emmy' (žymenį) ji už tai visų pirma dėkojo Lazaris'ui. Tiesa, Lazaris'o mokslas yra panteistinis, bet jo patarimai praktiški. Pats Lazaris sakosi,

kad jis niekad neturėjęs fizinio kūno. Jis kalba angliškai, kartais skandinavishių akcentu, bet jo kalba aiški ir jo doktrinos suprantamos. Pastebėtina, kad ir jis turi daug imitatorių. Užtat Pursel išpėja, kad tie, kurie tvirtina esą Lazaris'o 'laidininkai' arba klysta, arba meluoja.

Tarp žymiųjų 'laidininkų' randame ir **Kevin Reyerson'ą**. Jis skiriasi nuo pirmųjų dviejų (Knight ir Pursel) tuo, kad pats yra labiau žinomas negu jo dvasinės esybės, kurių jis turėjo net kelias. Tarp jų: Joną, tariamą Jėzaus laikų esenų mokslininką, Tom MacPerson'ą, airių vagišių, gyvenusių Elizabeth'os I laikais, Obadiah, žolininką ir pasakotoją, gyvenusį prieš 150 metų Haityje (Haiti). Tų Reyerson'o dvasių asmenybės yra gana spalvingos. „Tai gi stebėti Reyerson'ą transe galėtų būti gana smagu, jei gu neturėtum krikščioniško išvalgumo, kad čia vyksta kažkas labai demoniška“,— pasakoja savo išpūdžius spiritizmo kritikas Elliot Miller⁹. Iš tiesų Reyerson'o dvasių mokslas yra perdėm antikrikščioniškas.

Apskritai Reyerson'o vardą naujaamžininkai didžiai respektuoja. Greičiausiai jis tos pagarbos ir yra užsitarnavęs. Jau vaikystėje jis ėmė studijuoti ESP (Extra Sensory Perception) ir Zener kortas. Būdamas 22 m. prisijungė prie meditacijos grupės, besivadovaujančios Edgar Cayce mokymais. Cayce buvo žinomas kaip „miegantis pranašas“, nes jis pranašaudavo „miegodamas“. Tarp kitko, jis tikėjo reinkarnaciją ir žmogaus dieviškumą. Kristui, pasak jo, vienam iš daugelio Dievo sūnų, reikėję net 30-ies reinkarnacijų, „kol paruošė pakankamai dvasišką žmogaus kūną, pajėgų savyje palaikyti Dievybę, vykdančią galutinį atpirkimo uždavinį“¹⁰.

Mažesniųjų 'laidininkų' grupėje kylančia žvaigžde laikoma namų šeimininkė buvusi katalikė **Penny Torres Rubin**. Ji laidininkauja dvasiai, vardu Mafu, kuri yra beveik Ramtha'os reprodukcija. Mafu's kalbos būdas, asmenybė ir mokslas yra beveik tapatus su Ramtha'os asmenybe, kalbėjimo būdu ir pamokymais. Savo paskutinėje inkar-

nacijose Mafu buvęs raupsuotasis pirmojo šimtmečio Pomėjoje. Būdinga, kad dauguma 'laidininkų' ir 'laidininkų' yra palikę savo pirmųjų vedybų partnerį.

Kita populiarė dvasinė esybė, pasivadėnusi dr. Peebles, sakosi esanti 19-ojo amžiaus Škotijos gydytojas. Jis kalba per du Los Angeles 'laidininkus': William Raėnan ir Thomas Jacobson, protestantų ministerio sūnus. „Dvasinių mokslų instituto“ steigėja Verna Yater tarnaujanti kaip 'laidininkė' dviem dvasioms: Indira Latari, tariamai 19-ojo amžiaus hindų moteriai ir Baltajam ereliui, indėnų genties vadui ir žyniui. Virginia Essene yra viena iš daugybės mediumų, kurie sakosi 'laidininkauja' Jėzui. Buvusi teismo sekretorė Taryn Krive 'laidininkauja' Bell Bell'ui, šešerių metų vaikui iš pražuvusios, mitinės Atlantidos civilizacijos. David Swetland 'laidininkauja' Matea'i, „35 000 amžiaus dvasiai, kuri kadaise vaikščiojo žemėje kaip šešių pėdų ir aštuonių inčų juodukė prieskonių pirkė“¹¹.

Ateina vis nauji ir nauji 'laidininkai' vis su kitokiais „produktais“, nauja informacija ar pamokymais. Buvusios, pvz., Findhorn'o bendruomenės Škotijoje žvaigždės (Dorothey Maclean, Eileen Caddy, David Spangler...) laidininkauja viskam: gamtos dvasioms, fėjoms, nykštukams, graikų dievui Panui, angelams, Dievui... Neužsileisdami „gydytoja tyrinėtoja Andrija Puharich, Izraelio mediumas Uri Geller, Texas'o laidininkas Ray Stanford ir daugybė kitų laidininkauja Spectra'i, kuri, sakoma, esanti „nežemiška aukštesnio proto esybė iš ateities“; galimas daiktas, įtraukia į kompiuterį“¹². Išties laidininkų sąrašo pabaigos nesimato. Nesimato nė jų pamišėliško „kūrybingumo“ ribų.

Bandymas patirti, ką delfinai turi žmogui pasakyti, bene bus pati naujausia spiritizmo mada pietinėje Kalifornijoje. Neville Rowe, buvęs elektros inžinierius, tvirtina galįs perduoti delfinų kalbą žmonėms. „Delfinai yra labai išsivystę ir mylintys padarai, trokštantys mums padėti suprasti mūsų vieningumą su visa žmonija. Jie yra daugiau negu pasiruošę dalytis su mumis savo džiaugsmiais — iš-

mokyti mus „žaisti“, taip delfiniškai spiritistai vilioja smalsuolius¹³. Iš tiesų garsūs San Diego akvariumai kai kam tapo šventomis vietomis. Žinoma, naujaamžininkų intelektualai į tokią neįtikėtiną lengvatikystę žiūri skeptiškai ir nejaukiai.

Pastebėtina, kad laidininkų skaičius šiame krašte nuolat auga. Dygsta jie kaip grybai po lietaus. Septintajame dešimtmetyje, pvz., Los Angeles mieste tebuvo žinomi tik du 'laidininkai'. O 1986 m. tame pačiame mieste jų būta gerokai per tūkstantį¹⁴. Spėjama, kad šiuo metu jų galėtų būti keletas tūkstančių vien Los Angeles mieste. Matyt, spiritizmo paklausa yra gana didelė. Sociologo Andrew Greeley apklausinėjimai parodė, kad pereinamo dešimtmečio viduryje net 42% suaugusiųjų sakėsi turėję tiesioginį kontaktą su mirusiu asmeniu. O prieš tai buvusiam dešimtmetyje tik 27% apklaustųjų prisipažino, kad tokius išgyvenimus buvo patyrę.

Pasirodo, kad 'laidininko' (mediumo) amatas yra gana pelningas. Norint pakliūti į garsiųjų laidininkų seansus, reikia gerokai pratuštinti piniginę. Pvz., 1987 m. dalyvavimas J. Z. Knight'o grupiniame seanse kainavo 400 dolerių asmeniui. Jach Pursel'ui tuo metu už grupinį seansą reikėjo mokėti 275 dolerius asmeniui, o Kevin Reyerson'o sesija kainavo 250 dolerių. Mokestis už privačią konsultaciją — 100 dolerių. Bet kokiai konsultacijai eilės, pvz., pas Pursel'į reikėjo laukti net dvejus metus. Tiesa, kiek vėliau į kai kurių mažesniųjų 'laidininkų' seansus galima buvo pakliūti ir už 12 dolerių. Penktajame šio šimtmečio dešimtmetyje žmonės plaukė pas analistus; šeštajame — į susitikimo grupes; septintajame — į EST savaitgalius, o šiame dešimtmetyje jie bėga į spiritistų laidininkų seansus bei dvasių „pranašus“. Bet ką gi jie ten išgirsta?

Nepaisant dvasių įvairumo iš jų išgirstama stebėtinai vienodą pamokymą: „Visa yra viena. Esi dievas; susikurki savo tikrovę“... Atrodo, kad dvasių tarpininkų (mediūmų) svarbiausias rūpestis yra, kaip pagelbėti žmonijai, kad ji saugiai pereitų į Naujojo amžiaus erą. Kaip tos dvasios galinčios žmonėms padėti, nurodo laidininkų rek-

lamos. „Jos (dvasios, A. P.) išspręs uždavinius, susijusius su šiuo ir kitais gyvenimais, atrakins tavo didžiausią potencialą gyvenimui ir meilei. Jos padės įvykdyti gyvenimo planą ir žengti pirmyn į tolesnę raidos plotmę... Išmoks susiliesti su savo aukščiausiuoju „Aš“, sutiksi savo dvasios protėvius, prisiminsi praeitus gyvenimus ir atsipalaiduosi nuo jų įtakos dabarčiai; išvystysi savo galią tapti mediumu...”¹⁵.

3. KAI KURIOS KITOS OKULTIZMO FORMOS

Nūdien spiritizmas yra bene pati ryškiausia okultizmo išraiškų forma. Anaipol ne vienintelė. Sąlyčio su antgamtinėmis jėgomis siekiama įvairiais kitais būdais. Vienas iš jų — Ouija lenta. Vardas „Ouija“ yra sudėtas iš dviejų žodžių: prancūziško 'oui' (taip) ir vokiško — 'ja' (taip). Išeitų, kad sulietuvinus šios magiškos lentos vardas būtų „Taip, taip“. Bet kam gi tas pritarimas „taip“ yra reiškiamas? Kai kurios okultiškos tradicijos teigia, kad demonai ir kitos nepageidaujamos esybės negali nekliudomos veikti asmens gyvenime, nebent jos būtų aiškiai pakviestos ir mielai priimtose. Neabejotinai „taip, taip“ ir yra dvasių pakvietimo ir priėmimo formulė.

Ouija lenta bandoma sueiti į sąlytį su mirusiųjų dvasiomis. Ši magiškoji lenta gaminama įvairios formos bei išvaizdos. Kai kurios iš jų jau buvo žinomos 6-ajame šimtetyje prieš Kristų. Rinkoje gaunamos Ouija lentos yra keturkampio pavidalo. Ant jų būna atspausti žodžiai: 'taip', 'ne' ir 'sudie', 'viso labo'. Taip pat ant lentos esti surašytos alfabeto raidės ir skaičiai nuo 0 iki 9. Maža širdies išvaizdos plokštelė, judėdama ar judinama, sustoja prie atskirų raidžių, atsakydama į duotus klausimus ar pranašaudama ateitį. Tikima, kad toji plokštelė esti judinama kokios nors dvasios. Vis dėlto reikia pabrėžti, kad nuomonės šiuo klausimu gerokai skiriasi.

Vieniems Ouija lenta tėra tik žaislas, pobūvių pajvainimas. O kiti mano, kad ja naudojantis galima atskleisti pasąmonėje paslėptus dalykus. Dar kiti galvoja šios komunikacijos šaltinius esant demoniškas esybes, o ne anapus karsto klajojančias vėles. Kurt Koch, okultizmo žinovas, savo nuomonę šiuo klausimu taip išreiškia: „Psichologai norėtų mus įtikinti, kad šis žaidimas nėra žalingas. Jie laikosi nuomonės, kad tai yra tik mūsų pasąmonėje paslėptų dalykų iškėlimo į šviesą klausimas. Šitoks požiūris gali būti lengvai sugriautas. Su Ouija lenta atidengiama paslėpta praeitis ir pranašaujama ateitis. Bet šitokie dalykai negali būti sukrauti mūsų pasąmonėje“¹⁶.

Tokios pažiūros, tarp kitų, laikosi kultų studijuotojai Edmond Gruss ir Josh McDowell. Jie į Ouija lentą žiūri kaip į įtaisą, kuriuo kartais sueinama į kontaktą su antgamtine tikrove. Jie savo išvadas grindžia tokiais samprotavimais.

1. Informacijos turinys siekia daug toliau negu „žaidėjo“ sąmonė ar pasąmonė galėtų paaiškinti. Per Ouija lentą gaunama informacija ateinanti iš už neregimos tikrovės slenkščio (William Barrett, John Curran)¹⁷.

2. Dažnai po ilgesnio Ouija lentos praktikavimo pasijuntama esant „apsėstu“. Psichikai ir parapsichologai gauna šimtus laiškų iš žmonių, kurie patyrė „apsėdimą“, tai yra svetimos būtybės įsiveržimą į jų asmenybę¹⁸. Pvz., Donald Page, aiškiaregis ir 'piktųjų dvasių išvarinėtojas', tvirtina, kad dauguma jo „apsėstųjų“ priklauso tai grupei žmonių, kurie praktikavo Ouija lentą. Jo nuomone, šis būdas (Ouija lenta) yra „vienas iš lengviausių ir greičiausių priemonių pasidaryti apsėstam“¹⁹.

3. Pagaliau Ouija lenta jau seniai buvo visapusiškai ir kritiškai tyrinėta. Pvz., William Barrett (1914) nurodė, kad lenta veikė veiksmingai net ir lentos naudotojui užrišus akis, pertvarkius alfabetą ir paslėpus lentos paviršių nuo ją naudojančiųjų akių. Po visų tų bandymų Barrett padarė tokią išvadą: „Betikrindamas duomenų visumą aš įsitikinau jų netelpiančia į normas charakteristika. Čia turime reikalo su pasirodymu kažkokios protingos, išsikū-

nijusios esybės, besimaišančios su vienu ar daugiau dalyvaujančių asmenų ir valdančios jų (dalyvių, A. P.) raumenų judesius" ²⁰.

Barrett taip pat buvo įsitikinęs, kad per Ouija lentą pasireiškusio proto šaltinis turėjęs būti normaliomis žmogaus galiomis visiškai nepasiekiamas. Panašiai galvoja ir šio reiškinio tyrinėtojas Edmond Gruss. Jo žodžiais tariant, „pasilieka faktas, kad Ouija lenta veikia... Iš tiesų daug reiškinijų paeina iš sąmonės ir pasąmonės veiklos. Tačiau privalo būti priimta, kad kai kurie reiškiniai yra antgamtinės prigimties" ²¹. Žinoma, ne visi tokiai nuomonei pritaria. Yra manančių, kad Ouija lenta neturi nieko bendra su antgamtine tikrove.

Sakysime, magas Danny Korem priklauso tokiai skeptikų grupei. Jis sakosi nieko nematęs, neskaitęs ir negirdėjęs, kad kas nors antgamtiška būtų įvykę naudojant Ouija lentą. Priešingai, jis matęs, girdėjęs ir skaitęs apie daug negatyvių patirčių, kurios įpainiojo žmones, ieškančius pažinimo per Ouija lentą. Jis pataria tiems, kurie turi Ouija lentą ar kokią kitą panašią okultistinio užsiėmimo priemonę, jas sunaikinti ir niekad neskatinėti kitų krapštinėtis su tokiais įtaisais. Niekad nežinoma, kokius emocinius sutrikimus gali patirti Ouija lentos vartotojai.

Beje, žmonės, ypač jauni, nenori mokytis iš kitų, ypač senesniųjų, patirties. Tokiems Edmond Gruss štai ką turi pasakyti. „Jei dar nesi įtikintas ir tiki, kad kažkokia jėga gali būti parodyta (Ouija lentoje, A. P.), tuomet reikėtų panaudoti tokią procedūrą. Raidės turėtų būti sumaišomos „iš akies“ (kaip papuola) tau pačiam nežinant jų išdėstymo lentoje. Maišas turi būti užmautas tau ant galvos, kad nematytum lentos. Visas raidžių radimo uždavinys turėtų būti prižiūrimas kvalifikuoto mago, kuris patikrintų, ar tu tikrai lentos nematai. Tada ir tik tada, jei ten veikia kokios nors jėgos, jos pateiks ką nors įskaitoma, nekalbant jau apie ką nors pranašiška. Bet, kad sutaupyčiau tau laiko ir pastangų, tebūna man leista pridurti, kad visa tai jau buvo išbandyta ir gauti negatyvūs rezultatai" ²². Protestantų teologai Josh McDowell ir Don

Stewart pažiūri į šį klausimą ir iš sielovadinio taško: „Ar antgamtinės jėgos veikia ar ne, jei asmuo, naudodamas Ouija lentą, mano joje veikiant antgamtinę esybę (-es) tuomet jis mieliau ja pasinaudos, negu kreipsis į Dievą ieškodamas galutinių atsakymų“, — samprotauja šie akademikai ²³. Juoba kad, be Ouija lentos, dar yra nemažai kitokių okultistinio tikėjimo objektų.

Ufonautų kultas

Tikėjimas ufonautais, 'neatpažintais skraidančiais objektais' (Unidentified Flying Objects — UFO), erdvių protingomis esybėmis (Extraterrestrial Intelligence — ET's) yra ne mažiau populiarius už spiritizmą. Prieš porą metų Gallup'o apklausinėjimai parodė, kad beveik 50 % amerikiečių tiki UFO'ų egzistencija. Toks pat procentas žmonių galvoja, kad tariamieji erdvių gyventojai (extraterestriai) esančios tikros būtybės. Vienas iš vienuolikos žmonių Šiaurės Amerikoje sakosi kažką matęs, kas, jų manymu, buvę UFO'ai ²⁴. Naujaamžininkų literatūroje šios nematytos esybės yra vadinamos 'padangių žmonėmis', „mūsų kosminiais pusbroliais ir pusseserėmis“, o skraidančios lėkštės (UFO'ai) — dievų vežimais. Senosios Graikijos dievai važinėjo panašiais vežimais, tik ne realybėje, o žmogaus vaizduotės sukurtoje mitologijoje.

Ufonautai „gimė“ 1947 m., kai Idaho valstijos verslininkas Ken Arnold, skrisdamas privačiu lėktuvu virš Cascade'o kalnų, sako, pamatęs devynis švytinčius diskus, lekiančius vienas šalia kito tūkstančio mylių (1600 km.) greičiu per valandą. Tie diskai skridę visai arti Rainer'io kalno. Arnold papasakojo laikraštininkams, kad tie objektai judėję kaip lėkštės šokinėdamos vandens paviršiumi. Laikraštininkai tuos objektus ir pavadino „skraidančiomis lėkštemis“. Ši žinia sujudino mitams pribrendusią vakarietiškąją civilizaciją. Augo „regėtojų“ skaičiai. Kūrėsi draugijos UFO'ų apraiškomis stebėti, tyrinėti, aiškinti ir su erdvių būtybėmis bendrauti.

Sakoma, kad su ufonautais yra keturi netikėto susitikimo būdai: (1) faktiškas regėjimas, matymas; (2) paliktos įspaudos žemėje ar UFO fragmentai; (3) sąlytis su žmonių giminei svetimomis esybėmis; (4) svetimųjų esybių būti pagrobtiems. Budd Hoppkins, pvz., smulkiai aprašo kaip 135 žmonės buvę erdvės būtybių pagrobti. Jis pats sakosi matęs ufonautus netoli savo namų (Cape Cod). „Jie buvo pagrobti mažų pilkų žmonių su didelėmis beveik trikampėmis galvomis ir didelėmis juodomis akimis. Mėlynos šviesos sklido virš jų iki pat erdvėlaivio, kuriame būtybės atliko keistą ir klaikų medicinišką jų apžiūrėjimą“²⁵.

Kino artistė Shirley MacLaine mano, kad iš Sietyno (Pleiades) skraidančios lėkštės atgabenusios dvasinių vadovų į žemės planetą. Rašo, kad ji pati turėjusi viziją milžiniško pilko UFO'o pakibusio virš jos galvos. Didžiulei „lėkštei“ pradingus „prieš mane atsirado mirgantis skysto kristalo vandenynas“²⁶. Mediumas Patricia Rochelle Diegels sakosi dažnai matanti UFO'us žmonių psichikoje jos „nemirtingumo konsultacijų“ metu. Prieš penkerius metus ji prisipažino, kad tokių konsultacijų yra davusi per 35 000 žmonių po 144 dolerius už kiekvieną. Pelningas regėjimas! O senutė Ruth Norman, didžioji 'Naujojo amžiaus' spiritistų dama, laukia, kada 2001 m. jos 67 akru žemėje nusileis 33 susikabinę erdvėlaiviai. Kiekvienas iš jų vešias po tūkstantį 'kitų planetų gyventojų'. Tuomet prasidėsias Unarius'o amžius (Universal Articulate Interdimensional Understanding of Science — Universalus aiškiai nusakytas tarpdimensinis mokslo supratimas). Ufonautų utopija!

UFO'ų manija (liguistas potraukis) prasiveržė į paviršių šio šimtmečio viduryje. Nuo to laiko surinkti duomenys piešia maždaug tokį scenarijų: erdvėlaivis atskraidina būtybes iš kitos planetos, kad jos tyrinėtų, gelbėtų, užkariautų ar trukdytų ir painiotų žemėžmogiams. Dažniausiai erdvėžmogiai (ET's) kontaktuoja su eiliniaais, visiškai nelauktais žmonėmis nuošaliose vietose. Jei tie erdvėžmogiai esti geros valios, tai jie stengiasi mūsų civilizaciją pakreipti aukštesnių dalykų link. Jie tai daro pasiim-

dami žemės gyventoją į savo erdvėlaivį. Ten jie su pasigrobtu „svečiu“ komunikuoja (kalbasi) telepatijos būdu aiškindami erdvėlaivio technologiją ir erdvių keliones. Po to jie dalijasi aukštesnės visuomenės, iš kurios jie atkeliavo, išmintimi. Dažniausiai šią išmintį perteikia senesnis vyras šamanas (tarpininkas tarp žmonių ir dvasių). Kartais jauna, graži kaip dievaitė, moteris tą vaidmenį atlieka.

Erdvių gyventojai (ET's) pranašauja, kad greit žemę užklupusią baisūs įvykiai dėl žmogiškųjų nesėkmių ir taršos ar atominių bandymų sukeltų aplinkos nelaimių. Užtat nevalingai apsilankiusiam erdvėlaivyje svečiui paaiškinama, kad jis yra specialiai parinktas svarbiai misijai. Misijos pasisekimas esąs „lemiamas dalykas, nes tai leis žemėžmogiams išvengti katastrofos ir gyventi taikoje ir pertekliuje. Patyrusis kontaktą imasi žygio, skaitydamas paskaitas ir rašydamas knygas, kad perteiktų tą žinią. Tuo tarpu jis yra tikras, kad bus sutiktas su skepticizmu ir pajuoka, nes teturi menką arba jokio įrodymo apie savo susitikimą su 'lėkštininkais'" 27.

Tie iš erdvių ateiną pranešimai — pamokymai, atrodo, jau gana gerai pažįstami. Guodžiamasi, kad žmogus nėra vienas visatoje. Kitos planetos ir galaktikos yra apgyventos labai kultūringų esybių. Jos, tos esybės, yra mus šviesmečiais pralenkusios dvasiniu ir moksliniu atžvilgiu. Tiesa, šiuo metu ir žmogus yra pasiruošęs kvantų šuoliais šokti pirmyn biologinėje ir dvasinėje plotmėse. Bet toks energijos laukų persistatymas atnešiąs skausmo, įtampos ir kaitos. Mes juk artinamės prie Acquarijaus amžiaus (astrologų teorija), kuris pasižymės aukštesniu dvasinės ir kosminės sąmonės laipsniu. Kosminės protingos esybės (ET's), pasinaudamos UFO'ais, „skraidančiomis lėkštėmis“, atkeliavusios į žemės planetą, kad mums vadovautų ir mus pamokytų, kaip pasiekti aukštesnį sąmonės lygį. Pasiekus tą lygį prasidėsiantis auksinis taikos ir gerovės amžius. Tokiam kontekste mirtis esanti tik iliuzija, durys į kitokią egzistenciją.

Vadinasi, mes turime reikalo su UFO kultu, o ne tik su atsitiktiniu tikėjimu neidentifikuotų skraidančių objektų („lėkščių“) egzistencija. Ufonautai rodo religinę aistrą ir pasikliauja ne Dievu, bet tariamomis būtybėmis, gyvenančiomis tuose skraidančiuose objektuose. Ufonautų kulto sekėjų įsitikinimu, nesą galutinės Tikrovės neriboto Proto, ar 'didžios vadovaujančios jėgos'. Jų įsitikinimu, Jėzus atkeliavęs iš Veneros ir vėl grįšias į ją įsisėdęs į UFO „lėkštę“. Nesą taip pat jokios nuodėmės, todėl nereikalingas nei išganymas. Šventraštis privalo būti perrašytas. O rytietiško religijų mokslas turėtų būti įtrauktas į vakarietiškos religijos mintį. Reinkarnacija privalėtų būti įvesta į vakariečių tikėjimo sistemas. Pagaliau UFO gyventojai esančios šventos, nenuodėmingos būtybės. Jos su Žemės žmonėmis susižinančios per psichikus (pridėtiniais jutimo organais apdovanotus žmones) ir mediumus.

Kultai, sektos ir religijos turi savo draugas bei organizacijas. Taip yra ir su ufonautais. Štai keletas jų draugijų: Aetherius (Hollywood, CA), Amerikos jungtiniai skraidančios lėkštės klubai (Los Angeles), CE 3K padangių stebėtojai (New York), UFO studijų centras (Evans-ton, Ill.), Kosminių studijų centras (Potomac, Md.), UFO švietimo centras (Valley Center, CA), Urantia'os brolybė (Chicago, Ill.), ir t. t. 'Supratimas' (Understanding, Inc, centras Oregon'e) draugija turi daugiau kaip 60 vienetų Amerikoje. Ji akcentuoja okultinį pažinimą, telepatiją ir hipnozę. Jos tikslas — paruošti visų rasių žmones gyven-ti harmonijoje erdvių amžiuje.

Ufonautai Šiaurės Amerikoje taip pat leidžia savo žurnalus ir žiniaraščius. Būdingiausia, betgi, kad ufonautų nepalieka ir psichoterapeutai. Klinikinės psichologės knygoje „Encounters“ (susidūrimai) randame apie 30 terapeutų (klinikinių psichologų ir psichiatrų) pavardžių ir adresų, kurie gydo UFO pagrobtus (vėl sugrąžintus) ir tuos, kurie buvo suėję į sąlytį su erdvių esybėmis²⁸. Kitaip sakant nuo UFO kultų nėra laisva ir gydomoji profesija bei jos organizacijos.

Galbūt vienas iš ekscentriškiausių UFO draugijų vadovų bene bus anglas George King. Jis sakosi, kad su juo kontaktavęs „mokytojas Jėzus“ ir taip pat daugybė kitų erdvės protingųjų būtybių su juo ryšius palaikę. King pranašauja, kad „naujasis Mokytojas“ netrukus ateisias... „skriejančioje lėkštėje“²⁹. Tas pats King išgalvojo „dvasinės energijos baterijas“, kurios pajėgiančios susikrauti maldų energiją atsargai. Vėliau, tinkamu karmos momentu, katastrofos atveju gali vėl iškrauti per „specializuotą radio-ninį įrengimą“. „Kiekvieną sekmadienio rytą, 'dvasinio pasistūmėjimo' metu tam tikras maldos energijos kiekis, esantis mūsų baterijose, būna iškraunamas per mūsų 'dvasinį energijos radiatorių' ir satelito nr. 3 paskirstomas“³⁰. Atrodo, kad okultizmo laukuose vaizduotei ribų nėra.

Iki šiol paliko nepaliestas bene pats svarbiausias klausimas: kaip iš tiesų yra su tais didžiuliais erdvėlaiviais ir pilkaodžiais erdvėžmogiais? Ar jie iš tikrųjų egzistuoja? Šiuo klausimu mokslininkai tebėra skeptiški. Amerikos valdžia neigia UFO'ų realumą. Tačiau patys ufonautai yra įsitikinę, kad visos valdžios, ypač Amerikos, slepia tiesą. „Tik per keturias dešimtis metų pasidarė aišku, kad valdžios visame pasaulyje daro visa, kad užklostytų UFO fenomeną, įskaitant ir jų pačių tyrinėjimus. Siekdamos savo tikslų jos diskreditavo liudininkus, nutildė patyrusius lėktuvų judėjimo tvarkytojus ir pilotus, net mūsų astronautus“, — meta Amerikos valdžiai kaltinimus profesinė moteris, klinikinė psichologė Edith Fiore³¹. (Kultū stiliaus kaltinimas.)

Išties po II pasaulinio karo per ištisus tris dešimtmečius Erdvių departamentas intensyviai tyrinėjo UFO klausimą. Prieš keletą metų New York'o advokatas Peter Gerston teismo keliu, remdamasis Informacijos laisvės aktu, išgavo didelį glėbį valdžios dokumentų, liečiančių UFO tyrinėjimus. Jais remdamasis Gerston žadėjo galutinai įrodyti UFO'ų egzistenciją. Kol kas apie tuos pažadėtus įrodymus dar nieko negirdėti. Daugiau kaip keturios dešimtys metų praėjo „nerandant nė vienos varžto galvelės ar sklendės, nukritusios nuo skrendančios 'lėkštės'“, — nusiskundžia pseudomokslų kritikas Martin Gardner³². Ne-

patikrinti regėjimai ir kontaktai, ar keletas miglotų fotografijų mokslininkų nepatenkina. Nedavė jokių pozityvių rezultatų ir tyrinėtas dirvožemis (Pennsylvania), ant kurio tariamai nusileisdavusios UFO „lėkštės“³³.

Ufonautų sekėjai kaip ir reinkarnacijos išpažinėjai tiki suradę erdvėžmogių buvimo įrodymą hipnozės sukeltuose įvaizdžiuose. Šiuo atžvilgiu būdingas pačios Edith Fiore's pavyzdys. Jau prieš keliolika metų ji stipriai domėjosi erdvėžmogių apsilankymais. Gulėdama šiltoje vonioje ji stebėdavo žvaigždėtą Kalifornijos dangų ir kartkartėmis siųsdavo „žinias, net „maldavimus“, mūsų erdvių broliams, kad jie pasirodytų ar atsiųstų man kokį nors pranešimą. Jie to niekad nepadarė“³⁴. Vieną rytą ji prisiminė sapno dalelę. Bet tas sapnas „buvo neaiškus ir miglotas. Bet aš prisimenu buvus palydėtą į „kambarį“ UFO „lėkštėje“. Mano šeimininkai mane traktavo kaip garbingą viešnią ir kaip kolegę. Aš jaučiau, kad jie priklausė žmonių giminei... Aš taip pat jaučiau, kad jie buvo vyrai. Neprisimenu jokių kitų detalių“³⁵. Toks buvo jos sapnas.

Po penkiolikos metų į tą sapną imta žiūrėti, kaip į tikro įvykio prisiminimą. Kalifornijos universiteto (Berkeley) James Harder užhipnotizavęs Fiore išaiškino, kad ji iš tiesų buvusi erdvėžmogių pagrobta. „Aš buvau išplukdyta iš savo miegamojo... į erdvėlaivį“, — hipnozės metu prisiminė mūsų minėtoji Fiore³⁶. Štai čia ir yra visas įrodymų svoris. Klientas tik hipnozėje apklausinėtas prisimena savo pagrobimo detales. Iš to daroma išvada, kad jis iš tiesų ir buvęs erdvėžmogių pagrobtas. Vadinasi, erdvėžmogiai ir jų „lėkštės“ yra realūs dalykai.

Hipnozės būdu ištraukus iš sąmonės tariamų susitikimų su erdvėžmogiais prisiminimus, paciento neurotiniai kompleksai (fobijos, baimė, depresija ir kiti emociniai sutrikimai) pranyksta. Iš to lyg ir išeitų, kad klientas iš tikro turėjęs kontaktą su erdvėžmogiais. Vis dėlto neurotinių kompleksų pranykimą galima aiškinti ir kitaip. Individas (ypač vaikas), klausydamas pasakojimų, skaitydamas spaudoje ar matydamas erdvėžmogių filmuose (Forbidden Planet, ET...), sukaupia nemažai įvaizdžių savo

pašamoneje. Jei tie įvaizdžiai būna emociškai pakrauti (pvz., baime...), jie pašamonės gelmėse susibūrę sukels neurotinius kompleksus (psichoanalizės prielaida), nepaisant, ar tie įvaizdžiai buvo pagrįsti tikrove ar vaizduote. Pašamonės kaupinys, iškeltas į sąmonės paviršių (psichoanalizės ar hipnozės būdu), praranda savo energiją ir dėl to neurotinis kompleksas ar kompleksai pranyksta. Taigi pats faktas, kad pacientas pasveiksta, dar nepasako UFO įvaizdžius esant tikrovės ištakomis. Jie lygiai gali būti ir vaizduotės padarinys. Pagaliau pati regresinės hipnozės technika, bent iš dalies, gali taip pat būti UFO „prisiminimų“ priežastis. Ypač jei pats hipnotizuotojas terapeutas šiais reiškiniais tvirtai tiki.

Psichologė Fiore pateikia sąrašą ženklų, kuriais esą galima sužinoti, ar asmuo kada nors kontaktavo su erdvėžmogiais. Štai keletas jų: košmarai ar sapnai apie UFO'us, miego sutrikimas, neišaiškintos žymės kūne, atbudimas su neįprastais kūno jutuliais, jausmas, kad esi stebimas, pakartotini UFO regėjimai, miglotas prisiminimas susitikimo su UFO'nautais, neišaiškinamas pagijimas, UFO baimė³⁷. Kitoje vietoje ta pati Fiore sutinka, kad „emociškai ir protiškai sutrikę žmonės jaučiasi esą komunikaujantys su kitais ir kitų kontroliuojami, įskaitant ir erdvėžmogių“³⁸. Šitokios paranoidinės idėjos ateina iš pačios psichikos, neturėdamos jokio pagrindo tikrovėje.

Ufonautų sekėjai nesurasdami empirinių (įrodomų) faktų pasuko visiškai nepatikrinama kryptimi. Jie ėmė tvirtinti, kad UFO'ai yra „į dvasią panašūs dalykai, atėję iš aukštesnių tikrovės plotmių. Jie gali būti svetimų, aukštesnių būtybių sukurtos iliuzijos mūsų psichikose“³⁹. Kai kurie konservatyvūs krikščionys skraidančias „lėkštes“ ir erdvėžmogių galvoja esant „demoniškomis dvasiomis, kurios įgavo galios faktiškai įvykdyti materializacijas (fiziškai pasireikšti, A. P.) fizinėje sferoje“⁴⁰. 1959 m. gelmių psichologas ir psichoanalitikas Carl Gustav Jung teigė, kad UFO nebuvo fiziniai erdvėlaiviai, bet „vizijų paskalos“, turinčios psichologinę ir religinę, ne planetinę, reikšmę⁴¹. Atrodo, kad Jung buvo visiškai teisus.

Kristalai, piramidės

Kryžius yra klasikinis krikščionybės simbolis, o kristalas — esmingiausias 'Naujojo amžiaus' talismanas — daiktas, kuris jį turinčio ir su savim nešiojančio įsitikinimu, teikia laimės, pasisekimo, sveikatos, vidinės ramybės... Užtat jie visur ir visaip nešiojami: ant kaklo, ant pirštų, ant rankų; laikomi raštinėse, ligoninėse, automobiliuose, piniginėse, kišenėse ir t. t. Juk „akmenys gali atidaryti racionalios minties pertekliaus užkimštus ir užterštus dvasios ar sielos kanalus“, — teigia brangakmenių mitologijos žinovė Magda Palmer ⁴². Karštieji kristalų išpažinėjai stengiasi visiems skelbti „gerąją naujieną“, kad kristalai gali pagydyti dantų skausmus, alergijas, panaikinti veido raukšles ir kojų nagų grybą. Visa tai esą galima, kadangi kristalai per molekules gali išvystyti formas, derančias su vidine žmogaus kūno struktūra. Tuo būdu jie mums padeda stiprinti ir balansuoti mumyse esančią energiją.

Iš tikro naujaamžininkai ypač domisi energijos išraiškomis bangų forma, virpėjimais. Pasak jų, dvasinėje srityje visa vyksta pagal tikslus mokslinius dėsnius. Taigi ir dvasinė ar gydomoji energija esanti persiunčiama labai didelių virpėjimų dažnumu. Žinome, kad kristalai elektronikoje (laikrodžiai, radijas, kompiuteriai, lazeris) naudojami kaip geri energijos laidininkai. Todėl naujaamžininkai mano, kad kristalai gali būti ir kitokių virpesių geri persiuntėjai bei stiprintojai. Jiems atrodo, kad kristalai turi neribotą pajėgumą siųsti ir priimti energiją. Kristalai gali pritraukti pageidaujamas ir atstumti nepageidaujamas jėgas. Į kristalus esą galima sukrauti informaciją, kuri vėliau bus vėl išspinduliuojama.

Šiuo principu (empiriškai nepatvirtintu) naudojantis būsią galima atlikti tam tikras funkcijas, kaip antai sumažinti kūno svorį, padidinti pasitikėjimą savimi ir t. t. Kristalai taigi pajėgią absorbuoti, pastiprinti ir sukelti visokią dvasinę ir gydomąją jėgą. Užtat kristalai ir naudojami įvairioms naujaamžininkų terapijoms, pvz., psichiškam gydymui, taikant akupunktūrą, išaiškinant sapnus, gryninti

nant aurą ir čakrą ir išlaikant emocinę pusiausvyrą. Aura, okultistų aiškinimu, yra psichinės energijos laukas, išėjęs iš visų gyvų būtybių ir iš specialių negyvų objektų. Čakros — septyni energijos centrai žmogaus kūne. Medituojant per čakras pagaminami kundalini (psichospi ritualinė energija). Kai kundalini pasiekia vyriausią čakrą galvos viršūnėje, tada žmogus patenka į apšvietos būklę, pasidaro apsišvietęs. Vargu ar toks „mokslinis“ aiškinimas patenkins „proto pertekliaus užkimštas dvasias“.

Kristalai taip pat naudojami pastiprinti įvairiems, psichologiniams ir parapsichologiniams procesams: meditacijai, įvaizdžiams, magijai, „astralinėms sielos kelionėms“, spiritualizmui ir visokioms kitokioms prietaringoms apraiškoms. Naujaamžininkai ir šiaip prietaringi žmonės kristalus nešiojasi su savimi, kad jie garantuotų gerovę ir sėkmę; padėtų patraukti priešingą lytį. Kristalai taipogi dedami ant augalų, kad pagelbėtų jiems augti, ar prie šaldytuvų, kad sumažintų elektros naudojimą. Tikima, pvz., kad kvarco kristalai mažina skausmą ir gydą ligas⁴³.

Po krūties operacijos artistei Jill Ireland buvo pasiūlyta psichoterapija psichologinei įtampai sumažinti. Vietoj terapijos ji griebėsi kristalų pagalbos. „Aš nesakau, kad kristalai išgydo vėžį, bet kai šia liga sergi, tuomet būna pažeidžiama ir dvasinė pusiausvyrą. Kaip tik čia man jie (kristalai, A. P.) ir pagelbsti“, — guodėsi Hollywood'o artistė⁴⁴. Dainininkė Tina Turner kelionėse prieš įeidama į viešbučio kambarį, palaiko rankose suspaudusi kristalą. Kristalo savybės, atrodo, ją nuramina ir pašalina vienatvės jausmą. Arba Alan Talansky, investavimo bendrovės savininkas, laiko savo kabinete ant apšviesto pjedestalo 300 kilogramų kvarcą. „Kai pakliūvu į didelį kivirčą, aš pasisuku į šį egzistuojantį milijonus metų daiktą, ir jis padaro tai, kad mano problemos, atrodo, virsta mažesnėmis“, — tvirtina finansų atstovas⁴⁵.

Bet kaip į visą tai žiūri blaivių galvų mokslo žmonės? Naujaamžininkai tvirtina (galbūt ne visi), kad kristalai, tiksliai sinchronizuoti su jų savininkų kūno virpėjimais, gali jiems suteikti jėgos išgauti informacijos apie praeitus

gyvenimus ir ateities įvykius. Iš tokios kalbos geologai tik spjaudosi. Mine alų ir brangakmenių kuratorius Gamtos istorijos muziejuje (Los Angeles) Anthony Kampf šiuo klausimu šitaip yra pasakęs: „...aš galiu matyti daugybę žmonių, kurie tapo tam tikrų mineralų užburti, kuriems jie priskiria savybes, kokių moksliniu požiūriu mineralai neturi“⁴⁶. Visiems suprantama kalba ši klausimą nušvietė Samuel Adams, Geologijos ir geologinės inžinerijos departamento direktorius ir Amerikos geologų sąjungos pirmininkas. Jo žodžiais, kalbos apie kristalų metafizines-psichines savybes yra „taip arti prie nesąmonės, kad arčiau jau nebegali būti“⁴⁷.

Tuo betgi akmenų mitologija dar nesibaigia. Tarp naujaamžininkų tikima, kad, pvz., iš kvarco padarytos piramidės turinčios paranormalias savybes. Skaitytojas greičiausiai prisimena okultistės J. Z. Knight vardą. Ji sako, si piramidėms padedant išsikvietusi dvasią Ramtha. Savo namuose ji išdėsčiusi įvairių spalvų ir dydžių piramides. Ji buvusi nustebinta, kai jos piramidės gyvą tarakoną pavertusios suakmenėjusiu tarakonu. Pagaliau vieną dieną nutarusi taškuotą piramidę laikyti priglaudusi prie savo kaukolės (smegenų). Šio veiksmo padariniai buvę tiesioginiai. Kažkokia esybė apsireiškusi jos virtuvėje, sakydama: „Aš esu Ramtha, apšviestasis. Atėjau pagelbėti tau įveikti paskutines kliūtis. Aš atėjau tave išmokyti, kaip tapti žemės šviesa“⁴⁸.

„Stebuklingos“ piramidės greit užplūdo rinką. Pvz., vienoje 'Naujojo amžiaus' mugėje (San Francisco) tarp daugybės visokių okultistinių įrankių buvo siūlomos penkių rūšių vielinės piramidės. Pati brangiausia piramidė, „visakryptis“ Energijos kupolas (Powerdome) kainavo tarp 120 ir 150 dolerių. Reklamos tvirtinimu, ji turėjusi atlikti tokias funkcijas: padidinti atidumo ir koncentracijos galia; sumažinti apetitą; išplėsti psichinius gebėjimus; pagreitinti detoksikacijos procesą; padidinti vitaminų absorbciją; pašalinti negatyvų jonų poveikį euforiniam jausmui.

'Universalaus proto' grupė pardavinėja nešiojamų piramidžių komplektus. Jos turi ir magnetą, kad būtų galima jas tinkamai suderinti su magnetiniu Šiaurės poliumi. Šios piramidės taipogi esančios „stebuklingos“. Jos galinčios paštrinti skustuvus; paskatinti greitą augalų augimą; išvalyti vandenį; užmušti bakterijas; sumažinti elektros sąskaitas; pakelti vibracijos lygį; sustiprinti galvojimą, mąstymą ir astralinę projekciją (išėjimą iš kūno). Žinoma, gal dar reiktų pridėti, kad J. Z. Knight piramidės paverčiančios tarakonus į akmenis. Greičiausiai šią kristalų ir piramidžių „stebuklingą galią“ galima išaiškinti polinkiu į lengvatikystę ir sugestiją. Iš tiesų, kai žmogus netiki Dievą, tai dar nereiškia, kad jis niekuo netiki. Jis tiki viską.

4. APGAULĖS, VAIZDUOTĖS AR TIKROVĖS IŠDAVA?

Jėzuitas William O'Malley, teologijos ir anglų literatūros dėstytojas, nagrinėdamas romaną „Egzorcistas“ (The Exorcist. Toks yra ir filmas), paliečia ir okultizmo klausimą. Jis pabrėžia, kad visa, kas vyksta „Egzorciste“, išskyrus atbulinę anglų kalbą ir besisukančią galvą, yra tikra. „Levitacija, daiktų judinimas jų nepaliečiant, kalbėjimas kalbomis, kurių auka niekad nesimokė, ir kita, faktiškai atsitiko daug, daug kartų. Nekeliamas klausimas, ar tie fenomenai vyksta. Tai faktas. Keliamas klausimas, kokia jų kilmė“⁴⁹. Iš tiesų kas gi yra okultistinių reiškinių priežastis: apgaulė, ligota ar sveika vaizduotė, tikrovė (gamtinė ar antgamtinė)? Šituos tris galimus okultizmo kilmės šaltinius ir bandysime panagrinėti.

Mağai Harry Houdini ir Joseph Dunninger tikėjo spiritistinius reiškinius esant apgaule. Jie sakėsi galį paaikškinti ir išaiškinti visus spiritistinius fenomenus, kaip jie iš tikrųjų atsitinka. Pvz., mediumė ponia Biederman sukeldavusi vadinamąją materializacijos apraišką. Seansų dalyviai matydavo dvasių veidus ir girdėdavo jų balsą.

Jokie specialistai negalėjo šios gudrybės susekti. Paslaptį atidengė magas Dunninger. „Diena ar kita prieš seansą, patikrinęs mediumės istoriją, patyriau, kad prieš kokį dvylika metų ji ištekojo už cirko ventrilokvisto (pilvakalbio). Jos vyras (mediumė sakėsi esanti našlė, A. P.), vienas iš tariamų dalyvių, maišėsi tarp kitų svečių. Jis ne tik padirbo balsus, bet taip pat ir dvasias. Dvasių galvos buvo nutapytos ant jo liemenės nugaros. Tamsoje tam reikėjo tik nusivilkti švarką ir vaikščioti po kambarį. Nors jo žingsniai negalėjo būti girdimi ant minkšto ir storo kilimo, aš patvirtinau savo tyrinėjimą pridėdamas ausį prie grindų. Visiškai tamsiame kambaryje tai buvo galima padaryti. Aš aiškiai girdėjau žingsnius. Kai jis vaikščiojo tų dvasių veidai buvo matomi vieniems ir nematomi kitiems. Jos neabejotinai pradingdavo ir vėl pasirodydavo pagal tai, kokias pozicijas užimdavo jo kūnas. Jam apsisivilkus švarką ir atsisėdus į kėdę, visas spiritistinių vizijų kilmės šaltinis pranykdavo“ ⁵⁰.

Buvęs mediumas Lamar Keene atidengė „kalbančiųjų trimitų“ paslaptį. Eilinis trimito seansas vyksta tamsoje. Balsai girdimi kalbant per alavinį megafoną buvo sakoma esant dvasių balsais. Kai kurie mediumai stovi tamsoje ir šneka į trimitą. Keene buvo išradingesnis. „Mano partneris ir aš... dėvėjome nuo galvos iki kojų pirštų juodą aprangą, kuri padarydavo mus tamsoje neregimus... Trimitai, kaip anksčiau minėjau, buvo sudėti iš atskirų sekcijų. Jie (trimitai, A. P.) galėjo būti prailginami iki keturių pėdų. Jie galėjo būti siūbuojami ratu gana dideliu greičiu. Dalyvis, galvodamas, kad trimitas buvo tik vienos pėdos ilgio, ir matydamas jį zvimbiant aplink palubėje, manė, kad jis ten atsirado paneigdamas žemės traukos jėgą“ ⁵¹.

Walter Gibson taip pat atskleidžia būdus, kuriais „dvasios judina ar kilnoja stalus“. Yra apgaulingų mediumų, kurie padaro taip, kad stalas plūduriuotų po visą kambarį. Žmonės eina kartu su stalu uždėję savo rankas ant stalo viršaus. Šio fenomeno „stebuklingas galias“ Gibson išaiš-

kina gana paprastai. „Čia mediumui reikia suokalbininko priešingoje stalo pusėje. Kiekvienas iš jų turi specialią tūbelę dirželiu pririštą prie riešo apatinės pusės ir paslėptą rankovėje. Kai rankos uždedamos ant stalo iš tos tūbelės išsikiša virbas ir palenda po stalą. Keliant rankas keliiasi ir stalas. Bet, žinoma, stalas privalo būti keliamas iš abiejų pusių“⁵². Esama dar ir kitų įtaisų stalui pakelti. Pvz., ant kelių diržo pritvirtinamas tam tikras kablys. Kai pakylama nuo kėdės, tas kablys užsikabina už apatinės stalo jį pakeldamas.

Okultistinė literatūra yra pilna stalų kilnojimo pavyzdžių. Vis dėlto ne visi šitoje spiritistų praktikoje mato apgaulę. Toks, pvz., yra Kurt Koch. Jo žodžiais, „šio fenomeno vienas geriausių įrodymų yra patiekiamas fiziko, profesoriaus Zollnek'o sesijose su amerikiečiu spiritistu dr. Slade. Slade'o levitacijų ir padovanojimų (apport'ų) reiškiniai sukėlė didelį nustebimą ir nebuvo galima, nežiūrint griežčiausių tikrinimų ir kontrolių, jų demaskuoti kaip apgaulės ar racionaliai išaiškinti“⁵³. Nors, kaip buvo minėta, Harry Houdini'o įsitikinimu, visi tokie reiškiniai slepia apgaulę.

Regis tą patį galima būtų pasakyti ir apie ekto plazmą — paslaptinę protoplazminę substanciją, tekančią iš mediumo kūno. Sakoma, kad tai esąs išsikūnytos protingos būtybės darbas. Bet ir čia, pasak Lamar Keene, susiduriame su apgavyste. Jis pats kaip tik tokią protoplazmą „gamindavo“. „Nuostabu, kokį įspūdį galima tamsoje sudaryti manipuliuojant jardais šifono ir marlės, kuri, atrodo, žibsi ryškiai raudonos šviesos nežemišku žėrėjimu. Ką aš dariau, buvo tai, ką labai vadina „juodu menu“. Mano kūno dalys, nepadengtos ekto plazma, buvo apvilktos visiškai juodai ir todėl tamsoje nematomos... Stovėdamas seanso kambaryje apsitaissęs savo neregima apranga, aš sumaniai atvyniodavau šifono kamuolį grindų viduryje ir juo manipuliavau tol, iki jis mane apsiausdavo. Dalyviai matė tokį vaizdą: mažas ekto plazmos kamuoliukas išleidžia mirgančius ūselius, kurie pamažu augo ar

išsivystė į visiškai materializuotą (sumedžiagintą) dvasią. Jeigu esi stebėjęs šį efektą seanso sąlygomis, pamatysi, kaip klaikiai įtikinantis jis gali būti" ⁵⁴.

Šiandieninis laidininkų (mediumų) pasaulis taip pat yra dviprasmiškumų ir neaiškumų supamas. Ir čia negalima priimti už gryną pinigą visą, kas pasakojama ar rašoma. Mažiausiai, bent kai kuriais atvejais, sąmoninga apgaule darosi nepaneigtina. Newsweek žurnalas, pvz., cituoja buvusį J. Z. Knight'os sekėją, kuris sykį matė Knight'ą impersonuojančią, apsimetančią esant Ramtha (35 000 m. Lemuro karalius karys). „Mes galvojame, kad ji atliko užduotį geriau vaidindama (pamėgdžiodama) Ramtha, negu pats Ramtha. Iš tikrųjų mes negalėjome atskirti" ⁵⁵. Vadinasi, jie negalėjo atskirti tariamojo Ramtha'os balso ir kalbos stiliaus, kuris reiškėsi per Knight'ą, nuo pačios Knight'os balso ir jos kalbos stiliaus.

Net Ken Wilber, naujaamžininkų autoritetas, iškėlė abejonių dėl Helen Schucman „Kurso apie stebuklus" (A Course in Miracles) autorės. „'Kurse' yra daug daugiau pačios (laidininkės) Helen'os (Schucman) negu aš iš pradžių maniau. Ji buvo užauginta su mistiniais polinkiais. Keturių metų būdama ji stovėdavo balkone ir sakydavo, kad Dievas duosiąs jai stebuklų ženklą leisdamas jai žinoti, kad jis ten yra. Daug 'Kurso' idėjų atėjo iš 'Naujosios minties' ar metafizikos mokyklų, kurios jai padarė įtakos. Aš taip pat pastebėjau,—kai pasiskaitai Helen'os poeziją, iš pradžių darosi labai sunku rasti skirtumą tarp jos (poezijos, A.P.) ir 'Kurso'" ⁵⁶.

Beveik per aštuonerius metus „vidinis balsas" Helen'ai Schucman diktavo savo mintis, o ji jas stenografuodavo. Vėliau jas garsiai skaitydavo ir William Thetford, taip pat psichologas, jas mašinėle užrašydavo. Tačiau vis dar „ginčijamasi kiek daug tos per mediumą gautos medžiagos buvo redaguota" ⁵⁷. Greičiausiai ir naujaamžininkų biblija, Schucman Kursas apie stebuklus yra jos pačios, o ne iš anapus atėjęs „apreiškimas". Vis dėlto bent dalis okultistinių reiškinių nesiduoda aiškinami apgaulės hipo-

teze. Taigi palieka vietos interpretuojant okultizmą psichologinėms ir teologinėms teorijoms (McDowell, Kurt Koch).

Išidėmėtinas laidininkavimo šauklės Alice Bailey tvirtinimas, kad 85% 'laidininkų' patiekiamos medžiagos ateina iš jų pačių sąmonės⁵⁸. Daugelis dabartinių 'laidininkų' su ja iš esmės sutinka. Kanados 'laidininkė' Joey Crinita mano, kad laidininkavimas dažnai yra nieko daugiau kaip savihipnozės forma, kurioje vaizduotė sukuria savo pačios charakterius⁵⁹. Neretai griebiamasi disociacijos hipotezių, kad būtų išaiškintos bent kai kurios 'laidininkavimo' apraiškos. Manoma, kad vykstant disociacijai viena dalis psichikos atskykla nuo visumos ir ima veikti kaip atskiras asmuo.

Sakysime, automatinis rašymas, psichologo Louis Bischoff įsitikinimu, dažniausiai yra disociacijos padarinys. Nesą reikalo griebtis įmantrios hipotezės, teigiančios, kad dvasia veda rašančiojo ranką. Kaip vairuojant mašiną galima galvoti apie kitus dalykus arba atlikinėti rutinos darbus galvojant apie vakardienos malonumus, taip lygiai galima ir rašant praktikuoti disociaciją. Suprantama, vieni gali disocijuotis daug greičiau negu kiti. Tai natūralių polinkių klausimas. Daugeliui normalių žmonių disociacija yra įprastas reiškinys.

Pastebėta, kad dažniau ir lengviau gali pasireikšti „automatinis“ rašymas žmonių, linkusių į isteriją, kurioje tokie palinkimai sustiprėja. „Duok tokiame asmeniu pieštuką ar plunksną ir tada jam kalbėk. Toks asmuo kalbėdamas atsakys į klausimus ir rašys apie aiškiai skirtingą dalyką. Keista, kad po to viso subjektas visiškai nieko nežinos, ką jis rašė. Jis kalbėjo viena savo sąmonės dalyku, o kita rašė. Mediumas yra pakankamai apatirus, pasinaudodamas šitokiais psichologiniais faktais ir juos pavartodamas dažnai klientui padarant žalą“⁶⁰.

Psichologė Margo Chandley tyrinėjo 13 mediumų. Ištirdama, kad dvylika jų buvo patyrę kritiškų išgyvenimų vaikystėje: epileptinių priepuolių, galvos sutrenkimų nuo kritimo, tėvų nesirūpinimo jais. Dėl to jie traukėsi į save,

į savo vidaus gyvenimą. Taip pat tie žmonės turėjo ne-normalių ar mistinių išgyvenimų, būdami tarp 3—11 metų amžiaus — ir tik tuomet, kai būdavo palikti vieni patys sau. O vokiečių psichiatras Hans Bender spiritizmo fenomeną vadina mediumistine psichoze, kurioje turima reikalo ne su psichikos skilimu (šizofrenija), bet su „dalinių sistemų funkcinio išsilaisvinimu“⁶¹.

Kaip buvo anksčiau rašyta, namų šeimininkė Penny Torres, buvusi katalikė, 'laidininkauja' dvasinei būtybei, pasivadinusiai Mafu. Jis sakosi esąs „šviesos brolybės narys septintoje dimensijoje“. Paskutinėje reinkarnacijoje jis buvęs raupsuotasis pirmame šimtmetyje Pompėjoje. Elliot Miller, 'Naujojo amžiaus' kritikas, turėjo progą arčiau susipažinti su šia laidininke ir jos dvasia Mafu. „Mano išvada buvo,— sako Miller,— kad Mafu, galimas daiktas, geriausiu atveju yra atsietą (disocijuota) Torres sąmonės dalis. O blogiausiu atveju — jos sąmoninga kūryba“⁶². Miller mano, kad net jei Mafu ir yra nerealus (apgavystė ar haliucinacija), Torres greičiausiai esanti apsėsta.

Dalis tų, kurie okultizme randa ir autentiškų tikrų reiškinių, nemato juose nieko antgamtiška. Toks, pvz., yra Apollo 14 astronautas ir Noetinių mokslų instituto steigėjas Edgar Mitchell. Jo įsitikinimu, okultizme nėra nieko antgamtiška. Jam pritaria ir psichologas Jeffrey Mishlove: „Psichikų sugebėjimai yra natūralus talentas. Aš iš viso nematau, kad jis yra antgamtinis. Aš galvoju, tai yra (latentinis) išoriškai nepasireiškiantis talentas, kaip atletiniai, muzikiniai ar matematiniai sugebėjimai...“⁶³. Žinoma, tokia samprata dar neneigia dvasių ar demonų egzistencijos.

Į šią grupę įsirikiuoja ir brazilų vyskupas Bonaventūra Kloppenburg: „Per 40 m. dalyvavau spiritistų seansuose. Šandien aš esu įsitikinęs labiau negu bet kada, kad jokia drasia neatėjo mus aplankyti ir niekada neateis. Aš taip pat galėčiau padaryti tokius fenomenus, kokius regime amuose susirinkimuose. 1957 m. popiežius Pijus XII papasė mane suorganizuoti konferenciją apie spiritistines

patirtis Gregorianumo universiteto didžiojoje salėje. Prieš studentų ir profesorių akis aš galėjau padaryti, kad stalai judėtų, ir sukelti vaiduokliškus pasirodymus. Spiritizmas yra natūralių reiškinių klaidingas aiškinimas. Susižinojimas su mirusiųjų dvasiomis nėra galimas" ⁶⁴.

Kiti, pvz., Johanna Michaelsen savo asmeniškai patirti mi tvirtina, kad neišaiškinami reiškiniai vyksta praktikuojant įvairų okultizmą. Tiesa, ir ji teigia, kad šalia kitų būdų (pvz., okulto eksperimentavimu) asmuo gali tapti okultistu (psichiku) paveldėjimo keliu. Okultizmo praktikavimas, atrodo, atidaro duris, pro kurias psichikų (okultistinis) sugebėjimas perduodamas iš vienos kartos į kitą. Okultistams yra gerai žinomas faktas, kad psichiniai-okultistiniai gebėjimai dažnai rodosi šeimose. Taip, pvz., bus atsitikę ir su okultizmo žinove Michaelsen. Jos motinos senelio sesuo Dixie Jarrat buvo garsi spiritistė, veiksminga mediumė. Greičiausiai iš jos savo spiritistinius polinkius Michaelsen ir bus paveldėjusi ⁶⁵.

Psichiatras ir daugelio veikalų autorius M. Scott Peck turėjo progos, kaip komisijų narys, stebėti du egzorcizmus. Peck yra žinomas kaip užkietėjęs skeptikas šėtono egzistencijos atžvilgiu. Baigiantis įvertintojo funkcijoms, jis tvirtai įtikėjo velnio buvimą. Štai kaip jis aprašo tuos du atvejus: „Kaip blaivus mokslininkas, aš laikau save tokį esant, galiu išaiškinti 95% to, kas vyko tais dviem atvejais, pasiremdamas tradicine psichiatrine dinamika... Bet palieka penki kritiški procentai, kurių aš negaliu tokiu būdu išaiškinti. Man palieka antgamtinė tikrovė, arba dar geriau, pogamtinė realybė. Kiekvieno tikro egzorcizmo pabaiga buvo paženklinta šios antgamtinės būtybės išėjimu iš ligonio ir kambario" ⁶⁶.

Jei iš tiesų liuciferis egzistuoja, tuomet vertėtų pabrėžti kai kuriuos Peck'o pastebėjimus. Visų pirma apsidėimas nėra koks nelaimingas atsitikimas, įvykęs be individo valios ar be jo prisidėjimo. Apsidėimas neužpuola žmogaus kaip influenza (gripas): netikėtai, nelauktai, nežinant. Jis yra laipsniško „išsipardavinėjimo“, nuolaidžiavimo išdava. Taip pat prieš apsidėimą asmuo turėjo nemenkų emo-

cinių problemų. Pagaliau dažniausiai auka buvo įsivėlusį okultizmą. Dažnai tas įsivėlimas prasideda tokiais nekaltais dalykais, kaip Ouija lenta. Deja, tarp Šiaurės Amerikos gimnazijos mokinių ir universiteto studentų dar tebėra nesveikas žavėjimasis Ouija lenta.

„Nors mes tikime, kad didžiulė dauguma dalykų, įvykstančių seanso metu, gali būti išaiškinama kaip apgaulė, taip pat tikime, kad antgamtinės apraiškos kartais įvyksta“, — pripažįsta protestantų profesoriai Josh McDowell ir Don Stewart⁶⁷. Dar drąsiau savo nuomonę reiškia autorius John Warwick Montgomery: „Nesuskaitomi okultinių reiškinių pavyzdžiai nesiduoda klasifikuojami kaip „kvailystės“ ar natūralūs užmaskuoti atsitikimai“⁶⁸. Panašiai atsiliepia ir šio klausimo žinovas Kurt Koch: „Aš turėjau reikalo su šiomis problemomis, duodamas psichologinius patarimus per 45 metus. Yra suklastotų spiritistinių mediumų pasireiškimų... Man nerūpi suklastotas spiritizmas. Aš esu suinteresuotas tik autentiškais reiškinių aprašymais“⁶⁹.

„Faktas, kad Ouija lenta veikia. Neabejotinai daug reiškinių paeina iš sąmonės ir pasąmonės. Tačiau kai kurie iš jų privalo būti priimti kaip esantys antgamtinės prigimties“, — tvirtina 'antgamtinės teorijos' atstovas Edmund Gruss⁷⁰. Anaipol jis, kaip ir anksčiau minėti autoriai, neneigia kitų dviejų hipotezių: apgaulės ir psichologinės hipotezės.

Visas iki šiol suminėtas ištaras apie okultizmo šaltinius susumuoja Johanna Michaelsen išvados. „Neabejotinai tikra, kad iš kiekvieno šimto „okultistinių pasireiškimų“ dauguma yra apgavikiški. Gausu fiktyvių rankų delnų skaitovų, astrologų, psichikų, mediumų, įvairiausių rūšių okultistų. Iš tiesų jų „pasireiškimus“ dažnai gali nukopijuoti tie, kurie yra įgudę žongliuoti. Šie įgudę labai įrodinėja, kad visi šitokie reiškiniai esą neabejotinai apgavikiški, kadangi jie gali atkurti didelę fenomenų dalį rankos vikrumu ir psichologiškai analizuoti likusią dalį... Kadangi, nelaimei, daugelis okultistų pasirodė besą apgavikai, sa-

vaime dar neišplaukia, kad jie visi yra tokie" ⁷¹. Taigi, atrodo, tikėtina, kad okultizmo pasaulyje esama galių, viršijančių gamtines apraiškas. Jas, tas galias, vadiname dvasiomis.

5. AR VERTA SU „DVASIOMIS KALBĖTI“?

Aiškindami okultistinių reiškinių kilmę, priartėjome prie kito svarbaus klausimo. Būtent, ar iš tiesų okultizmas yra nekalta pramoga, paprastas žaidimas? Ieškant atsakymo į šį klausimą derėtų žvilgtelėti į konkrečias okultizmo formas, kaip, sakysime, į Ouija lentą, 'laidininkavimą' bei kitas okultizmo išraiškas.

Donning'o tarptautinis psichikos enciklopedinis žodynas įspėja, kad Ouija lenta yra pavojingas įrankis. „Kai nesusipažinę su psichiniu dinamizmu naudoja ją kaip žaidimą, buvo pastebėta, kad tuomet pritraukiamos menkesnės (blogesnės, A. P.) esybės jos rodikliui judinti. Ši menkesnioji esybė apgaudinėja vartotoją ir gali jį nuvesti į pavojingus fizinius fenomenus" ⁷². Šitos srities literatūra yra pilna įspėjimų, nurodančių galimus blogus padarinius.

Antai Stoker Hunt paduoda nemažai atvejų, kuriais neregimiems vadovams žmonės paaukoko savo valią ir protą susilaukdami pražūtingų padarinių. „Ouija lenta yra neįtikėtina viliojanti, nes joje atskleidžiama grynai asmeniško turinio informacija... Juo įtaigesnis „žaidėjas“, tuo pavojingesnis Ouija žaidimas" ⁷³. Seth, kurio iškalba suteikė jam ambasadoriaus rangą 'Naujojo amžiaus' sąjūdyje, buvo pirma kontaktavęs per Ouija lentą. Tiesa, kiek žinoma, dvasia vardu Seth, nėra padariusi fizinės žalos. Beje, ne taip yra su kai kuriomis kitomis Ouija lentos „dvasiomis“. Štai keletas pavyzdžių.

Savaitraštis „Weekly World News“ (September 30, 1986) aprašė tragišką įvykį. Belfast'o mieste, Airijoje, nusižudė 15 metų berniokas tuoj po to, kai Ouija lenta išpranašavo jo mirtį prieš jo šešioliktąjį gimtadienį. Jis pasakė

savo draugams, kad jam belikę tik trumpas laikas begyventi. „Todėl geriau aš pats pasirinksiu mirties laiką“. Draugai manė, kad jis juokauja. Jį rado pasikorusį kapinėse prie bažnyčios. Galbūt „menkesnės esybės“ pajukavo.

Vienuolikos metų mergaitei Ouija lentos buvo pasakyta, kad ją ištiks mirtis. Ji tuoj pasikeitė. Drąsi, laiminga, draugiška maža mergaitė virto išsigandusiu, siaubo apimtu vaiku, bijančiu išeiti iš savo namų. Jos pažymiai suprastėjo, prarado svorio. Jos elgesyje pradėjo rodytis paranojos simptomų. „Galų gale po daugelio vizitų, širdies skausmo ir nemenkų išlaidų psichiatras pajėgė mergaitę išgydyti nuo didelės baimės, kuri buvo išraižiusi jos jaunystę“⁷⁴.

Motina ir jos penkiolikmetė duktė teiraudavosi Ouija lentos patarimų. Kartą mergaitei buvo nurodyta nužudyti savo tėvą, kad jos motina galėtų ištekti už jauno, dailaus ūkininkaičio (kaubojaus-Cowboy). Mergaitė uždavinį atliko — užmušė savo tėvą. Tiesa, Ouija lenta buvo garantavusi, kad jos išsisuks nuo bausmės už šį nusikaltimą. Vis dėlto jos abi pakliuvo į kalėjimą. Menkos sąžinės žmonės ir „dvasios“ lengviau „sugundo“⁷⁵.

Vienas iš didžiausių Ouija lentos pavojų yra tas, kad ją naudojant galima tapti demoniškųjų dvasių apsėstam. Iš tiesų „psichikai ir parapsichologai gauna šimtus laiškų iš žmonių, kurie patyrė 'apsėdimą', invaziją į jų asmenybę“. Šiurpulingas, pvz., yra rašytojo, leidėjo ir psichinių reiškinių tyrinėtojo Alan Vaughan'o išgyvenimas. Pikta (bloga) dvasia jį apsėdo (į jį įėjo) jam beeksperimentuojant su Ouija lenta. Stebėtina, kad visa tai atsitiko tuo metu, kai jis iš viso netikėjo dvasiomis. Po savo siaubingų išgyvenimų Vaughan atsidavė parapsichologinėms studijoms⁷⁶.

Minėtoji Johanna Michaelsen pasakoja, kaip dvasia įsikraustė į jų namus Meksikoje. „Staiga pabudau iš gilaus miego. Girdisi tyliai dejuojantis balsas lyg skausme. Praplėšiau akis. Gale lovos ore plaukioja nukirsta keista galva. Iš jos lėtai teka kraujas, o krešuliai prie kaklo. Tan-

kūs juodi plaukai ir sunki barzda susivėlusį su krauju. Burna gležnai nukabusį ir pravirą, praleidžiantį dūsavimo garsus. Aš gulėjau nejudėdama, baimės suparaližuota, įsmeigusi akis į vaiduoklį. Tuomet dūsavimai pasikeitė į švelnų, tylų juoką ir pamažu pranyko kartu su galva" ⁷⁷. Beje, tai nebuvo vienkartinis vaiduoklio pasirodymas. Kitomis naktimis Johanna atėjusi į kambarį matydavo „nukirstas rankas, tamsias ir plaukuotas, gulinčias ant savo pagalvės. Po kelių sekundžių jos išnykdavo" ⁷⁸. Pažymėtina, kad keletą metų tarnaitės atsisakydavo nakvoti tuose namuose. Kelios jų metė darbą. Priežastis — „kažkas jas gąsdino" tuose namuose. Matyt, vaiduoklis nelietė Johannos tėvų.

Nebuvo jai lengva palikti okultistų pasaulį, mediumą ('laidininkę') ir jos dvasią — Hermanito. Vienas epizodas pavaizduoja jos egzodo (išėjimo) iš okultistų vargus. Vakare pakeliui pas jos dvasios vadovą staiga ją apsupo juoda tamsi migla. „Balsai ėmė šnibždėti, šnypšdami padrikus žodžius ir juokdamiesi man į dešinę ausį. Šaltas kaip ledas kvapas palietė man kaklą po plaukais". Ji šaukėsi pagalbos. Bet balsai spiegė slykščiai juokdamiesi: „Mes tave užmušime". Tuomet „mane apėmė panika ir aš pasileidau bėgti. Kažkas, lyg milžiniškas kumštis, trenkė man į nugarą tarp menčių. Aš pasvirau į priekį tamsoje ir instinktyviai ištiesiau ranką, kad susilaikyčiau nepargriuvus. Mano pirštai rado krūmo šaką ir aš tvirtai jo laikiausi. Bandžiau suukti 'Jėzau', bet geležinė ranka uždarė man gerklę nuslopindama mano žodžius. Aš tegalėjau tik šaukti savo mintyse „Jėzau, Jėzau, gelbėk mane". „Jis tau negali pagelbėti,— rėkė balsai,— jis tau negali pagelbėti". Bet staiga varžtai apie gerklę atsileido. Juoda tamsa išsisklaidė" ⁷⁹.

Skeptiškas skaitytojas greičiausiai bandys Michaelsen išgyvenimus aiškinti psichoze. Iš tiesų psichiniai ligoniai išgyvena panašaus turinio haliucinacijas. Tačiau kruopščiai pagvildenus jos autobiografiją, jos raštus, jos veiklą ir kitų asmenų liudijimus, darosi aišku, kad psichozės dinamika šio fenomeno neišaiškina. Juoba kad autorė nie-

kad savo gyvenime nerodė psichozės ženklų, Atrodo, kad reikia sutikti su profesoriumi Hal Lindsey (kuris Johanną gerai pažinojo), kad čia turime reikalo su „neišaiškinamu fenomenu“.

Ir skaitytojui jau girdėtas jėzuitas William O'Malley prisipažįsta esąs nekompetentingas spręsti okultinių fenomenų kilmę. Tačiau jis gerai pažįsta šitokių reiškinių padarinius. „Aš nežinau,— rašo jis,— ar to, kas kartais atsitinka, koketuojant su okultiniais dalykais, priežastis yra kokia nenatūrali gamtos jėga, ar autosugestija, ar kokia kita galia, apie kurią mes nieko nežinome. Bet aš gerai žinau iš trijų atvejų, į kuriuos buvau įsivėlęs, kad blogi, neišaiškinami dalykai atsitinka. Aš kiekvienam patarčiau nuo jų šalintis, kaip nuo pragaro ugnies, taip, kaip lygiai patarčiau nežaisti prie branduolinių, atominių, atliekų sąvartynų“⁸⁰.

Žinoma, Ouija lenta ne visus „pagauna“. Kaip tie, kurie naudoja marihuaną, nebūtinai pereis į narkotikų (kokaino ar heroino) vartojimą. Ir tie, kurie kvailioja su Ouija lenta, nebūtinai atsidurs ten, kur filmo „The Exorcist“ herojė pakliuvo — demono rankose. Vis dėlto Ouija lenta yra nekaltas pirmas žingsnis ta kryptimi.

Jei iš tiesų apsėdimo priežastis yra demoniška, vis tiek demonas neturi galios be bendradarbiaujančio jo melų prisiėmimo. Demonas yra bejėgis, negaudamas žmogaus pritarimo. Žinoma, jis gali grasinti smurtu ar net mirtimi, bet neturi galios be paties žmogaus bendradarbiavimo. Baimė yra jo pagrindinis ginklas. O jo didžiausias priešas — pasitikėjimas to asmens, kuris drįsta su juo konfrontuoti. Vis dėlto blogis (demoniškas ar žmogiškas) yra stebėtinai paklusnus moraliniam autoritetui. Krikščionys tokią autoritetą turi. „Jei kada nors susidursi su tuo, ką tikrai tiki esant blogi, atsimink, kad turi didįjį Brolių, kuris gali nugalėti šėtoną, kada tik nori“,— drąsina tas pats jėzuitas William O'Malley⁸¹.

Ne menkesnės žalos, ypač psichologinės, gali padaryti ir **'laidininkavimas'**. Kanadietis žurnalistas Joe Fisher savo knygoje „Hungry Ghosts“ (Alkanos dvasios) išryškina

per mediumus kalbančių esybių daromą negatyvų poveikį. Jis pats ir kai kurie jo pažįstami visą tai skaudžiai patyrė. Tiesa, Fisher buvo ir tebėra tvirtai įsitikinęs, kad yra gerų ir blogų dvasių pasaulis. Nelaimingu būdu jis buvo pakliuvęs blogųjų įtakon. Jo „pokalbis su dvasiomis“ tęsėsi daugiau kaip trejus metus. Dvasios kalbėjusios per 'laidininę' Aviva Neumann, gimusią ir užaugusią Australijoje ir dirbančią kaip laboratorijos technikė.

Aviva visai atsitiktinai pasidarė 'laidininke', mediumu. Ji mat sirgo chroniška mielocitine leukemija. Jos kaimynas, hipnotizuotojas ir spiritualistas, ėmė ją gydyti hipnoze. Gydytojo priežiūroje buvo duodami įsakymai ligonės pašamonei. Tiesa, liga neišgijo, bet jos simptomai (šleikštulys, sąnarių uždegimas) iš dalies pradingo. Buvo nutarta daryti eksperimentus toliau, nes Neumann pasirodė besanti labai imli hipnozei. Kaip tik šis eksperimentavimas ir įvedė į „pokalbį su dvasiomis“, arba kaip dar jas kitaip vadina, su iškūnytomis esybėmis.

Kiekvienas iš pokalbio (seanso) dalyvių gavo sau po dvasią vadovą ar vadovę. Iš viso per Aviva's lūpas prkalbėjo per dvidešimt dvasių vadovų. Fisher'io vadovė buvusi jauna mergina, vardu Filipa, kuri sakėsi gyvenusi 18-ajame šimtmetyje Graikijoje. O pats Fisher praleidęs 2046 gyvenimus, iš kurių 17 inkarnacijų pragyvenęs drauge su Filipa. Graikijoje jie tariamai gyvenę kaip mylimųjų pora. Dabar tos tariamos Filipa's balsą jis girdėjo per mediumo Aviva's lūpas kiekvieno penktadienio vakarą. Fisher'io žodžiais, „Filipa visuomet kalbėjo į mane kaip mylimoji, kurios meilės ugnis dar ruseno“⁸².

Netrukus tokia pat ugnis sužėrėjo ir Fisher'io širdyje. „Filipa greit pasidarė mano geriausia patarėja, draugė ir mano ideali mylimoji. Kartais... su didžiausiu malonumu vaizdavausi, kokia aistra prasisveržtų, jei tik mes vėl galėtume būti drauge, dalytis alkanais kūnais ir alkanais protais“⁸³. Būdinga, kad „kiekvieną kartą, kai tik ruošdavausi daryti svarbesnį sprendimą savo gyvenime, ieškodavau Filipa's pritarimo“,— prisipažįsta Fisher⁸⁴. Pamažu Filipa užėmė Rachel'ės (merginos, su kuria Fisher susidėjęs gyveno) vietą. Tuoj jis savo Rachel'ę ir paliko.

„Mano žemiškosios meilės gyvenimas buvo pasmerktas. Jokia kūno ir kraujo moteris negalėjo tikėtis galėsianti lenktyniauti su Filipa's meile ir rūpesčiu. Jokia kūniška moteris net negalėtų mėginti mane suprasti taip, kaip man pasidarė įprasta būti suprastam“⁸⁵.

Bet ar visa tai nebuvo tik sapnas, vaizduotės vizija? Ar visos tos dvasios nebuvo mediumo Aviva Neumann išsigalvojimas? Fisher bandė patikrinti, ar tų iškūnytų esybių informacija atitinka faktus. Pvz., dvasia, pasivadinusi 'Ernest', sakėsi paskutinėje inkarnacijoje buvęs bombonešio pilotas Antrojo pasaulinio karo metu. Jo tikra pavardė buvusi William Alfred Scott ir jis tarnavęs 99-ojoje eskadrilėje, trečioje bombonešių komandos grupėje (Anglų aviacijoje). 'Ernest' pasisakė kur ir kada buvo gimęs; kokias mokyklas lankęs; kur ir kada žuvęs; koks buvęs eskadrilės vadas ir t. t. Fisher, kruopščiai patikrinęs karo archyvus, patyrė, kad tik kai kurios informacijos buvo tikros. Visa kita — melas. Tiesa, buvo 99-oji bombonešių eskadrilė, bet jos vado pavardė kita. Aviacijos skridimų registruose nebuvo rasta lakūno, pavarde William Alfred Scott.

Apie kitus 'Ernest'o' patiektus autobiografinius duomenis Fisher štai ką sako: „Šv. Katarinos namuose, Londone, registruojami gimimai, vedybos ir mirtys Anglijoje ir Wales provincijoje nuo 1837 metų. Ten nerasta William Alfred Scott, gimusio Brighton'e 1917 m. ar mirusio Coventry'e 1944 m. Nebuvo William Alfred'o ir Bristol'io universiteto 1935—1937 m. sąrašuose. Nesurasta prof. Jonathan Langley'o anuometinės profesūros sąrašuose. Pagal Bristol'io ir priemiesčių žinyną (1926 m.) nebuvo mieste tokios Hill Road (gatvės, kurioje 'Ernest' sakėsi gyvenęs) ir... nebuvo ir nėra Princesės Viktorijos mokyklos, net nei Princesės Viktorijos gatvės“⁸⁶. Vadinas, 'Ernest'o' apie save duotos žinios buvo melagingos. Tačiau juostelėje įrašytas jo balsas atrodė pažįstamas dviem dar tebe gyvenantiems buvusios 99-osios eskadrilės tarnybos nariams.

Pagaliau Fisher ryžosi ištirti ir savo mylimosios 'dvasios', Filipa's, autentiškumą. Iš Toronto (kur jis gyveno) nukeliavo į Graikiją, susirado vietą, kurioje pasak Filipa's, jie prieš 200 metų gyveno ir mylėjosi. Po didelių vargų ir pastangų ten, vietoje (Graikijoje), Fisher patyrė, kad nei vietovių vardai, nei atstumai neatitiko Filipa's pasakojimų. „Idealios meilės“ pastatas ėmė braškėti. Fisher graužėsi, kad jo sąlytis su Filipa tebuvo tik apgaulingas mirażas. Jam prisiminė pasakojimas apie žmogų, vedusį pokalbius su 'iškūnytomis esybėmis', kurios galų gale jį išvedė iš proto. Fisher taip pat jautėsi priartėjęs prie pamišimo slenksčio. Laimei, jis rinkosi jo neperžengti.

Daug daugiau nei Fisher nukentėjo kitas seansų dalyvis torontietis Sandford Ellison. Jis visą gyvenimą žavėjosi okultizmu ir aktyviai domėjosi astrologija. Per tuos savaitinius „pokalbius su iškūnytomis esybėmis“ jis pasidarė visiškai nuo jų priklausomas. Jo vadovės (dvasios) ir mediumo vadovas (dvasia) vertė jį palikti savo žmoną ir susidėti su mediumu Aviva Neumann. Dvasios tvirtino, kad jo žmona lytiškai santykiaujanti su kitais vyrais, kad ji esanti patalogiška melagė. Ji net bandžiusi nužudyti savo vyrą — Ellison. Dvasios Ellison'ą net įspėjo, kad jam teliksią gyventi tik 6—9 mėnesiai, jei jis žmonos nepaliksias. Ellison spaudimo neatlaikė ir kapituliavo — savo žmoną paliko.

Žmona prisimena, kaip jos vyras atrodė — lyg išprotėjęs. „Jis buvo ne tas asmuo, kurį aš pažinau. Aš visą dariau, kad jo išvengčiau. Buvo toks didelis palengvėjimas, kai jis paliko namus. Jo asmenybė visiškai pasikeitė negatyvia kryptimi“⁸⁷. Žmonos žodžius patvirtina pats Ellison: „Aš dabar matau, kad jie išplovė man smegenis... Jie ('iškūnytų esybės', A. P.) suplakė mano galvojimą ir mano jautimą taip, kad aš nebegalėjau tinkamai funkcionuoti... Jie pavertė mane psichišku narkomanu“⁸⁸. Iš tiesų Ellison praleisdavo net keliolika valandų per dieną besiklausydamas pamokymų, išeinančių iš hipnotizuotos me-

diumės ('laidininkės') burnos. Jis pakliuvo į sunkią depresiją. Nebepajėgė atlikti savo profesinio darbo. Ėmė šalintis žmonių.

Laimei, susikirtus su mediume Aviva Neumann, Ellison sesijas nutraukė. Pamažu jis ėmė atgauti buvusią dvasinę ir emocinę pusiausvyrą. Jis jau galėjo kiek blaiviau pažiūrėti į savo būklę. Jis aiškino, kad Aviva'os pasąmonė esanti susijusi su piktavališkomis ir melagingomis 'iškūnytomis būtybėmis'. Tos esybės pasinaudojusios 'laidininkės' ligos ir hipnozės sudaryta proga save parodyti žmonėms. „Mano didelė klaida,— prisipažino Ellison,— buvo atsakomybės už save atsižadėjimas ir leidimas tiems balsams, kam jie beatstovautų, diktuoti mano gyvenimo kryptį. Dabar aš tvirtai tikiu, kad kontaktas su tokiomis jėgomis yra nepageidautinas, nenatūralus ir netarnauja mūsų labui“⁸⁹.

Išties girdisi vis daugiau ir daugiau balsų, nurodančių spiritizmo kenksmingą įtaką individui ir visuomenei. Reigis, ar tik ne didžiausia žala padaroma pačiam mediumui, žinoma, jei jis nėra apgavikas. Ne tik prarandama dvasinė ištvermė, bet sužalojama jo individualybė, pati jo asmenybė. Mediumo atsižadėjimas psichologinio savarankiškumo yra labiau ardantis dalykas negu galimas jo išnaudojimas transe. Kartais mediumo funkcijos gali privesti prie emocinio sutrikimo. Teosofė Helena Petrovna Blavatsky jau seniai tvirtino, kad „net geriausi, stipriausi mediumai, visi nukentėjo kūnu ir dvasia“. Kiti autoritetai teigia, kad spiritualistinis tarpininkavimas dažnai veda į smegeninių audinių atrofiją, į protinių galių degeneraciją, padidėjusį egotizmą (perdėtą savęs vertinimą) ir jausmingumą.

'Laidininkai' prašosi bėdos ne tik sau, bet ir tiems, kuriuos vilioja jų „dovanos“, galios. „Mano paties atvejis,— aiškina Fisher,— ...aiškiai rodo, kad jų (dvasių, A. P.) tikslas buvo ne asmens ugdymas, bet jo psichinis sunaikinimas. Tik po nusivylimo praregėjau, kad įtakos, kurios iščiulpia ar ištrina autentišką individo asmeningumą, gali tik trukdyti, blokuoti asmenybės skleidimąsi“⁹⁰. Tikras

asmens vystymasis nepasiekiamas nei psichologine priklausomybe, nei nuslydimu į sąmonę. Sąmonės reiškiniai, palikti vieni be sąmonės kontrolės, veda į psichozę. Autentiška dvasinė sklaida yra sąmonės iššūkis, reikalaujantis savidrausmės, valios pastangų ir sąmoningumo. Nėra sutrumpinto kelio į nirvaną. Didžiausia 'laidininkavimo' apgavystė yra galvojimas, kad be asmeninių pastangų galima priartėti prie Dievybės.

Dvasinių klastočių tyrinėtojas Brooks Alexander iškelia spiritizmo neigiamą poveikį visuomenei. „Nepastebėtas faktas, kad per paskutinius dvidešimt su viršum metų spiritizmas pastoviai skverbiasi į Amerikos kultūros pagrindinę srovę. Nerimą kelia tai, kad 'laidininkavimas' tėra tik ledyno viršūnė, regima dalis daug didesnės struktūros... Naujasis spiritizmas nuėjo anapus to, kas paslaptinga ir antgamiška, į tai, kas normalu ir žemiška. Ramiai ir įtikinančiai esybės (dvasios, A. P.) mums oficialiai praneša, kad jos ketina formuoti mūsų ateitį“⁹¹. Greičiausiai šiame taške ir slypi didžiausia okultizmo grasa visuomenei.

Atrodo, kad ne vienas išvalgesnių mąstytojų tą grėsmę supranta. Pvz., Dennis Stillings įspėja, kad „'laidininkavimas' ir kiti nuostabūs dalykai gali būti saldinių aromatu iškvėpintas mūsų popierius, mus viliojantis į sąmonės 'Naująjį amžių', prieš kurį Tamsieji amžiai atrodys lyg ryto aušra“⁹². Net ir toks šaltai bešališkas Jon Klimo įteigia, kad 'laidininkavimas' „galbūt duoda ankstyvą išpėjimą gresiančio įsilaužimo į masės psichotini epizodą, į šiuolaikinius Tamsiuosius amžius su menka atperkamąja verte“⁹³. Nejaugi romėnų poetas Virgilijus buvo teisus, sakydamas: „Mes nusprendžiame savo likimą pasirinkdami dievus“!

VI ŽEMĖ, IŠDAIGINUSI 'NAUJAJĄ AMŽIŲ'

Sakoma, kad tai, kas prasideda misticismu, baigiasi politika. Atrodo, kad šis dėsnius beveik be išimties tinka pseudomisticizmui. Iš tiesų 'Naujojo amžiaus' ideologija, kaip matėme, įsiliejo į politikos lauką. Pvz., buvęs Kalifornijos gubernatorius Jerry Brown ir buvęs Kolorado senatorius Gary Hart yra „gryno kraujo“ naujaamžininkai. Žaliųjų judėjimas sudaro 'Naujojo amžiaus' politinį sparną tarptautiniu mastu. Apskritai naujaamžininkų politinė ideologija yra gerokai nudažyta futuristinėmis spalvomis. Viliamasi, kad iš individualiojo holizmo išplauks globalinis holizmas. Donald Keys, naujaamžininkų politinis strategas, mano, kad žmonija stovi „ant ribos kažin ko visiškai naujo, tolesnio evoliucijos žingsnio, ne tokio, kaip kiti,— pasirodymo pirmos globalinės civilizacijos“¹.

Globalinėje civilizacijoje būsianti nauja pasaulio tvarka (novus ordo seculorum): nauja ekonominė struktūra, paremta lygiu ūkinių vertybių paskirstymu, nauja planetinė mokesčių sistema. Joje nebūsią nei nacionalizmo (tautiškumo?), nei patriotizmo. Patriarchalinė tradicija būsianti pakeista matriarchaline, kuri akcentuosianti kooperaciją, tarpusavį bendravimą ir motinos žemės (Gaia) globą. Kad naujaamžininkų sociopolitinės vizijos virstų realybe, visų pirma reikalingas globalinis sąmoningumas, planetinė perspektyva ir politinis spaudimas. Naujaamžininkai tariasi turį ir globalinio holizmo, naujos civilizacijos modelį — Findhorn'o bendruomenę Škotijoje, naujaamžininkų Meką. Jie turi ir savo kandidatą į Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentus: fiziką John Hagelin, Maharishi Mahesh Yogi mokinį. Būsimasis prezidentas žada transcendentinės meditacijos priemonėmis sumažinti nusikaltimus ir sveikatos aprūpinimo išlaidas; pakelti šalies produkciją ir atnešti taiką į Balkanus². Tikimasi, kad

Findhorn'o bendruomenėje ir meditacijų sambūriuose sukaupiti mitai formuos ir informuos už istorijos horizonto beiškylančią naują pasaulio tvarką.

Amerikos liberalioji šviesuomenė rodo didelį prielankumą naujaamžininkų politinėms aspiracijoms. Jų idėjos ima skverbti į protestantiškąją ir net į katalikiškąją krikščionybę. Pvz., tarp Romos katalikų gana sparčiai auga vadinamasis „kūrinijos dvasingumas“ („Creation spirituality“), pagimdytas dominikonų vienuolio Matthew Fox. Jis propaguoja gryną naujaamžininkų filosofiją, įvilkdamas ją į katalikiškus drabužius. Liberaliuose katalikų ir protestantų sluoksniuose plačiai praktikuojami rytietiškieji meditacijos būdai, joga bei įvairios žmogiškojo potencialo pratybos. Pažinimo srityje pabrėžiamos emocinės, iracionalios galios. Artima 'Naujojo amžiaus' mentalitetui proceso teologija yra šiuo metu gana madinga tarp liberalių protestantų teologų. „Ši teologija dabar jau veržiasi į evangeliškuosius protestantizmo sluoksnius, ypač į tuos, kurie nelaiko Šventraščio visiškai neklaidingu“, — pastebi protestantų rašytojas Elliot Miller³.

Jei vakariečiai naujaamžininkų mitams darosi tokie imlūs, kyla pagrįstas klausimas, kokios yra to imlumo priežastys? Kodėl 'Naujasis amžius' šiandien tapo toks populiarus? Žinoma, tų priežasčių reikia ieškoti pasaulėžiūrinėje aplinkoje ir paties individo charakterio struktūroje. Į pasaulėžiūrinės aplinkos orbitą įeina sekuliariniai ir religiniai visuomenės aspektai. Užtat juose ir bandysime paieškoti bent didžiųjų šaltinių, kurie maitina naujaamžininkų mitologijas. To paties bandysime ieškoti ir individo charakteryje. Kitaip sakant, klausime, kodėl vienus žmones naujaamžininkų ideologija žavi, o kitus atstumia. Reikia spėti, kad naujieji mitai atliepia kai kuriuos visuomenės dvasinius poreikius ir individo potroškius. Žodžiu, naujaamžininkų mitologijos populiarumo ieškosime pasaulėžiūrinėje ir kultūrinėje aplinkoje, krikščionybės išraiškose ir individo asmenybės bruožuose.

1. PASAULĖŽIŪRINIS-IDĖJINIS KLIMATAS

Atėnų filosofas Platonas (428/427—348/347 m. pr. Kr.) įrodinėjo, kad visuomenėje yra būtina turėti aiškiai apibrėžtus visuomeninės organizacijos tipus. Dvi skirtingos socialinės struktūros visuomenėje yra reikalingos todėl, kad „dvi iš esmės skirtingos dinamikos egzistuoja pačioje žmogiškos prigimties ontologinėje struktūroje“⁴. Užtektų, pvz., tik paminėti funkcinis akstinus, nukreiptus fizinio išlikimo ir rūšies dauginimosi link, ir tuos akstinus, kurie krypta kosminio susilietimo arba metakosminės žmogiškos gyvenimo aplinkos link. Vakarietiškos religijos šią 'metakosminę' aplinką dar vadina Dievu. Kaip žmoguje tos dvi akstinių rūšys (fizinė ir metafizinė) negali būti suplaktos į vieną, taip lygiai ir dvi skirtingos visuomeninės struktūros (sekuliarinė ir sakralinė) neprivalo būti sumaišytos viena su kita. Kitaip bus prarasta pusiausvyrą tiek paties individo, tiek visuomenėje.

Civilizacijų istorijoje matyti, kad buvo laikomasi aiškios skirties tarp šių dviejų tipų visuomeninių organizacijų. Didesnėse kultūrose jos egzistavo šalia viena kitos, santykiaudamos tarpusavyje pagal griežtas taisykles. Vakarų istorijoje, pvz., matėme vienuolių organizacijas, pasirodžiusias Šiaurės Afrikoje pirmajame amžiuje po Kr. ir toliau, per šimtmečius, besivystančias vis skirtingomis formomis. Panašios sakralinės bendruomenės egzistavo dar prieš krikščioniškosios eros pradžią. Antai hebrajai turėjo esenus, senoji Graikija — pitagoriečius. Faraonų Egipte, Sumerijoje taipogi tokios bendruomenės buvo žinomos. Jos tebeegzistuoja ir Azijoje.

Vis dėlto išlaikyti pusiausvyrą tarp tų dviejų organizacijų, sekuliarinės ir sakralinės, yra gana sunku. Jos linksta viena kitą užgniaužti. Dažniausiai pirmoji slopina antrąją (istorijoje būta ir priešingų atvejų). Taip atsitikus užmušama ir tautos, ir individo siela. Tai puikiai supranta iš komunistinės diktatūros išsilaisvinusios šalys ir marksistinės pasaulėžiūros nusikratę jų žmonės. Tačiau sakralinės dimensijos slopinimas nė kiek ne mažiau vyks-

ta ir Vakaruose, tik kiek kitais pavidalais — prisidengus laisve, sukurtoje laisvo pasirinkimo iliuzijoje. Rytuose į dvasinius religinius akstinus buvo bandyta atliepti dialektinio materializmo „dievybe“. O Vakaruose to paties tikslo siekiama fizinių potraukių persotinimu.

Istorijos profesorius Christopher Lasch pastebi, kad mes gyvename tokia pasaulyje, „kuriame nėra jokių vertybių, išskyrus rinkos vertybes... Mat anksčiau ar vėliau rinka absorbuoja jas visas (mokyklas ir universitetus, laikraščius ir žurnalus, labdarą ir šeimas, A. P.)... Ji žinias paverčia pramoga, išsimokslinimą — karjerizmu, socialinę priežiūrą — moksliniu skurdo tvarkymu. Ji nepermaldujamai perdirba kiekvieną instituciją pagal savo pačios atvaizdą“⁵. Vargu ar visuotinės rinkos girnų pajėgia išvengti ir religinių institucijų sėklos.

Laisvoji rinka, įsiveržusi į šeimą, ją stipriai ardo. Tėvams dirbant, seneliams gyvenant toli, televizorius tampa vaikų aukle. Šeimoje nebelieka saugios erdvės, kurioje vaikai galėtų tarpti. Jie atiduodami televizijos pasauliui, kuriame brutaliai, bet viliojančiai rinkos vertybės suvedamos į paprasčiausią elementą — pinigą. Komercinėje televizijoje aiškiai prasikiša cinizmas, rinkos ideologijos besąlygiškas bruožas. Joje sužinoma, kad vertingiausi dalykai kainuoja daug pinigų, kad nusikaltimai apsimoka, visi konfliktai sprendžiami smurtu. „Tėvai labai susirūpinę dėl visa leidžiančio moralinio klimato, dėl sekso ir smurto, į kurio pavojų vaikai per anksti statomi, dėl moralinio reliatyvizmo, su kuriuo jie susiduria mokyklose, ir dėl autoriteto nuvertinimo, kuris padaro vaikus nepakančius bet kokiems suvaržymams... Moralės supratimas yra dar vienas bendruomenės suirimo ženklas“⁶.

Galbūt tiksliausiai dabarties dvasinį klimatą bus nusakęs popiežius Jonas Paulius II 1987 m. lankydamasis Amerikoje: „Mes susiduriame su augančiu sekuliarizmu, kuris bando pašalinti Dievą ir religines tiesas iš žmogiškųjų reikalų sferos. Mes susiduriame su klasingu reliatyvizmu, kuris griauja absoliučią Kristaus tiesą ir tikėjimo tiesas, ir gundo tikinčiuosius galvoti apie jas tik kaip

apie vieną tarp kitų tikėjimų ar nuomonių rinkinį. Mes susiduriame su materialistiniu vartotojiškumu, siūlančiu paviršutiniškai patrauklius, bet tuščius medžiaginių patogumų pažadus vidinės tuštumos kaina. Mes susiduriame su viliojančiu hedonizmu, peršančiu daugybę malonumų, kurie niekada nepatenkins žmogaus širdies... Sykį šių ir kitų apgaulių nutolinti nuo krikščioniško tikėjimo ir praktikos žmonės dažnai pasiduoda praeinančioms madoms bei užgaidoms ar keistiems tikėjimams, kurie yra arba lėkšti, arba fanatiški" ⁷.

Popiežius iškelia tris pagrindinius veiksnius, kurie vienaip ar kitaip ruošia dirvą egzotiškiems tikėjimams: filosofinį-pasaulėžiūrinį (sekuliarizmas ir reliatyvizmas), ekonominį-materialistinį (vartotojiškumas, hedonizmas) ir religinį (nutolimas nuo krikščionybės). Apie laisvosios rinkos skatinamą vartotojiškumą ir jo padarinius jau esame užsiminę. Lieka pagvildenti dar kiti du: sekuliaristinis mentalitetas (pasaulėžiūra) ir krikščionių atliepa besikeičiančios laiko dvasios iššūkiams.

Ne taip jau seniai krikščionybė ir sekuliarinis humanizmas buvo pagrindiniai vakarietiškos pasaulėžiūros formuotojai. Tiesa, sekuliarinis humanizmas (humanizmas be Dievo) išaugo iš krikščioniškojo humanizmo. Renesansas, pvz., akcentavo žmogų, bet neneigė Dievo. Pamažu žmogui slenkant į pasaulėžiūros centrą ir Dievą nustumiant į periferiją, prieita prie humanizmo be Dievo. Protas ir mokslo pažanga, užimdami Apreiškimo vietą, tapo galutiniu žmogaus autoritetu. Pradėta viltingai kalbėti apie išsivadavimą iš religinių prietarų. Toks, pvz., buvo anglų filosofas ir matematikas Bertrand Russell. Jis tvirtino, kad „jo (žmogaus, A. P.) kilmė, jo augimas, jo viltys ir baimės, jo meilės ir tikėjimai yra tik atsitiktinės atomų samplaikos išdava. Jokia emocinė ugnis, joks heroizmas, joks minties ir jausmų intensyvumas negali išlaikyti individualios gyvybės anapus karsto. Visa žmogiškojo genijaus vidudienio šviesa yra pasmerkta užgesti saulės sistemos

didžiulėje mirtyje. Visa žmogaus laimėjimų šventykla privalės neišvengiamai būti palaidota po visatos griuvėsių nuolaužomis" ⁸.

Russell'io įsitikinimu, šie dalykai esą neklystamai tikri, ir todėl privalome juos akcentuoti. Juk „tik ant tvirtų atkaklios desperacijos pamatų gali būti statoma sielos buveinė“ (ten pat). Ant šitokių „atkaklios nevilties pamatų“ ateistinis humanizmas ir ėmė statyti „sielos buveinę“. Pirmojo (1933 m.) ir antrojo (1973 m.) humanistų manifesto signatarai ragino žmogų, kad jis pats save gelbėtų ir nelauktų pagalbos iš jokios dievybės. Protas ir sumanumas tesą vieninteliai įrankiai, kuriuos žmonija turi. Jais galima būsia visiškai išskleisti žmogiškąją asmenybę.

Beje, atsisakius Dievybės, atsitinka du dalykai: (1) Visata praranda savo galutinę paskirtį, prasmę ir vertę. Belieka į žmogų žiūrėti kaip į evoliucinių jėgų atsitiktinį produktą, o ne kaip į Dievo kūrinį. (2) Dora atskiriama nuo savojo absoliuto, visuotinės remties — Dievo. Taigi ji pasidaro sąlygojama žmonijos įnorių (dorinis reliatyvizmas). Tiesa, žmogus tampa visų dalykų mastu. Bet tie visi dalykai (visata) jau nebeturi krypties, paskirties ir tikslo. Taigi pasaulis, kuris kadaise buvo „pavestas Dievo didybei“ (Gerard Manley Hopkins), dabar darosi „idiototo sekama pasaka, pilna triukšmo ir įtūžio, bet bereikšmė“ (Shakespeare).

Vis dėlto žmogus yra tokia būtybė, kad idioto bereikšmių pasakų, nors jos būtų ir triukšmingos, ilgai klausytis nenori. Vienaip ar kitaip jis ieškos, kaip užpildyti atsiradusią dvasinę tuštumą. Nuosekliai, išsekusio ateistinio humanizmo vietą mėgins užimti kiti -izmai; šiuo atveju, kosminis humanizmas — naujaamžininkų religija. Perėjimas iš vieno į antrą, atrodo, nei sunkus, nei nelogiškas. Ateistinis humanizmas žmogų laiko „nuoga beždžione“, o kosminis humanizmas į jį žiūri kaip į užsimaskavusį dievą. Vadinas, pirmasis laiko žmogų medžiaga (materi-

alizmas), antrasis — dievybe (panteizmas). Iš esmės šie abu humanizmai vienas nuo kito nesiskiria. Vienas mato dvasioje medžiagą, kitas — medžiagoje dvasią.

Išties atskirtas nuo antgamtės sekuliarinis humanizmas savaime gravituoja į „Vieną“, į panteizmą. Os Guinness'o žodžiais, „pokrikščioniškieji Vakarai yra labai imlūs Rytų minčiai, kadangi jų galutinės tikrovės sampratose yra daug paralelių. Abu (Vakarai ir Rytai, A. P.) sutinka, kad galutinė tikrovė susumuojama į dvi pagrindines alternatyvas: „absoliuti tyla“ arba misticizmo „grynas simbolizmas“⁹. Pirmąją alternatyvą renkasi lingvistinė filosofija, o antrąją — liberalioji teologija, kuri Šventraštį laiko ne Dievo apreiškimu žmogui, bet žmogiškąja Dievo interpretacija (Eugen Drewermann, David Jenkins).

Šiaurės Amerikos pliuralizmas, plokštindamas religinę dvasią, taip pat prisideda prie dirvos paruošimo 'Naujojo amžiaus' sėklai. Visiška religijų laisvė krašte duoda gerą progą alternatyviems tikėjimams. Religijų ir tariamųjų religijų gausus įvairumas daro kiekvieną iš jų psichologiškai ir visuomeniškai labiau priimtina, bet tuo pat metu mažiau besąlygiškai tikėtina. Vadinasi, tikėjimas absoliučia Tiesa iškeičiamas į religinę preferenciją, mėgstamumą. Imama rinktis religiją ne tiesos, bet patikimo pagrindu; ne tai, kas tikra, bet tai, kas geriau atliepia individo poreikius (rinkos psichologija). Per didelis skaičius pasaulėžiūrinių-religinių pasirinkimų visuomenėje ne tik silpnina jų visų tikėtinumą, bet sukelia paties individo ir visuomenės netikrumą. Darosi sunku žinoti, kuri iš jų yra autentiškai tikra. Kyla abejonės ir abejingumas. Savo ruožtu visuomenė, pasinėjusi į abejones, ieškos naujos dvasinės dermės; bendrų pasaulėžiūrinių-filosofinių prielaidų. Tokioje būklėje panteistinė pasiūla gali darytis visiškai priimtiniu pakaitalu.

Susilpnėjus krikščionybės įtakai ir sekuliarinio humanizmo poveikiui, į atsiradusią tuštumą ima veržtis įvairūs dievai. Ten pakliuvę, jie kovoja už viršenybę, nes dievai sau lygių netoleruoja. Betgi ir visuomenei vien tik dievų minios neužtenka, kad ji galėtų išlaikyti socialinę sta-

bilumą, patvarumą ir rasti egzistencijos kryptį. Labai teisingai kadaise Mircea Eliade pastebėjo, kad būtent sekuliarinis žmogus „užmušė Dievą, kurio jis negalėjo tikėti, bet kurio nebuvimo jis negalėjo pakelti“¹⁰. Todėl jis ėmė ieškoti Dievo pakaitalų. Nustojęs tikėti Dievą, žmogus ima tikėti viską. Sakysime, prieš du dešimtmečius 30% amerikiečių tikėjo astrologiją. Nūdien tokių „tikinčiųjų“ skaičius pakilo iki 55%.

Atrodo, kad nūdienis Amerikos pliuralizmas yra padrikas ir susipainiojęs. Toks bešaknis ir sumišęs pliuralizmas galys tapti akstinu naujai ideologijai ar religijai. Juk visuomenė negali ilgai būti patenkinta, kai maitinama tik dvasinių vertybių trupiniais. Todėl amerikoniškasis pliuralizmas galys būti tik laikina skirtingų bei priešingų idėjų pakanta. Vidinės įtampos veikiamas, jis gali suirti. Tuomet kosminis humanizmas, paremtas panteistine filosofija, taptų nauja ortodoksija — griežtai nustatytų principų ir teiginių religine doktrina. Brooks Alexander'io manymu, kosminis humanizmas „pasirodė kaip tik tinkamu laiku, kad įkvėptų ir sudvasintų sekuliarizmą, pagreitintai (katalitiškai) perkeisdamas jį į organą, perduodantį galutines vertybes. Taigi jis (kosminis humanizmas, A. P.) darosi visuomeninio vienijimo, ne skaldymo jėga“¹¹.

Humanizmas be Dievo (sekuliarinis humanizmas) naujaamžininkams davė paskatą įvesti į jį panteistinę dievybę, 'Vienį', kartais dar vadinamą Kosmoso vardu. Iš čia atsirado kosminis humanizmas. Sekant tais pačiais dialektikos dėsniais, „sekuliarinis“ mokslas pažadino savo antąjį polių — „mistinį mokslą“. Pvz., Nobelio laureatas Jacques Monod laikytinas būdingu „sekuliarinio“ mokslo atstovu. Jis yra puikus molekulinės genetikos žinovas, taigi iškilus mokslininkas. Tačiau savo interpretacija jis peržengia genetikos ribas, tvirtindamas, kad tik mokslinis metodas tėra vienas ir vienintelis kelias į žinojimą, vienintelis pažinimo šaltinis. Užtat šis žymus mokslininkas ir užsitarnauja „sekuliarinio“ mokslininko vardą, nes jis mokslinių duomenų interpretaciją praplečia ideologinėms pažiūroms. Šaunus mokslininkas virto prastu filosofu.

Žinoma, tokia pažiūra į mokslinį metodą prieštarauja religiniam požvilgiui į tikrovę — paneigia bet kokios antgamtės egzistenciją. Šitokioje nuostatoje religija susiker-ta su mokslu ir mokslas su religija. Kitaip sakant, moks-las griaua religiją arba religija — mokslą. Beje, mokslas ir jo pritaikomoji pusė (technologija) sužalojo ir žemę, ir žmogų. Technika (materialinės žmogaus veiklos priemo-nės) įsiveržė į asmeniškiausias, intymias, šventas žmogiš-kos egzistencijos sferas. Žmogus tapo objektas, palenktas technikos kontrolei. Kraštutinis pavyzdys — Masters ir Johnson atlikti (dar atlikinėjami) lytinio akto tyrinėjimai. Ashley Montagu ir Floyd Matson jų tyrimus pavadino žmogaus nužmoginimu, „nauja pornografija — mokslo por-nografija“¹².

Naujaamžininkai šią problemą bando spręsti gana keis-toku būdu. Užuoť mokslinį metodą palikę empirinės (pa-tirtinės) tikrovės tyrinėjimui, jie perkėlė jį net ir į dva-sinę sferą. Politine terminologija kalbant, suteikė jam to-talitaristines privilegijas. Vadinasi, ir jie pripažįsta, kad mokslinis metodas yra vienintelis pažinimo būdas, pras-kleidžias Kosmoso paslaptis. Bet taip darydami ir jie su-jaukia pažinimo plotmes ir tuo nusikalsta, kaip „sekulia-riniai“ mokslininkai, pačiam pažinimui. Jie suplaka pro-faninę ir sakralinę tikrovę, sunaikindami ir vieną, ir ki-tą — ir mokslą, ir religiją.

Teisingai Antanas Maceina aiškina: „Biologas, klaus-damas gyvenimo prasmės, peržengia biologiją; fizikas, klausdamas pasaulio kilmės, peržengia fiziką; astronomas, klausdamas pasaulio ateities, peržengia astronomiją ir t. t.“¹³. Dar blogiau atsitinka su tais, kurie moksliniu me-todu bando įrodyti gyvenimo prasmę, jo paskirtį, jo ne-mirtingumą ar Dievybės egzistenciją... Taip darant įžen-giama į pseudomisticizmą, magiją, burtus ar net į iliuzi-nės vaizduotės sukurtus įvaizdžius. Senaisiais ir Viduri-niais amžiais tokie dalykai buvo laikomi mitais, šiaudie jie vadinami mokslu. „Iš esmės, jis (Raulis Šakajėvas, A. P.) sukūrė alchemijos, burtų ir juodosios magijos mo-kslą“, — paaikšina „Kūrybinio Kosmoso“ asociacijos lietu-

viškas skelbimėlis. To skelbimėlio autoriai tikina, kad tai yra „mokslinis atradimas“. Vadinasi, yra „moksliskai pagrįsta teorija, kuria remdamasi žmonija galės atkurti išnykusias gyvūnų rūšis, iš visatos gauti papildomą energiją“¹⁴.

Svarstydami kultūrinį pasaulėžiūrinį klimatą ieškojome 'Naujojo amžiaus' populiarumo priežasčių. Neįmanoma jas visas sistemingai suregistruoti, juo labiau išsamiau jas interpretuoti. Tačiau šio poskyrio užsklandoje dar kartą paminėsime keletą ryškesnių faktorių, prisidėjusių prie 'Naujojo amžiaus' mitologijų sklaidimo.

1. Atrodo, kad naujaamžininkų ideologija siūlo dvasinę bazę žmogaus gyvenimui: gyvenimo tikslą, pomirtinį gyvenimą (reinkarnacijos forma), priemones transcendentinėms realybėms patirti (okultizmas) ir t. t. Tokiu būdu naujaamžininkų religijos mėgina užpildyti sekuliarinio humanizmo paliktą dvasinę tuštumą.

2. Tiesa, visus tuos dvasinius poreikius gali patenkinti autentiškoji krikščionybė. Deja, dažnai klaidingai galvojama, kad ji prieštaraujanti mokslui ir todėl esanti pasenusi (gal iš tiesų taip būtų galima apibūdinti kai kurias protestantiškas sekas). Tuo tarpu 'Naujojo amžiaus' religijos priima evoliucijos teoriją, giriasi esančios pačių naujausių teorijų priešakyje, tiek fizinių, tiek visuomeninių ir psichologinių mokslų srityse.

3. Nuolat pabrėždamas savo šiuolaikiškumą sakosi turįs priemones pašalinti individualioms ir visuomeninėms modernaus gyvenimo negerovėms, pvz., vienatvei, beprasmybės jausmui, taršai, branduolinio karo grasai, rasinei nesantaikai, jaunosios kartos auklėjimo problemoms ir t. t. O pažadai visad žmogų suvilioja.

4. Dažnai naujaamžininkų etika toleruoja krikščioniškos moralės principams nusikalstantį elgesį: lytinius santykius tarp nevedusių partnerių, homoseksualų „moterystę“ (kai kuriose grupėse), pramoginį (atgaivinį) narkotikų vartojimą. Tuo būdu 'Naujasis amžius', sakytume, parūpina dvasinę-religinę alternatyvą tiems, kurie nenori atsisakyti savo įprasto „gyvenimo stiliaus“. 'Naujojo am-

žiaus' religijoje ar religijose nėra dekalogo (dešimties Dievo įsakymų); nėra pamokslo nuo kalno. Turėdami „tik „dievą viduje“ kaip savo moralinį vadovą, naujaamžininkai gali elgtis taip, kaip jiems patinka“¹⁵. Tiesa, jie žavisi hindų gurais, šventais vyrais, išipareigojusiais gyventi skaistybėje ir neturte. Veikiausiai patogumus mėgsantys naujaamžininkai apstulbtų iš išgąščio, jei jiems būtų pasiūlytas toks „gyvenimo stilius“.

5. Galbūt reikšmingiausia yra tai, kad naujaamžininkų religija apeliuoja į žmogaus pirminį, bet nuodėmingą, troškimą tapti dievu, nepriklausomu nuo Dievo kūrėjo. Sakoma, kad Dievas turėjęs būti 'nužudytas', kad žmogus galėtų tapti neribotu kultūros kūrėju. Friedrich Nietzsche bene bus palietęs žmogaus sielos troškę savuoju prisipažinimu: „Jei Dievas egzistuotų, aš negalėčiau ištverti nebūdamas juo“. Nietzsche's herojiškas tragizmas naujaamžininkų nevilioja. Jie ieško trumpiausių ir lengviausių kelių į dievišką žinojimą ir ekstazę. Užtat jie ir renkasi magiją.

Žodžiu, 'Naujasis amžius' mėgina užpildyti vakarietiškos kultūros ir krikščionybės paliktą tuštumą. Teiginys skamba paradoksiškai. Jau beveik prieš du tūkstančius metų krikščionybė skelbė, galima sakyti, tokias pat vertybes: žmogaus sudievinimą, jo išlaisvinimą, nemirtingumą, visatos perkeitimą laikų pabaigoje... Kažkodėl tas skelbimas kažkur pradingsta, kažkaip praeina nenugirstas, nepalietęs žmonių širdžių.

2. SPRAGA KRIKŠČIONYBĖJE

Kadaise Thomas Merton taip pat kėlė klausimą, kodėl Vakarai taip domisi Rytų religijomis ir ypač Zen-budizmu? Intelektualai ir menininkai Zen-budizmu domisi daugiau, negu joga ar kitais Azijos dvasiniais dalykais. Kodėl? Į šį klausimą Merton taip atsako: „Tikriausiai dėl plačiai paplitusio nepasitenkinimo dvasiniu bergždumu

masinės visuomenės, kurią užvaldė technologija ir propaganda. Tokioje visuomenėje nėra vietos asmeniniam savaimingumui, spontaniškumui. Galbūt ir dėl modernaus žmogaus pasišlykštėjimo visomis tomis pretenzijomis, siūlančiomis dar vieną galutinį ir pilnutinį atsakymą į visus klausimus. Atviras, bekompromisis egzistencializmas ir Zen'o dinamizmas tebetraukia tuos žmones, kurie įtariai žiūri į Marksą ir į organizuotą religiją" ¹⁶. Turbūt didžiosiose Vakarų religijose atsirado teorinių (teologinių) ir praktinių (sielovadinių) spragų.

Mūsų minėtas Jacob Needleman nurodo, jo nuomone, tris didžiausias organizuotų religijų spragas: (1) kosminės dimensijos praradimą; (2) perdėtą norą būti reikšmingomis, tinkamomis mūsų laikams; (3) vienuoliško gyvenimo nustūmimą į krikščioniško gyvenimo pakraščius. Šios trys spragos ir padarė Vakarų organizuotas religijas, ypač krikščionybę, nepajėgias prabilti į nūdienos žmonių širdis ir protus. Išties vertėtų į šias tris priežastis kiek atidžiau pasižiūrėti.

Ankstyvųjų Bažnyčios tėvų laikotarpiu, Vidurinių amžių vienuoliškose bendruomenėse, didžiojoje rabiniškoje judaizmo tradicijoje (Viduriniuose Rytuose ir islamiškoje Ispanijoje) vyravo sakramentalinės visatos idėja. Kosmose buvo matytos Dievo pėdos. Europoje mokslo revoliucija tą idėją sumenkino, jei ne iš viso sunaikino. Religija pasidarė Dievo ir žmogaus reikalu. O mokslas pasirūpino visata ir greit ištrynė tikslingumo, protingo veiksmo sampratą gamtoje. Tik Rytų ortodoksų Bažnyčioje dar tebėra gyva mintis, kad gamta ir pati visata yra išipynusios į žmogaus religinį gyvenimą ir tobulybės ieškojimą.

„Eliminuodami kosmosą iš žmogaus ir Dievo santykių europiečiai (krikščionys, A. P.) ėmė vis labiau ir labiau pabrėžti etinį ir teisinį religijos aspektą. Religinis gyvenimas tapo tikėjimo ar veiksmo reikalu. Klausimas apie žmogaus pajėgumą tikėti ar veikti neteko reikšmės, nes į jo priklausomumą nuo visatos su visomis jos galiomis ir paskirtimis nebebuvo atsižvelgta" ¹⁷. Tokio mentaliteto veikiama silpnėjo ir religinio treniravimo (auklėjimo) idė-

ja. Atrodė, kad tik reikia žmogui pasakyti ar jį įtikinti, ir jis galės tinkamai veikti ar protingai laukti Dievo malonės. Į priemones (asketines ar kitokias), kuriomis žmogus galėtų save religiškai treniruoti, imta nebekreipti dėmesio. Visa tai buvo labai ryšku liberaliuosiuose organizuotų religijų sluoksniuose.

'Naujojo amžiaus' religijos, ypač rytietiškos, akcentuoja ne tik įvairias pratybas, bet ieško platesnių dvasinių horizontų, kuriuose galėtų atsigaivinti plokščioje ir ankštoje pasaulėžiūroje užtroškinta žmogaus siela. Šiandie ir krikščionims susiliečiant su Kristumi nepakanka jį mąstyti tik kaip evangelijų apreikštą istorinį asmenį. Taipogi neužtenka jį mąstyti tikėjimu sutinkamą per malonę, kurioje susijungiamo su juo ir su kitais mistinio Kūno nariais. „Mes privalome taip pat būti pajėgūs sutikti Kristų visos visatos dieviškame, nuolatiname kūrimo, atpirkimo ir pašventimo akte“, — pabrėžia Kristaus veikimą pasaulyje jėzuitų mąstytojas George Maloney¹⁸. Kitas jėzuitas Teilhard de Chardin dar išsamiau aiškina, kad besivystančiame kosmose pasinėręs Kristus aktyviai veda šį pasaulį į save, kaip į susitaikymo su jo dangiškuoju Tėvu Omegos tašką.

Antroji vakarietiškos krikščionybės spraga yra jos **perdėtas noras būti reikšminga mūsų laikams**. Žinoma, ji privalo būti atvira laiko dvasiai, bet negali ištirpti joje. Vargu ar kas paneigs, kad šiandieninis laikotarpis kelia rūpestį mums visiems. Antai mokslinė pasaulėžvalga, davusi tiek daug viltingų pažadų, paliko žmones sukuryje įvairių jėgų ir įvykių, kurių jie negali nei suprasti, nei kontroliuoti. Net ir psichės žinovė psichiatrija taip pat prarado savo mesianišką dvelkimą. Patys terapeutai, psichės gydytojai, yra vieni iš labiausiai gyvenamo laikotarpio nerimastaujančių esybių. Visuomeniniuose moksluose pilna be sąryšio išbarstytų teorijų ir neišsipildžiusių ištarmių. Biologija ir medicina žada revoliucinių atradimų, o tuo tarpu žmonės kenčia ir miršta kaip ir anksčiau.

Bet kai didžiosios religijos, vaikydamosios reikšmingumo, bando prisitaikyti prie laiko, neišvengiamai kyla klau-

simas, ar tik pats vadas nėra vedamas. „Kada Bažnyčia ir sinagoga griebiasi psichiatrijos, mokslinės pasaulėžiūros ar socialinės akcijos, argi jos nesigriebia to, kas nesisekė ir nesiseka? Argi ne ta pati tų nereliginių užmojų nesėkmė pastūmė sveiką protą atgal į atnaujintą susidomėjimą religine tikrove?“ — klausia Needleman¹⁹. Bet žmonės, atsigręžę į religiją, visiškai jų nusiminimui, at-
randa, kad ir pati religija grėžiasi į juos, į jų mokslus, jų idėjas, jų veikimo planus, į jų kalbą. Ogi toks reiškinys yra vadinamas sekuliarizacija — religijos pastangas tapti „tinkama“, „reikšminga“; „spręsti“ žmogiškuosius klausimus, daryti žmones laimingus.

O iš tiesų religijos pirminis uždavinys yra atsakyti į pagrindinius klausimus, liečiančius gyvenimą ir mirtį, žmogaus tapatybę (kas aš esu?), kančios ir prasmės ar beprasmybės problemą. Į šiuos klausimus negavę atsakymo, žmonės ima ieškoti kitų dievų. „Naujojo amžiaus“ fenomenas yra natūrali reakcija į ištisų generacijų pseudosofistinių (didžiųjų protestantiškos krikščionybės šakų) dvasininkų pastangas išrauti iš krikščionybės stebuklų ir metafizikos tikrovę, kad ji būtų suderinta su pasauliu, kuris, jų nuomone, vis labiau „šviečiasi“ ir sekuliarizuojasi“²⁰.

Jau nuo Kanto laikų liberalioji protestantiškoji teologija jautėsi kiek sumišusi, kad krikščioniškas tikėjimas drąsiai kalbėjo apie transcendentines galias, pvz., apie Dievo malonę, angelus, mirusiųjų prisikėlimą. Dvasiškai nuvertino dieviškąją tikrovę šnekėdami pamoksluose apie tuščias banalybes. Visa tai pasauliečiams taip įgriso, kad jie, praradę kantrybę, ėmė ieškoti dieviškos malonės kristaluose, angelų ašramuose (susikaupimo užieigose), prisikėlimo vilties ar bent reinkarnacijos — Shirley MacLaine knygoje. O kad būtų paruošti įmantresni ministeriai, Harvard'o teologijos mokykla įvedė kursus apie neopagonizmą ir pradėjo organizuoti raganų-kerėtojų susirinkimus. Sociologo Peter Berger žodžiais, „ar mums patinka ar ne, esame tokioje situacijoje, kurioje transcendencija tapo

paversta paskala" ²¹. Nepasitenkindami gandai žmonės ėmė ieškoti transcendencijos pas 'laidininkus', sąlyčio su dvasių pasauliu.

Pagaliau trečioji krikščionybė, ypač katalikiškosios, spraga matyti **vienuolynų krizėje**. Apie ją kalbėjo ir Antanas Maceina, pastebėdamas, kad vienuolyno „prasmė šiandien yra ne tik aptemusi, bet, atrodo, net visiškai dingusi" ²². Šis aptemimas pastebimas ne vien tik iš tikinčiųjų (krikščionių) pažiūrų į vienuolius ar vienuoles, bet, regis, ir iš pačių vienuolių narių galvosenos. Šiuo metu vakarietiškoje krikščionijoje vienuolynai daugiau ar mažiau yra Bažnyčios gyvenimo pakraštyje. Ne taip buvo ankstyvesniais krikščionybės amžiais. Anuomet vienuolynai buvo Bažnyčios gyvenimo šaltinis, dvasinės energijos ir šviesos židiny. Kitaip yra šandien. Pvz., Jungtinėse Amerikos Valstijose vis plačiau praktikuojama „įtraukti vienuolių narius į vyskupijų ar parapijų vietas iki tiek, kad šiems įpareigojimams duodama pirmenybė paliekant nuošalyje jų pareigas savosioms kongregacijoms" ²³. Būdinga, kad net vienam trečdaliui moterų vienuolių nebuvo aiškus nei vienuolių vaidmuo Bažnyčioje, nei jų pačių rolės kongregacijoje. Greičiausiai prie tokio sąmyšio prisidėjo ir povatikaninis užtrynimasis iki tol buvusios aiškos perskyros tarp sekuliarinių ir dvasinių pašaukimų.

Kad vienuolijos daro didelę įtaką krikščionybei, liudija ir pati istorija. Šiuo klausimu Thomas Merton štai ką sako: „Nebus perdėta tvirtinti, kad protestantizmas, bent iš dalies, buvo išdava vienuolynų krizės vėlyvaisiais Viduramžiais. Liuterio būdingiausios teologinės doktrinos buvo suformuotos jo maišto prieš religinio gyvenimo trūkumus bendruomenėje, kuri buvo, jei ne visiškai sugedusi, tai, mažiausiai, pasidavusi rimtiems dvasiniams trūkumams. Bergždžias pamaldumas, prisirišimas prie trivialių išorinių formų, krikščioniško tikėjimo esminių dalykų pamiršimas ir obsesija su antraeiliais reikaliukais privedė Liuterį prie desperacijos, kuri galėjo būti ir galėjo nebūti priartėjusi prie patologijos ribų" ²⁴. Vienuolijos, išgyvendamos krizę, nepajėgs liudyti kurlink žmonės turi kreipti

savo žvilgsnį. Todėl tą uždavinį imasi atlikti Rytų religijų invazija, nes krikščioniškoji sielovada gal ne visiškai jaučia dabarties žmogaus dvasinį pulsą.

„Kiekvienas laikmetis Dievo pavedimu turi ką pasakyti“, — primena mums kun. Viktor Schurr²⁵. Vis dėlto didelė krikščionių dalis to balso neišgirdo. Dar priešvatiniais dešimtmečiais, pvz., būta radikalaus mokslo ir gyvenimo pasikeitimo. Bet nei teologai, nei sielovada to nepastebėjo. Teologija pasiliko nebyli. O jei ji ir kalbėjo, kartojo senas formules. Susidarė įspūdis lyg ji būtų mokslo priešininkė. Ne vien tik krikščionijos priešai ėmė žiūrėti į ją, kaip į kokią atgyvenusią instituciją, skelbiančią pasenusias idėjas. Priešingai, naujaamžininkai stengėsi rodytis esą šiuolaikiškesni, turį asmeninių ir visuomeninių moderniojo amžiaus problemų sprendimus.

Krikščioniškoji sielovada ir krikščionių mentalitetas nedrįso Dievo skelbimui panaudoti laiko dvasios pasiūlytų išraiškos formų. Bet kai mes atsisakome jomis naudotis, tuomet kitokia dvasia ima kalbėti tomis laiko dvasios bangomis. Ne be mūsų, krikščionių, kaltės anos dvasios tiesa pasklinda krikščioniškoje aplinkoje. Jei taip, tai reikia manyti, kad krikščionybė, tiksliau krikščionys, nustojo buvę žemės druska, šviesa tamsoje, žėrinčia ugnimi šaltyje, švyturiu ieškantiems tolimesnių žmogiškojo gyvenimo horizontų. Išeitų, kad ir patys krikščionys savo dvasiniu išblėsimu prisidėjo prie dirvos 'Naujojo amžiaus' mitams purenimo.

II Vatikano susirinkimo nutarimai bei jo reformos buvo neteisingai aiškinami ir klaidingai taikomi. Tiesa, tai buvo daroma nedidelės, bet balsingos mažumos. Nelaimei, moderniosios komunikacijos priemonės teologų nuomones padarė (ne Bažnyčios doktriną) tiesiogiai prieinamas kiekvienam tikinčiajam. Susidarė keistoka padėtis, kai dvasininkai, vienuoliai ar vienuolės, ėmė viešai reikšti savo nesutarimus su Bažnyčios hierarchija. Užuoť juos sprendus privačiai, nesutarimai buvo perkeliama į komunikacijos tinklus ir viešai diskutuojami. Žinoma, komunikacijos atstovai beveik visada rodė savo šališkumą individo

naudai. Tokia būklė sukėlė maišatį eilinių tikinčiųjų širdyje ir galvoje. Todėl kai kurie iš jų ėmė nuo Bažnyčios tolti. Kiti perėjo į protestantų sektas: fundamentalistus, Dievo asamblėją, misionierių draugiją ar septynių dienų adventistus. Dar kiti ėmė glaustis prie panteistinių mitų.

Ilgainiui įvyko taip, kad nepaisant, koks nutarimas ar oficialus pareiškimas išeitų iš Vatikano sienų, visada atsiranda katalikų (dvasininkų ir pasauliečių), kurie viešai jam pasipriešina. Ypač tokios taktikos laikosi vadinamųjų pažangiųjų teologų grupė. Žinoma, tokie reiškiniai nėra nauji Bažnyčios istorijoje. Nauja yra tai, kad šie katalikiškieji disidentai pasilieka Bažnyčioje, ryždamiesi ją „taisyti“ iš vidaus. Pagaliau tūkstančiai dvasininkų ir vienuolių, palikę pašaukimus, grįžo į pasaulinį gyvenimą. Dalis jų gyvena Bažnyčios nepalaimintoje moterystėje. Ne viena vienuolijų besikeisdamos vos nesusinaikino. Vadinasi, savitarpio ginčai, bruzdėjimai, dvasininkų egzodas Bažnyčią nualino. Beliko mažiau energijos tiesioginei jos misijai.

Povaticaniniu laikotarpiu gerokai sušlubavo ir katechezė. Tėvai matė, kad jų vaikai nebuvo mokomi tikybos taip, kaip jie buvo mokomi katalikiškose mokyklose ar šeštadieninėse pamokose. Tie vaikai užaugo neturėdami jokio supratimo apie Bažnyčios tradicijas ir jos mokslą. Būdinga, kad jie net nežino, kad yra tikėjimo ignorantai. Tokie tėvai jau nebepajėgia ar ir nelinksta savo vaikų mokyti tikėjimo tiesų ar maldų. Ikimokykliniai vaikai atmintinai moka TV reklamas ir „Sesame Street“ (speciali TV programa vaikams) alteracijas, bet mažai jų moka pagrindines maldas prieš ateidami į mokyklą. Daugelis vaikų nebeturi progos dalyvauti Švč. Sakramento garbinime ar kitose panašiose pamaldose. Net „kunigų seminarijų dėstytojai daugelyje vietų pastebėjo, kad daug ateinančių į seminariją jaunuolių neišmano net katalikų tikėjimo pagrindų“,—pastebi kun. James LeBar²⁶.

Greičiausiai pagrindinė kultų pasisėkimo priežastis yra ta, kad didelė dabartinės jaunų žmonių kartos dalis neturi tikėjimo. Spėjama, kad apie 40% jaunuolių, įstojusių

į kultų grupes, ateina iš katalikiškų šeimų. Kiti šaltiniai nurodo kiek mažesni katalikų skaičių: apie 50 % protestantų, 20 % žydų ir likusieji apie 30 % katalikų²⁷. Tikėjimo stokos hipotezę paremia buvusių kulto narių liudijimai. „Aš niekada nepažinau Kristaus kaip asmens, kuris domisi manimi“. „Aš niekad nebuvau patyręs, koks gražus ir realus yra Šventraštis“. „Praleidau katalikiškoje mokykloje dvylika metų ir neturėjau kunigo, seselės ar broliuko, kurie būtų mane asmeniškai pažinę“. „Katalikų Bažnyčia man nieko nereiškė“. Tai vis katalikiškųjų ekskultininkų pasisakymai. Matyt, kultų grupėse jie tikėjosi atrasią tai, ko nerado katalikiškose bendruomenėse; matyt, jie tebuvo turėję tik sociologinį (kultūrinį) sąlytį su katalikybe: buvo pakrikštyti, specialiomis progomis dalyvavo mišiose ir galbūt buvo lankę tikėjimo pamokas, reikalingas pirmajai komunikacijai.

Žiūrėdamas iš platesnės perspektyvos minėtasis LeBar daro tokią išvadą: „Šiandienos katalikai duoda svarbių tikėjimo stokos įrodymų“²⁸. Sakysime, į skyrybas ir antrašias vedybas ir katalikai ėmė žiūrėti „natūraliai“, kaip į savaime suprantamą dalyką. Jos pateisinamos šitaip: „Dievas supranta mūsų padėtį“. Neretai būsimieji vedybų bendrininkai išreiškia nenorą vaikus auklėti katalikiškai. Teisinamasi tuo, kad esą reikia leisti patiems vaikams pasirinkti tokią religiją, kokią jie norės. Ruošdamasi mišriai moterystei, katalikiškoji pusė dažnai išleidžia katalikiškas apeigas, oficialiai nepalieka katalikų Bažnyčios, nors reguliariai lanko savo kitatikio (žmonos ar vyro) šventovę. Šiuo atveju patogumas pasirenkamas elgesio norma. Einama mažiausio pasipriešinimo kryptimi.

Šiandienos katalikų tikėjimo sumenkėjimą rodo, pvz., ir konvertitų skaičius. 1950 m. vienam tūkstančiui aktyvių, „praktikuojančių“ katalikų atiteko 4,3 konvertito. O 1986 m. tokiam pat skaičiui katalikų tebuvo tik 1,6 konvertito. 1990 m. konvertitų skaičius Amerikoje dar sumažėjo iki 1,2 %. Tiesą pasakius, tikėjimo stoka nėra vien tik pagrindinė kultų pasisėkimo priežastis, bet ir šaltinis kitų negerovių Bažnyčioje: kaip antai pašaukimų stokos,

pasipriešinimo Bažnyčios mokymui, stokos pastovių išpa-reigojimų moterystėje (50%). Suprantama, kultų bei ki-tų 'Naujojo amžiaus' mitų populiarumo priežastis nėra vien tik tikėjimo išblėsimas. Asmens temperamentas ir charakteris taip pat priklauso prie svarbesniųjų priežas-čių. Iš šios grupės negalima išskirti nei šeimos struktūros, nei joje vyraujančio emocinio klimato, nei pagaliau indi-vido santykių su šeima.

3. KAS IR KODĖL EINA Į KULTUS?

Kultai ar sektos, pasirodę Vakaruose per paskutinius tris ar keturis dešimtmečius, yra vadinami 'naujomis re-ligijomis', arba 'alternatyviosiomis religijomis'. Mat jos yra pasiruošusios užimti senųjų religijų (pvz., krikščio-nybės) vietą. Kai kurias iš jų, pvz., Suvienijimo bažnyčią, Hare Krišną, neopagonizmą... esame aprašę. Taip pat pa-rodėme keletą išorinių (aplinkos) priežasčių, pastumian-čių žmones į 'Naujojo amžiaus' religijas. Lieka dar pasi-teirauti, kokio tipo žmonės linksta į visokias alternaty-viasias religijas — kultus ar sektas — ir kas juos ten vi-lioja.

Tradiciškai alternatyviosios religijos būna priebėga vi-suomenės atstumtiesiems, beteisiam, skurdžiams. Tokia, pvz., buvo krikščionybė Romos imperijoje pirmaisiais am-žiais arba toks šiandien yra cargo (kargo) kultas Naujojoje Gvinėjoje (New Guinea). Priešingai, mūsų amžiaus alter-natyviosios religijos yra miesčioniškos religijos, kurių se-kėjai ekonomiškai priklauso vidurinei ir aukštesnei kla-sėms. Alternatyviųjų religijų arba kultų nariai nėra skur-džiai, o pasiturintys, išsilavinę ir paprastai profesijos žmo-nės. Jie būna idealistiškai nusiteikę ir linkę angažuotis už geresnį pasaulį. Taipogi tipiškas 'rekrutas' verbavimo metu neieško „grupinės patirties“.

Dažniausiai į kultus pakliūva individai, būdami 18—28 metų. Paprastai šiuo gyvenimo periodu pasirenkamos kar-

jeros, kuriamos šeimos, daromi kiti svarbūs sprendimai. Todėl spėjama, kad kultų nariai, prieš išitraukdami į kultus ar sektas, esti ieškojimo fazėje, nusivylę, savimi abejojantys, gyvenimo sunkumų priblokšti. Nors šis pastebėjimas ir turi dalį tiesos, vis dėlto ilgesni tyrinėjimai parodė, kad „naujųjų religijų nariai nerodo didesnio skaičiaus krizės problemų ir susvetimėjimo už tuos, kurie į kultus neįsitraukia“²⁹. Daugiau kaip 70% kultų indoktrinuotų narių, prieš išitraukdami į šias grupes, neturėjo jokių psichologinių problemų. Tipiškas kultų „naujokas“ esti normalus, gerai funkcionuojantis visuomenės narys.

Senesni žmonės taip pat gali tapti kultų ar sektų aukomis. Jie turi santaupų, skirtų pensijos amžiui, bet jaučiasi vieniši. Jei koks draugiškas asmuo parodo jiems šilto dėmesio, patarnauja, pasiūlo planus ateičiai garantuoti, tuomet savigynos mechanizmai užleidžia vietą bendrystės poreikiui. Jie tampa pažeidžiami. Tačiau alternatyviosios religijos patraukia ne tik visokio amžiaus žmones, bet ir randa kandidatų visuose didžiuose tikėjimuose. Maždaug apie 50% narių ateina iš protestantų; 25% iš Romos katalikų ir likusieji 25% iš kitų organizuotų religijų. Kai kurie kultai gauna savo narių didžiumą iš paskirų tikėjimų. Pvz., beveik visas šėtonistų grupes Amerikoje sudaro buvę katalikai. Kultų atžvilgiu kiek kitaip grupuojasi žydai. Jie sudaro tarp 2—3% Jungtinių Amerikos Valstijų gyventojų, bet jų proporcija kultuose yra daug didesnė. Įdomu, kad kai kurios pseudokrikščioniškos grupės susideda beveik išimtinai iš žydų (Mesianiškas žydų sąjūdis yra išimtis). Žinoma, didžiausias žydų procentas yra nekrikščioniškose, neevangelikiškose sektose. Suvienijimo bažnyčioje rasime tarp 5—6% žydų; neopagonizme — 11%; Hare Krišna grupėje — 12%, sufisme (mistinė islamo sekta) — 15%; zen-budizme — 25%. Pastebėtina, kad žydų daug didesnis procentas užima vadovaujamas vietas kultuose³⁰.

Vis dėlto patirta, kad dauguma alternatyviųjų religijų narių ateina iš tikėjimo neturinčių ar tik iš vardo tikinčių šeimų. Pvz., visas trečdalis naujųjų pagonių nelankė jo-

kios bažnyčios ar sinagogos. Matyt, kad alternatyvieji tikėjimai užpildo religinę spragą jų gyvenime. Toji spraga ar tuštuma ypač pajuntama visuomeninio suirimo laikais, kada sutrinka nusistovėjusi normų ir vertybių sistema. Sociologai Charles Glock ir Rodney Stark pastebėjo, kad religiniai kultai, taip, kaip radikalūs sąjūdžiai, iškyla socialinio sutrikdymo metais kaip atliepa į dvasinius, socialinius ar ekonominius nepriteklius. Bet ir tuo atveju lieka pagrįstas pradinis klausimas: kas gi į tuos kultus žmones (bent kai kuriuos) traukia?

Normalių dvasios aspiracijų nepatenkinus

Sielos poreikiai ir troškimai, skatinantys individus sukurti į kultus ar sektas, pasireiškia dviejose plotmėse: kognityvinėje (pažinimo) ir afektyvinėje (emocijų). Tie poreikiai liečia asmens santykius su kitais, su kultūra, su transcendencija. Žinoma, didelės svarbos turi pati asmenybės struktūra, kultų verbavimo praktikos bei indoktrinavimo būdai. Nūdien bendruomenių audiniai apardyti; tradiciniai gyvenimo stiliai susilpninti; šeimos apardytos. Todėl pasigirsta tylus nepasotinto poreikio šauksmas — priklausyti kam nors didesniai, aukštesniai, galingesniai.

Abraham Maslow'o asmenybės teorijoje saugumo ir priklausomumo reikmės yra vienos iš pagrindinių žmogaus poreikių. „Normalus vaikas... normalus suaugęs individas mūsų visuomenėje dažniausiai teikia pirmenybę saugiam, tvarkingam, numatytinam, dėsningam, organizuotam pasauliui, kuriuo jis gali pasitikėti ir kuriame neatsitinka nelaukti, sunkiai kontroliuojami, chaotiški ir kitaip pavojingi dalykai“³¹. Bet kas atsitiks, kai normalus vaikas ar normalus suaugęs individas to „tvarkingo, saugaus, dėsningo...“ pasaulio nesulauks? Tada individas ims išgyventi „susvetimėjimą, vienatvę, svetimšališkumą ir vienišumą“, — atsako tas pats Maslow³².

Apklausinėjus buvusius kultų narius jų atsakymuose rasta nemažai terminų, išreiškiančių priklausomumo, saugumo, emocinės šilumos poreikius. Jie, pvz., mini žmogišką šilumą, atramą, bičiulystę, dalijimąsi, rūpinimąsi, solidarumą, artumą, bendrystę, supratimą, meilę, šeimos židinio nuotaiką ir t. t. Sektos ir kai kurie kultai bando ar bent stengiasi sudaryti išpūdį, kad jos yra pajėgios šias žmonių reikmes patenkinti. Iš tiesų kai kurios alternatyviosios religijos sudaro sąlygas grupiniam artumui. „Asmeninio pritarimo ir atramos atmosfera suriša narius draugėn bendrystėje, kuri patenkina poreikį artimo kontakto su kitais žmonėmis ir kurios taip dažnai stokojama visuomenėje bei apgailėtina, bažnyčiose ir sinagogose... Daugelis atranda naujas šeimas glaudžios religinės bendrystės forma. Ši patirtis yra taip padrąsinanti, kad grupės vardas vargu beatrodo svarbus“³³. Pvz., Universaliosios bažnyčios ir Dievo asamblėjos „šeimos stiliaus“ atramos sistema, nepaisant griežtų moralinių taisyklių, sukelia žmonėms jausmą, kad jais rūpinamasi“³⁴. Tarp kitko, šios sektos Brazilijoje turi labai didelį pasisekimą.

Šiandieniniai universitetai atrodo lyg kokios pasaulėžvalgų-pasaulėžiūrų kavinės, kurių lentynos lūžta nuo įvairybės „pyragaičių“. Tie „pyragaičiai“ (pasaulėžvalgos) vieni kitiems prieštarauja ir mažai ką turi pasakyti apie egzistencijos prasmę, transcendenciją ar aukštesnės siešios aspiracijas. Universitetų mokslo programų sukurta tuštuma, viena vertus, ir spaudimas tapti subrendusiais, kita vertus, palieka jauniems žmonėms religinės perspektyvos poreikį. Vis dėlto jie nebenori grįžti į vaikystės religiją, bet ieško tokios, kuri pajėgtų juos išvesti iš egzistencinės maišaties. Sektos ir pasiūlo savo modelį, iš kurio perspektyvos individas galėtų pažiūrėti į savo gyvenimą.

O tas modelis turi: „paprastus, jau paruoštus atsakymus į sudėtingus klausimus ir situacijas; suprastintus ir dalinius tradicinių tiesų ir vertybių variantus; pragmatinę teologiją, pasisekimo teologiją, sinkretinę (susiliejusią) teologiją, patiektą kaip „naują apreiškimą“; „naują tiesą“

žmonėms, kurie dažnai teturi truputį „senos“ tiesos; aiškias direktyvas; pretenziją į moralinį pranašumą; įrodymus (savo tiesų, A. P.), paremtus „antgamtiniais“ elementais: glosolalijomis, transu, mediumais, pranašystėmis, velnio apsidimais ir t. t.“³⁵. Sakysime, Universaliosios bažnyčios „pragmatinė pasisekimo“ teologija taip skamba: „Kuo daugiau pasekėjai aukoja, tuo labiau jų maldos bus išklausytos“³⁶. „Mes prašome aukų, nes Šventraštis garantuoja, kad tas, kuris duoda ir tiki, gaus daugel kartų daugiau“,—sako multimilijonierius Edir Macedo (buvęs loterijos bilietų pardavėjas), Dievo karalystės universaliosios bažnyčios steigėjas³⁷. Tokiai teologijai, atrodo, pasiduoda pilkos Brazilijos masės.

Dar kita naujųjų sektų patrauklumo priežastis yra jų terapinė dimensija, gydomasis elementas. Jos bando parūpinti saugią ir teikiančią atramą aplinką, kurioje pasikatinamas keitimasis. „Palaikymas, vadovavimas ir grupės drausmė sudaro tokį kontekstą (dažnai laikinai palengvinantį sunkumus), kuriame individas gali iš naujo peržiūrėti savo gyvenimą ir rasti naujas kryptis“³⁸. Kitos grupės kaip, sakysime, evangeliškos sektos turi stiprų emocinį patrauklumą, iš dalies dėl jausminės retorikos. Jos privileija dirbančias klases, kurioms reikalingas skubus jų beviltiškos situacijos pagerinimas. „Religinės grupės, kurios pasiūlo stebuklingus vaistus, gydymą tikėjimu, egzorcizmus, optimistiškas pranašystes, duoda vilties apleistai žmonių masei, kuri dabar pradeda tikėti, kad jų problemos turi dvasines, ne socialines priežastis ir todėl joms reikalinga tokių pat sprendimų“,—pastebi buvęs Krikščioniško tyrimų instituto direktorius Paul Carden³⁹. Ne be reikalo Universaliosios bažnyčios pamaldos beveik išimtinai sukasi apie piktųjų dvasių išvayrą ir „stebuklus“.

Žmonės nori būti atpažinti; būti traktuojami kaip unikalūs individai. Jie nori pakilti iš bevardės masės, suformuoti savitą tapatybę; jaustis, kad jie yra laikomi asmenimis, ne statistais. Nelaimei, didelės parapijos ar susibūrimai, į administraciją nukreipti rūpesčiai, klerika-

lizmas (dvasiškių valdoviškumas) mažai palieka vietos ir laiko priartėjimui prie kiekvieno asmens individualiai, jo paties gyvenamoje aplinkoje. Priešingai, sektantininkai stengiasi lankyti žmones ten, kur jie yra: namuose, darbovietėje, gatvėse. Eina prie jų asmeniškai, šiltai ir tiesiai. Traukia individą iš bevardės aplinkos skatindami bendrininkavimą, atsakomybę, išipareigojimą. Žodžiu, gal net nežinodami akcentuoja asmens savivertę.

Iš tiesų savivertės jausmas nūdien Vakaruose yra stipriai pabrėžiamas. Be abejo, menkas savivertės pajautimas ar savimi pasitikėjimas padaro individus, ypač jaunuolius, lengvai pasiduodančius kultų verbuotojams. Asmenys, besijaučią esą beverčiai, ar nekompetentingi, links pasiduoti tiems, kurie parodys jiems dėmesio ir apibers pagyromis. Išties daugelis buvusių kulto narių prisipažįsta, kad, priklausydami grupei, jie manė esą ypatingi ir svarbūs asmenys. „Kaip bendruomenė, jie (kultų nariai, A. P.) jaučiasi esą išrinkti (Dievo, istorijos ar kokios antgamtinės jėgos) vesti žmoniją iš tamsos į apšvietos naują amžių. Kulto nariai turi ne tik savo misijos didelį pajautimą, bet ir įsitikinimą, kad jiems teks speciali vieta istorijoje. Ateities kartos pripažins jų didybę bei nuopelnus. „Moon'uose mums buvo sakoma, kad kurią nors dieną bus įmūrytos paminklinės lentos, pastatyti paminklai mums ir mūsų aukoms prisiminti“, — pasakoja savo patirtį Steven Hassan ⁴⁰. Net ir Charles Manson'o „šeima“ (nužudžiusi keletą žmonių) įtikino savo sekėjus, jog jie esą privilegijuoti atsivertėliai, kurie, pasak Apreiškimo knygos, pakeisią pasaulį.

Žmogus visa savo prigimtimi ieško transcendencijos. Sakytume, tai Kūrėjo įkvėpta paskata siekti anapus to, kas akivaizdu, kas žinoma, kontroliuojama, materialu, kad būtų surasti galutiniai gyvenimo klausimai, kad būtų įtikėta kuo nors, kas prasmingai gali pakeisti gyvenimą. Šis nerimastingas ieškojimas atskleidžia žmogaus paslaptingos tikrovės intuiciją, rūpestį tuo, kas jo laukia, susidomėjimą mesianizmu ir pranašystėmis. Dažnai šitokie žmonės neturi jokios nuovokos apie tai, ką Bažnyčia gali

jiems pasiūlyti. Mat juos atstumia, jų nuomone, vienapusiškas moralės pabrėžimas Bažnyčioje ir jos instituciniai aspektai.

Antra vertus, „nelauktai didelis skaičius žmonių klausinėjami prisipažins turėję kokios nors rūšies religinį ar dvasinį išgyvenimą; pasakys, kad tai, kai kuriuo reikšmingu atžvilgiu, pakeitė jų gyvenimą; ir tikriausiai pridės, kad jie apie savo patirtį niekam nėra nieko sakę“⁴¹. Paradoksiškai, daugelis jaunų žmonių skundžiasi, kad jiems dažnai buvę sunku įtraukti mokytojus ar dvasiškius į diskusijas jiems rūpimais egzistenciniais klausimais. O sulaukti iš jų atsakymų į esminius žmogaus buvimo klausimus, jie net nesitikį. Šią spragą noriai užpildo naujosios sektos ar kultai.

Psichologiniu požiūriu, „autentiškai dvasinis betarpiškumas egzistuoja neįprastinėse religijose. Dauguma pirmos kartos alternatyviųjų religijų duoda savo nariams tiesioginį ir asmeninį kontaktą su transpersonaline (užasmenine) tikrove. Ši transpersonalinė tikrovė yra vadinama visokiais vardais: Dievas, satori (apšvietos būklė zenbudizme), Šventosios Dvasios krikštas, kosminė sąmonė. Kiekvienas naujas tikėjimas moko tikintįjį kontaktuoti ir konfrontuoti (susidurti) su dieviškos tikrovės sritimi anapus jo ar jos įprastos sąmonės“⁴². Kaip tik tokie religiškausi nuspalvinti psichologiniai išgyvenimai ir traukia dar neužgniaužtos sielos žmones. Žinoma, psichologinis išgyvenimas dar nereiškia kontakto su ontologine tikrove — tikruoju Dievu.

Pagaliau religinio temperamento žmonės yra reikalingi konkretaui dvasinio vadovavimo, kurio jie dažnokai nesusilaukia nei iš šeimos, nei iš bažnyčių sielovadžių. Tokiu atveju jie ima vadovų kitur dairytis. Vėl sektoms susidaro proga patenkinti ir šį poreikį. Paprastai jų vadai, ypač steigėjai, būna stiprios, charizmatinės asmenybės. Mokytojo, vado, guro asmuo atlieka svarbiausią vaidmenį, formuojant sektos narių pasaulėžiūrą. Kartais sektoje ar kulte ne tik paklūstama savo vadui ir viešpačiui (mesijui, pranašui, gurui), bet ir emociškai jam visiškai pa-

siduodama; pereinama net į isterišką prisirišimą. Tokiu atveju jau turima reikalo su psichologiškai žalinga padėtimi, pasireiškiančia destruktiviuosiuose kultuose (pvz., Suvienijimo bažnyčioje, buvusiose Jim Jones'o ir Manson'o grupėse).

Buvo minėta, kad šiandieniniame pasaulio audinyje matyti priešiško, konflikto, smurto ir baimės siūlų. Žmonės baimingai nerimauja dėl ateities. Kartais jie jaučiasi beviltiniai, bejėgiai ir be atamos. Todėl jie dairosi vilties ženklų, išeities kelių. Nuosekliai, religijos, skelbiančios naujo amžiaus pradžią, darosi patrauklios ypač tiems, kurių sielose dar slypi kad ir miglotas troškimas prisidėti prie geresnio pasaulio kūrimo. Tas patrauklumas dar padidėja, jei jiems leidžiama dalyvauti beveik visose veiklos plotmėse: planuojant, sprendžiant ir vykdant. Kita vertus, 'Naujojo amžiaus' kultai kai kam virsta pramoga, greita ekstaze (narkotiku), ezoterika, jausmų padirginimu ar egzotikos ieškojimu.

Psichologinių iškraipų pakaitalai

Iki šiol kalbėjome apie žmogiškos sielos autentiškus troškimus bei aspiracijas, išryškėjusias dabartiniu laikotarpiu. Kai krikščioniškoji sielovada ar krašto pasaulėžiūrinės sistemos jų nepajunta, tuomet alkanieji nusišuka ten, kur randa atliepą. Tačiau greta autentiškų poreikių žmogaus vidinių akstinių mišinyje rasime ir įvairių iškraipų; daugiau ar mažiau psichologiškai ne visai sveikų motyvų. Šitokių akstinių stumiami individai dažniausiai šliejasi net prie jiems žalingų sektų ar kultų. Bandysime keltą tokių charakterio iškraipų susieti su patraukimu į kultus.

Priklausomumas (psichologinis) bene bus pats lemtinčiausias charakterio bruožas, palenkiąs individą kultų link. „Paaugliai, kurie negali vieni apsispręsti, kurie nuolat kreipiasi į draugus ar savo šeimas, ieškodami pasikatinimo, pramogų ar net savosios tapatybės, lengvai pa-

siduoda kiekvienam, kas tik žada patenkinti jų poreikius",— tvirtina psichiatrai L. E. Dumont ir R. I. Altesman⁴³. Jaunuoliai, nenorintys gyventi pas tėvus, bet bijantys savarankiškai gyventi, randa prieglaudą kultų grupėse. Emociškai priklausomam (nesavarankiškam) individui būna sunku daryti sprendimus be kitų pagalbos. Tokia pagalba surandama grupėse. Bijodami, kad nebūtų atstumti, jie pritaria kitų nuomonėms net ir nežinodami, kad jos yra klaidingos; būna pasiruošę atlikti nemalonus ir sunkius darbus, kad tik užsitarnautų kitų malonę ir prielankumą. Palikti vieni, tokie žmonės jaučiasi nepatogiai ir bejėgiškai. Jie nekritiškai glaudžiasi prie kitų, net rizikuodami tapti išnaudojimo aukomis.

Individai, turį psichiatrinių problemų, taip pat gana lengvai gali tapti kultininkų aukomis. „Psichologinis sutrikimas, dar prieš tampant kulto nariu, yra vienas iš labiausiai rizikingų komponentų kultų pažeidžiamumo formulėje",— tvirtina mūsų minėtieji psichiatrai Dumont ir Altesman⁴⁴. Pvz., kultų žinovas Marc Galanter ir jo kolegos rado, kad 25% kultininkų (Dieviškos šviesos misijos ir Suvienijimo bažnyčios) turėjo didelių sunkenybių su narkotikais, prieš tapdami tų grupių nariais. Pvz., prieš įsitraukdami į „Dieviškos šviesos misiją" (sektą), 65% būsimųjų kandidatų kasdien rūkė marihuaną. 38% kandidatų emociniam balansui atgauti buvo gavę psichoterapinės pagalbos. O 9% kulto narių prieš įstojimą į šias grupes buvo gydyti psichiatrinėse ligoninėse⁴⁵. Kiti apklausinėjimai rodo, kad net 60% kulto narių, prieš ateidami pas kultininkus, ieškojo psichoterapinio gydymo.

Tiesą pasakius, žmonės dedasi prie naujų judėjimų įvairių motyvų skatinami. Kartais juos patraukia idėjos, tikėjimai ar ideologijos; kartais senojo tikėjimo sistemos jiems pasidaro nebepagalbrios ir nebereikšmingos; kartais jie jaučia stiprų poreikį vienytis ir būti kokios nors grupės priimti. Kitais atvejais jie ieško asmens ar uždavinio, kuris duotų šviežią ar prasmingą paskirtį jų gyvenimui. Bet štai John Oldham ir Lois Morris aprašo asmenybės

tipą, kuris yra ypatingai imlus 'Naujojo amžiaus' judėjimams. Pavadintas idiosinkratišku, tas charakterio tipas, autorių žodžiais, tai „moterys ir vyrai ne tokie, kaip visi kiti. Jie yra svajotojai, dvasios ieškotojai, vizionieriai, mistikai. Jie žingsniuoja pagal kitokį ritmą, skirtingą nuo įprastinio, kurį didžiuma žmonių seka. Jie yra tikri originalai ir kartais prasikiša kaip ekscentrikai, kartais kaip genijai" ⁴⁶.

'Naujojo amžiaus' sąjūdis idiosinkratiškam žmogui parūpina vietą ir aplinką, kurioje jis gali išreikšti savo neįprastas pažiūras. Toks individas gali dalyvauti šamanistiniame gydymo seminare ar praleisti mėnesius medituodamas ir nebijodamas, kad bus palaikytas keistuoliu. Žinoma, žmonės, turintys idiosinkratišką charakterį, labai gerai supranta, kad kiti į juos keistai žiūri. Todėl dažnai jie ieško panašiai galvojančių draugystės, kad galėtų tarp jų jaukiai ir patogiai pasijausti.

Anaįptol tai dar nereikia, kad kiekvienas idiosinkratiškesnis (keistesnis) asmuo įsilieja į naujaamžininkų srovę arba kad kiekvienas susitapatinęs su 'Naujuoju amžiumi' jau būtinai turi idiosinkratišką charakterį. Tarp kitko, idiosinkratiškai nepaiso tradicijų, papročių ar visuomenės priimtų normų. Jie seka savo vidinį balsą, o ne kitų žmonių nuomones ar ideologijas. Užtat juos sunkiau priima ir toleruoja kiti žmonės. Laimei, 'Naujojo amžiaus' tinkle yra vietos visokiems keistuoliams, ekscentrikams, idealistams. Taip pat naujaamžininkų sinkretizmas vilioja ir tuos, kurie ieško mitų, pridengtų religine skraiste, bet šalinasi Dievo.

Asmenys turi **menkavertystės kompleksą** (menką savo vertės pajautimą) taip pat yra linę šlietis prie kultų. Sakysime, šėtonizmo tyrinėtojas Arthur Lyons teigia, kad „dauguma šėtonistų yra nusivylę žmonės, protestuojantys prieš savo gyvenimo banalumą ir bejėgiškumą. Jausdamiesi kaip bereikšmiai krumpliai mašinoje, įvairių biurokratiškų pinklių sugluminti, šie žmonės ieško grupės, kuri juos priimtų, kurioje jie galėtų išlieti priešiškus su-

svetimėjimo jausmus nebūdami kitų smerkiami. „Magijos“ praktikavimu ir pasiekę „eksperto“ rangą, jie gali pasijusti esą unikalai ir galingi“⁴⁷.

Dauguma šėtoniškų kultų yra autoritarinio pobūdžio. Žmonės šliejasi prie šių grupių, kad ištaisyty savo bejėkiškumo ir nepakankamumo jausmus. Tam tikslui jie paklūsta kulto vadams, idant tie juos išmokyty „okultinės magijos paslapčių“. Tokiu būdu jie pasijunta besą elitinės grupės dalimi, turintys išimtinės galias, pranašesni už kitus žmones. Paul Douglas Valentine, šėtoniško išsilaisvinimo bažnyčios steigėjas, „nesidrovėdamas aiškina, kad viena iš priežasčių, kodėl jis pradėjo šėtono religiją, buvo pajutimas galios, kurią ji (bažnyčia, A. P.) jam suteikia“⁴⁸. Grupės, kurios akcentuoja magiškas jėgas, įgalina savuosius narius pasijausti, kad jie yra galingesnės būtybės nepaisant priešingos patirties užu grupės ribų. Kitaip sakant, kasdieniniame gyvenime individas gali būti tarp paskutiniųjų, o kulto grupėje tarp pirmųjų.

Neretai kultais pasinaudojama kaip priemone prieš tėvus ar visuomenę. Tapęs nariu tokios grupės, kuri diametraliai prieštarauja šeimos įsitikinimams (pasaulėžiūrai) ar visuomenės pažiūroms bei tradicijoms, jaunuolis jaučiasi parodęs savo galią jo „engėjams“. Maištaujančius paauglius ypač vilioja šėtonizmas. Juk kas gali būti labiau užkrečiančio, kaip velnio garbinimas ar jo reikalavimų vykdymas? Kas gi gali geriau išreikšti jaunuolio laikyseną visuomenės atžvilgiu kaip apvertimas aukštyn kojomis dieviškojo dekalogo ar pažeidimas judaizmo ir krikščionybės tradicijų (palikimo principų), kuriais remiasi Vakarų civilizacija?

„Kas gi beliko kuo galėtumei šokiruoti tėvus? Seksas jau nebešokiruoja. Paliko tik velnias“⁴⁹. Maišto prieš tėvus jausmą dar stipriau išreiškė roko (rock'o) grupės KISS narys Gene Simmons: „Mes norėjome, kad atrodytume lyg kažkur pragare išroploję iš po uolos. Norėjome, kad tėvai mus pamatytų ir susivemtų“⁵⁰. Taipogi virpulių ieškantis jaunuolis šėtonizme gali rasti savo nuobodulio išblaškymą. Individai, „gyvenantys linksmi ir sen-

sacingai, patirdami mažai džiaugsmo medžiaginiame gyvenime", gali tapti imlūs kultų, ypač šėtonizmo, slaptin-gumui⁵¹.

Gordon Melton ir Robert Moore, daug rašę apie alter-natyviasias religijas, teigia, kad tėvų ir vaikų santykiuose užsimezga polinkis į kultinės grupes. Jie pastebėjo, kad jaunų žmonių, nuėjusių pas kultininkus, bendravimas su tėvais jau būna pablogėjęs dar prieš jiems susiduriant su kultų verbuotojais. Dažnai šie jaunuoliai jau ilgą laiką rodė savo tėvams apgaulingą fasadą. Dažniausiai tai buvo daroma nei iš priešiško, nei iš antagonizmo tėvams, bet norint užmaskuoti savo gėdos jausmus, kad jie dar nepajėgė „susitupėti": susirasti pašaukimą, profesiją, pasirinkti gyvenimo partnerį ar partnerę ir t. t. Jie dėl to patys kenčia ir nenori, kad tėvai apie tai žino-tų.

Kai kurie tų jaunų žmonių turi tokius tėvus, kuriems jie negali atskleisti savo tikrų jausmų bei aspiracijų. Juk autoritariniai (valdoviški) ir grisūs tėvai nei girdėti, nei suprasti savo vaikų baimės, skausmo, nerimo, norų ar siekių nenori. Per savo vaikus jie stengiasi įgyvendinti savo tikslus, svajones ar ambicijas. „Paprastai tokiems tėvams yra labai sunku atpažinti tuos būdus, kuriais jie savarankiškumo vystymąsi padarė didele sunkenybe savo vaikams"⁵². Todėl šie jaunuoliai, progai pasitaikius, nueina į kultus ar sektas. O ten pakliuvę stengiasi išlai-kyti atstumą, nebendrauti su savo tėvais. Tiesa, kai kurie kultai reikalauja, kad jų nariai nutrauktų ryšius su šeima.

Kalbant apie jaunimą nereikia užmiršti, kad paaugliai paprastai būna naivūs lengvatikiai. Jie dar neturi patirties ar intuityvaus pažinimo, kad galėtų realiai atsiliepti į gyvenimo iššūkius. Jie dar neturėjo progos pasimokyti iš gyvenimo klaidų, kad pajęgtų lengvai suprasti, kurie jų sprendimai yra klaidingi ir kurie teisingi. Jie labiau mėgsta suprastintus, nesudėtingus ar dramatiškus spren-dimus. Kaip tik visa tai kultai ir pažada.

Pagaliau jaunas amžius esti linkęs į idealizmą — visą matuoti tobulumo mastu. Laukiama, kad kiti žmonės įvykdytų jų neįmanomai aukštus reikalavimus. Dažnai idealisto iliuzijos sutrupa, pamačius mokytojų ribotumą ar tėvų daromas klaidas. Suprantama, juos žavi charizmatinis kulto vadas, kuris rodosi esąs neklystantis, tobulas mokytojas. Dėl per didelio pasitikėjimo kitais atsisakoma kritiško sprendimo, psichologinės autonomijos ir pasiduodama kitų vadovavimui. Anksčiau ar vėliau naiviams idealistams tenka nusivilti realybe. Tokiu atveju jie griebiasi bet kokių naujų iliuzijų, kurių kai kuriems kultams ar sektoms netrūksta.

Verbavimo būdai

Išskėlėme keletą motyvų, tarp jų ir šeimos struktūrą, nuteikiančių žmones šlietis prie kultų ar sektų grupių. Tačiau Steven Hassan'o žodžiais, „kiekvienas, nepaisant šeimos kilmės, gali būti į kultus užverbuotas. Svarbiausias veiksnys yra ne asmens šeima, bet kulto verbuotojo įgudimas“⁵³. Šitokią savo išvadą Hassan remia savo kaip buvusio kultininko ir ekskultininkų patarėjo gausia patirtimi. Jo klientų, buvusių kulto narių, skaičius prašoka visą tūkstantį. „Didelė jų dauguma turėjo tvirtas asmenybes; inteligentiški, idealistiški žmonės, kurie dažniausiai buvo išlavinti ir kilę iš garbingų šeimų“⁵⁴. Jei taip, tuomet verbavimą arba verbuotojo įgudimą iš tiesų reikia laikyti pačiu svarbiausiu veiksnio žvejojant kulto narius.

Tiesa, apie verbavimo būdus ir priemones buvo jau šiek tiek užsiminta kalbant apie Suvienijimo bažnyčią. Ten suminėtais metodais naudojasi ir kiti destruktivieji kultai. Vienaip ar kitaip tie metodai yra gerokai sudėtingi ir apgaulingi. Greičiausiai pakliūva į verbuotojo tinklą tos „žuvys“, kurios: (1) nežino, kad beveik visada prie jų einama ne atsitiktinai, bet suplanuotai; (2) nesupranta kultų išgalvoto atsivertimo esmės (pakeisti rekrūto asmenybę) ir jiems taikomų treniravimo metodų (visuomeninė

ir psichologinė manipuliacija). Sektos dažnai užkrauna savo galvojimo, jautimo ir elgesio normas. Tokiu atveju rekrūtui nebeįmanoma padaryti visiškai blaivų sprendimą, liečiantį jo įsitraukimą į kulto grupę.

Paprastai verbavimo metodika yra švelnaus jausmingumo ir apgaulės mišinys. Visad prasideda pozityviai ir pereina į proto kontrolę pasinaudojant sąlygojimo metodika. Visų pirma privalu prisiminti, kad verbuotojas „randa“ rekrūtą, o ne atvirksčiai. Vienokiu ar kitokiu būdu verbuotojui pavyksta pakviesti asmenį į grupinius užsiėmimus. Sakysime, nusivylimo ar desperacijos momentu individas randa žurnale ar laikraštyje skelbimą, žadantį pagalbą; arba jo bendradarbis ar draugas pakviečia pasimokyti naujo amato, profesijos, tarpusavio komunikacijos ar kitų dalykų. Iš tikrųjų tokias programas veda kokia nors kulto grupė ar jos nariai.

Kiekvienos grupės užsiėmimas turi ką nors vertinga pasiūlyti. Kitaip kas gi jose dalyvautų. Į tokius įvadinčius užsiėmimus įeina visokie dalykai: Biblijos studijos, pamokymas kaip medituoti, kaip jogą praktikuoti; pažadamas geras darbas su sąlyga, kad bus lankomi seminarai ar pamokos, kurių tikslai nėra aiškiai nusakyti. Prižadama galimybę pabendrauti su ypatingais asmenimis ar prisidėti prie ekskursijos, lankančios tolimesnius miestus, svetimas valstybes ir net kitus žemynus. Ir visa tai veltui: nemokami seminarai, nemokamas maistas, nemokamos kelionės, draugiški ir pasišventę vadovai.

Buvęs kulto narys apie šią pradinę verbavimo fazę taip yra pasakęs: „Jei radai nuostabius žmones, kokių niekad nebuvai sutikęs, jei tie žmonės priklauso labiausiai pasišventusiai ir draugiškiausiai grupei, su kokia iš viso esi susidūręs, jei ji atsako į visus klausimus, kokius tik kada esi turėjęs, jei jie turi labai specialią vietą kaip tik tau, jei visa tai atrodo per gerai, kad būtų tikra, tuomet greičiausiai ir nėra tikra“⁵⁵. Kaip tik čia būsimasis kandidatas ir padaro klaidą, manydamas, kad ta pirmoji patirtis tarp kultininkų kartosis ir toliau.

Rekrūtas įvedamas į grupės gyvenimą pamažu. Iš pradžių jis apsupamas draugiškumu, patogumais, raminančiais padaršinimais. Tikras kulto veidas kurį laiką slepiamas nuo būsimo nario. Nesakoma, pvz., kad reikės nusiskusti galvą, nešioti indiškus drabužius, praleisti ištisas valandas monotoniškai giedant ir t. t. Pamažu reikalavimai ima didėti. Pvz., Biblijos studijuotojai iš pradžių renkasi vieną kartą per savaitę. Po kiek laiko — jau du kartus, likusiomis savaitės dienomis dalyvauja kituose užsiėmimuose. Netrukus kiekviena rekrūto laisva valanda būna praleidžiama grupėje.

Naujesiems kandidatams rodoma daug emocinio „atvirumo“ ir laukiama, kad jie tuo pačiu atsimokėtų. Tuo tarpu verbuojamasis nežino, kad tas „atvirumas“ paprastai būna specialiai jam inscenizuotas. Jis gali net nepastebėti, kad kai kurie, ar visi tie, kurie „dalijasi“ jausmais, iš tikrųjų yra įsipareigoję kulto nariai. Iš rekrūto grupė reikalauja didelio pasitikėjimo ja, bet jam neduoda progos sužinoti, ar pati grupė verta pasitikėjimo. Juk sudaryta didžiulė jausminė šiluma, dėmesys, įsigerinimas ir t. t., tarnauja tam, kad nuslopintų abejones keliančius ir tikros informacijos ieškančius klausimus. Antra vertus, per trumpą laiką rekrūtas apverčiamas tokia daugybe informacijos, kurios jis nespėja išanalizuoti. Informacija atrodo logiška, bet faktiškai — pilna spragų. Klausytojui „pasimetus“ nebeduodama progos grįžti ir arčiau panaigrinėti pateiktą medžiagą. Tokiu atveju klausytojas būna linkęs manyti, kad jis aiškinamo dalyko nesuprato, bet pats dalykas yra visiškai geras. Kaip tik tokios išvados grupė ir siekia.

Rekrūtams tapus kulto grupės nariais, jie būna ir toliau stropiai indoktrinuojami. Reikalaujama, kad besąlygiškai pasiduotų savo 'iniciatoriui', vadovui. Rūpestingai žiūrima, kad naujieji nariai būtų izoliuoti nuo išorės neigiamų įtakų, kurios ateinančios per šeimą, draugus, laikraščius, žurnalus, televiziją ir t. t. Mat visi tie dalykai gali „suplėšyti kultinės apžavos tinklą, sutrukdyti imlumo procesą, išblėsinti jausmus, pakeisti nuostatas bei įsigytą elgesio

stilių" ⁵⁶. Žiūrima, kad rekrūtai visuomet būtų užsiėmę ir niekad nebūtų palikti vieni be vadovo priežiūros.

Apskritai kultai ar kokios kitos grupės, naudodami psichologinę prievartą, remiasi dviem esminiais dalykais: individo (1) protinių ir (2) emocinių galių puolimu. Vadinasi, visų pirma sustabdoma asmens sugebėjimas analizuoti. Tai pasiekama tokiomis priemonėmis: klaidinga logine argumentacija, klausinėjimo nutraukimu, subjektyvios, asmeniškos, patirties nuvertinimu, sensorine perkrova, „mistinė“ patirtimi, mistifikacija, transu. Kai kurias šių priemonių trumpai paaiškinsime.

Laikoma, kad individo patirtis (faktų žinojimas, tyrinėjimai ir t. t.) nėra pakankamas mastas kulto programai įvertinti. „Mes gavome „naują tiesą“, kuri yra daug galingesnė už visą, ką esi girdėjęs. Mes parodysime „dvasinį“ būdą kaip tai suprasti“, — argumentuoja kultų atstovai.

Žmonės gali analitiniu būdu priimti tik tam tikrą ribotą kiekį naujos informacijos. Jei jos per daug paduodama (sensorinė perkrova), tuomet jie pradeda nekritiškai absorbuoti duodamą medžiagą. Per didelis jutiminių organų žadinimas gali sukelti net trumpalaikę psichozę. Tokiu atveju asmuo pasijus labiau priklausomas nuo kulto grupės.

Naudojama kūno ir smegenų fiziologija „mistiniams“ išgyvenimams sužadinti. Antai guro sekėjai šokdami ir monotoniškai giedodami ar dainuodami giliai kvėpuoja. Muzikai sustojus jie išgyvena pakilią nuotaiką, kuri jiems ir buvo pažadėta. Tiesą pasakius, jie hiperventiliuoja (oro perviršis plaučiuose). Jie tą patį „pakilumą“ išgyventų šokdami ir monotoniškai dainuodami ir be guro prezencijos. Jo buvimas ten nereikalingas.

Viena religinio kulto grupė (Dieviškos šviesos misija) sakosi galinti žmogų paruošti matyti „dievišką šviesą“. Po meditacijos sesijų, užtrukusių ištisus mėnesius, mokiniai nuvežami į kitą miestą, kad ten oficialiai būtų priimti į grupę. Įvesdinimo apeigose švelniai paspaudžiami akių obuoliai. Iš tiesų kandidatas regi šviesos blykstelėjimą. Tai ir yra toji pažadėtoji „dieviškoji šviesa“. Bet pačiam

kandidatui po tokio ilgo paruošimo atrodo, kad lyg kažkas didžiai nuostabaus būtų įvykę.

Transas yra panaši į miegą psichikos būseną, dažnai pasitaikanti sergant isterija ar hipnozės metu. Galima, pvz., net didelę grupę žmonių perkelti į tokią hipnotinę būklę (kalbant lėtai, ramiai, ritmiškai, monotoniškai). Žmonės gali lengvai išmokti save perkeldinti į tokį transą. Terapeutai šį metodą naudoja įtampai sumažinti.

Antrasis psichologinės prievartos metodas yra **manipuliavimas asmens jausmais**, asmens jausmų panaudojimas savanaudiškiems tikslams. Kultininkai, pvz., tiki, kad dauguma jausmų yra morališkai blogi patys savyje. „Tavo jausmai yra moraliniai veiksmai, už kuriuos esi morališkai atsakingas“, — vienas religinių kultų etinių principų. Priešingai, krikščionišku požiūriu jausmai patys savyje yra morališkai neutralūs. Jausmų gerumas ar blogumas priklauso nuo to, ką su jais daroma, o ne nuo to, kas jaučiama. O kultai, remdamiesi savo principu, sužadins vieną ar daugelį jausmų, priskirs juos blogio kategorijai ir tokiu būdu sukels individo kaltės jausmą už tas „blogas emocijas“. Pvz., „turėti abejonių apie kulto vadą, ar apie jo tiesą, ar apie kulto misijos ir doktrinos pagrįstumą, ar apie grupės elgesį yra įrodymas, kad rekrutas turi nemažai blogio“ ⁵⁷. Už tą „blogį“ kandidatas ima jaustis kaltas. Iš tiesų kaltės jausmas tampa pagrindiniu manipuliacijos įrankiu.

Harvad'o medicinos mokyklos profesorius John Clark daro tokią išvadą: „Aš konstatuoju, kad prievartinis i tikinėjimas ir galvojimo reformos būdai veiksmingai praktikuojami su naiviais, neinformuotais žmonėmis sulaukiant pražūtingų sveikatai padarinių“ ⁵⁸. Būdinga, kad Amerikoje labai mažai žmonių iš geto ateina į kultus. Matyt, iš dalies dėl to, kad jie turi pakankamai „gatvės išminties“ ir gali iš tolo atpažinti meilūs apgaudinėtojus. Tarp mūsų kalbant, „gatvės išminties“ reikia visiems, ypač naiviesiems. Bet iš kultų ir sektų turėtų pasimokyti net krikščioniškoji sielovada. Tą klausimą, betgi, paliesime tolesniame, užsklandos, skyriuje.

VII KRIKŠČIONIS 'NAUJAJAME AMŽIUJE'

Krikščionybės šviesoje Kristus yra istorijos centras. Jis yra palaikanti jėga, kuri amžius kreipia ir skatina. Dambrausko-Jakšto posakiu, istorija yra gesta Christi per homines (Kristaus darbai per žmones). Bet „istorija yra ne tik gesta Christi per homines, bet ir gesta diaboli per homines (velnio darbai per žmones)“, — primena Antanas Maceina¹. Vadinasi, istorijoje veikia ir Kristus, ir antikristas, velnias. Jei taip, tai šios dvi dvasios veikia ir 'Naujajame amžiuje'. Krikščioniui svarbu turėti aštrų žvilgį ir tas dvi dvasias išskirti: nepriimti antikristo pasiūlų kaip Kristaus malonės ir neatmesti Kristaus paskatų kaip šėtono vilionių. Tačiau norint tas dvasias išskirti, visų pirma reikėtų jas geriau pažinti.

„Antikristinės dvasios esmė, — rašo Maceina, — yra Kristaus dievažmogio pilnatvės atmetimas... Antikristas yra visur, kur tik Kristus yra kaip nors suklastotas. Nesvarbu, ar šis suklastojimas yra pareikštas filosofija ar menu, bendruomeniniu gyvenimu ar tik atskiros asmens nusistatymu“². Antikristas neišpažįsta atgamtinio krikščionybės turinio — Kristaus dievybės. Jis taip pat neigia ir Kristaus prisikėlimą. Būdinga, betgi, kad Maceina, sekdamas Solovjovą, antikristą laiko ne materialistu, teorinio materializmo išpažinėju, bet spiritualistu. Solovjovo antikristas nėra materialistas, teigiantis visą tikrovę esant medžiaginės prigimties, bet spiritualistas, tikintis Dievybės egzistenciją. Žiūrėk, antikristas — ne bedievis! Jis žino, kad Dievas yra.

Šį tariamąjį paradoksą Maceina gražiai paaikškina. Jo manymu, „materializmas iš esmės yra ne kas kita, kaip vaikiškų įvaizdžių metafizika“³. Psichologiniu požiūriu tai visiškai teisingas teiginys. Žinome, kad tiek individualiosios, tiek kolektyvinės sąmonės vystymasis prasideda nuo vaikystės tarpsnio, kuris grindžiamas pojūčių patyri-

mu. Vaikiškos sąmonės plotmėje tegalima turėti tik pojū-
tines patirtis. Taigi supojūtinama (sukūninama) visa tik-
rovė: Dievas, žmogus ir pasaulis. Pavertus šiuos vaikiškus
(sukūnintus) įvaizdžius metafizika ir gaunamas materia-
lizmas. Taigi išeitų, kad materialistinė pasaulėžiūra tam
tikra prasme yra infantilizmo (vaikiškos sąmonės) padaras.
Anksčiau ar vėliau prigimtas sąmonės brendimas įveda
žmogų į dvasinių patirčių plotmę, į kurią įėjęs žmogus
jau nebegali neigti dvasinės ir dieviškos tikrovės paty-
rimo. Tačiau jis gali jos nepripažinti.

Solovjovas tvirtino, kad dvidešimt pirmame amžiuje
žmonija pergalės filosofinės vaikystės, vaikiškų įvaizdžių,
metafizikos tarpsnį ir negrižtamai paliks materialistinę
pasaulėžiūrą. Jau ir šio šimtmečio pabaigoje matyti aiškių
ženklų, rodančių žmonijosėjimą į spiritualizmą — dvasi-
nių patirčių plotmę. Bet visa tai dar nereikia tikėjimo
Kristumi. Priešingai, kova prieš Kristų darosi daug stip-
resnė ir rafinuotesnė. Juk „tikra ir gili kova prieš Kristų
išauga ne iš materializmo, kuris yra vaikiškas, bet iš
spiritualizmo, kuris yra jau subrendusios sąmonės nusis-
tatymas ir todėl pajėgus kovą vesti... Spiritualistinis an-
tikristas yra žymiai gilesnis Kristaus priešininkas, negu
materialistinis“⁴.

Prieš dvidešimt metų Antanas Maceina mus įspėjo: „Iš
spiritualizmo krikščionybė patirs žymiai didesnių smūgių,
negu ji patyrė iš materializmo“⁵. Iš tikrųjų anoji Macei-
nos ištarmė pildosi. 'Naujojo amžiaus' judėjimas, kurį ga-
lėtume pavadinti spiritualizmo tarpsniu, bando tapti ma-
terializmo pakaitalu. Taip 'Naujojo amžiaus' alternatyvio-
sios, naujosios, religijos (sektos) išpažįsta Dievybę, dvasias,
pomirtinį gyvenimą. Neneigia jos net ir istorinio
Kristaus. Bet neigia antgamtinį Kristų—Kristaus dievybę.
Šia prasme per 'Naujojo amžiaus' judėjimą kalba antikris-
tinė dvasia. Vis dėlto reikėtų klausti, ar iš tiesų visose
'Naujojo amžiaus' apraiškose tesigirdi tik spiritualizmu
prisidengusio šėtono kalba?

1. DU KRAŠTUTINUMAI

Krikščionių atoliepi į 'Naujojo amžiaus' iššūkį būtų galima sugrupuoti į du kraštutinius sparnus: negatyviai kritišką atmetimą ir pozityviai nekritišką pritarimą. Pirmajam sparnui daugiausia atstovauja evangeliškieji fundamentalistai (Dave Hunt, T. A. McMahon, C. R. Ferreira, katalikė...) ir antrajam — protestantiškieji ir katalikiškieji liberaliosios minties krikščionys (Matthew Fox, Thomas Berry, Robert Schuller). Tiesa, yra dar ir vidurinė, kiek silpnesnė, šaka, kuri, kritiškai žiūrėdama į 'Naujojo amžiaus' judėjimą, mato jame ir teigiamų bruožų. Šios krypties žymiausiu atstovu reikėtų laikyti jėzuitą George Maloney. Pasiremdamas to paties ordino nario Teilhard de Chardin'o vizija tiesia kelią į krikščioniškąją 'Naująją amžių'.

Prieš kurį laiką fundamentalistai Dave Hunt ir T. H. McMahon parašė gana populiarią knygą **Krikščionybės suvedžiojimas** (The Seduction of Christianity) ⁶. Knygos pagrindinė tezė — 'Naujasis amžius' yra šėtono darbas. Pasaulio galas netoli, nes visur matyti šėtoniški ženklai, rodantys, kad masiškas atsimetimas nuo krikščionybės jau čia pat. „Mums rūpi dokumentuoti faktą, kad suvedžiojimas jau tarp mūsų, ir ne tik sekuliariniame pasaulyje, bet net ir Bažnyčioje. Kas vyksta, atrodo, atitinka kaip tik tą pranašautą laiko periodą prieš pat Kristaus sugrįžimą pas savuosius“, — aiškina minėtieji autoriai ⁷. Viešpats yra laukiamas ir jis gali triumfuodamas pasirodyti kiekvieną dieną. Tiems, kurie gali skaityti laiko ženklus, yra aišku, kad šėtonas kontroliuoja vakarietiškąją kultūrą.

Pasak Hunt'o ir McMahon'o, raganavimas esanti didžiausia šių laikų blogybė. Filosofiniu požiūriu jie laikosi Descartes'o dualizmo: medžiaga atskiriama nuo dvasios, siela — nuo kūno, o Dievas nesimaišo medžiaginėje pasaulio sferoje. Jokia evoliucija (materialinė ar kultūrinė) nepaėinanti iš Dievo. Krikščionys neturi jokios užduoties gerinti socialinę santvarką. Socialinė evangelija aiškiai pas-

merkiama. Anaipol ne visi fundamentalistai (pvz., Gary De Mar, Peter Leithart) pritaria krikščionių veiklos apribojimui tik dvasine sfera. Betgi visi jie „visiškai sutinka, kad 'Naujasis amžius' yra demoniškas ir kad šėtono valdžia stiprėja" ⁸.

Tokios pat minties laikosi Cornelia Ferreira, kurios straipsnis, „'Naujojo amžiaus' judėjimas: šėtono karalystė žemėje" buvo išspausdintas katalikų dvasininkų periodiniame žurnale — „Homiletic & Pastoral Review" (Homiletinė ir pastoralinė apžvalga). Ferreira, regis, atstovauja katalikiškajam fundamentalistų sparnui. Jos pagrindinė tezė galbūt ir yra teisinga, bet ji iškrypsta į kraštutinumus: visur imama regėti šėtono darbą. Pvz., net į garsaus psichologo Abraham Maslow'o asmenybės teoriją žiūrima kaip į liuciferio dovaną ⁹. Ekologinis sąjūdis, žmonių prieauglio kontrolė taipogi priskiriama šėtono veiklai. O pasak fundamentalistų teologo Robert Faid'o, Michailas Gorbačiovas nešiojās apokaliptinio žvėries žymes ir esąs velnio agentas žemėje.

Būdinga, kad Hunt ir McMahon laiko garsųjį jėzuitą mokslininką Teilhard de Chardin'ą 'Naujojo amžiaus' tėvu. Tvirtina, kad Vatikanas su juo elgėsis kaip su apostatu, atsimetėliu nuo Bažnyčios ¹⁰. Nei vienas, nei kitas tvirtinimai nėra teisingi. Šiuo metu Teilhard'o klausimas Vatikane nekelia jokių rūpesčių. Tiesa, kad jo raštai ir idėjos darė įtakos naujaamžininkams (pvz., Jean Houston, Marilyn Ferguson) ir daugeliui protestantiškų bei katalikiškų mąstytojų. Vadinas, net ir Teilhard de Chardin'o idėjose vieni girdi šėtono aidą, kiti — Dievo balsą.

Iš tiesų 'Naujojo amžiaus' sąjūdis yra laiko dvasios apraiška. Per jį kalba ne vien tik antikristo, bet ir Kristaus dvasia. „Kiekvienas laikmetis Dievo pavedimu turi ką nors pasakyti. Neprivalo mus ištikti toks priekaištas: „Jūs visą laiką prieštaraujate Šventajai Dvasiai". Galbūt Dievas savo Sūnuje yra ištaręs paskutinį žodį. Bet jis (šis žodis, A. P.) yra toks išsamus ir daugiapusiškas, kad jis privalo būti visais laikais linksniuojamas. Šiam tikslui jo Viešpaties yra siunčiama kiekviena valanda. Jei mes šiuo

siuntėju nepasinaudojame, kitokia dvasia ima kalbėti to-
mis pačiomis laiko bangomis. Ne be mūsų kaltės tuomet
anos dvasios tiesa pasklinda krikščioniškoje aplinkoje", —
įspėja mus religijos sociologas kun. Viktor Schurr¹¹.

Šis įspėjimas tiko ano meto priešvatikaninei teologijai,
jis taip pat lygiai tinka ir šiandieniniam fundamentalistų
(protestantų ir katalikų) mentalitetui. Dar priešvatikani-
niais dešimtmečiais, pvz., būta radikalaus mokslo ir gyve-
nimo pasikeitimo. Bet nei teologai, nei sielovada, atrodo,
to nepastebėjo. Teologija pasiliko nebyli. Jei ji ir kalbė-
jo, kartojo senas formules. Susidarė įspūdis — lyg ji būtų
mokslo priešininkė. Ne vien tik krikščionijos priešai ėmė
žiūrėti į ją kaip į kokią atgyvenusią instituciją, skelbian-
čią pasenusias idėjas. Priešingai, naujaamžininkai sten-
giasi rodytis esą šiuolaikiškesni, turį asmeninių ir visuo-
meninių moderniojo amžiaus problemų: materializmo, vie-
natvės, taršos, atominės grasos ir t. t. sprendimus.

Visa bėda, kad kraštutiniškieji fundamentalistai 'Naujo-
jo amžiaus' judėjime tegirdi tik dykumų dvasios, antikris-
to kalbą. Šv. Dvasios balsas jų ausų nepasiekia. Užtat
neiškirdami dvasių jie vienu ypu viską atmeta, viską
pasmerkia. Taip darydami, net prieš savo norą, užleidžia
laiko bangas antikristinės dvasios Siuntėjui. Tada krikš-
čionybės priešai jaučiasi teisėtai pasielgę „priglausdami"
laiko dvasią po savo sparnais. Beje, ir kitame 'Naujam
amžiui' atliepos poliuje randame tą patį dvasių sumai-
šymą, išvalgos trūkumą. Tik čia linkstama nūdieninėse
laiko dvasios apraiškose tematyti tik Dievo veikimą. Šios
nuostatos bene geriausiu pavyzdžiu bus domininkonų vie-
nuolis Matthew Fox.

Fox šiuo metu vadovauja savo įsteigtam institutui šv.
Vardo kolegijoje (Oak land, Calif.). Taip pat jis yra ir
daugelio knygų autorius¹². Jis taip pat atstovauja reikš-
mingai moderniosios religijos, gal tiksliau „universalio-
sios religijos" kryptį. Šitoji religija viską supila į vieną
katilą: Rytų spiritualizmo formas (pvz., zen-budizmą, hin-
duizmą), Amerikos indėnų religijas, transcendentinę me-
ditaciją, ekologiją (vienybę su gamtos jėgomis), feminiz-

mą (motiną žemę) ir net Wikka-wicca (raganas). Visi tie dalykai įvyniojami į Vidurinių amžių mistikų ir pseudo-mistikų skraistę. Šitokių idėjų ir tikėjimų mišinį Fox pavadino kūrinių spiritualizmu (Creation spirituality).

Vadinasi, kūrinių dvasiškumas yra krikščioniškos teologijos, misticizmo, feminizmo, ekologijos ir įvairių šamanizmo praktikų mišinys. Kitaip sakant, Fox išvystė holistinę teologiją pasinaudojęs įvairiais šaltiniais. Tai tikėjimų rinkinys, kuriame cituojama tryliktojo šimtmečio mistiko mokytojo Meister Eckhardt mintys ar dvidešimtojo šimtmečio raganos Starhawk pamokymai. Fox gali naudotis Teresės Avilietės mąstymo išdavomis lygiai taip, kaip Mahatma Ghandi išmintimi. Jis gali priimti beveik kiekvieną tikėjimą, koks tik pasimaišo. Mat Fox mato tiesą visame.

Fox'o teologija krypsta į kosminį Kristų, prie kurio einama per „gyvąją kosmologiją“. Pasak Fox'o, mokslas, misticizmas ir menas ir sudaro „gyvąją kosmologiją“. „Mokslo (kūrinių pažinimas), misticizmo (patirtinė vienybė su kūrinija ir su jos neišsakomomis paslaptimis) ir meno (pagarbios baimės išraiška kūriniui) junginys yra tai, kas sudaro „gyvąją kosmologiją“, — rašo domininkonas Fox¹³. Bet dinaminėms kosminio Kristaus savybėms suprasti privaloma visų pirma suprasti visą, ką mokslas yra atskleidęs apie kūrybišką energiją virpančią visatos prigimtį.

Tokio supratimo ugdymą būtų geriausia pradėti nuo kunigų seminarijų. Užtat Fox siūlo jose įvesti privalomus mokslo (ypač fizikos), dvasinio misticizmo ir meno (tapybos, muzikos, poezijos, šokio...) kursus. Ta visa veikla leisianti studentams įsiklausyti į kosmosą juose ir apie juos ir tokiu būdu pereiti į pradinę kūrybingą teologiją. Fox seminarijos adresu meta dar ir kitą dėmesio vertą sugestiją. Fox mato, kad šie Amerikos seminarijose (ypač protestantiškose) siaučia psychologizmas kaip patologinis pseudomisticizmas. Psichologizmas reiškia dvasiškumo pavertimas į psichologines kategorijas. Seminarijose, kur daugiau dėmesio kreipiamą į klinikinį-sielovadinį mo-

kymą, ištisa dvasinių vadovų karta paaukojama psichologinio patarinėjimo dievui. Fox'o supratimu, atėjęs laikas išvežti iš seminarijos bibliotekų tas „praktinės teologijos“ knygas ir knygeles, pilnas psichologinio žargono, o mokslo išteklius pasukti kita kryptimi.

Liturgijos klausimu Fox siūlo sustabdyti „garbinimo antropocentrinį išsigimimą Vakaruose“, jį atsveriant atnaujintu dėmesiu kosminiam Kristui. Vakarų bažnyčioms reikia kosmologinio pajautimo. Reikia į Gerąją Naujieną ir kosminę malonę atliepti ir kūnu, ne vien tik žodžiais, protu ar širdimi. Todėl, pvz., į pamaldas įvesdintina daugiau procesijų (apie bažnyčią, per bažnyčią, per miestelį, į kapines). Kitas moderniojo garbinimo trūkumas (ypač protestantų, neturinčių išpažinties), Fox'o įsitikinimu, yra atsitolinimas nuo kančios, skausmo ir sielvarto. Žmogaus kančia turėtų būti išreikšta žodžiais, giedojimu, monotonišku rečitatyvu, šokiu ir t. t. Užgniauzta, nepripažinta, paslėpta kančia išeikvoja daug energijos ir neveda asmens į sielos ramybę, į dvasinį gydymą.

Fox'o nuomone, per kosminį Kristų galima pasiekti ir gilesnį ekumenizmą. Mat kosminis Kristus sieja krikščionis su visais žmonėmis. Beje, Vakarai visiškai nebeturi sąlyčio su savo mistiniu paveldu. „Vakarų Bažnyčia negali įeiti į pokalbį su Rytaiis apie misticismą ar išmintį, jei ji pati nežino savo mistinių šaknų“,— teigia religijos profesorius Wayne' Boulton¹⁴. Fox taip pat duoda neraidinę motinystės sampratą. „Jos (Marijos, A. P.) pavyzdžiu mus pasiekia gera žinia, kad mes taip pat būname Dievo motinos, kada tik mūsų 'gimdymai' neša išminties ir gailėstingumo vaisių, kaip ir jos nešė Jėzaus Kristaus asmenyje“¹⁵. Vadinasi, visi asmenys Marijos pavyzdyje dabar randa savo tikrą pašaukimą: gimdyti, gimdyti gailėstingumą, gimdyti Dievą. Jei mūsų gyvenimas skleidžiasi kaip grožio ir meno kūrinys, tuomet neišvengiamai jis tampa Dievo paveikslo (imago Dei) gimdymu kosmose.

Visos šios Fox'o išvalgos, galėtume sakyti, telpa 'Naujojo amžiaus' rėmuose ir drauge praplečia krikščioniškos teologijos horizontus. Antra vertus, Fox'o teologijoje su-

siduriame su rimtomis sunkenybėmis. Viena iš jų — kosminio Kristaus samprata. Atidžiau pasižiūrėjus paaiškėja, kad Fox'o kosminis Kristus nėra tapatus su Teilhard de Chardin'o kosminiu Kristumi, su Jėzumi iš Nazareto. Fox savo knygoje, paskaitose ir seminaruose vartoja terminą „kosminio Kristaus archetipas“, kurį jis aiškina taip: „Kosminio Kristaus archetipas yra universalus būdas matyti pasaulį... būdas regėti grožį, didingumą ir dievišką malonę visuose dalykuose... kosminis Kristus yra dieviškas spinduliavimas, esantis kiekvienoje galaktikoje, kiekvienoje žvaigždėje, kiekviename delfine, kiekviename žolės lapelyje ir kiekviename žmoguje“.

Bet Fox tuoj pat prideda, kad kosminio Kristaus archetipas nėra unikumas krikščioniškoje tradicijoje. „Jis taip pat pasirodo ir Rytų tradicijose. Budistai kalba apie „Budos prigimtį“, kuri yra kiekvienoje gėlėje, kiekviename vaike ir kiekvienoje šypsenoje. Tai yra kosminis Kristus; tai tik kita kalba“¹⁶. Jei taip, tai Kristus paverčiamas visuotinės patirties psichologine ar lingvistine kategorija, kurioje pradingsta Kristaus dieviškumas. Šia prasme Fox'o „kosminio Kristaus archetipą“ reikėtų laikyti antikristine idėja.

Boulton susiduria dar su kitomis problemomis Fox'o teologijoje. „Pagrindinė sunkenybė, kurią aš turiu su Fox'u, yra ta, kad krikščionišku požiūriu jis nėra pakankamai mistiškas. Jis mums pristato krikščionybę tokią pasaulietišką, taip glaudžiai susijusią su jo paties gyvenamu laikotarpiu ir terminija, taip tikrą 'po apšvietos tarpsnio' kategorijų pranašumu, kad religiškai darosi beveik padrika“¹⁷. Fox nekalba apie dangų, pomirtinį gyvenimą, paskutinę teismą. Pirmoji (gimtoji) nuodėmė paversta pirmąja palaima. Blogio samprata paviršutiniška, neliečianti žmogiškos prigimties gelmių. Gal dėl to Fox ir šėtonu nesidomi.

Štai va ir turime dvi kraštutines 'Naujojo amžiaus' interpretacijas: perdėtai pesimistišką ir perdėtai optimistišką. Pirmoji naujaamžininkų veikloje mato tik gesta diaboli (velnio darbus), antroji tik gesta Christi (Kristaus

darbus). Tarp šių dviejų polių reikia ieškoti tiek galvosenos, tiek veiksenos pusiausvyros. Žinoma, dviejų antitezių susilietimas nėra tik plokščia sintezė, o gilesnė ir platesnė pažiūra į tikrovę, ypač krikščionišką tikrovę.

2. VIDURIO KELIAS — KRAŠTUTINUMŲ SINTEZĖ

Per tris paskutinius šio šimtmečio dešimtmečius matėme beišsivystantį naują galvojimą. „Didelę dalį to galvojimo mes, krikščionys, galime ir privalėtume priimti tiek, kiek jis yra suderinamas su pagrindinėmis krikščioniško Apreiškimo tiesomis“, — skatina jėzuitas George Maloney¹⁸. Išties dideli pasikeitimai vyksta globalinėje sąmonėje, kuri tyliai vystosi gal kokių 5—10% mąstančių vakariečių protuose ir širdyse. Mokslų istorikas ir filosofas Thomas Kuhn tą procesą pavadino paradigmu pakeitimu. Jam paradigma (gr. — modelis) reiškia schemą, kuria naudodamiesi suprantame ir aiškiname tam tikrus tikrovės aspektus. Nauja paradigma yra aiškiai naujas galvojimo būdas apie senas problemas, bet su šviežiomis įžvalgomis ir didesniu išsiskverbimu į visumos įvairovę.

Istorijoje rasime daug paradigmu kaitos pavyzdžių. Pvz., Koperniko sistema (žemė sukasi apie saulę) pakeitė Ptolomėjaus sistemą (žemė — visatos centras). Branduolinė fizika pakeitė Newton'o fiziką ir jo mechanistinį pasaulėvaizdį. Arba Einstein'o reliatyvumo teorija (nauja paradigma) parodė, kad visa tikrovė yra santykinė. Newton'o paradigmoje Dievas buvo „ten aukštai“, statiškas mechaninio pasaulio stebėtojas. Dėl branduolinės fizikos įtakos įvyko Dievo, žmogaus, žemės ir viso kosmoso filosofinės sampratos kaita. Į visatą pradėta žiūrėti kaip į dinaminę, tarpsantykine visumą. „Mes gyvename joje (visatoje, A. P.) ir susiduriame su gausiai susijusių, savitarpyje santykiaujančių, abipusiškai prasiskverbiančių įvykių, kaip tik taip, kaip mes patys esame tokia įvykių eilė“, — aiškina proceso teologas Norman Pittinger¹⁹.

Tokiu požiūriu mes visi esame visos Dievo kūrinijos dalis. Mūsų kūnai yra padaryti iš tos pačios medžiagos kaip ir žvaigždės. Randame tą patį kalcį mūsų kūnuose kaip ir jūroje. Bet mes turime unikalią galią „įdvasinti“ visatos medžiagą savyje. Mes įeiname į paslapties ir tarpusavio santykių pasaulį. Viskas dinamiškai juda, viskas glaudžiai susiję. Iš tokios perspektyvos ir „Dievas nebeturėtų būti mūsų suprastas kaip Dievas ten viršuje, ar ten toli, bet kaip suasmeninta meilės energija, sąveikaujanti su visais savo kūriniais, tvarkanti tariamą chaosą į aukštesnės mylinčio vienybės plotmes“²⁰. Šis Dievas, kurį šv. Paulius skelbė atėniečiams, yra netoli mūsų. „Juk mes jame gyvename, judame ir esame“ (Apd 17, 28).

Noetinių mokslų instituto direktorius Willis Harman duoda trijų skirtingų tikrovės požiūrių apybraižą, pagal kurias rikiuojasi žmonių tikėjimo sistemos. Kitaip sakant, Harman škicuoja tris skirtingas metafizikas: M-1 (materialistinis monizmas), M-2 (dualizmas) ir M-3 (transcendentinis monizmas). M-1 perspektyvoje medžiaga duoda pradžią psichikai, o pastaroji — dvasiai. Vien tik mokslinis pažinimas yra tikras pažinimas. Žmogiškoji sąmonė esanti tik smegenų dalis ir tegali būti pažįstama tik stebint smegenis. Kitaip tariant čia turima reikalo su infantiliška metafizika. M-2 simbolizuoja dualizmą (medžiaga ir dvasia). Šioji metafizika priima du pažinimo šaltinius: medžiagą ir energiją kaip mokslinių tyrinėjimų objektą ir protą bei dvasią kaip filosofinių-psichologinių studijų lauką.

Pagaliau M-3 metafizikos (radikalus šuolis nuo pirmųjų dviejų) pagrindinė prielaida — sąmonė davė pradžią medžiagai. Šią paradoksišką ištarmę bando paaiškinti mūsų minėtas Harman. „Šiaip jau pasaulis atrodo realus. Vyks ta įvairių rūšių reiškiniai. Tarp jų, atrodo, yra priežastinis ryšys. Kai kurie iš šių savitarpio santykių yra taip patikimi, kad mes atrandame „mokslinius dėsnius“ ir juos aprašome... Bet tarkime, kad „atsibundama“ iš fizinio pasaulio „sapnų“. Tuomet pasidaro aišku, kad priežastin-gumo dėsnis yra kitoks negu mes galvojome (ir buvome

mokomi): „Aš sapnuotojas“ (arba „mes, kolektyviniai sapnuotojai“) esu įvykių ir santykių priežastis. Neturintis sąmonės kolektyvas=universalus protas yra kūrėjas pasaulio, kurį patiria sąmonėje esąs protas“²¹.

Harman pastebi, kad M-3 paradigma nėra vienintelis, bet tinkamesnis požvilgis į žmogiškos patirties visumą. Šiandie fizikai vis labiau ir labiau ima savintis M-3 požvilgį į tikrovę. Taip darant jiems lengviau vyksta derinti Einstein'o reliatyvumo teorijos gautus duomenis su „kvantų“ chaosu ir tariama netvarka materijoje. Einstein iki pat mirties priešinosi kai kurių fizikų galvojimui, kad atsitiktinumas galėtų būti galutinė realybė. Fizikos mokslams atradus 'kvarkus' (pagrindinius medžiagos vienetų), remdamiesi reliatyvumo teorija, kai kurie fizikai priėjo prie išvados, kad žmogiškoji sąmonė yra susijusi su pasaulio kūrimu, o medžiaginis pasaulis padeda formuoti žmogiškąją sąmonę. Tačiau užu viso to,— Einstein atkakliai tvirtino,— yra aukščiausias Tvarkytojas. Mes turime reikalo su jėgų ir energijos laukais, nebe su vienisomis, nepriklausomomis būtybėmis. „Visi kūriniai yra judinami Aukštesnės sąmonės, kuri kuria materiją per tarpusavio ryšius“²².

Fizikas ir filosofas Fritjof Capra aprašo, į kur kvantų teorija, kaip nauja visatos vizija, mus veda. „Kvantų teorija verčia mus žiūrėti į visatą ne kaip į fizinių objektų rinkinį, bet kaip į sudėtingą santykių tinklą tarp įvairių suvienytos visumos dalių. Tačiau šitaip Rytų mistikai išgyveno pasaulį ir kai kurie iš jų savo patirtį išreiškė tokiais žodžiais, kurie yra beveik tapatūs su atomo fizikų naudojamais terminais“²³. Išeitų, kad Capra randa glaudų ryšį tarp mistikos ir fizikos.

Iš tiesų daugelis fizikų kalba iš M-3 perspektyvos, matydami visų dalykų tarpusavio ryšius ir visų vienybę visumoje. Toks požiūris ir tokia kalba panašėja į mistikų kalbą. Tai patvirtina, pvz., Alberto Einstein'o patirtis: „Gražiausias ir giliausias jausmas, kokį tik mes galime patirti, yra mistinės tikrovės pajutimas. Jis yra visų tikrų mokslų sėjėjas. Tas, kuriam šis jausmas yra svetimas,

kuris nebepajėgia stebėtis ir žavesio pagautas pagarbiai žiūrėti, yra lygus mirusiam. Žinoti, kad tai, kas mums yra neprieinama, tikrai egzistuoja, pasireiškiantis kaip aukščiausia išmintis ir labiausiai spinduliuojantis grožis, kurį mūsų atbukusios psichinės galios tegali suprasti tik primityviausių formų — šis žinojimas, šis jausmas yra tikro religiškumo centre" ²⁴. Nė viena didžioji religija, ypač katalikiškoji krikščionybė, neneigia, kad misticismas yra tikro religiškumo centre.

Psichikos, išskleistos sąmonės, dvasinio pasaulių sritys nūdien patraukia mažą, bet didėjančią žmonių dalį. Jie nekantriai siekia ir noriai priima naują globalinę sąmonę, kuri rodo žmogaus vienybę su visa sukurta gamta, su visomis žmogiškomis būtybėmis kaip vienos šeimos broliais ir seserimis, su Dievu kaip mūsų laimės ir galutinės prasmės šaltiniu. Teisingai George Maloney nurodo, kad „visi mes esame sukurti būti mistikais namie Danguje ir čia, žemėje, nenustatydami ribų tarp tų dviejų tikrovių" ²⁵. Mistika visad krypsta į sujungtą gamtos ir dvasios lauką, maitinamą absoliučios Būtybės, kurią mes vadiname Dievu, kurį Adomas (pirmasis žmonijos tėvas) ir Jėzus vadino tėčiu, tėveliu („Abba“).

Scholastinės filosofijos veikiama katalikiškoji teologija pradėjo prarasti kosminį žvilgį į pasaulį, koks buvo anksčiau krikščionybės šimtmečiais. Bet tik Imanuelis Kantas Dievą visiškai atskyrė nuo mechaniškos (Newton'o) gamtos. Tiesa, Kanto filosofinėje sampratoje liko Dievo ir žmogaus gyvybiniai santykiai. Bet ten abu nebeturėjo ryšio su gamta. Protestantizmas pasidarė labai „sudvasintas“ ir prarado bet kokią pirmiau turėtą ekologinę dimensiją. Paradoksas! Tą prarastą kosminę ir ekologinę dimensiją naujaamžininkai bando susigrąžinti. Deja, jų susigrąžintas kosmosas paskandina Dievybę rytietiškame pantheizme.

Štai čia ir iškyla vienas iš pagrindinių 'Naujojo amžiaus' iššūkių katalikiškam krikščioniui — atkurti Dievo prezencijos pajautimą visoje jo kūrinijoje. Arba, kitaip sakant, susigrąžinti katalikiškąją 'Naująją amžių', rymojusį ant

Šventraščio pamatų ir senosios Logos (Žodžio) misticizmo sistemos, kurios mokė, pvz., šv. Maksimas Išpažinėjas (Maximus Confessor, 580—662). Prieš keletą dešimtmečių tas pačias idėjas atgaivino jėzuitas mokslininkas ir mistikas Teilhard de Chardin (1881—1955). Sakytume, jis ėmė žvelgti į tikrovę iš M-3 metafizikos perspektyvos. Kadangi Teilhard'o teoriją šis autorius buvo nagrinėjęs atskiroje studijoje²⁶, todėl šio klausimo nebeliesime, o pereisime į praktiškąjį, sielovadinį iššūkio aspektą.

3. SUSIGRAŽINTI KAS PRARASTA — PASILAIKYTI KAS TURIMA

Du pirmieji sociologo Andrew Greeley's dėsniai teigia: (1) kai katalikai ko nors atsisako, kiti tai atranda; (2) kai katalikai ką nors atranda (pvz., marksizmą), tai kiti to atsisako. Šie dėsniai, kaip matysime, tinka 'Naujojo amžiaus' judėjimui, kurio idėjos yra senesnės negu dykumų (ankstyvosios Bažnyčios) tėvai. „Ironija, kad geriausias 'Naujojo amžiaus' idėjos, išplaukiančios iš religijos, Dievo, žmonijos ir visatos supratimo, buvo brangakmeniai katalikų lobyne nuo pat pradžių, bet per ilgai buvo apleisti, užmiršti ar užkasti“, — tvirtina krikščioniškos leidyklos vedėjas Michael Leach²⁷. Pats laikas Bažnyčiai ne tik tuos brangakmenius atsikasti, bet taip pat nuimti rykus (vožtuvus) nuo jos šviesiausiai degančių žvakių, kad jos galėtų mesti naujos šviesos ant visad žmogų lydinčių egzistencinių klausimų. Būtent, kas mes iš tikrųjų esame, ką mes veikiame, kur mes einame ir ką visa tai reiškia.

O rykus reikėtų nuimti bent nuo trijų Bažnyčios žvakių: teologijos, liturgijos ir sielovados. Užuoť kritikavus idėjas ir simbolius, kuriuos mes, atrodo, esame apleidę ar užmiršę, argi nebūtų geriau iš naujo atrasti ir iš naujo kūrybingai pergalvoti tą, kas visuomet buvo mūsų? Kai vis daugiau visų tikėjimų amerikonų ima „garbinti“ žė-

mę ir pradeda matyti gėrį Dievo rankų darbe (kūrinijoje), neturėtų nieko nustebinti, kad katalikai pozityviai atsi-
liepia į Matthew Fox'o teologiją. Jie, matyt, bando at-
siimti katalikų tradicijos „rinktinę dalį“. Autoriaus tėvas,
pvz., po vakaro maldos pabučiuodavo žemę, mūsų gerą-
ją maitintoją. Jis nebuvo panteistas. Katalikai visad ži-
nojo, kad Dievas yra visur ir kad gera poezija yra gera
teologija. „Pakišti mintį, kad jie užsiima panteizmu, būtų
lygu ignoruoti neabejotiną faktą: lengviau yra katalikui
(bent amerikoniui, A. P.) palikti demokratų partiją, negu
paneigti monoteizmą“²⁸. Koks gi krikščionis galėtų neig-
ti amerikiečių poeto Gerard Manley Hopkins'o ištarmę:
„Pasaulis yra apdovanotas Dievo didingumu“?

„Jūs esate dievai ir visi Aukščiausiojo sūnūs“ (Ps 81
(82),6). „Jūs esate dievai“,— kartoja Shirley MacLaine, po-
puliariausioji 'Naujojo amžiaus' skelbėja. „Dievas tapo
žmogum, kad žmogus galėtų tapti Dievu“,— šv. Atana-
zas (Athanasius, 295—373). Šitoji pagrindinė krikščiony-
bės tiesa privalo būti pabrėžiama sielovadinėje teologijo-
je. Mokant tikėjimo akcentas turėtų būti permestas iš mo-
ralinės į mistinę tikrovę, iš politinės į sielovadinę sritį.
Gyvybiškai svarbu atgauti mistinės teologijos kryptį. Tai-
gi „kiekvienas ištartas žodis, kiekvienas duotas patari-
mas, kiekvienas išvystytas veikimo būdas galėtų ateiti iš
širdies, kuri intymiai Dievą pažįsta“²⁹. Kardinolas Joseph
Ratzinger suabejojo, ar tik Bažnyčia nekalba per daug
apie save ir nepakankamai apie Dievą. Iš naujo reikia at-
pažinti ir pripažinti Dievą, kuris kiekviename iš mūsų yra
„arčiau negu mūsų kvėpavimas, glaudžiau nei mūsų ran-
kos ir kojos“.

Būdinga, kad Vakarų pasaulyje skaistykla vėl atėjo į
madą. Priešingai, Vakarų katalikybėje ji iš mados išeina.
Pvz., filme „Flatliners“ (Plokščiagalviai) vyrauja pagrindi-
nė mintis, kad mirusieji gali atleisti gyviesiems, o gyvie-
ji gali atleisti mirusiesiems ir tuo juos paleisti nuo grandi-
nių. Filmuose „Ghost“ (Dvasia), „Jacob's Ladder“ (Jokūbo
kopėčios), ir „Truly, Madly, Deeply“ (Tikrai, beprotiškai,
giliai) pabrėžiamos dvi prielaidos: (1) yra tarpinė ertmė,

kurioje mes galime ištaisyti netvarką, kurią esame padarę dar būdami gyvi; (2) yra ryšys tarp gyvųjų ir mirusiųjų. Tiesa, tie filmai niekur nenaudoja žodžio „skaistykla“, bet vis tiek jie išreiškia katalikiškas tiesas apie skaistyklą ir šventųjų bendravimą. D. M. Thomas'o romanas „Baltasis viešbutis“ („The White Hotel“) taip pat pabrėžia skaistyklos idėją.

Andrew Greeley'o nuomone, „Baltojo viešbučio“ užuomina galėtų būti „proga palaisvinti mūsų gyvenimo santykius, atleisti ir sulaukti atleidimo, sutaisyti ir būti sutaisytiems, išpirkti (gauti atleidimą) ir priimti atleidimą. Šie veiksmai, įtariu, bus skausmingesni nei bet kokia ugnis ir nuopelningesni negu bet kokia meilė, kurią galime patirti prieš mirtį“³⁰. Žmogus turi stiprią įgimtą nuojautą, kad pavaduojantis kentėjimas yra galimas. Mūsų skausmas gali padėti kitiems, juk žmonių giminės vienybė įgalina vieniems už kitus kentėti. Skaistykla akcentuoja šią paslaptinę, bet esminę tiesą, katalikų tikėjimo tiesą.

Greeley'o įsitikinimu, lėkštas įmantrumas kaltas už tai, kad tokios svarbios religinės tiesos buvo nustumtos į šalį. „Liturgistai ir religijos mokytojai (švietėjai), išklause vieną kitą kursą, pasiskelbė katalikų tradicijos žinovais. Neišmanantys istorijos, negerbdami religijos poetinių dimensijų, jie išpylė kūdikį drauge su vonios vandeniu — ir taip pat kūdikio motiną“, — karčiai priekaištauja kun. Greeley³¹. Nuo „neapšviestų švietėjų“ arogancijos nukentėjo eiliniai katalikai. Laimei, katalikiškoji liaudis, ypač Lietuvoje, nebuvo praradusi tikėjimo skaistykla — mirusiųjų ir gyvųjų bendrystę.

Clarence Thomson panašų paradoksišką reiškinį randa ir katalikų (bent Vakaruose) liturgijoje. Katalikai, jo manymu, privalėtų pripažinti centrinę sakramentų vietą skelbdami Apreiškimą. Juk Apreiškimas yra daugiau negu žodžiai. O vis dėlto „'Naujojo amžiaus' žmonės degina daugiau žvakių, nešioja daugiau medalikų, sukvėpuoja daugiau smilkalų, uždeda daugiau rankų, daugiau patepa aliejais, atlieka daugiau šventų (apeiginių) apsiplovimų,

daugiau dalijasi duona, išlaiko daugiau meditavimo pozų, nešioja daugiau religinių apdarų ir gieda daugiau giesmių, negu katalikai" ³². Katalikai ne tik išrado visų šių dalykų religinį panaudojimą, bet per du tūkstančius metų gyveno šių simbolių galia.

Kol mes, katalikai, nesusigražinsime turtingo sakramentinio paveldo, tol ir toliau pasiliksimė kriptofundamentalistai naudodami šventus žodžius, bet būdami be sakralybės atskleidžiančių simbolių, kurie maitina mūsų kontempliatyvinius troškimus. „Katalikai, turėdami simbolinę sąmonę, privalėtų rodyti kelią, kaip reintegruoti (vėl suvesti į visumą) medžiagą ir dvasią. Kol nesimelsime su savo kūnais (sakramentaliais), o tik „kelsime savo protus ir širdis į Dievą“, tol niekada nepripažinsime, kad medžiaga yra šventa. Pasiliksimė ir toliau užkietėję savo ekologinėse nuodėmėse, savo atitolime nuo gamtos ir nematysime nieko bloga maitinimosi chaose ar plačiai paplitusiame nutukime" ³³. Šiuo atžvilgiu krikščionys galėtų pasimokyti iš naujaamžininkų.

Šiandie krikščioniui neišvengiamai tenka susidurti su alternatyviosiomis religijomis — sektomis (krikščionimis ar rytietiškomis). Žinoma, sektos nėra naujas dalykas Bažnyčios istorijoje. Rasime daugybę sektų ir kitose religijose. O „sektą yra sudėtingo religinio mokslo entuziastingas suprastinimas (suvedimas) į du ar tris punktus, kurie padaromi išimtiniais, ir tuomet jie entuziastingai primami“, — paaiškina Bostono vyskupas Roberto Gonzalez, O. F. M. ³⁴ Kaip religinis fenomenas sektos visuomet egzistuos. Katalikiškasis krikščionis turėtų saugotis, kad neišsiugdytų antisektinio mentaliteto, kuris sąlygotų jo reakciją į sektas. Krikščionys neprivalo pakliūti į tarpsektinę kovą. Bažnyčia nėra sekta.

Antra vertus, sektos gali priminti krikščionims reikala būti ištikimesniems savo religinei tapatybei ir misijai. Kuo ištikimesni katalikai bus savo misijai, tuo mažiau žmonių nuo jų pabėgs ir tuo sunkiau bus sektoms įsiveržti į jų tarpą. Sektos, kaip minėjome, išryškina vieną kurį nors doktrinos aspektą, išimdami jį iš viso krikščioniškojo mok-

slo konteksto. Žmones patraukia tas aspektas, nes jie neatpažįsta šios tiesos visame Bažnyčios skelbiamo mokslo audinyje. Jei sektoms sekasi, tai dėl to, kad jos kalba apie tokius dalykus, apie kuriuos žmonės nori girdėti ir turėtų girdėti. Šioje vietoje katalikai galėtų iš sektų pasimokyti — aiškiau skelbti tuos Bažnyčios mokslo aspektus, kuriuos sektos akcentuoja. Bet ką gi jos akcentuoja?

Sektos išskirtinai pabrėžia, kad krikščionybės širdis yra asmeninis santykis su Kristumi, kaip mūsų išganytoju ir Viešpačiu, kuriame žmogus randa atleidimą ir gyvenimo atnaujinimą. Kristus yra viskas. Kristus yra viso ko centras. Visa kita išplaukia iš asmens santykio su tuo Centru. Todėl krikščionio atliepa turėtų tą Centrą akcentuoti kaip jo tikėjimo esmę ir išeities tašką. Žodžiu, katalikų sielovadoje būtina pabrėžti Kristaus asmenį, jo centrinę vietą mūsų tikėjime. Reikia skelbti Evangelijos širdį — Jėzų Kristų, o ne religiją istorine ar socialine prasme. „O jei mums nesiseka, aš manau, tai turėtų būti dėl to, kad sektos skelbia evangeliją entuziastingai, tuo tarpu mes atrodome lyg pavargę Kristaus sekėjai“, — pastebi vyskupas Gonzalez ³⁵.

Pamokanti yra Brazilijos katalikų patirtis. Čia katalikai, skatinami išlaisvinimo teologijos, metėsi į socialinį aktyvizmą. Bet jo neužteko, kad išlaikytų savo žmones katalikų tikėjime. Brazilijos primas kardinolas Lucas Moreira Neves galvoja, kad dabar kaip tik šis socialinis aktyvizmas apsunkina katalikų Bažnyčią. „Kai Bažnyčia politiškai įsipareigoja, užuot pagilinus žmonių religingumą... jie (žmonės, A. P.) pradeda alkti Dievo ir dairytis į misticizmą ir į stebuklingus ligų gydymus“, — sako minėtasis Brazilijos kardinolas ³⁶. Suprantama, idealioje sielovadoje gilus dvasingumas jungiasi su socialine veikla; nepalieka prie bergždaus ritualizmo.

Iš pradžių sektos sudaro šiltą, asmeninę aplinką. Jos sutraukia žmones į grupę, kurioje asmuo pasijunta laukiamas. Su savo entuziazmu jos geba sudaryti pradinę šeimos nuotaiką. Naujoji evangelizacija ir katekizacija kaip tik turėtų pabrėžti bendruomeninį Bažnyčios aspek-

tą; žinoma, ne žodžiais, bet šiltais gestais ir darbais. Ji privalėtų parodyti, kad gyvenimas Kristuje yra brolių ir seserų namai. Krikščionys yra pašaukti į gyvenimo naujumą Bažnyčioje. Kitaip sakant, mes nesame išganomi vieni, bet gyvendami tikėjimo, vilties ir meilės bendravimu. Galutinai šio dalyko sektos negali pasiekti, nes jų evangelija yra grynai individualistinė. Jos nėra nei ekleziasinės, nei komunalinės. Katalikų Bažnyčia turi tuos abu aspektus, nes katalikų Bažnyčioje yra tiesos ir meilės pilnybė Kristuje. Reikia tik, kad ji būtų šiltai perkeliama į evangelizaciją.

Minėjome, kad krikščionis galėtų pasimokyti kai ko iš naujaamžininkų, kai ko iš sektų. Paskatinimo prasme katalikams jos turi providencinę dimensiją. Bet kaip yra su didžiosiomis Rytų religijomis? Ar gali katalikas ką nors iš jų išmokyti? Leiskime jėzuitui William O'Malley atsakyti šį klausimą. „Hinduizmas ir budizmas yra tokie sudėtingi, kad yra taip sunku, kad ir nepakankamai, išprausti juos į kategorijas. Apskritai jie man atrodo, bent iš tolo, kaip Sizifo mitas (The Myth of Sissiphus), gyvenimas kaip sunkūs pančiai pilni skausmo ir frustracijos. Tik nedažnai ir labai laikinai jis palengvinamas grožio, pasisekimo, ekstazės, džiaugsmo. Net ir mirtyje nėra palengvinimo, bet tik grįžimas į gyvenimą, galbūt net blogesnę negu šis. Net ir tie, kurie pasiekia nirvaną per negailestingą troškimų neigimą ir per pasiaukojančią meditaciją, atrodo, save paruošia ne vienybei su asmeniniu Dievu, bet susigėrimui į neasmenišką Visą, kaip kibiras vandens netekdamas savo tapatybės jūroje. Tam tikra prasme daug Rytų religijų atrodo, mano ribotu požiūriu, esančios ne tik ateistiškos, bet ir sielai pragaištingos. Ir vis dėlto Rytų religijos mane išmokė melstis prasmingiau nei kokie kiti mokytojai“³⁷.

Bet, kad Rytų religijų dvasinės-psichologinės pratybos galėtų išmokyti prasmingiau melstis, reikia visų pirma gerai pasisavinti savąją tradiciją, turėti intelektualinius rėmus ir šiek tiek kritiškų kriterijų. O tie „vakarietiškieji vienuoliai, kurie Zen'o paragauja paviršutiniška skaityba

ir kurie vaizduojasi, kad jis sudaro nuostabų naujos laisvės pasaulį, kuriame galima daryti kas kam patinka ir kartais elgtis net truputį beprotiškai, jei jie nepakankamai įvertina Zen'o disciplinos griežtumą ir kietaširdiškumą, jie yra visiškai suklaidinti. Jie gerai padarytų žinodami, kad mėgėjiškas užsiiminėjimas Zen'u bus jiems labai rimtas pavojus", — įspėja ne kas kitas, o Rytų mistikos žinovas Thomas Merton ³⁸.

II Vatikano Susirinkimas Bažnyčios santykius su nekrikščionių religijomis nusako štai kaip: „Katalikų Bažnyčia neatmeta nieko, kas tose religijose yra teisinga ir šventa. Su nuoširdžia pagarba ji žvelgia į tuos veikimo ir gyvenimo būdus, į tuos nuostatus ir tiesas, kurie, nors daug kur skiriasi nuo jos pačios tikimų ir mokomų dalykų, tačiau neretai atspindi aną visus žmones apšviečiančią Tiesą... Tad Bažnyčia ragina savo vaikus, kad, sumaniai ir su meile kalbėdamiesi ir bendraudami su kitų religijų sekėjais ir šviesdami krikščioniškojo tikėjimo bei gyvenimo pavyzdžiu, pripažintų, išsaugotų ir ugdytų juose esantį dvasinį ir dorinį gerį bei visuomenines-kultūrines Vertybes" ³⁹. Kažin ar nevertėtų krikščioniui turėti tokią pat nuostatą ir 'Naujojo amžiaus' sekėjų atžvilgiu?

CITATŲ ŠALTINIAI

I Skyrius

NAUJASIS AMŽIUS — SENAS MITAS

1. Fergus M. Bordewich, "Colorado'o Thriving Cults", **The New York Times Magazine**, May 1, 1988, p. 38.
2. Kenneth Paul Kramer, "The Newest New Age", **The Catholic World**, May/June 1989, p. 100.
3. Bill Barol, Mark D. Uehling, George Raine, "Muzak for a New Age", **Newsweek**, May 13, 1985, p. 68.
4. Jeffrey Perlman, "Beyond Pocketbook Politics", **Los Angeles Times**, March 15, Part 9, p. 23.
5. Rev. Wm. Kent Burtner, OP., "New Age Movement. What is it? Is it Really New?", sudėt. veikale red. James LeBar, **Cults, Sects and the New Age**, Huntington, Ind: Our Sunday Visitor, 1989, p. 152.
6. Fergus M. Bordewich, opus cit., p. 38. Tarp kitko, Protėjas yra senovės graikų dievas, sugebėjęs pagal norą keisti išvaizdą ir pranašauti.
7. William D. Dinges, "Aquarian Spirituality: The New Age Movement in America", **The Catholic World**, May/June 1989, p. 137.
8. David Spangler, "Defining The New Age", **The New Age Catalogue**, New York: Doubleday 1988, p. 1.
9. Ibid., p. 111.
10. Horatio W. Dresser, **A History of The New Thought Movement**, London: George G. Harrap, 1978, p. 160—161.
11. H. Emilie Cady, **Lessons in Truth**, Lees Summit, Mo.: Unity School of Christianity, 1962, p. 8—9.
12. Žr. Dean C. Halverson, "Mindpower: A History and Analysis of The New Thought Movement", **SCP Newsletter**, Spring, 1985.
13. Fritjof Capra, **The Turning Point: Science, Society and Rising Culture**, New York: Simon and Schuster, 1982, p. 371.
14. Carl Sagan, **Cosmos**, New York: Random House, 1980, p. 243.
15. C. S. Lewis, **The Problem of Pain**, New York: Macmillan, 1962, p. 150—151.
16. Theodore Roszak, **Unfinished Animal**, New York: Harper and Row, 1977, p. 225.
17. Cit. Dave Hunt, **The Cult Explosion**, Irvine, Calif.: Harvest House, 1980, p. 106.
18. George Leonard, **The Silent Pulse**, New York: Bantam, 1981, p. 105.
19. Cit. Douglas R. Groothuis, **Unmasking the New Age**, Downers Grove, 111.: Inter Varsity, Press, 1986, p. 28.

20. Ron Rhodes, **The Counterfeit Christ of the New Age Movement**, Grand Rapids, Mich.: Baker Book House, 1990, p. 94.
21. Julian Huxley, **Religion Without Revelation**, London: Max Parish, 1959, p. 236.
22. Cit. Roger Walsh, M. D., **Staying Alive**, Boulder, Colo.: New Science Library, 1984, p. 81.
23. Ric Ingrassi, M. D., "Up From Eden — A New Age Interview with Ken Wilber", **New Age**, April 1982, p. 77.
24. Kristin Murphy, "United Nations Robert Muller... A Vision of Global Spirituality" **The Movement Newspaper**, September 1983, p. 10.
25. Barbara Marx Hubbard, "The Future of Futurism", **The Futurist**, April 1983, p. 55.
26. J. Gordon Melton, **Encyclopedic Handbook of Cults in America**, New York: Garland Publishing, 1986, p. 113.
27. Cornelia R. Ferreira, "The New Age Movement: The Kongdom of Satan on Earth", **Homletic and Pastoral Review**, August—September 1991, p. 10.
28. Martin Gross, **The Psychological Society**, New York: Simon and Schuster, 1978, p. 4.
29. Leonard Geller, "The Failure of Self-actualization Theory", **Journal of Humanistic Psychology**, Spring 1982, p. 64.
30. M. Scott Peck, **Road Less Traveled: A New Psychology of Love, Traditional Values and Spiritual Growth**, New York: Simon and Schuster, 1978, p. 170.
31. Frances Adeney, "The Flowering of the Human Potential Movement", **Spiritual Counterfeits Project Journal**, Winter, 1981—82, p. 15.
32. The Movement Newspaper, "U. N. 'S Robert Muller to Speak at Universal Peace Conference", February, 1983, p. 21.
33. Matthew Fox, **The Coming of the Cosmic Christ**, New York: Harper and Row, 1988, p. 288.
34. David Spangler, **Explorations: Emerging Aspects of The New Culture**, Forres (Scotland): Findhorn Publications, 1981, p. 72.
35. Fritjof Capra, opus cit., p. 27.
36. Marilyn Ferguson, **The Aquarian Conspiracy**, Los Angeles: J. P. Tarcher, 1980, p. 191.
37. Donald Keys, "Security Alternatives", **AHP Perspective**, 1985, p. 18.
38. Cit. Walter Martin, **The New Age Cult**, Minneapolis, Minn.: Bethany House Publishers, 1989, p. 65—66.
39. Marilyn Ferguson, opus cit., p. 280.
40. Ibid., p. 287.
41. Cit. Frances Adeney, "Education Looks East", **S C P Journal**, Winter 1981—82, p. 28.
42. Kerry D. McRoberts, **New Age or Old Lie?**, Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1989, p. 49.
43. Zr. William H. Calvin, **Throwing Madona: Essays on the Brain**, New York: McGraw-Hill, 1983, p. 105.

44. Jerre Levy "Right Brain, Left Brain: Fact and Fiction", **Psychology Today**, May 1985, p. 44.
45. Russell Chandler, **Understanding The New Age**, Dallas: Word Publishing, 1988, p. 39.
46. Kerry D. McRoberts, opus cit., p. 50.
47. Fritjof Capra, **The Tao of Physics**, New York: Bantam books, 1983, p. 5. Prisimintina, kad „rytietiška“ mąsto pasaulį ne vien tik Nobelio laureatas Capra. Tai daro ir kai kurie kiti mokslininkai: Edgar Mitchell (Apollo 14 astronautas), Herbert Benson (Harvard'o universiteto profesorius), Elmer Gree (Menninger'io klinika), Charles Tart (Kalifornijos u-tas), Stanley Krippner (Saybrook instituto direktorius) ir kiti.
48. Fritjof Capra, **The Turning Point: Science, Society and The Rising Culture**, p. 78.
49. Fritjof Capra, **The Tao Physics**, p. 11.
50. Fritjof Capra, **The Turning Point: Science, Society and The Rising Culture**, p. 87.
51. Michael Talbot, **Mysticism and the New Physics**, New York: Bantam Books, 1981, p. 54 ir p. 152.
52. Ken Wilber, red., **Quantum Questions: Mystical Writings of the Worlds Great Physicists**, Boulder, Colo.: Shambhala Publications, 1984, p. 5.
53. Cit. Douglas R. Groothuis, opus cit., p. 102.
54. Ken Wilber, red., opus cit., p. 27.
55. Cit., Andrew Weil, **Health and Healing**, Boston: Houghton Mifflin, 1983, p. 111.

II Skyrius

DIDŽIOSIOS RYTŲ RELIGIJOS

1. John B. Noss, **Man's Religions**, New York: MacMillan, 1969, p. 88.
2. Jacob Needleman, **The New Religions**, New York: Crossroad, 1987, p. 23.
3. Edward Rice, **Eastern Definitions**, Carden City, N. J.: Doubleday, 1980, p. 71.
4. Huston Smith, **The Religions of Man**, New York: Harper Perennial, 1986, p. 98.
5. Ibid., p. 99.
6. Shankara's Commentary on The Brahma Sutram, II, III, 46.
7. Huston Smith, opus cit., p. 36.
8. Cit. David K. Clark and Norman Geisler, **Apologetics in the New Age, A Christian Critique of Pantheism**, Grand Rapids, Mich.: Baker Book House, 1990, p. 43.
9. Shankara, **The Vedanta Sutras of Badarayana with the Commentary by Sankara**, vertė George Thibaut, 2 parts, New York: Dover, 1962, 2. 1. 14; 1.1.

10. Jacob Needleman, opus cit., p. 24.
11. Heinrich Zimmer, **The Philosophies of India**, New York: Pantheon Books, 1951, p. 81.
12. Huston Smith, opus cit., p. 52.
13. Song by Tukaram, vertė John S. Hoyland, knygoje **An Indian Peasant Mystic**, London: Allesen and Co., 1932, p. 97.
 Keletas Tukaramo giesmės ištraukų:
 Tas, kuris garbina Dievą, privalo būti skirtingas nuo Jo.
 Tik taip jis pažins džiaugsmingą Dievo meilę;
 Nes jei sakytų, kad Dievas ir jis yra viena,
 Tas džiaugsmas, ta meilė akimirksniu pradingtų.

 Kur būtų grožis, jei brangakmenis ir įtvaras būtų viena?

 Motina ir kūdikis yra du,
 Jei ne, kurgi būtų meilė?
14. Huston Smith, opus cit., p. 55
15. Ibid., p. 62
16. Heinrich Zimmer, opus cit., p. 304.
17. Huston Smith, opus cit., p. 70.
18. Ibid., p. 71.
19. Paul Deussen, **The Philosophy of the Upanishads**, New York: Charles Scribner's Sons, 1908, p. 79.
20. Donald K. Swearer, **Buddhism**, Niles, 111.: Argus Communications, 1977, p. 44.
21. Huston Smith, opus cit., p. 169—170.
22. Edward Conze, **Buddhism: Its Essence and Development**, New York: Philosophical Library, 1951, p. 40.
23. Donald K. Swearer, opus cit., p. 45.
24. Jacob Needleman, opus cit., p. 29.
25. Ibid., p. 26—27.
26. Huston Smith, opus cit., p. 189.
27. David K. Clark and Norman L. Geisler, **Apologetics in the New Age: A Christian Critique of Pantheism**, Grand Rapids, Mich.: Baker Book House, 1990, p. 19.
28. D.T. Suzuki, **Studies in Zen**, New York: Delta, 1955, p. 201.
29. Henry Dumoulin, **A History of Zen — Buddhism**, Boston: Beacon, 1969, p. 271.
30. D. T. Suzuki, **Mysticism: Christian and Buddhist**, New York: Harper Brothers, 1957, p. 28.
31. Ibid., p. 48.
32. D. T. Suzuki, **Studies in Zen**, p. 147.
33. Ibid., p. 147.
34. Helen Tworcko, **Zen in America**, San Francisco: North Point Press, 1989, p. 7.

REINKARNACIJA

1. John Snyder, **Reincarnation vs. Resurrection**, Chicago: Moody Press, 1984, p. 73.
2. Sgeyen Shaku, **Zen for Americans**, vertė D. T. Suzuki, New York: Dorset Press, 1987, p. 56.
3. Anna K. Winner, **The Basic Ideas of Occult Wisdom**, Wheaton, 111.: Theosophical Publ. House, 1967, p. 57.
4. Hakuun Yasutani, **Eight Bases of Beliefs in Buddhism**, vertė Eido Tai Shimano, Jerusalem: Youval, Tal Ltd, 1966, p. 257.
5. Cit. Mark C. Albrecht, **Reincarnation**, Downers Grove, 111.: Inter Varsity Press, 1982, p. 27.
6. R. C. Zaehner, **Hinduism**, London: Oxford University Press, 1962, p. 75.
7. Cit. Mark C. Albrecht, opus cit., p. 29.
8. Philip Kapleau, **The Wheel of Life and Death**, New York: Doubleday, 1989, p. 267.
9. Savųjų tyrinėjimų metodiką Wambach aprašė knygoje "Reliving Past Lives: The Evidence under Hypnosis", New York: Harper and Row, 1978
„Buvusio gyvenimo terapija" suponuoja, kad neurotiniai kompleksai (pvz., fobijos) galėjo būti suformuoti kuriuo nors praeitų gyvenimų periodu. Hipnozės būdu juos iškėlus į sąmonės paviršių, jie praranda savo ardančią energiją (Roger Woolger).
10. N. B. C. TV, **"In Search of Reincarnation"**, rodyta San Franciske, 1978 m. balandžio 8 d.
11. Houston Chronicle, November 27, 1977.
12. Cit. Michael Paternoster, "Reincarnation — A Christian Critique", **Christian Parapsychologist**, September 1979, p. 136.
13. San Francisco Chronicle, March 10, 1978, p. 24.
14. Indiannapolis Star, December 10, 1987.
15. Ian Stevenson, M. D., **Twenty Cases Suggestive of Reincarnation**, Charlottesville, Va.: University of Virginia Press, 1974, p. 91—105.
16. Ibid., p. 4.
17. "Have You Lived Before?", **Family Circle**, June 14, 1978, p. 39.
18. Plg. Michael Paternoster, "Reincarnation — A Christian Critique", **Christian Parapsychologist**, September 1979, p. 136.
19. Ibid., p. 137.
20. Plg. Harold Rosen, **A Scientific Report on "The Search for Bridey Murphy"**, New York: Julian, 1956, p. 54.
21. Žr. Joseph Crehan, **Christian Parapsychologist**, March 1980, p. 56.
22. Geddes MacGregor, **Reincarnation in Christianity**, Wheaton, 111.: Quest Books, 1978, p. 118.

23. Anglų kalbos žodis "psychic" okultizme reiškia ypatingas, neįprastas psichines galias, pvz., telepatiją, viršpojūtinį pažinimą (ESP) ir t.t. Neradus lietuviško atitikmens ši specifinė sąvoka "psychic" išreiškiama žodžiu "psichinis". Kitokiame, ne okultistiniame kontekste, 'psichinis' atitinka žodį 'psichologinis'.
24. Ian Stevenson, opus cit., p. 246.
25. Abi citatos paimtos iš "Where Were You in 1643?", *Time*, October 1977, p. 53.
26. Ian Stevenson, opus cit., p. 3.
27. Cit. Mark C. Albrecht, *Reincarnation*, opus cit., p. 65—66.
28. Michael Talbot, *Your Past Lives, A Reincarnation Handbook*, New York: Fawcett Crest, 1992.
29. Helen Wambach, *Reliving Past Lives: The Evidence under Hypnosis*, New York: Harper and Row, 1978, p. 14 ir 41.
30. Cit. Mark C. Albrecht, *Reincarnation*, Downers Grove, 111.: Inter Varsity Press, p. 68.
31. San Francisco Examiner, March 17, 1977, p. 24.
32. "Where Were You in 1645?", *Time*, October 3, 1977, p. 53.
33. John J. Heaney, *The Sacred and The Psychic, Parapsychology and Christian Theology*, New York: Paulist Press, 1984, p. 207.
34. Henry Gris, "Robert Cummings Tell of His Next Life 100 Years from Now", *National Enquirer*, September 11, 1979, p. 26.
35. Letter to the Editor: The Christian Parapsychologist, March, 1982, p. 26.
36. Ian Stevenson. opus cit., p. 351.
37. Long Beach Independent—Press Telegram, June 6, 1980, p. A — 24.
38. Helen Wambach, opus cit., p. 42.
39. Paul Twitchell, *The Eck Satsang Discourses*, 1st series, no. 3, Las Vegas: Eckandar, 1970—71, p. 2.
40. Edmund Gruss, *What About the Ouija Bord?*, Chicago: Moody Press, 1973, p. 16.
41. Plačiau žr. Ian Stevenson, *Twenty Cases Suggestive of Reincarnation*, Charlottesville, Va.: University Press of Virginia, 1966, p. 340.
42. Mark C. Albrecht, opus cit., p. 76.
43. Morton Kelsey, *Afterlife*, New York: Paulist Press, 1979, p. 233.
44. H. O. Wiley, *Christian Theology*, Kansas City, Mo.: Beacon Hill Press, 1940, p. 446.
45. *The Upanishads, Breath of the Eternal*, vertė Swami Prabhavananda and Frederick Manchester, New York: Pantheon Books, 1957, p. 56.
46. Stuart C. Hackett, *Oriental Philosophy: A Westerners' Guide to Eastern Thought*, Madison: University of Wisconsin Press, 1979, p. 175.
47. Huston Smith, *The Religions of Man*, New York: Harper Perennial, 1986, p. 176.
48. Mark C. Albrecht, opus cit., p. 129.
49. Wayne Proudfoot, "Religious Experience, Emotion and Belief", *Harvard Theological Review*, no. 70, 1977, p. 343.

50. David K. Clark and Norman L. Geisler, **Apologetics in the New Age, A Christian Critique of Pantheism**, Grand Rapids, Mich.: Baker Book House, 1990, p. 169.
51. Žr. Gary Zukav, **The Seat of the Soul**, New York: Simon and Schuster, 1989, p. 175—189.
52. Tim Dailey **Reincarnation and Christianity**, Milwaukee: CRIS, 1975, p. 4.
53. Helena P. Blavatsky, "Original Programme", in **Collected Writings**, Vol. 3, Ostende Belgium, 1886, p. 170.
54. Walter Martin, **The Riddle of Reincarnation**, Santa Ana, Calif.: Vision House, 1977, p. 26.
55. Cit. Lynn de Silva, **Reincarnation in Buddhist and Christian Thought**, Colombo, Sri Lanka: Christian Literature Society of Ceylon, 1969, p. 49.

IV Skyrius

KULTŲ KARALYSTĖ

1. Russell Chandler, **Understanding The New Age**, Dallas: Word Publishing, 1988, p. 18.
2. Charles Braden, **These Also Believe**, New York: Macmillan, 1951, p. XII.
3. Walter Martin, **The Rise of the Cults**, Grand Rapids, Mich.: Bethany Fellowship, 1975, p. 12.
4. Herbert W. Armstrong, **The Autobiography of Herbert W. Armstrong**, Pasadena: Ambassador College Press, 1967, p. 298.
5. Articles of Faith of the Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints, Article 8.
6. James E. Talmage, **The Articles of Faith**, Salt Lake City: Deseret Press, 1968, p. 237.
7. Josh McDowell and Don Stewart, **Understanding the Cults**, San Francisco, Calif.: Here's Life Publishers, 1991, p. 24.
8. Cit. Josh McDowell and Don Stewart, opus cit., p. 22.
Arba Joseph Smith Jr., **The Pearl of Great Price**, 2, 18—19.
9. Michael Kepp, "Fast Track to Paradise", **The Catholic World Report**, Feb. 1992, p. 23.
10. Herbert W. Armstrong, **The United States and British Commonwealth in Prophecy**, Pasadena: Ambassador College Press, 1967, p. 184.
11. Steven Hassan, **Combatting Cult Mind Control**, Rochester, VT.: Park Street Press, 1990, p. 39.
12. Milton Rokeach, **The Open and Closed Mind, Investigations into the Nature of Belief and Personality Systems**, New York: Basic Books, 1960, p. 56.
13. Walter Martin, **The Kingdom of the Cults**, Minneapolis, Min.: Bethany House Publishers, 1985, p. 28.

14. Milton Rokeach, opus cit., p. 36.
15. Steven Hassan, opus cit., p. 105.
16. Ibid., p. 53—54.
17. Leon Festinger, Henry W. Riecken and Stanley Schachter, **When Prophecy Fails**, Harper and Row, 1964, p. 59.
18. Michael Mahoney and Carl Thoreson, **Self — Control: Power to the Person**, Monterey Calif.: Brooks and Cole, 1974.
19. Steven Hassan, opus cit., p. 64—65.
20. Ibid., p. 64.
21. Jau buvo minėta Guyan'o džiunglėse (Pietų Amerikoje) "Liaudies šventovės" narių masinė savižudybė. Kita vadinama MOVE kulto grupė Filadelfijoje pasidarė tokia grėsminga kalmynams, kad 1985 m. miesto valdžios įsakymu ji buvo policijos sunaikinta.
22. "Sixty Minutes" 1991 m. televizijos programoje.
23. William Watson, **Concise Dictionary of Cults and Religions**, Chicago: Moody Press, 1991, p. 85—86.
24. Kirsch, M. A., and Glass, L. L., "Psychiatric disturbances associated with Erhard Seminars Training: II. Additional cases and theoretical considerations", **American Journal of Psychiatry**, 1977, nr. 134, p. 1254—1258.
25. John Simon, "Observations on 67 patients who took Erhard Seminars Training" **American Journal of Psychiatry**, 1978, nr. 135, p. 686—691. Jėzuitas David Toolan, kuris pats išmėgino daugelį šių psichologinių pratybų, tarp dalyvių ir pratybų vedėjų sutiko daug "pakvaišusių" žmonių, bet visos tos pratybos turėjo, jo nuomone, nuostabių dvasinių patimų. "Tas pats galima pasakyti ir apie EST ir Werner Erhardt kai kurias pratybas", — patvirtina Toolan. (David Toolan, SJ, "Hunting for Spiritual Gurus", **The Catholic World**, May-June 1989, p. 119). Tos programos būna žalingos tiems, kurie neturi tvirto filosofinio, dvasinio ar moralinio pagrindo.
26. Marc Galanter, **Cults, Faith, Healing and Coercion**, Oxford: Oxford University Press, 1982, p. 82.
27. Žr. Andrew Skolnick, "The Maharishi Caper: JAMA Hoodwinked (But just for a while)", **Skeptical Inquirer**, Spring 1992, vol 16, nr. 3, p. 258. JAMA — Journal of American Medical Association (Amerikos gydytojų sąjungos žurnalas).
28. Darrel Sifford, "A Psychiatrist Probes Effects of Transcendental Meditation", **Philadelphia Inquirer**, June 19, 1988, p. 2F.
29. Time Magazine, October 30, 1975.
30. Žr. Benson, H. "Decreased Alcohol Intake associated with the practice of meditation: a retrospective investigation", **Annals of the New York Academy of Sciences**, 1974, p. 174—177.
Benson H. and Wallace, R. K., "Decreased Drug Abuse with Transcendental meditation: a study of 1862 subjects", **Drug Abuse Proceedings of the International Conference**, Zarafonetis, C.J.D. (ed), Philadelphia: Lea and Febiger, 1972, p. 369—376.
31. The New York Times, January 1, 1984, p. A 14.

32. Žr. Michael A. Pressinger, Normand J. Carrey and Lynn A. Seuss, **TM and Cult Mania**, Boston, Mass.: The Christopher Publishing House, 1980, p. 155—156.
33. Anson Shupe, "Sun Myung Moon's American Disappointment", **The Christian Century**, August 22—29, 1990, p. 766.
34. Cit. iš **The New York Times**, January 22, 1979, p. A 1.
35. James Bjornstad, **Sun Myung Moon and the Unification Church**, Minneapolis, MN: Bethany House, 1984, p. 10.
36. Sun Myung, **Masage to the World Unification Family**, Washington, D.C.: The Holy Spirit Association for the Unification of World Christianity, 1964, p. 4.
37. Plg. Walter Martin, opus cit., p. 339.
38. James Bjornstad, **The Moon is not the Sun**, Minneapolis, MN: Bethany House, 1976, p. 31.
39. Steven Hassan, opus cit., p. 20.
40. Rev Moon, **Christianity in Crisis**, New York: HSA UWCH, 1971, p. 98.
41. Moon, Sun Myung, **Divine Principle**, New York: Holy Spirit Association for the Unification of World Christianity, 1973, p. 118.
42. Sun Myung Moon, **New Hope**, Washington, D.C.: HSA-UWC, 1974, p. 5.
43. **Divine Principle**, p. 5.
44. **Divine Principle**, p. 225.
45. Sun Myung Moon, "The Way", vertė Won Pok Choi, from **The Master Speaks**, June 30, 1974, p. 4.
46. Sun Myung Moon, "Victory or Defeat", vertė Won Pok Choi, iš **The Master Speaks**, March 31, 1973, p. 1.
47. Abi citatos paimtos iš: Sun Myung Moon, **The Way of the World**, Washington, D.C.: HSA-UWC, 1973, p. 13.
48. Žr. **Divine Principle**, p. 151.
49. Josh McDowell and Don Stewart, opus cit., p. 138.
50. Steven Hassan, opus cit., p. 17.
51. **The New York Times**, July 22, 1979, p. A 1.
52. Antanas Maceina, **Niekšybės paslaptis, Antikristas istorijoje pagal V. Solovjovo pasakojimą**, Brooklyn, N. Y.: Tėvai pranciškonai, 1964, p. 61.
53. Anson Shupe, opus cit., p. 765.
54. **The New York Times**, September 19, 1977, p. 22.
55. **The New York Times**, April 2, 1984, p. C 15.
56. Anson Shupe, opus cit., p. 763.
57. Steven Hassan, opus cit., p. 41.
58. Ibid., p. 42.
59. Žr. Marcia R. Rudin, "The Cult Phenomenon: Tad or Fact?" **New York University Review of Law and Social Change**, 1987, Vol IX, nr. 1, p. 18—19.
60. Marc Galanter, opus cit., p. 134.
61. Ibid., p. 140.

62. Ibid., p. 165.
63. Steven Hassan, opus cit., p. 24.
64. Marc Galanter, opus cit., p. 165.
65. Ibid., p. 165.
66. Gary Scharff, "Autobiography of a Former Moonie", **Cultic Studies Journal**, 1986, Vol II, nr. 2, p. 252.
67. Amy Faistl, "Cults prey upon people's needs", **The Catholic Advocate**, July 22, 1992, p. 12.
68. Steven Hassan, opus cit., p. 51.
69. Ibid., p. 3.
70. Ibid., p. 81.
71. Ibid., p. 22.
72. **Los Angeles Times**, December 10, 1982, p. 13.
73. Marc Galanter, opus cit., p. 144.
74. Steven Hassan, opus cit., p. 164.
75. Ibid., p. 160.
76. Gordon J. Melton, **The Encyclopedic Handbook of Cults in America**, New York: Garland Publications, 1986, p. 161.
77. ISKCON, "Jesus Loves Krsna", Los Angeles: Bhaktivedanta Book Trust, n.d., p. 26.
78. Abhay Charan De Bhaktivedanta Swami Prabhupada, **Bhagavad Gita As It Is**, Los Angeles: Bhaktivedanta Book Trust, 1976, p. 81.
79. A. C. Bhaktivedanta Swami, **Krsna Consciousness: The Topmost Yoga System**, Boston: Iskcon Press, 1970, p. 32.
80. Gordon J. Melton, opus cit., p. 143.
81. Marc Galanter, opus cit., p. 24.
82. William Watson, **A Concise Dictionary of Cults and Religions**, Chicago: Moody Press, p. 77.
83. Robert S. Ellwood, Jr., **Religious and Spiritual Groups in Modern America**, Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall, 1973, p. 246.
84. Ibid., p. 249.
85. Ibid., p. 246.
86. Antanas Maceina, **Didieji dabarties klausimai. Pasaulio evoliucija, evangelijų numitinimas, evoliucija ir religija**, Chicago: „Draugas“, 1971, p. 66.
87. Žr. Antanas Maceina, opus cit., p. 68—85.
88. John A. Hardon, SJ, **Religions of the World**, Westminster, Maryland: The Newman Press, 1963, p. 20.
89. Tėviškės Žiburiai, 1992 spalio, p. 9.
90. John A. Hardon, SJ, opus cit., p. 26.
91. Zenonas Ivinskis, **Rinktiniai raštai**, II t., Roma: LKMA leidinys, 1986, p. 327.
92. Ibid., p. 332.
93. Antanas Maceina, opus cit., p. 71.
94. Ibid., p. 80.
95. Ibid., p. 79.

96. J. Gordon Melton, "The Evidences of Satan in Contemporary America: A Survey", **Amerikos filosofų sąjungos pranešimas**, darytas Ramiojo vandenyno skyriaus suvažiavime, 1986 III 27—28 d., p. 12.
97. Arthur Lyons, **Satan Wants You, The Cult of Devil Worship in America**, New York: The Mysterious Press, 1988, p. 9.
98. Ibid., p. 96—98.
99. Sadomazochizmas — lytinis pasitenkinimas kankinant partnerį ir būnant partnerio kankinamam.
100. Plg. Arthur Lyons, opus cit., p. 13.
101. Walt Harrington, "The Devil in Anton La Vey", **Washington Post Magazine**, Feb 23, 1986, p. 7.
102. Plg. La Vey, **The Satanic Bible**, New York: Avon, 1969, p. 26.
103. Arthur Lyons, opus cit., p. 112—113.
104. Anton Sandor La Vey, **The Satanic Rituals**, New York: Avon, 1972, p. 25.
105. Žr. P. D. Onspensky, **The Psychology of Man's Possible Evolution**, New York: Alfred A. Knopf, 1954.
106. Arthur Lyons, opus cit., p. 129.
107. Ibid., p. 132.

V Skyrius

OKULTIZMO APRAIŠKOS

1. Frank Gaynor, ed., **Dictionary of Mysticism**, New York: Philosophical Libr., 1953, p. 174.
2. Cit., Jon Klimo, **Channeling**, Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1957, p. 5—6.
3. Harry Houdini and Joseph Dunninger, **Magic and Mystery**, New York: Weathervane Books, 1967, p. 189.
4. Cit. Jon Klimo, **Channeling**, Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1987, p. 106. „Adeptas“ teosofijoje reiškia būtybę iš dvasių pasaulio, kuri perduoda apreiškimus žmonėms ir per žmones gyvenančius šiame pasaulyje.
5. **A Course in Miracles**, Vol, I, Text, N.p. Foundation for Inner Peace, 1975, p. IX. Kažkoks Balsas diktavo tą kursą per ištisus septynerius metus (1965—1973). Tų knygų apimtis — apie 1200 puslapių. Psichologas Kenneth Wapnick, žydas, tapęs Romos kataliku, bandė Kurso mokslą suderinti su krikščionių tikėjimo doktrina.
6. Abi citatos paimtos iš Jane Roberts, **Seth Speaks**, Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall, 1972, p. IX—X.
Seth'o padiktuota medžiaga užima net kelias knygas. Tarp jų: **The Seth Material** (1970), **Seth Speaks** (1972), **The Unknown Reality**, du tomai (1977, 1979).
7. "Ramtha — An Exclusive Interview With His Channel J. Z. Knight", **Holistic Life**, Summer 1985, p. 30.

8. Craig Lee, "Messages from Channel Infinity", *Los Angeles Weekly*, November 7—13, p. 20.
9. Elliot Miller, **A Crash Course on the New Age Movement**, Grand Rapids, Mich.: Baker Book House, 1989, p. 155.
10. Mary Ellen Carter, **Edgar Cayce, Modern Prophet**, New York: Bonanza Books, 1990, p. 558. Edgar Cayce (1877—1945), tarp kitų dalykų, buvo žinomas kaip nuostabus ligų diagnozuotojas (baigęs tik septynis skyrius). Jam užtekdavę žinoti tik paciento vardą ir adresą. Jis galėjęs telepatišškai sueiti į kontaktą su ligonio siela ir kūnu.
11. Kathleen A. Hughes, "For Personal Insights, Some Try Channels out of this World", **Wall Street Journal**, April 1, 1987, p. 22.
12. Cit., Jon Klimo, **Channeling.**, Los Angeles: Jeremy P. Taecher, 1987, p. 56.
13. Cit., Elliot Miller, opus cit., p. 158.
14. Plg. Lynn Smith, "The New Chic Metaphysical Fad of Channeling", **Los Angeles Times**, December 5, 1986, p. V.
15. Elliot Miller, opus cit., p. 160—161.
16. Kurt Koch, **Occalt A B C**, Grand Rapids, Mich: Kregel Publications, 1981, p. 152.
17. Josh McDowell and Don Stewart, opus cit., p. 207—208.
18. Psichiku vadinamas toks asmuo, kuris turi nepaprastas psichines galias: aiškiaregystę, telepatiją, gebėjimą kontaktuoti su dvasių pasauliu (laidininkai), gebėjimą atlikti (daryti) "psichines operacijas" (Brazilas Arigo, meksikietė Carlita...).
19. Žr. Josh McDowell and Don Stewart, opus cit., p. 208.
20. Ibid., p. 208.
21. Edmond Gruss, **Cults and Occult in the Age of Aquarius**, Phillipsburg, N. J.: Presbyterian and Reformed Publications, 1980, p. 115 ir p. 116.
22. Danny Korem and Paul Meier, **The Fakers**, Grand Rapids, Mich.: Baker Book House, 1980, p. 71.
23. Josh McDowell and Don Stewart, opus cit., p. 209.
24. Žr. Bill Lawrer, "UFO Poll", **OMNI**, October 1987, p. 144.
25. Cit., Russel Chandler, **Understanding The New Age**, Dallas: Word Publishing, 1988. p. 91.
26. Shirley MacLaine, **It's All in the Playing**, New York: Bantam Books, 1987, p. 336.
27. Roberts Ellwood and Harry B. Partin, **Religious and Spiritual Groups in Modern America**, Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall, 1988, p. 113.
28. Edith Fiore, Ph. D., **Encouters**, New York: Doubleday, 1989, p. 335—340.
29. Žr., Aetherius Society Material, Hollywood, Calif., 1981.
30. Russel Chandler, opus cit., p. 93.
31. Edith Fiore, Ph. D., opus cit., p. 332.

32. Martin Gardner, *New Age: Notes of a Fringe-Watcher*, Buffalo, N. Y.: Prometheus Books, 1988, p. 213.
33. Richard Foster, "Youthful skeptical inquiry", *Skeptical Inquirer*, Fall 1992, p. 109—110.
34. Edith Fiore, Ph. D., opus cit., p. XV.
35. Ibid., p. XVI.
36. Ibid., p. XVIII.
 Jos klientai hipnozės metu atsimena daug daugiau dalykų. Pvz., Ted prisimena, kaip jo galvos kaukolės dalis buvo nuimta. Smegenyse rastas auglys išdegintas. Kaukolė vėl uždėta taip, kad nelikę jokios žymės. Dabar jis jaučiasi visai sveikas, p. 140. Kitai Fiore's pacientei Viktorijai erdvėžmogiai išėmę kiaušinėlius. Ji mačiusi, kaip kitam vyriškiui buvo išimtos spermos (p. 209—210).
37. Ibid., p. 322—323.
38. Ibid., p. 321.
39. Martin Gardner, opus cit., p. 213.
40. Mark Albrecht and Brook Alexander, "UFO: Is Science Fiction Coming True?", *Spiritual Counterfets Project Journal*, August 1977, p. 30.
 Psichologas Robert Baker yra tyrinėjęs haliucinacijas, pasirodancias prieš pat įmigimą (hymnogogic hallucinations) ir prieš pat pabudimą (hypnopompic hallucinations). Tokias haliucinacijas gali patirti visiškai normalūs žmonės. Jų metu greičiausiai ir vyksta „pagrobimai“. Psichologų Sheryl C. Wilson ir T. X. Barber tyrinėjimai parodė, kad maždaug 4% suaugusių amerikiečių yra „į fantaziją linkę individai“. Tokie asmenys praleidžia didelę laiko dalį kurdami fantazijas. Paprastai jie „mato“ ir apčiuopiamai patiria tai, ką sufantazuoja. (Philip J. Klass, "Additional Comments About the "Unusual Personal Experience", *Skeptical Inquirer*, Winter 1993, p. 146.) Vadinasi, labai galimas daktas, kad šitokių žmonių grupė „regi“ ir „skraidancias lėkštes“ bei jose keliaujančius pilkuosius „erdvėžmogiūs“.
41. Carl Gustv Jung, *Flying Saucers: A Modern Myth of Things Seen in the Skies*, vertė R. F. C. Hull, New York: New American Library / Signet, 1969, p. 27.
 Atvirai kalbant, nėra patvirtintų, neabejotinų įrodymų, paremiančių Ufonautų egzistenciją. Amerikos karo aviacijos sudarytas Condon komitetas UFO regėjimams ištirti šitaip užbaigia savo pranešimą: „nėra jokių įtikinančių argumentų, kad Ufonautai būtų nežemiškos kilmės“ (Condon, Edward, "Summary of the Study", in *Scientific Study of Unidentified Flying Objects*, ed. Edward Condon, New York: Bantam, 1969, p. 7—50.)
 Šių fenomenų aiškinimui palieka kitos dvi hipotezės: mokslinė ir psichologinė. „Dar be nepastų optinių poveikių, daugelis kitų fizinių reiškinių, atrodo, davė pradžią UFO paskaloms. Pvz., meteorai, balionai, šviesios planetos, lėktuvai, nepaprastos debesų formacijos,

- prožektoriai, raketos, satelitai ir radarų „vaiduokliai“ (Andrew Neher, **The Psychology of Transcendence**, New York: Dover Publications, 1990, p. 271).
- Jung'o atstovaujama psichologinė hipotezė: „Mes čia (Ufonautų atveju, A. P.) turime auksinę progą pamatyti, kaip sukuriamos legendos ir kaip tamsiais ir sunkiais žmonijai laikais iš bandyto nežemiškų „dangiškų“ galybių įsikišimo išauga stebuklinga pasaka... Visa, kas tik atrodo technologiška, modernus žmogus priima be sunkenybių. Erdvių kelionių galimybė padaro nepopuliarią metafizinio įsikišimo idėją daug daugiau priimtina“ (C. G. Jung, ten pat).
42. Magda Palmer, **Precious Stones**, Their Healing Power and Planetary Influence, New York: St. Martin's Press, 1988, p. 105.
 43. Žr. Robin Pierson, „The Crystal Connection“, **The Orange County Register**, January 4, 1988, p. 5.
 44. Carol McGraw, „Seekers of Self Now Herald the New Age“, **Los Angeles Times**, February, 1987, p. 3.
 45. Marta Smilgis, „Rock Power for Health and Wealth“, **Time**, January 9, 1987, p. 66.
 46. Cit. Beth Ann Krier, „Cristal Craze and Rock Mania“, **Los Angeles Times**, December 5, 1987, p. 1.
 47. Cit. Jake Page, „Supreme Quartz“, **OMNI**, October 1987, p. 96.
 48. Wike Associates, Ronoke, Va., National and International **Religion Report**, January 23, 1987.
 49. William J. O'Malley, S. J., „Evil, Ordinary and Extraordinary“, **New Oxford Review**, April 1992, p. 19.
 50. Harry Houdini and Joseph Dunninger, **Magic and Mystery**, New York: Weathervane Books, 1967, p. 112.
 51. M. Lamar Keene, **The Psychic Mafia**, New York: St. Martin's Press, 1967, p. 105.
 52. Walter B. Gibson, **Secrets of Magic**, New York: Grosset and Dunlap, 1967, p. 131.
 53. Kurt Koch, **Christian Counseling and Occultism**, Grand Rapids, Mich.: Kregel Publications, 1972, p. 42.
 54. M. Lamar Keene, opus cit., p. 101.
 55. George Hackett with Pamela Abramson, „Ramtha a Voice from Beyond“, **Newsweek**, December 15, 1986, p. 42.
 56. Cit. Jon Klimo, **Channeling**, Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1987, p. 42.
 57. Martin Gardner, „Marianne Williamson and 'A course in Miracles'“, **Skeptical Inquirer**, Fall 1992, p. 17.
 58. Žr. Alice A. Bailey, **Telepathy**, New York: Lucis Publications, 1950, p. 75—77.
 59. Žr. Joey Crinita, **The Medium Touch: A New Approach to Mediumship**, Norfolk, Va.: Unilaw Library / Donning Co., 1982, p. 45.
 60. Harry Houdini and Joseph Dunninger, opus cit., p. 190.
 61. Žr. Jon Klimo, opus cit., p. 185 ir 243.
 62. Elliot Miller, opus cit., p. 169.

63. Cit. Johanna Michaelsen, **Like Lambs to the Slaughter**, Eugene, Oregon: Harvest House Publishers, 1989, p. 77.
64. Cit., Gianni Valente, "The Great Catholic Ghost Hunt", **30 Days in the Church and the World**, February. 1991, p. 15.
65. Žr. Johanna Michaelsen, **The Beautiful Side of Evil**, Egene, Oregon: 1982, p. 16 ir 43.
66. M. Scott Peck, M. D., **People of the Lie**, New York: Simon and Schuster, 1983, p. 195—196.
67. Josh McDowell and Don Stewart, opus cit., p. 251.
68. John Warwick Montgomery, **Principalities and Powers**, Minneapolis, MN: Bethany Fellowship, Inc., 1973, p. 30.
69. Kurt Koch, opus cit., p. 216.
70. Edmond Gruss, opus cit., p. 116.
71. Johanna Michaelsen, opus cit., p. 172.
72. June G. Bletzer, **The Donning International Encyclopedic Psychic Dictionary**, Norfolk / Virginia Beach: The Donning Co., 1986, p. 447.
73. Stoker Hunt, **Ouija: The Most Dangerous Game**, New York: Barnes and Nobles, 1985, p. 140.
74. Stoker Hunt, opus cit., p. 13.
75. Žr. Ibid., p. 14.
76. Žr. Martin Ebon, **The Satan Trap — Dangers of the Occult**, Garden City, N. Y.: Doubleday, 1976, p. 155—163.
77. Johanna Michaelsen, **The Beautiful Side of Evil**, p. 22.
78. Ibid., p. 23.
79. Ibid., p. 146—147.
80. William O'Malley, opus cit., p. 20.
81. Ibid., p. 20.
82. Joe Fisher, **Hungry Ghosts, An Investigation into Channeling and the Spirit World**, London: Crafton Books, 1990, p. 35.
83. Ibid., p. 38.
84. Ibid., p. 56.
85. Ibid., p. 139.
86. Ibid., p. 111.
87. Ibid., p. 227.
88. Ibid., p. 230.
89. Ibid., p. 233.
90. Ibid., p. 275.
91. Brooks Alexander, "Theology from the Twilight Zone" **Spirit Channeling is the Newest Fad in Upscale New Age Spiritism**, **Christianity Today**, September 18, 1987, p. 21.
92. Dennis Stillings, "Ramtha, Channeling and Deception, **Critique**, 1987, nr. 25, p. 15.
93. Jon Klimo, **Channeling: Investigations on Receiving Information from Paranormal Sources**, Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1987, p. 26.

1. Donald Keys, **Earth at Omega: Passage to Planetization**, Boston: Branden Press, 1982, p. 111.
2. Žr. "A Cool Candidate's Hot Pursuit", **U. S. News and World Report**, September 21, p. 22.
3. Elliot Miller, **A Crash Course on the New Age Movement** Grand Rapids, Mich.: Baker Book House, 1990, p. 188.
4. Jacob Needleman, **The New Religions**, New York: Crossroad, 1987, p. XV.
5. Christopher Lasch, "Communitarianism or Populism?" **New Oxford Review**, May 1992, p. 7.
6. Ibid., p. 12.
7. Cit. Russell Chandler, **Understanding the New Age**, Dallas: Word Publishing, 1988, p. 279.
8. Bertrand Russell, **Why I Am Not a Christian**, New York: Simon and Schuster, 1957, p. 107.
9. Cit. Os. Guinness, **The Dust of Death**, Downers Grove: Inter Varsity Press, 1973, p. 204.
10. Mircea Eliade, **Occultism, Witchcraft and Cultural Fashions**, Chicago: University of Chicago Press. 1976, p. 5.
11. Brooks Alexander, "The Rise of Cosmic Humanism: What is Religion?" **Spiritual Counterfeits Journal**, Winter, 1981, p. 6.
12. Žr. Joyce A. Little, "Technology's Conquest of Man", **New Oxford Review**, November 1992, p. 18—23.
13. Antanas Maceina, **Didieji dabarties klausimai**, Chicago: „Draugas“, 1971, p. 205.
14. Šis be datos skelbimėlis buvo platintas (dalijamas) tarp lietuvių Chicago'je 1992 m. liepos mėn. IX šokių šventės proga.
15. Charlotte Allen, "Gimme that New Age Religion", **First Things**, October 1991, p. 50.
16. Thomas Merton, **Mystics and Zen Masters**, New York: The Noonday Press, 1967, p. 232.
17. Jacob Needleman, opus cit., p. 4.
18. George A. Maloney, S. J. **The Cosmic Christ, From Paul to Teilhard**, New York: Sheed and Ward, 1968, p. 184.
19. Jacob Needleman, opus cit., p. 10.
20. Charlotte Allen, opus cit., p. 50.
21. Peter L. Berger, **A Rumor of Angels**, Garden City, N. Y.: Doubleday, 1969, p. 120.
22. Antanas Maceina, **Ora et Labora, Bažnyčios ir kultūros klausimu**, Perugia (Italija) „Pliniana“, 1986, p. 183.

23. A Report, "Whither Religious Life", **America**, September 26, 1992, p. 180. Viena iš daugelio išvadų, paimtų iš sociologinių tyrinėjimų, liečiančių vienuolynus Amerikoje. Ši studija buvo atlikta De Paul universiteto profesorių David Nygren, C. M., ir Miriam Ukeraitis, C. S. J.
24. Thomas Merton, opus cit., p. 188.
25. Bernard Haring, **Macht und Ohnmacht der Religion**, Salzburg: Otto Muller Verlag, 1956, p. 334.
26. Rev. James LeBar, **Cults, Sects and the New Age**, Huntington Ind.: Our Sunday Visitor Publishing Division, 1989, p. 27.
27. Communicator, Fall, 1990, p. 1.
28. Rev. James LeBar, opus cit., p. 28.
29. Gordon Melton and Robert L. Moore, **The Cult Experience, Responding to the New Religious Pluralism**, New York: The Pilgrim Press, 1982, p. 30.
30. Ibid., p. 31.
31. Abraham H. Maslow, **Motivation and Personality**, 2 nd Ed., New York: Harper and Row, 1970, p. 41.
32. Gordon Melton and Robert L. Moore, opus cit., p. 33.
33. Ibid., p. 51.
34. Michael Kepp, "Fast Track to Paradise", **The Catholic World Report**, February 1992, p. 23.
35. Rev. James LeBar, opus cit., p. 235.
36. Michael Kepp, opus cit., p. 25.
37. Ibid., p. 23.
38. J. Gordon Melton and Robert L. Moore, opus cit., p. 34.
39. Michael Kepp opus cit., p. 23.
40. Steven Hassan, **Combatting Cult Mind Control**, Rochester, Vt.: Park Street Press, 1990, p. 80.
41. Rev. James LeBar, opus cit., p. 237.
42. J. Gordon Melton and Robert Moore, opus cit., p. 31.
43. Larry I. Dumont, M. D., Richard I. Altesman, M. D. **A Parent's Guide to Teens and Cults**, Washington, D. C.: Psychiatric Institute of America, 1989, p. 25.
44. Ibid., p. 44.
45. Žr. Marc Galanter, **Faith, Healing and Coercion**, New York: Oxford University Press, 1989, p. 34—35.
46. John M. Oldham, M. D. and Lois B. Morris, **The Personality, Self-Portrait**, New York: Bantam Books, 1990, p. 242.
47. Arthur Lyons, **Satan Wants You, The Cult of Devil Worship in America**, New York; The Mysterious Press, 1988, p. 133.
48. Ibid., p. 135.
49. Ibid., p. 34.
50. Hit Parader, October, 1985, p. 34.
51. Erich Fromm, **On Disobedience and Other Essays**, New York: The Seabury Press, 1981, p. 123.
52. J. Gordon Melton and Robert L. Moore, opus cit., p. 39.

53. Steven Hassen, opus cit., p. 77.
54. Ibid., p. 76.
55. Cit. Rev. James LeBar, opus cit., p. 185.
56. Ibid., p. 240.
57. Ibid., p. 189.
58. John G. Clark, M. D. et al. **Destructive Cult Conversions: Theory, Research and Treatment** Weston, Ma.: Center on Destructive Cultism, 1981, p. 19.

Psichiatrijos ir psichologijos profesorė Margaret Thaler Singer apklausinėjo apie 300 buvusių įvairių kultų (Dievo vaikų, Suvienijimo bažnyčios, Krišna sąmonės, Dieviškosios šviesos misijos...) sekėjų. Ji pastebėjo, kad visiems tiems žmonėms buvo padaryta emocinės ir kognityvinės žalos. Nemažas jų procentas pakliuvo į depresiją apgailėdami prarastą brangaus jaunatvės gyvenimo laikotarpį, jausdamiesi, kad jie buvo išnaudoti; sau priekaištaudami, kad klaidingai atsisakė savojo savarankiškumo (asmeninės nepriklausomybės). Kiti, bandydami kompensuoti prarastą laiką, metėsi į „draugystes“, į girtuokliavimą, „meilės“ nuotykius. Buvo pastebėtas didelis visų nerūžtingumas. Pvz., viena buvusi kulto narė negalėjo ištverti jokiam darbe, nepajėgė sutvarkyti net savo buto. Buvusių kulto narių būvo taipogi sužalotas kritiškas galvojimas. Jų protavimas ir kalba susispaudė į „taip-ne, teisinga-klaidinga“ kategorijas. Jie sunkiai pajėgia klausytis ir spręsti. Jie tik klausosi, tiki ir paklūsta. „Kiekvienam, kuris tik ko nors manęs prašo, esu priversta sakyti 'taip'“, — skundėsi buvusi kultininkė. Iš kultų pasitraukusieji taip pat yra linkę „plūduriuoti svajų debesyse“ ir turi sunkumų koncentruotis ir konkrečiai reikšti praktinius poreikius. Jie linksta į egzaltaciją ir būna gerokai įtaigūs. Užtrunka nuo pusės iki dvejų metų, kol jų psichinės galios (kognityvinės ir emocinės) vėl prapada normaliai funkcionuoti.

59. Žr. Margaret Thaler Singer, „Coming out of The Cults“, *Psychology Today*, January 1979, p. 72—82.

VII Skyrius

KRIKŠČIONIS 'NAUJAJAME AMŽIUIJE'

1. Antanas Maceina, **Niekšybės paslaptis, Antikristas istorijoje pagal V. Solovjovo pasakojimą**, Brooklyn: Pranciškonų spaustuvė, 1964, p. 47.
2. Ibid., p. 48.
3. Ibid., p. 126.
4. Ibid., p. 129.
5. Ibid., p. 130.
6. Dave Hunt and T. A. McMahon, **The Seduction of Christianity, Spiritual Discernment in The Last Days**, Eugene, Oregon: Harvest House Publishers, 1985.

7. Dave Hunt and T. A. McMahon, opus cit., p. 213.
8. Clarence Thomson, "Revelation and Response: What the New Age Can Teach Us", **The Catholic World**, May-June 1989, p. 130.
9. Žr. Cornelia R. Ferreira, "The New Age Movement: The Kingdom of Satan on Earth", **Homletic and Pastoral Review**, August-September 1991, p. 13—14.
10. Plg. Dave Hunt and McMahon, opus cit., p. 77.
11. Bernard Häring, **Macht und Ohnmacht der Religion**, Salzburg: Otto Müller Verlag, 1956, p. 334—335.
12. Svarbesnès jū: **Original Blessing: A Primer in Creation Spirituality** (1983), **The Coming of the Cosmic Christ: The Healing of Mother Earth and the Birth of a Global Renaissance** (1988), **Creation Spirituality: Liberating Gifts for the Peoples of the Earth** (1991).
13. Matthew Fox, **The Coming of the Cosmic Christ**, San Francisco: Harper and Row, 1988, p. 78.
14. Wayne G. Boulton, "Bringing Matthew Fox in from the Cold", **Theology Today**, October 1991, p. 275.
15. Matthew Fox, **Original Blessing**, Santa Fe: Bear Co., 1983, p. 205.
16. Visos citatos paimtos iš "The Cosmic Wisdom of Matthew Fox" (interviu), **Sounds True Catalog**, Spring 1992, p. 33.
17. Wayne G. Boulton, opus cit., p. 277.
18. George A. Maloney, S. J., **Mysticism and the New Age, Cristic Consciousness in the New Age**, New York: Alba House, 1991, p. 7.
19. Norman Pittinger, **Process Thought and Christian Faith**, New York: Macmillan, 1968, p. 13.
20. George A. Maloney, S. J., opus cit., p. 11.
21. Willis Harman, **Global Mind Change**, Indianapolis, Ind.: Knowledge Systems Inc., 1988, p. 38—39.
22. George A. Maloney, S. J., opus cit., p. 15.
23. Fritjof Capra. **The Tao of Physics**, Berkeley, Calif.: Shambhala, 1975, p. 138.
24. Cit. Lincoln Barnett, **The Universe and Dr. Einstein**, New York: New American Library, 1962, p. 108.
25. George A. Maloney, S. J., opus cit., p. 31.
26. Žr. Antanas Paškus, **Evoliucija ir krikščionybė, Teilhard de Chardin'o perspektyvoje**, Chicago: „Draugas", 1988.
27. Michael Leach, "New Thought Catholicism: An Idea Whose Time Has Come Again", **America**, May 2, 1922, p. 385.
28. Ibid., p. 385.
29. Ibid., p. 387.
30. Andrew M. Greeley, "Purgatory Doesn't Belong in Limbo", **U. S. Catholic**, April 1992. p. 30.
31. Ibid., p. 30.
32. Clarence Thomson, opus cit., p. 132.
33. Ibid., p. 133.
34. Roberto O. Gonzalez, O. F. M., "The New Evangelization and Hispanics in the United States", **America**, October 19, 1991, p. 268.

35. Ibid., p. 269.
36. Michael Kepp, "Fast Track To Paradise", **The Catholic World Report**, February 1992, p. 27.
37. William J. O'Malley, S. J., "The Goldilocks Method", **America**, November 1991, p. 339.
38. Thomas Merton, **Mystics and Zen Masters**, New York: The Noonday Press, 1989, p. 225.
39. **II Vatikano Susirinkimo dokumentai, dekretai ir pareiškimai**, vertė prel. V. Balčiūnas ir Tamošaitis, S. J., Boston: Lit. Enciklopedijos spaustuvė, 1968, p. 284.

Antanas Paškus
DIEVAI, DVASIOS IR ŽMONĖS
'Naujajame amžiuje'

Redaktorė *A. Pribušauskaitė*

Techn. redaktorė *B. Šlivinskienė*

Pasirašyta spaudai 1993 06 00. SL 716. Formatas 60×84/16.

Popierius ofsetinis. Ofsetinė spauda. 17 sp. l. Tir. 10 000 egz.

Užs. Nr. 571.

Kaina sutartinė.

CARITAS leidykla. Viiniaus 29, 3000 Kaunas.

Spausdino valst. „Aušros“ spaustuvė. Vytauto pr. 23,
3000 Kaunas.